אגרת אל הרומים

מאת

פאולוס הציר בגוים שלח,

והיא חלק מספרי

ברית חדשה

נעתקה אז מלשון יונית ללשון עברית, ומבוארת כעת

בפירוש מספיק

על פי תלמוד בבלי וירושלמי, ספרא וספרי, מדרשים, וספרי הזוהר, ושאר ספרים יקרים.

לאנדאן.

1899.

Printed in Israel 1999

by Keren Ahvah Meshihit
P. O. Box 10382, Jerusalem 91103

קרן אחוה משיחית
ת. ד. 10382, ירושלים 91103

הודפס בישראל, אדר תשנ"ט

EPISTOLA
PAULI AD ROMANOS

CUM

RABBINICO COMMENTARIO

Der Brief

PAULI AN DIE RÖMER

mit

rabbinischem Commentar

הקדמה

כמאתים שנה טרם בלע ה׳ את כל נאות יעקב, ושלח באש מקדשו, לגדע קרן ישראל ולהשליך משמים ארץ צבי תפארתו כיום הזה, שמש גדולת ישראל החלה לרדת עשר מעלות אחורנית, ובאה בעוד יומם. אנשי אמונה אבדו, אין חזון נפרץ, וגויים רבים מגויי הארץ עטרו עם חייליהם וצבאותיהם אל ארץ צבי לכל הארצות, אליה מגמתם ותשוקתם, נכרים באו שעריה, מגן גבורהו מאדם, וכילק פשטו ועפו על אדמת הקודש, לשלול שלל ולבוז בזה, רגליהם לרע ירוצו וימהרו לשפוך דם. — ימים רבים, ושנים כבירים, נלחמו אלה הגוים בבני ישראל להומם ולאבדם ולהעבירם מן תורת ה׳ להסיתם ולהדיחם אל גלוליהם ושקוציהם עץ ואבן, הה! זר מעשיהם, נכריה עבודתם. — ומלבד זאת גם בתוך קהל ישראל אז התגלע הריב, וצוררים המה איש את אחיו. ורבה המשטמה בין משפחות ראשי העם הכהנים והסגנים, שנאתם אף קנאתם דלת העם סבלו וירגנו באהליהם ואין מושיע. — ראשיו בשוחד שפטו, משפט העוו, ודין אלמנה לא בא אליהם. ויהי כאשר רבים וכן שלמים המסולאים בפז ראו השערוריה אשר נעשתה בישראל. יחדיו המתיקו סוד ושמו עצות בנפשם, והרחיבו בנפשם עוז לעזוב את ארץ אבותיהם עד יעבור זעם, ולהעתיק אהליהם מזבולם לגור בין הנכרים בארץ טמאה באשר ימצאו. אלה עברו ארחות ימים לגור בערי מרכולת הגוים, ואלה אשר לא נסו הצג כף רגליהם על הארץ טענו

את

את בעירם וכל אשר להם לקחו עמהם וירדו בבלה, ואלה אל מלכות רומי עברו, ואלה שמו פניהם דרך מצרימה, ואלה אל ארץ יון משך כתיים ורודנים באו. שמה פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאוד מאוד ותמלא הארץ אותם. מהם גדלו והצליחו למצוא חן בעיני מלכי הגוים לתתם יושבי ראשונה במלכות ולהושיבם עם נגידי ארץ. ומהם הרבו הון, רכשו רכוש ואספו מחיר במרכולתם. וכל מלאכה נמבזה ונמס השליכו ארצה, ומהם לשדה נעבדו ובזיעת אפם אכלו לחמם והביאו טרף לביתם.

מן משפחות היהודים האלה אשר בחמלת ה' עליהם נמלטו ממהומות ומלחמות בימים הרבים ההם, ואשר עטרו אז על ארצות הגוים גם איש ימיני (אגרת אל הפיליפים פרק, ג' ה'.) בתוך הבאים לגור כארץ יון היה. ויגר הוא ואשתו בעיר טרסוס [ספר פעלי השליחים (הוא הלק מספרים נקראים ברית חדשה) פרק כ"ב, ג'. פרק ט', י"א. פרק כ"א, ל"ט.], היא עיר ואם בפלך קליקי. העיר הזאת על חוף הימים היא יושבת. אליה גוים מקצוי הארץ בעזבוניהם ובמעריביהם אף רכולתם באו. ויהי כשבת האיש הימיני הזה בעיר הזאת (כששים שנה טרם הגלה ישראל מעל אדמתו) פקד ה' את אשתו ותהר ותלד לו בן ותקרא את שמו שאול. הוא השם אשר נִתַּן לפנים לבן קיש, הראשון למלכי ישראל אשר נזר המלכות הציץ על ראשו וזכרו כיין הטוב מאז לשם ולתהלה בתוך בני ישראל וביחוד בין אנשי בני ימיני.

ויגדל הנער ויברכהו ה' וילמדהו אביו את תורות אלהים והבינהו ספרי הנביאים ויורהו ארחות הפרושים וקבלתם ותורותם. גם חכמות ולשון יונית למד. כי בעיר טרסוס חכמות רמות ונשגבות קננו, שם בנו בתיהן,

 וארמנותן

וארמנותן על מכונתן ישבו ושמה תרבצנה ילדיהן, וכל הצמאים לדברי חכמה מאיי הים וממארצות רבות שמה באו לרוות צמאונם. לשון יונית אשר כמעט אין ערך אליה בין הלשונות בני קדם °) היתה הלשון בה נדברו איש את רעהו, בה הבינו ולמדו כל חכמה ומדע, בה חדרו מצפוני תושיה להגדיל דעת ולהאדירה, בה שוררו שיריהם, בה שפכו שיחם עת יעטוף רוחם לפני אל היושבי בשמים, גם בה העתיקו תורות אל חי ודברי נביאיו חוזיו וציריו, והיא היא השארית והפליטה אשר אלה השרידים מבני ישראל עת מארצם נדדו, בכל צרותם עמהם לקחו ובין הגוים הוליכוה עמהם, להיות לעדות בהם ולזכרון, כי יד אל עליון עשתה פלא וכי נאמנים כל פקודיו ולא יפול דבר מכל אשר דבר ארצה.

ובאשר גם נפש האיש הימני הזה דבקה אחרי הפרושים (פעלי השליחים פרק כ"ג, ו'.) לכן גם את בנו חנך על פי דרכם, הנהיגהו כמנהגם, ובתורתם רצתה נפשו אחת מהנה לא נעדרה. ובלמדם "יפה תורה עם דרך ארץ, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה" לכן גם משלח יד אלה הפרושים מצא חן בעיניו. ויואל האיש הימיני הזה למלאות ידי בנו ללמוד מלאכת עבודה, ממנה ימצא טרפו לבל יפשע על פת לחם. וילמדהו לעשות מלאכת יריעות ממטוי העזים והצאן ומשער הגמלים °°).

ויהי

°) מאמר גמרא דמגילה (ט' ע"ב) רבי שמעון בן גמליאל אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית. אמר רבי יוחנן מאי טעמא דרשב"ג? אמר קרא יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם (בראשית ט' כ"ז.) דבריו של יפת יהיו באהלי שם. ואימא גומר ומגוג? אמר רבי חייא היינו טעמא דכתיב יפת אלהים ליפת יפיותו של יפת יהא באהלי שם. ע"ע ירושלמי דמגילה (א' ע"א ב').

°°) בלשון יונית σκηνοποιος (פעלי השליחים פרק י"ח, ג'.) ואולי היא

ויהי אחרי כן וישלח האיש הימיני הזה את בנו ירושלימה העיר הקדושה, למען יוסיף חכמה ודעת על חכמתו אשר למד בעיר מולדתו, לצקת מים על ידי הסופרים והכהנים והפרושים, אשר רבו עד למאוד בעיר הזאת. ובימים ההם היה נשיא וראש הסנהדרין איש פרוש נין ונכד להלל הבבלי, ושמו רבן גמליאל הזקן (פעלי השליחים פרק כ"ב, ג'. אגרת אל הפליפים פרק ג'. ה). וימצא שאול חן בעיניו באשר גם הוא*) ממשפחת ימיני היה, וילמדהו תורות גם חוקים וקבלת הפרושים.

ובימים ההם רבתה אמונת המשיחית מאד בין בני ישראל. יום יום נלוו ונספחו רבים מן הכהנים והפרושים והסופרים אל חברת המאמינים בה' ובמשיחו, ורבים וכן שלמים שבו מדרכיהם ויטו את לבבם אל ה' ומשיחו

לעבדם

היא היא זאת המלאכה הנזכרת במסכת ברכות (ט"ז ע"א) רבי אמי ורב אסי הוו קא קטרין להו גננא (ופרש"י קושרין לו חופה). ודע כי בפלך קיליקי והוא הנזכר בגמרא קילקלי היתה מלאכת יריעות אהלים מצואה ביותר, יען כי הארץ הזאת היתה ארץ מקנה ולעיזיה אף לצאניה צמר עב היה אשר לא יצלח לכל בגד כי אם ליריעות אהלים. זהו הנזכר לפעמים בתלמוד ע' מס' שבת (דף ס"ד ע"א) ת"ר שק אין לי אלא שק מניין לרבות את הצלקלי וכו' שנאמר וכל כלי עור, וכל מעשה עיזים וכל כלי עץ תתחטאו (במדבר ל"א, כ'.) לרבות הקלקלי. ובגמרא דמ"ס ב"ב (דף ע"ח ע"א) אמרי' מכר את החמור מכר את המרדעת ואת הקלקי, ובפרק כ"ט דמס' כלים הגומדין של ערביים הקלקין והפונדא, ועל היות השער העזים מפלך קליקי עב ומסובך לכן נקראו שערות איש המסובבות קליקי הראש (מקואות פרק ט'). והשם קליקי בלע"ז: Cilicia. Cilicium, κιλικια, וע"ע בספרי Plinius H. N. L. 6, C, 28.

*) בראשית רבה (פרשה ל"ג ע"ג) ובמסכת כתובות (דף נ"ה ע"א) אמר רבי אי סלק רב הונא ריש גלותא וכו' דהוא מן יהודה ואנא מן בנימן והוא מן דכריא דיהודה ואנא מן נקבותיה.

לעבדם שכם אחד ויבקשו את ה' אלהים ואת דוד מלכם, פזרו את כל אֲשר להם לחונן דלים (פעלי השליחים פרק ב', מ"ה. ד', ל"ד.) בתיהם וקנינם מכרו, ויחלקו מחירם בין האחים, והם ובניהם חיו בנותר. ובראות הכהנים והסופרים והפרושים כי תקצר ידם לכלה חברת אלה המאמינים בה' ובמשיחו, ובהכינים אלה האותות והמופתים אשר לא נבראו בכל הארץ אשר פעלו ועשו אלה השליחים נגד כל עמם, כי על ידם עוד חברת ולהקת המאמינים בישוע המשיח מחול ירבּיון, אז לבשו ועטו כמעיל קנאה לקנא באלה השליחים אשר בשרו בשורת מלכות אלהים אל יושבי ירושלים ויאסרום, וישליכום הבורה וייסרום בשוטים ובעקרבים ויחשבו את נפשם לקחת (שם פרק ד', ג. ה' י"ח.).

וגמליאל הנשיא בעמיו ידע את כל אשר נעשה ואת קשרם אשר קשרו על אלה השליחים, ויאמר אל להקת הסופרים והפרושים והכהנים אשר ישבו כסאות למשפט, כסאות לבית דוד, לאמור חדלו לכם מן האנשים האלה והניחו להם, כי אם מאדם העצה והפעולה הזאת הופר תופר, ואם מאת אלהים לא תוכלו להפירה פן תמצאו נלחמים בה'! וישמעו אליו וירִיצו את השליחים והמבשרים בשורת שלום ואמת, מבית הכור וייסרום, ויצוום לבלתי יוסיפו עוד לדבר בשם ישוע המשיח וישלחו אותם)שם פרק ה', ל"ד ג').

ויהי בין לחקת אלה המאמינים בה' ובמשיחו איש אחד ירא אלהים ידיו ידי אמונה ושמו שטפנוס (נזרא) ויעש אותות ומופתים גדולים בקרב העם (שם פרק ו', ח'). וגם עמו ריבו ריב אלה הפרושים בהתוכחו עמהם. ובראותם כי לא יכלו לעמוד בפניו, אז הקימו עליו עדי שקר ויסיחו כזבים להעיד בו, כי ה' ומשה הוא מגדף, ויביאוהו לפני

הסנהדרין

הסנהדרין וכלו וחרצו עליו משפט מות ויוציאוהו אל מחוץ לעיר ויסקלוהו אבן. וישימו אלה עדי שקר את מעיליהם לרגלי בחור צעיר לימים והנה הוא שאול הפרוש איש ימיני מטרסוס. וגם שאול היה בעצת אלה הכהנים והסופרים וירדוף את חברת המאמינים אשר בירושלים ויגרשם מבתיהם ומנחלתם. ויפוצו כולם בגבולי ירושלים ושומרון זולתי השליחים (שם פרק ח׳, א׳.) אכן בכל זאת לא נחה רוח שאול כי אם מבית לבית הלך, רצוא ושב כמראה הבזק, לבקש במסתרים בחורים ובכפים אלה המאמינים בשם ישוע המשיח, וכמטמונים חפש אחריהם ובמצאם יסחבם סחוב והשלך אותם אל הבור. וכאשר יענו אותם כן ברכת אלהים חלה על ראש המגורשים האלה וימצאו חן בעיני אנשי שומרון ויושבי סביביה, דלתי בתיהם לאורחים האלה פתחו, והאמינו לקול הבשורה אשר בושר להם, ורבים מאנשי הארץ האמינו בה׳ ובמשיחו.

וקנאה גם חימה עוד לבשה את שאול בן ימיני, עוד חרונו כלבת אש בוערה וכתנור בוערה מאופה בוער, עוד לא שב אַפּו. עוד לא נחם על הרעה אשר עשה עד הנה כי אם הגדיל מריו וזדונו, ויבוא אל הכהן הגדול וישאל ממנו אגרת לדמשק אל ראשי בתי הכנסיות למען אם ימצא אחדים, איש או אישה אשר במשיח אלהי יעקב יאמינו ובו ישימו כסלם, אז יאסרם בזיקים, להביאם ירושלימה.

ויהי בנסוע שאול לדמשק ובהקריבו אל העיר, והנה פתאום אור מן השמים נגה לו מסביב ויפול ארצה וישמע את קול מדבר אליו שאול שאול למה תרדפני? ויען ויאמר מי אתה אדוני? ויאמר האדון אנכי ישוע המשיח אשר אתה תרדף. וכשמעו אלה הדברים לא קמה בו עוד רוח ויבהל, ויאמר אדוני מה אעשה? ויענהו לאמור קום ולך

לך

לך העירה ושם יאמר לך אשר עליך לעשות, והאנשים אשר נסעו אתו חרדו ונאלמו כי שמעו את הקול ואיש לא ראו (שם פרק ט׳).

מעת הזאת רוח אלהים ומשיחו לבשה את שאול וירדה עלי פשעיו לאל בכה ויתחנן לו כי ישא חטאיו על כי חרף עקבות משיח אלהי יעקב. ויעתר לו ה׳. וישם על לבו לעבור בערי הככר ובכל ארצות הגוים לבשר צדק בתוך קהל רב מאחיו, כי בא עתם עת דודים ועד מהרה יצאו מתוך ההפיכה. ויבוא בממלכות ובערים רבות (שם ס״ו, כ״ו. אגרת אל הגלטים פרק א׳, כ״א.) ויבשר את בשורת מלכות השמים ליהודים. וכאשר ראה כי כלתה אליו הרעה מאתם אשר אסרוהו ויכוהו בשוטים (פעלי י״ג, נ׳, פרק י״ד, ה׳, י״ט.) מכת נמרצת וגם הלשינו אותו בסתר להבאיש את ריחו בעיני שופטי ונסיכי ארץ, אז אל הגוים מגויי הארץ שם פניו, והורם את הדרך אשר ילכו בה למצוא חן ולהצטדק בהצטדקות משיח אלהי יעקב אשר גם בעבורם שופך דמו כמים לכפר עליהם ולטהרם.

ויעבור בארץ יון ומוקדן ובשאר גלילות הגוים. ויבוא אנטיוכיא וימצא שם נביאים ומורים והם בר נבא ואחרים. ויהי בשרתם לפני אלהים ובצומם, אז רוח הקודש צלחה עליהם ויאמר אליהם הבדילו לי את בר נבא ואת שאול אל העבודה אליה קראתים, ויצומו ויתפללו ויסמכו את ידיהם עליהם וישלחו אותם וירדו אל סקליקי ואל קופרוס ואל זלמים ויבשרו את דבר ה׳ כולם, ומאז לא יקרא עוד שמו שאול כי אם פוילוס (שם פרק י״ג, ט׳) וגם במכתביו שמו רק בשם פוילוס יתכנה.

וכל מעשיו תקפו וגבורותיו ונפלאותיו אשר עשה ותורותיו אשר למד את העם וגם כל התלאות אשר מצא אותו

בדרך

בדרך והמצוקות והיגונות אשר עברו על ראשו ושטף מים רבים אשר אליו עד צוואר הגיע, הנה הנם כתובים בספר פעלי השליחים ובאלה האגרות אשר שלח לקהלת הקודש אשר גרו שם יהודים וגוים מגויי הארץ. קרא נא הספרים האלה וינעמו לנפשיך כדבש וכנופת צופים ויאירו עיניך לדעת את הדרך בה תלך ולא תכשל.

ובשובו שנית לקורינטו בעוד שבתו שם ימים לא כבירים ובטרם עלה באחרונה ירושלימה ויתמהמה בארץ יון כשלשה ירחים, כתב האגרת הזאת אשר הובלה לפניך בזה הספר אל יושבי העיר רומא (אגרת אל הרומים ט"ו, כ"ה. פעלי השליחים כ' ב'. כ"ד, י"ז). וימים רבים בטרם כתב האגרת הזאת אליהם נכספה וגם כלתה נפשו לשום לדרך פעמיו לרדת מירושלים אל רומא ומשם אל ארצות פני המערב אשר עליהם כבוד ה' ומשיחו עוד לא זרח להורותם את הדרך בה ילכו ואת המעשה אשר יעשון למען השיבם מדרך פשעם. ויכירו וידעו כי גם המה אל שורש ישי העומד לנס עמים ידרשו למצוא חן והצטדקות נכונה באלהי' ובמשיחו:

וסבות שונות הסבוהו והובילו את הכותב הזה כי ישלח האגרת הזאת אל חברת המאמינים בה' ובמשיחו אל רומא העיר רבתי עם:*)

בראשון אבה להודיעם כי נפשו אותה אף חפצה עד מאוד לראות את חברת המאמינים עין בעין להביט כבוד ה'

*) אל העיר הזאת באו רבים וכן שלמים מבני ישראל ימים כבירים טרם שלת ה' באש מקדשו וגם אחרי כן, גם בית דין הגדול היה שם. ר' מתיא בן חרש מוזכר סנהדרין ל"ג ע"ב' יומא פ"א ע"א שאל ר' מתיא בן חרש את ר' אב"ע ברומי. ובמסכת עבודה זרה י"ג ע"ב: כל גדול, רומי הלכו אחרי מטתו של ר' יוסי בן קסמא. ושם בדף מ' ע"ב שאלו את הזקנים ברומי. ובמס' מכות כ"ד ע"א פסחים נ"ג ע"ב: תודות איש רומא הנהיג בגדי מקולם.

ה' אשר עליהם זרח, ולהורותם עיקרי ושרשי תורת המשיחית על מה אמונתיה ודעותיה הטבעו.

שנית כאשר בפקודת הקיסר קלודיוס כל היהודים אשר בעיר רומא גרו כלה גרוש גורשו ובשחיתותם גם אלה היהודים בעלי ברית המשיחית והגוים מגויי הארץ אשר נלוו ונספחו עמהם נוקשו ונלכדו, ועל כולם יצא הקצף — כי בימים ההם עוד לא נבדלו חברת המשיחיים מקהל היהודים, ומושלי ונסיכי הארץ כולם בשם יהודים קראו על כי ממעי ישראל יצוא יצאו — לכן אזר הכותב הזה כגבר את חלציו באר תורת המשיחית באגרת הזאת בלשון יונית בארי היטיב למען דעת כל עמי הארץ וכל יושבי על מדין מהותה ואיכותה ובמה תבדל מתורת היהודים והפרושים. ומלבד זאת עין בעין יראו כי אין עולתה בתורת המשיחית וכי נתיבותיה שלום. היא תאלף לדרוש בשלום העיר ולהתפלל בעבור שלומה למען בשלום מלכיה וקציניה גם להם שלום יהיה:

שלישית כאשר הכותב הזה שמע כי הקשר האמיץ והחזק בין חברת המאמינים, בין אלה אשר ממעי ישראל יצאו אשר האמינו בה' ובמשיחו ובין בני נכר מגוי הארץ הנלוו והנספחו עליהם אשר באו בבריתם ועמדו בסודם כבני איש אחד, כאחים מבטן, ומהריון ומלידה חוברו ונקשרו, יחל להנתק כהנתק פתיל הנעורת מפני האיש המדון אשר תבער בם, וכמעט להטה את קהלות הגוים אשר להם מסביב: הזהירם כי ישימו גבולם שלום ולבל יקנאו איש את אחיו ויעברו על מדותם למען כל רואיהם יכירום כי זרע ברך ה' המה, וכי נהפכו בחמלת המשיח עליהם להוציאם מתוך ההפיכה לאנשים אחרים אשר תרמית לא ידעו ובשלום ובמישור ילכו יחדיו לרעות על כר נרחב במרעה טוב ודשן ואיש לא יצור את אחיו.—

מרכז כל האגרת היא תורת ההצטדקות החטאים לפני ה׳ על ידי האמונה הנכונה באלהים ובמשיחו (פרק ג׳. כ״ח.), ותורף האגרת הוא אחרי אשר הודיע הכותב במבוא את הדברים ואת הסיבות אשר הסיבוהו להריץ אמרותיו אליהם, והשמחה אשר תלבשהו בבשרו בשורת הברית החדשה ומלכות השמים אשר כסוד חתום וכמוס היתה ביד אל מקדם (פרק א׳, א׳—ט״ז.) יבאר באר היטב וליסוד מוסד מוסד ההכרח הגדול לכל בני אדם אף בני איש יחד, כגדול וכקטן למצוא כפרה וסליחה לחטאותם, למען יצדקו לפני ה׳, כי לא לבד הגוים מגויי הארץ, אשר היה עליהם לדעת את אלהים ואת דרכיו על ידי סדרי הטבע אשר נראו בכל הארץ או בכל השמים וגם שמש וירח וכל כסילי מעל יתנו עדיהן ויקדישוהו, לא הכירוהו ולא שתו לבן לדעת כי אלהים קדושים הוא אשר לא ישא לפשעם בעשותם המזימתה (פרק א׳, י״ז ל״ב.), כי גם היהודים אשר תורת אלהים ידעו ובה יתהללו ויתכבדו סרו מן הדרך אשר צוה ה׳ אותם, תבל עשו ולכן גם המה יאשמו, לא יצדקו ולא יזכו בהשפטם (פרק ב׳ וג׳, כ׳.). ולכן אין הבדל בין היהודים האלה אשר ממעי ישראל יצאו ובין הגוים מגויי הארץ, כי כולם נאשמו, וחרון אלהים עלה על כולם, ורק דרך אחד ימצא לכולם למען ינצלו, והוא למצוא הצטדקות נכונה ע״י אמונתם במשיח אלהי יעקב ובאמונתם בו, אז צדקתו אשר פעל ועשה, להם לצדקה תחשב (פרק ג׳, כ״א ל״א.). ועל שורש ויסוד מוסד מוסד הזה יביא ראיות ברורות מכתבי הקודש (פרק ד׳) וגם יורה מן ההצטדקות מצד עצמותה כי ה א תאשר את החטאים לפני אלהים להביאם אל האושר האמתי, ותשרש החטא ממקורו, אשר מצד קיום ושמירת מצוות התורה אליה לא יגיעו, על כי התורה תאלפם את אשר עליהם לעשות מבלי

תת כח להם לצאת וללחום נגד תאוות היצר אשר תתנגד אל מצותיה (פרק ה'). ואחרי הודיע את כל אלה אמרי קושט הנכרים וישרים לתמימי דרך ולהולכי תם, יתן מענה אל אלה הנלווים במעגלותם מלושני רעיהם בסתר אשר הפכו דברי אלהים חיים בהררי קודש יסודתם ללענה, ויסכר פי אלה דוברי שקר. יודיע כח ותעצומות ההצטדקות, עוזה בשחקים, היא היא אשר תוסיף עצמה להחליף החוטא לאיש אחר ולבריה חדשה, והיא תתן חופש ותקרא דרור לחטאים לצאת מעבדות העון והחטא, והיא תתן חפשית המשיחית למען יצאו לחפשי מפקודי ומחוקי התורה. והאיש אשר מצא הצטדקות נכונה במשיחו לפני אלהיו איננו משועבד- עוד לחטא, מת הוא לו, למען חייו לה' ולמשיחו יוקדש (פרק ו'). והתורה ברוב חוקיה ומשפטיה לא תתקומם עוד כנגדו להיותה לו לאבן מעמסה ולעול על צוארו ולמועקה במתניו (פרק ז', א'—ו'.) אשר כמעט ירבץ תחתה על כי כמשא כבד תכבד ממנו. ורוח הקודש מאת אלהים ומשיחו יוסיף כח ועצמה אל איש אשר מצא הצטדקות נכונה, להחליפו כח למען ישעבד נפשו וכחו וכל אשר בהן חיי רוחו אל ה' ומשיחו לעבדם באהבה ובשמחה שכם אחד כאשר תצוה התורה, אשר אזלת ידה ואפס כחה לתת תעצומות ועוז לשמור פקודיה (פרק ז', כ"ד. פרק ח', כ"ט.). ואחרי בטלו כל הספיקות והטענות, אשר באין מבין יוכלו לפול בענינים האלה, לאלם פי דוברי עתק, יבאר ההתיחסות היהודים אשר ממעי ישראל יצאו אל הגוים מגויי הארץ הנלוים והנספים עליהם להאמין כמוהם בה' ובמשיחו, ויבטיח את בני עמו כי תקותם לא תכרת, כי אם ישובו אל ה' ויבקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם גם עליהם שמש צדקת ה' תזרח וימצאו מרפא בכנפיה ולא יפיל ה' דבר

מכל

מכל אשר הבטיח לאבותיהם מימי קדם (פרק ט׳, י״א). ואחרי הודיעם הכותב הזה את עיקרי האמונה האלה ילמדם עוד בטוב טעם ודעת דעות ומדות הישרות אשר נכונו לאלה אשר באו בסוד ה׳ ובמשיחו (פי״ב, ט״ו), ובחתימת האגרת יפקיד בשלום האחי׳ והקדושים בעיר רומא.

ועתה הקורא הנאמן קרא נא האגרת הזאת אשר אנכי בארתיה לפניך באר היטב למען תרוץ בה ולא תכשל. גם זכור לטוב את האיש המעולה רב פעלים עמנואל פראממאן רופא מומחה בעיר האללי. נאסף אל האלהים בשנת ת״צ״ה היא שנת 1735 למנין המשיחים, הוא היה הראשון אשר החל לבאר ספרי ברית החדשה בלשון עברית הוא אשר באר ספר המבשר לוקס בלשון עברית. גם האגרת הזאת העתיק ובאר בלשון יהודית — אשכנזית עם באור קטן בעבור דלת העם. וגם אנכי בדרכיו הלכתי. ובארתי האגרת הזאת בעבור יודעי ומביני לשון עברית וספרי התלמוד בלשון צחה על פי תלמוד בבלי וירושלמי ושאר הספרים הנזכרים בפתח השער הזה, הגה בה יומם ולילה, סלסליה ותרוממיך, נצריה כי היא אורך ימיך, בה תמצא מנוח בהתעטף עליך נפשיך, בה תדע דרך אמונה וענות צדק, היא תאלפך את אשר תבחר ותקרב למצוא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם.

ואלהי השלום, יברך את עמו בשלום, להסיר העון מלב העקוב, להטותם למשיח אלהי יעקב, לעבדו כולם שכם אחד למען יצדקו כאשר הבטיח לאבותיהם על ידי חוזיו וציריו לאמור וארשתיך לי לעולם, וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים, וארשתיך לי באמונה. אמן.

בקשת הממי״ן למבאר!

מלכי ומשיחי המשגיח מארובות שמיו והמציץ מימין אלהים מכון מקדשו! משתאה מחריש אעמוד מול רוממותיך! מי מכלכל מריי ומרודי? מי מסיר אימת מות? מי מורה חטאים מרודים, תועים בישימון, מבלי מצוא מקום מנוחה מחסה מזרם וממטר? מי מרים מכשול מדרך? מי מנצח המשחית והמלאך המות, המשקר והמסית והמדיח מעולם, המתהלך יום יום, נוהם בזעמו כנהמת ים; מבקש להמית נפשות נקיים לבלעם חיים ומאבד מנוס מהם, מבלתי מצאם במחתרת. מי משבר מתלעותיו מבלעדיך? מכוס תמרוריך מלא חומץ המצאת מזור למהלתי, מתוק מדבש למלטני מאש חמתך מאלה מוקדי עולם להנקם מאויבי האלהים. מסיר משובת פתאים כפרם בדמך, תשים מדוכאים ושפלים למרום, להנחותם מקום מחנות מלאכי אלהים, סוככים בכנפיהם פניהם. מלטני משגיאות ומנסתרות. משכני ברחמיך. מלטני משטן המשחית, הטומן מוקשי מות מגיחי מרחם אמי המבקש להמיתני, מצודדי במכמרתו מנעורי, מפריד אחים מאהבת משיחם במחרחרו מריבה ומגדיל המשטמה. מחצהו ושימהו מרמס. מגדיל רחמיו לעולם, מחה דמעה מעל עמך, לטהרם בדמך, להשקותם ממעייני רחמיך, מבלי יצמאו לעולם. מזה עליהם מים טהורים, רחצם מכל טומאותם ומכל גלוליהם, להיותם לעם לרעותם במרום הרים במרעה שמן כימי קדם ומשיחם ומלכם בראשם. אמן.

אגרת

פאול השליח

אל

הרומים:

א א פָּאוּל עֶבֶד יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ קָרוּא לִהְיוֹת שָׁלִיחַ

א (א) פולוס הוא הוא אשר נקרא טרם בואו לחסות תחת צל ישוע המשיח בשם שאול איש ימיני, והוא היה מתלמידי רבן גמליאל הזקן. קורותיו אשר קרוהו, ואת כל אשר הביאוהו עד הלום להאמין במשיח ולהתקומם על הפרושים לגלות בקהל עם קלונם ותרמיתם רשומות הנה בכתב אמת בספרי פעלי השליחים פרק כ״ו פ׳ ט׳, ובמכתב אל טימתיוס א׳, י״ג (חלקים המה מספרי הברית החדשה). — פולוס: יזכיר שמו בתחלת המכתב הזה כפי הנהוג בימים הראשונים ובדורות מקדם. וכמוהו נמצא לפעמים בכתבי קדש כמו: ארתחשסתא מלך מלכיא לעזרא כהנא וכו׳ (עזרא ז׳ י״ב) וכן ימצא עוד במכתבי רמב״ם בהתחלת אגרותיו: ממני משה ברבי מיימון, ובסופה החותם שנית. — עבד ישוע המשיח: בתואר כזה יכנה את עצמו עוד במכתביו אל טימתיוס (א׳ א׳). ולרוב יתכנה שליח ישוע המשיח, ומעת כי צלחה רוח ישוע עליו בהיותו בדרך ונהפך לאיש אחר אז בא במאסרות הברית החדשה ובא כעבד תחת יד אדוניו. קרוא; ר״ל לא בכחו ולא בחפצו וברצונו בא אל עבודת האדון ישוע המשיח כ״א קרוא היה אל עבודתו, מעת אשר נראה אליו האדון בכבודו ובעצמו בעצם היום. ובענין אחר אמרינן במס׳ ברכות נ״ה ע״א ג׳ דברים מכריז עליהם הקב״ה בעצמו פרנס טוב וכו׳ דכתיב ראה קראתי בשם בצלאל וכו׳ עיי״ש. — להיות שליח: במלת שליח השתמשו בעלי המשנה והתלמוד ואיננה בעברית, והונחה לכל מיני שליחות אשר ישלח איש את רעהו למלא ידו ומקומו, ולהיות יד השלוח כיד המשלח, כמו לענין גט ולכל דבר. ועוד השתמשו בה בדברים הנוגעים לתורה ולתעודה כמו שליח צבור, שליח בית דין. ובקדושין דף כ״ג ע״ב אמרינן הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו. גם הכהן הגדול מאחיו וסנהדרי הגדולה יכונו בשם שליחים כדאמרינן מס׳

נִבְדָּל לִבְשׂוֹרַת אֱלֹהִים׃ ב אֲשֶׁר הִגִּיד אֹתָהּ מִקֶּדֶם

יומא (י״ח ע״ב) אישי כהן הגדול אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחינו ושליח בית דין וכו׳. ובספרי הברית החדשה השתמשו במלת שליח בפרט להורות בה מעלת ומדריגת איש אשר רוח ישוע המשיח עליו צלחה ואותו לבשה ותפקידה לבשר בשורת מלכות השמים את כל איש ואיש בקטון כגדול את הרחוק ואת הקרוב בכל ממלכה ובכל ארץ וארץ. ואלה האנשים אשר נקראו שליחים בפרט המה ראו עין בעין את האדון ישוע בעוד נפשו בארץ מתהלכת בהוד יקר תפארת גדולתו, וגם עדים נאמנים היו אחרי רואם כי קם מבין המתים, כי הוא הוא המשיח אלהי יעקב אשר מאז היה מיועד לבוא. ופולוס הכותב האגרת הזאת יזכיר לפעמים באר היטב כי נראה אליו האדון ישוע עין בעין (בראשון לקורינטים ט׳ א׳.) וכי הוא בכבודו ובעצמו בלי אמצעי קראו והפקידהו, אחרי כי גל עיניו והסיר המסוה מעל פניו להביט נפלאות מתורתו, להיות ציר בגוים שלח, כנראה בספר פעלי השליחים (פרשה ט׳ ג׳).—נבדל: ר״ל לא לבד כי קרוא להיות שליח בכלל, נבדל גם בפרט לבשורת האלהים. והבדלה הזאת היתה באנטוכיא כאשר נאמר (בפעלי השליחים י״ג ב׳) הבדילו לי את בר נבא ואת שאול אל העבודה אשר אליה קראתים. בשורת האלהים: היא בשורת מלכות השמים, ועניינה לקרוא כל יושבי תבל ושוכני ארץ לעבודת ה׳ ע״י ישוע משיחו, והוא מימרא די״י כאשר נאמר בישעיה (מ״ט ו׳) ונתתיך לאור גוים להיות ישועתי עד קצה הארץ, וכן נאמר שם (מ״ה י״ז.) ישראל נושע בי״י תשועת עולמים ותרגום יונתן מימרא ד״י, ורש״י מפרשו על מלך המשיח.— (ב) אשר: מוסב על הבשורה, ור״ל הבשורה הזאת היא רק חדשה בזמן, אכן במחשבת אלהים, אשר הוא אל דעות, לו נתכנו עלילות, ואלף שנים בעיניו כיום אתמול כי יעבור, כבר עלתה הבשורה הזאת מקדם לפני דורות עולמים, ובטרם ברא תבל וצאציה הוא מזמות יען לבשרה במלאות הימים לבני אדם יושבי חשך וצלמות, להשיב על ידה אוילים מדרך פשעם ולהביאם אל ממלכתו מלכות השמים. וכדאמרינן במס׳ פסחים (נ״ד ע״א) ז׳ דברים נבראו קודם שנברא העולם וחד מניהו הוא שמו של משיח שנאמר יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו (תהלים ע״ב י״ז). ועל הגדה הזאת אשר תוכן אמתה התאמתה בין בני ישראל הוסד הפיוט למוסף

יום

עַל־פִּי נְבִיאָיו בַּכְּתָבִים הַקְּדוֹשִׁים׃ ג עַל־אֹדוֹת בְּנוֹ יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ אֲדֹנֵינוּ הַנּוֹלָד מִזֶּרַע דָּוִד כְּפִי הַבָּשָׂר׃

יום הכיפורים: אז מלפני בראשית נוה וינון השית וכו׳.—על פי נביאיו בכתבים הקדושים: כל כותבי ספרי קדש יכונו בכלל בשם נביאים, ונביא אשר לא קם כמוהו הוא משה רבינו ע״ה הגיד כי אחר אשר חטא האדם נתבשרה חוה כי זרעה ישוף ראש הנחש, ותרגום יהונתן וירושלמי ונבית יתהון בעקביהון וממרע יתהון ברם יהוי אסא לבנהא דאתתא ולך חויא לא יהוי אסו ועתידין אנון למעבד שפיותא בעקבא ביומא דמלכא משיחא. והנחש הקדמוני הוא השטן והיצה״ר והוא המלאך המות, ועוד נבואות רבות נמצאות כהנה וכהנה בישעיה ג׳, י״ד. י״א, מ״ג, י״ט. ירמיה כ״ג, ה׳. ל״א, ל״א. יחזקאל י״א ט׳. וכדאמרינן במס׳ סנהדרין (דף צ״ט) כל הנביאים לא התנבאו אלא לימות המשיח.— (ג) על אודות בנו: בפסוק הזה יבאר מהות וענין הבשורה מקדם היתה על אודות בנו אשר הוא משיח אלהי יעקב. והרבה פסוקים ימצאו בכתבי הקדש אשר בהם יכונה המשיח בשם עצמותו בן האלהים כמו תהלים (ב׳, ז׳.) י״י אמר אלי בני אתה, אני היום ילדתיך. ורז״ל דרשו ובארו זה הפסוק אל מלך המשיח (במס׳ סוכה נ״ב ע״א) באמרם מלך המשיח שעתיד להגלות במהרה בימינו אמר לו הקב״ה שאל ממנו ואתנה וכו׳ שנאמר אני היום ילדתיך. והרב ר׳ אבן עזרא כתב על פסוק נשקו בר פן יאנף הנה עבדו את ה׳ כנגד על ה׳, ונשקו בר נגד על משיחו, והנה מלת בר כמו מה ברי ומה בר בטני (משלי ל״א) וכן כתוב בני אתה עכ״ד: והרמב״ם בפירוש המשנה לפרק חלק כתב אין אנו מתאוים ומקוים לימות המשיח לרוב התבואות והעושר, ולא שנרכב על סוסים, ולא לשתות יין במיני זמר, כמו שמחשבין מבולבלי הדעת, אלא התאוו הנביאים והחסידים ימות המשיח ורבתה תשוקתם אליהם למה שיהיה בהם מקבוץ הצדיקים, והנהגת הטובה והחכמה, וצדק המלך, ורוב יושרו, והפלגת חכמתו, וקרבתו אל האלהים כמו שנאמר ה׳ אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך עכ״ד. — אדונינו: כמאמר הכתוב ופתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים (מלאכי ג׳ א׳). — הנולד מזרע דוד: ישוע המשיח הוא היה הנולד מזרע דוד, כי

אמו

ד וְהַנּוֹדָע לִהְיוֹת בֶּן־הָאֱלֹהִים בִּגְבוּרָה כְּפִי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ

אמו מרים היתה משבט יהודה ממשפחת דוד המלך (לוקס סימן ב׳)׳ ונולד המשיח בגבורת האלהים לבד חוץ מסדרי הטבע כדאמרינן במדרש׳ של ר׳ משה הדרשן בפ׳ וישב על פסוק אל תשפכו דם אמר ר׳ ברכיה אמר הקב״ה לישראל אתם אמרתם לפני יתומים היינו ואין אב אף גואל שאני עתיד להעמיד מכם אין לו אב, שנאמר הנה איש צמח שמו ומתחתיו יצמח (זכריה ו׳, י״ב) וכן אמר ישעיה ויעל כיונק לפניו וכשורש מארץ ציה (נ״ג) ועליו אמר דוד מרחם משחר לך טל ילדותיך [תהלים ק״י, ג׳] עכ״ד. מצורף לזה מה שנמצא בבראשית רבה על פסוק ותקרא את שמו שת ר׳ תנחומא בשם ר׳ שמואל אמר נסתכלה אותו זרע שהוא בא ממקום אחר, ואיזה זה מלך המשיח עכ״ד.— כפי הבשר: ר״ל המשיח נולד לפי טבעו האנושי בזמן ובמקום מאשה ממשפחת דוד על פי נס בלי גבורת איש רק בדבר ה׳, אבל לפי עצמותו האמתית הוא היה מקדם והוא הוא המימרא די״י וכאשר נאמר ומוצאותיו מקדם מימי עולם (מיכה ה׳ א׳] ובמשלי נאמר באי תהומות חוללתי, ורמז בזה אל החכמה העליונה.— [ד] והנודע: ו״ו החיבור מוסב על תחלת פסוק ג׳ על אודות בנו וכו׳ לפי טבעו האנושי כפי הבשר. ועתה הוסיף לבאר מהות ישוע המשיח מצד טבעו האלהו כפי הרות הקדש, לאמור כי נודע כעת לעיני כל איש כי ישוע המשיח היה בן אלהים באמת, וכי הוא ממדרגת שכינת עוזו, על ידי נסים ונפלאות אשר עשה. והניסים האלה עלו על מעלות כל הנביאים לפניו ולאחריו והמה יעידו ויגידו כי הוא באמת ה׳ צדקנו, לא לבד על כי החיה מתים [לוקס ש׳, י״ד, ח׳, מ״ט] כי אם על אשר הוא בכחו ובגבורתו קם מבין המתים והחיה את עצמו כאשר הגיד זאת ימים כבירים מקדם בעת אשר היהודים התגרו בו ושאלו ממנו אות על היותו בן אלהים ויאמר אליהם הרסו את ההיכל הזה ובשלשת ימים אקימנו, ולכן בקומו מעם המתים זכרו תלמידיו כי את זאת דבר אליהם ויאמינו בכתוב ובדבר אשר דבר ישוע [יוחנן ב׳ י״ט, כ״ב]. ודבר תקומתו היה נודע לרבים כי רק בגברתו ובעוצם ידיהו עשה ופעל כל אלה והגבורה הזאת היא עדות נאמנה המודעת כי הוא בן אלהים. ומלבד התקומה בעצמותה עוד שלח רוח קדשו על יריאיו כאשר בעת הפרד מאתם בעלות השמימה הבטיחם, וכאשר מיועד מאת הנביאים הקדושים באמרם ואחרי כן אשפוך רוחי על כל בשר [יואל ג׳ א׳]. והדברים האלה היו

ידועים

בִּתְקוּמָה מֵעִם הַמֵּתִים׃ ה אֲשֶׁר לָקַחְנוּ בוֹ חֵן וּשְׁלִיחוּת בְּכָל־הַגּוֹיִם לְמַעַן יִשְׁמְעוּ לָאֱמוּנָה לִשְׁמוֹ׃ ו וּבָהֶם הִנְּכֶם גַּם אַתֶּם קְרוּאֵי יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ׃ ז לְכָל־הַנִּמְצָאִים בְּרוֹמָא יְדִידֵי אֱלֹהִים קְרוּאִים לִהְיוֹת קְדוֹשִׁים. חֵן

ידועים לכל איש ואיש, וגם בארצות הגוים נודעו, וביתר ביאור הוסיף הכותב הזה לבאר הענין הזה באגרתו אל הקורינטים [א׳, ט״ו, ג׳.] באמרו הנה הודעתי לכם כי מת המשיח מפני חטאותינו וכן נקבר וכי קם ביום השלישי כפי אשר נאמר מקדם וכי נראה אל כיפא ואחרי כן לשנים העשר ואחרי כן נראה ליותר מחמש מאות אחים כאחד והרבים מהם קיימים, ואחרי כן נראה אל יעקב ואחרי כן לשליחים כלם, ואחרי כלם נראה גם אלי. — [ה] **בו**: מוסב אל ישוע המשיח. **לקחנו**: ר״ל כל המאמינים בשמו באמת ובתמים לקחו מתנת החן מאת ישוע המשיחי והוא המשולח יכלול עצמו עמהם. וחן משרש חנן. וענין החנינה הוא מ ת נ ת ח נ ם, הפך השכר והגמול אשר יקבל אדם חלף עבודתו ומעשהו. וענין התנינה יהיה לכמה אופנים, לזה נתן ה׳ מצד החנינה המעלה הזאת, ולזה מעלה אחרת, ולכן אל האנשים אשר קבלו התמנות השליחות המה בכלל בעלי חנינה, ולא כל בעלי החנינה המה בכלל התמנות השליחות. — **שליחות**: הוא שם המשפט וענינו התמנות להיות שליח. **בכל הגוים**: ר״ל לכל הגוים בארצותם, וגם היהודים בכללם אלא לפי שהגוים המרובים לפיכך פרטם הכתוב. **לשמו**: על דרך ויראו גוים את שם י״י (תהלים ק״ב ט״ו) כי נשגב שמו לבדו (שם קמ״ח ג׳) חללו משכן שמך (שם ע״ד ב׳). — (ו) **ובהם הנכם**: ר״ל התמנות השליחות אשר היה לי ללכת בכל ארצות הגוים, בגוים ההם גם אתם בכללים, כמוהם כמוכם, כי ככר קרואים הייתם מאת האדון להאמין בשמו, אכן עוד מן האורך היה להחזיק אתכם באמונתכם ולהורותכם בפרטית את הדרך אשר תלכו בה. (ז) **הנמצאים ברומא** אל העיר הזאת רוכלת העמים באו רבים וכן שלמים מבני עמינו ימים כבירים טרם שלח ה׳ מקדשו באש ובית דין הגדול היה שמ׳ — **ידידי אלהים**: ענינו אל כל ידידי האלהים הנמצאים ברומא באין הבדל, כאל גדול כאל קטן כאל אדון כאל עבדו, ולא לכל יושבי רומא אשר אינם קרואים וכו׳ **קדושים**: בתואר כזה יכנה אותם הקרואים לעבודת ישוע המשיח יען כי גאלם מתחת יד סבלות השטן והיצה״ר

בדמו

וְשָׁלוֹם לָכֶם מֵאֵת אֱלֹהִים אָבִינוּ וּמֵאֵת אֲדֹנָי יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ׃
ח בָּרִאשׁוֹנָה אוֹדֶה לֵאלֹהַי בְּיֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ עַל־כֻּלְּכֶם

בדמו, ובנפשו כפר עליהם. — **חן ושלום**: באור מלת **חן** כבר אמור כי ענינה מתנת חנם כד"א והנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם (שמות ל"ג י"ט)׳ — **ושלום**: מעלת השלום גדלה עד מאוד, כי היא תכלול תכלית המכוון והאושר האמתי, ולכן אמרו רז"ל (עוקצים פ׳ שלישי) לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. ובוויקרא רבא (פרשת ט׳) רבנן אמרי גדול השלום שכשמלך המשיח בא אינו פותח אלא בשלום שנאמר מה נאוו אל ההרים וכו׳ (ישעיה נ"ב ז׳)׳ — **מאת אלהים אבינו ומאת ישוע המשיח**: מתנות חן ושלום וכל המתנות הטובות רק מאת האלהים על ידי המשיח ושופעו ממקור חיים. — **אבינו**: רמז בזה כי בעת אין מסך מבדיל עוד בין הגוים ובין בני ישראל, כי בברית החדשה גם גויי הארץ קרואים לעבודת ישוע המשיח ולכן התיחסותם אל האלהים היא כהתיחסות ה ב ן אל א ב י ו, יען ברכת אברהם אבינו תחול עליהם לאמור ונברכך בזרעך כל גויי הארץ, אכן מקדם ר"ל ב ב ר י ת ה י ש נ ה רק עם בני ישראל יכונו בתואר בן כמו בנים אתם לי"י אלהיכם, (דברים י"ד א׳) בני בכורי ישראל, (שמות ד׳ כ"ב) וכן אמרו במשנה חביבין ישראל שנקראו בנים למקום חבה יתירה נודעת להם. (ח) **בישוע המשיח**: בי"ת בישוע הוא כמו על ידי כי הוא הוא המלאך הברית המביא תפלת יריאיו והמיחלים לחסדו לפני אביו, והוא הוא הכהן הגדול האמתי אשר הועלה לקרבן פעם אחת לשאת חטא רבים, ובעבור זאת ידו לא קצרה מהושיע עד נצח לכל הקרבים אל האלהים באשר הוא חי לעולם (אל העברים ז׳ כ"ה). ובהודאה הזאת מרומזים ש נ י ענינים: א) על חסד אלהים אשר גמל עמהם להיותם כולם מ א מ י נ י ם, כי רק על ידי ה א מ ו נ ה ה ש ל י מ ה לא מבלעדה, ולא בכח ובמעשי איש י ו צ ד ק איש לפני עושהו לכן נתן תודה לאלהים על כי המה הגיעו למעלה הזאת. ב) על כי אמונתם נשמעה בכל הארץ ועשתה פרי כאשר ישוע בעצמו אמר (מתי ה׳, י"ד. ט"ו עיי"ש). — **כולכם** גם פה כלל כלם האחד באין הפרש. **בכל**

הארץ

כִּי אֱמוּנַתְכֶם נִשְׁמְעָה בְּכָל־הָאָרֶץ׃ ט כִּי עֵדִי
הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר אֲנִי עֹבֵד אֹתוֹ בְּרוּחִי בִּבְשׂוֹרַת בְּנוֹ כִּי
מֵאֵין הֲפֻגוֹת אֲנִי מַזְכִּיר אֶתְכֶם׃ י וְתָמִיד בִּתְפִלָּתִי
אַעְתִּיר כִּי־עַתָּה אֵפוֹא אַצְלִיחַ דְּרָכַי בִּרְצוֹן הָאֱלֹהִים לָבוֹא
אֲלֵיכֶם׃ יא כִּי כָסַפְתִּי לִרְאֹתְכֶם לְמַעַן אַאְצִיל עֲלֵיכֶם

הארץ: יען בימים ההם העיר רומא היתה שרתי במדינות ורבבות גדודיה עטרו אז כמעט אל כל ישבי תבל להלחם בהם וגוים רבים אליה ידרושו לכן אמר בדרך הפלגה בכל הארץ, כמו וכל הארץ באו מצרימה (בראשית מ״א, נ״ז). (ט) כי מלת הטעם ורצונו לומר כי המה היו סבת הודאתו לאלהים אשר הזכיר. עדי הוא: לא להתאמת דבריו כי אם בדרך הקריאה כאשר עשו זאת הנביאים מקדם כמו כי עד הוא בינינו (יהושע כ״ב כ״ז) עד ד׳ בכם ועד משיחו (שמואל י״ב ה׳) ועד בשחק נאמן (תהילים פ״ט ל״ח) יהיה ד׳ בנו לעד אמת (ירמיה מ״ב ה׳) ושהדי במרומים (איוב ט״ז י״ט). עובד אותו ברוחי: ענינו כמו בכל לבבי ובכל נפשי ומאודי, הפך בשפתם כבדוני ולבם רחק מאתי (ישעיה כ״ט י״ג) וכדאמרינן (במ״ס תענית ב׳) ולעבדו בכל לבבכם איזה עבודה שבלב זו היא תפלה. — בבשורת בנו: זאת היא הבשורה אשר הזכיר פסוק א׳. מאין הפוגות: כלומר תמיד בלי הפסק וכמוהו אל תתני פוגת לך (איכה ב׳ י״ח) מאין הפוגות (שם ג׳ מ״ט). (י) ותמיד בתפלותי: בין התפלות אשר יערוך לאל תמיד יוסיף עוד להתפלל בעדם ויזכיר כי יזכהו אלהים לבוא אל רומא העיר רבתי העם, אשר היתה אז מרכז כל יושבי הארץ ואליה נהרו כל הגוים מקצה הארץ ועד קצה, למען יוכל למעלות פקודתו אשר היתה לו לבשר את גויי הארץ בשורת מלכות השמים כאשר נכספה לבו, ועל כי הבא לטהר מסייעין לו, לכן שפך שיחו לפני אלהיו כי הוא יושיעו למלאות חפצו ורצונו, אעתיר מלשון העתירו אל י״י (שמות ח׳, ח׳). ברצון אלהים: כי ברצות ד׳ דרכי איש גם אויביו ישלים אתו (משלי ט״ז ז׳). — (יא) כי כספתי לראותכם כמו נכסוף נכספתה (בראשית ל״א ל׳) וענינו תשוקתי גדלה לראותכם. מתן רוחני: כי לא לבד נתן לו הכח מאת האדון ישוע המשיח כי יעשה על ידו נסים ונפלאות, כי אם גם

העוז

מַתָּן רוּחָנִי אֲשֶׁר תִּתְחַזְּקוּ בוֹ: יב לְמַעַן אֶתְנַחֵם עִמָּכֶם יַחְדָּו בֶּאֱמוּנַת אִישׁ וְרֵעֵהוּ כְּמוֹכֶם כָּמוֹנִי: יג וְאֵין נַפְשִׁי לְהַעְלִים מִכֶּם אַחַי כִּי פְּעָמִים רַבּוֹת שַׂמְתִּי אֶת־לִבִּי לָבוֹא אֲלֵיכֶם וְנִמְנַעְתִּי עַד־עַתָּה לְמַעַן יִהְיֶה לִּי פְּרִי גַּם בָּכֶם כְּמוֹ גַם בִּשְׁאָר הַגּוֹיִם: יד הִנֵּה מְחֻיָּב אֲנִי לַיְּוָנִים וְגַם לְלֹעֲזִים לַחֲכָמִים וְגַם לַכְּסִילִים:

העוז והעוצם להאציל על איש מרוח קדשו בסמוך ידיו עליו ורום ידיהו עליו נשא (פעלי השליחים ח׳ ט״ו). והשפעת רוח הקדש באמצעית סמיכת יד ועוד דברי נהמות וסודות הברית החדשה הן הנה המתנות הרוחניות אשר יזכיר פה, עצמו ראשיהן חיים הנה למוצאיהן. — אשר תתחזקו בו: בעת יבאו ימי התוגה ושטף מים הזדנים יתגעש ויעבור עליכם ולא תדעו אנה לעזרה תנוסו ותרף כחכם אז תתחזקו. (יב) למען אתנחם: לא להשתרר בגאון ועוז ולא להיות עליכם למורה נפשי אותה לבוא אליכם כי אם להתנחם עמכם באמונתכם ולהיות עמכם בצרה, כמוכם כמוני אמצא נוחם ומשיבת נפש מדי נשפוך רוחינו יחדיו לפני אל מושיענו בעת צרה. — (יג) ואין נפשי: ר״ל רצוני כמו אם יש את נפשכם (בראשית כ״ג ח׳) כי הרצון הוא מכחות הנפש. ונמנעתי: סבות שונות מנעוהו, ולא הגיד מה היו הסבות. — למען מלת הטעם ור״ל סבת תשוקתו לבוא אליהם זה כמה, לא היתה להתענג עמהם בתענוגים, ולא לקחת גדולה ושררה וכבוד או לרכוש רכוש כי אם למען יהיה לו גם בקרבם פרי ר״ל פרי הצדקה והתשובה בהורותם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשים אשר יעשו אשר ייטיבו בעיני ד׳ ולחזק ברכים כושלות. — בשאר הגוים: אשר השיבם אל ה׳ ואל משיחו ואשר קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם אמונת ישוע המשיח. — (יד) הנה מחויב: יען היותו קרוא מצד בחירת וחנינת האדון ישוע המשיח ומשועבד אני כבעל חוב ומוטל עלי למלאות פקודתי, וגם ללועזים: דע כי שם לועז הונח בראשונה בעברית על כל עם ולשון אשר לא ממעי ישראל יצאו כמו בית יעקב מעם לועז ר״ל ברבראי, וזו באור ענין ליונים וגם ללעזים. לחכמים: המה בעלי מחקר ופלסופיא אשר רבו בין היונים והרומים בימים ההם. לכסילים: לא דוקא אלא רצונו לכל המון העם

מעמי

טו וּבְכֵן אֲנִי נָכוֹן לִבִּי לְבַשֵּׂר גַּם אֶתְכֶם הַנִּמְצָאִים בְּרוֹמָא׃ טז כִּי לֹא בֹשְׁתִּי מִבְּשׂוֹרַת הַמָּשִׁיחַ כִּי גְבוּרַת אֱלֹהִים הִיא לִתְשׁוּעָה לְכָל־הַמַּאֲמִין לַיְּהוּדִי בָּרִאשׁוֹנָה

מעמי הארץ אשר בתורה ובחכמה חלק ונחלה לא לקחו. (טו) ובכן: ר"ל על דרך הזאת. לבשר גם אתכם: חסר הפעול השני ור"ל את בשורת מלכות השמים, או המשיח. — (טז) כי לא בושתי: הפרושים והיהודים, והמתפלספים מבין הגוים והשרים היושבים ראשונה במלכות יחדיו קשר קשר על המשולח הזה, ובעת בשרם כי ישוע קם מבין המתים, וכי במותו חטא רבים נשא, ובחבורותיו נרפא להם ולכל יושבי תבל שחקו ולעגו עליו ונתנוהו למשיסה, גוו נתנו למכים ולחיו למורטים, ומדי עלותו בבית ה' להגיד להם פשעם וחטאתם בקהל עם' כן ירעיסוהו וישביעוהו מרורות לאמר כי פיו יהגה אולת, יגיד דברים אשר אין להם שחר; אכן בכח ישוע המשיח שם פניו כחלמיש ולא יבוש, לבו לא נסוג אחור מכלמות ורוק ואף כי הסבו עליו רביהם גם קנאתם גם שנאתם יסבול ואהבתו אל אחיו אשר מבני ישראל המה (ט', א', ה'.) ואל המשיח אדוניו לבשוהו חדוה ועוז, כאשר עשה זאת בעיר הגדולה עפזוס וקורינטי, ואתונה ובשאר מקומות הגוים אשר הוכיח יושביהן בשבט פיו והגביר בשכלו חיילים, והשליך לארץ תפארת ממלכות אלילים והאביד חכמה מכהניהם, וכל בינתם התבלע למען דעת כל עמי הארץ כי ישוע המשיח אשר נתלה הוא הוא משיח אלהי יעקב ואין חכמה ואין תבונה נגד חכמתו וסוד מלכותו, וכאשר אז לא בושתי יען כי כל טוב אדוניו בידו היה כן לא אבוש עת בואי לרומא. כי גבורת האלהים היא לחזק ידים רפות ולאמץ ברכים כושלות, הבשורה הזאת עוזה בשחקים, מעשיה נפלאים ובגבורתה תאביד כל חכמה וכל בינה תסתתר. — לכל המאמין ר"ל הבשורה הזאת תחליף כח לכל איש אם אמונה נכונה בלבו, להאמין בה בכל נפשו ומאודו, כי לא מצד החכמה או תבונה אשר הנות בלב אדם ידע אם הדבר אשר יבחר ויקרב אליו יובילהו אל האושר האמתי, ומבלעדי האמונה לא יגיע האדם לכפרת פשעיו להתרצות את פני אלהיו, זר מעשיהו נכריה עבודתו. — ליהודי בראשונה: כי ישוע המשיח בא בראשונה אל ארצו ומולדתו, אל עם אלהי יעקב להורותם כי הוא הוא המיועד לאבותם מימי קדם

להתם

וְגַם לַיְּוָנִי׃ יז כִּי צִדְקַת הָאֱלֹהִים בָּהּ נִגְלְתָה מֵאֱמוּנָה

לתתם יושבי ראשונה במלכות שמים (ירמיה כ״ג, ל״א) אכן אחרי כי שפכו עליו בוז ותלוהו ולשפוך דמו מהרו, אז פקד שלוחיו ותלמידיו הנאמנים בכל ביתו, כי גם אל הגוים ילכו לבשרם כי גם עתם עת דודים בא לרחצם ולזכם בדמו אשר גם בעבורם שופך כמים לכפרת פשעם. — וליונים: במלת יונים יכלול כל הגוים בארצותם למושביתיהם. ולפי שהיונים ברוב חכמתם עשו חיל ועלו על כל העמים ונודעו לכל יושבי התבל לכן פרטם הכתוב. (יז) כי צדקת האלהים: ענינו כמו ההצטדקות (רעכטפערטיגונג) ור״ל איך ובמה יוצדק אדם ילוד אשה לפני ד׳ למצוא כופר פדיון נפשו ומזור ותרופה לעצבון לבו אשר יעציבוהו על כי סר מדרך ה׳. — ונסמכה ההצטדקות אל האלהים יען כי רק ממקור האלהים היא נובעת, נחלת שדי ממרומים היא, יען כי מן הנמנע הוא כי יקיים האדם אף כי בתורת ד׳ חפצו את כל דבריה הכתובים בספר לכן גם ה ה צ ט ד ק ו ת לפני האלהים בלתי באפשרית כי יגיע האדם אליה כי אם בעשותו את כל מצות ה׳ וחי בהן. וגם זאת היא מן הנמנע מצד עצמות האדם כי לא בכחו ולא ברצונו יגבר איש להלחם נגד היצר הרע אשר מעת גיחו מרחם יצודדהו במכמרתו למען הפילו ברשתו. ולכן היה מן ההכרח בחמלת ד׳ על בני אדם ולתת להם הצטדקות אמתית ונכונה מ ב ל ע ד י הצטדקות אשר תבוא על ידי קיום התורה והמצות. והצטדקות כ ז א ת תחול על איש אשר בכל לבבו בנפשו ובמאודו יאמין בצדקות ישוע המשיח אשר פעל ועשה למו בעבור כי הוא מלא כל דברי התורה: ו ה א מ ו נ ה הזאת תשוב האדם אל אלהיו, וצדקת ישוע המשיח אל המאמין ב ה ל צ ד ק ה ת ח ש ב ותלבשהו בעוז והדר ממרומים ותוסיף לו עצמה וכח להלחם ביצר הרע ולפעול כל טוב ולעשות צדק ומישרים אשר ייטב בעיני ד׳. — בה נגלתה: ר״ל בבשורת הברית החדשה הזאת נגלתה צדקת אלהים ע״י משיח לעיני כל, אשר הודיע כי הוא הוא אשר מראשית הועד והוגד עליו בדעתו יצדיק צדיק עבדי לרבים ועונותם הוא יסבול (ישעיה נ״ג, י״א). ופירש מלת בדעתו ר״ל על ידי אשר המאמינים בו באמונה שלימה ידעוהו כי הוא המשיח אלהי יעקב י צ ד י ק עבדי את הרבים ר״ל כל העמים ויכופר עונם להביא צדק עולמים. וכאשר ייעד הנביא בימיו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח וזה שמו אשר יקראהו י״י צ ד ק י נ ו

ולכן

לָאֱמוּנָה כַּכָּתוּב. וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה׃ יח כִּי נִגְלָה אַף

ולכן לא ירצה הצטדקותינו רק על ידי האמונה במשיח כי הוא מצדיקנו ולא על ידי מעשים טובים אשר נעשה כי נבל כעלה כולנו וכבגד עדים כל צדקותינו. ואין רצוננו לומר כי עד הנה צדקת אלהים לא נודעת היתה, כי הלוא הוא בעצמו הביא לראיה על דבריו פסוק וצדיק באמונתו יחיה, אלא רצוננו לומר אף כי הקדושים והחסידים בברית הישנה לא צדקו לפני אלהים כי אם באמצעות אמונתם, בכל זאת היה ענין אמונתם עוד חתום וכמוס, עיניהם עוד צפו למרחוק עלי כוכב אשר ידרוך מיעקב, אכן כעת במלאות הימים ובאו דבריו כולם ידעו ויכירו כי הוא הוא אשר יושיע את עמו מחטאותיהם. — מאמונה לאמונה: ר"ל פעולת ההצטדקות על ידי האמונה תהיה לאמונה, האמונה הזאת אשר היתה בלב האדם והיא הסבה הראשונה אשר בגללה ועל ידה בא אל ההצטדקות, היא היא תוסיף אל האדם בכל יום עוז ועצמה להרבות אמונתו ולהשרישה בלבו למען היותה לו מגן וצנה בקרוב היצר הרע עליו, להכות בו ולגרשיהו מקירת לב כלה גרש יגרש, כאשר נאמר ילכו מחיל אל חיל, וכמאמר ר' פנחס בן יאיר תורה מביאה לידי זריזות, זריזות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי פרישות וכו' (ע"ז כ' ע"ב). נמצא כי ההצטדקות אשר היתה מסובבת מן האמונה תשוב להיות סבה אל האמונה. — ככתוב וצדיק באמונתו יחיה: (חבקוק ב', ד') ורצונו האיש הצדיק ושלם ונאמן באמונתו, יחיה. וכן הוא דעת בעל הטעמים בשומו תחת מלת וְצַדִּיק מרכא ובמלת בֶּאֱמוּנָתוֹ טעם טפחא לקשר היטב מלת וצדיק עם באמונתו. — ודע והבין כי חכמי ישראל האמתיים שמו האמונה הנכונה לאבן פנתה ולעיקר ולשורש. כאמור במס' מכות (כ"ד ע"א) תרי"ג מצות נאמרו לו למשה וכו' בא דוד והעמידן על אחד עשר דכתיב מי יגור באהליך ומי ישכון בהר קדשיך וכו' בא ישעיה והעמידן על שש דכתיב הולך צדקות וכו' (ישעיה ל"ג) בא מיכה והעמידן על שלש דכתיב הגיד לך אדם מה טוב ומה ד' דורש ממך כ"א עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם ה' אלהיך בא עמוס והעמידן על אחת שנ' כה אמר ה' לבית ישראל דרשוני וחיו, מתקיף לה ר' נחמן ב"י אימה דרשוני בכל התורה כולה? אלא בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה. ובמס' תמיד כ"ח אמר רבי איזה דרך ישרה שיבור לו האדם? יחזיק באמונה יתירה. (יח) כי נגלה לעין כל: ר"ל אף כי מאז חטא האדם

הראשון

אֱלֹהִים מִשָּׁמַיִם עַל־כָּל־רֶשַׁע וְעַוְלַת אֲנָשִׁים הָאֹחֲזִים אֶת־הָאֱמֶת בְּעַוְלָה׃ יט יַעַן כִּי הַמּוּשָּׂג בֵּאלֹהִים יְבֹרָר

הראשון ועוד בניו בדור ודור אחריו כאשר רבה רעת האדם והרבו להרע קצף ד׳ עליהם קצף וחרון אפו השיגם, בכל זאת לא נגלה לעיני כל גודל המרי והקצף על כל יושבי תבל, אפס קצהו נראה וכולו לא נראה, כי יען רק באיש או במשפחה או בעיר או במדינה אשר הרבו לפשוע ולהשחית דרכם שם ה׳ פניו להכרית מארץ זכרם ולמחות את שמם מתחת שמי ה׳ וחמתו שככה, אכן כעת נגלה חמתו וקצפו לעין כל ור״ל כל יושבי תבל ושוכני ארם, אשר תגיע עליהם הבשורה הזאת כי אלהים ברחמיו הרבים בחסדיו הגדולים נתן בנו הוא משיח אלהי יעקב לכפרת פשעם למען המציא על ידו כפרה שלימה בעבור דמו הנשפך כמים, ידעו ועל ידה יבינו ויכירו ותגלה לעין כל תוקף ועוצם האף וגודל הקצף אשר קצף ד׳ על כולם עד כי הי׳ מן הצורך להמציא כפרה גדולה כזאת, נמצא כי גלתה הבשורה הזאת ב׳ דברים זה לעומת זה, בראשונה כי יצדק האדם לפני ה׳ רק ע״י האמונה, ובשנית גודל הקצף על כל יושבי תבל. כאשר נאמר ביוחנן (ג׳ ל״ו) כל אשר בבנו יעמין לו חיי עולמים ואשר לא יאמין בו, חיים לא יראה גם חרון אלהים ישכון עליו. משמים על דרך הכתוב יושב בשמים ישחק (תהלים ב׳) היושבי בשמים, וכענין נאמר באיוב יגלו שמים עונו. — רשע: ענינה על עבירות שבין אדם למקום, כמו עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכת דמים כי ברשעתם המירו כבוד אל בתבנית פסל ואליל. ועולה: עבירות שבין אדם לחבירו כמו לא תעשו עול במדה (ויקרא י״ט, ט״ו.) לשונכם עולה תהגו (ישעי׳ נ״ט ג׳). — האחזים: ר״ל אלה האנשים אשר על ידי כי תורת האלהים ידעו וחפצו אחזו האמת הן בדבר מציאות השם והן בעניני מדותיו, והאמת הזאת יכבשוה בעולה אשר בה ישלחו ידיהם, ובגלל כי ידיהם מלאו עולה לכן תהיה האמת נעדרת ותסתר מעיניהם ולא ישמעו לקולה. — (יט) בפסוק הזה יבואר מדוע חרון אף אלהים עלה על כל עושי עול אשר הזכיר למעלה לאמור אף כי לא נתן לאומות העולם תורת אלהים ביום הקהל (כאשר עשה זאת לבני ישראל עם קרובו) בכל זאת היה להם להכיר את בוראם מצד סדרי הטבע. — יען המושג מאלהים: ר״ל אף כי לא ידע מהות ואיכות אלהים

בכל

לָהֶם כִּי הָאֱלֹהִים הוֹדִיעַ לָהֶם׃ כ כִּי נִסְתְּרוֹתָיו נִרְאוּ בְּבָרוּר מִבְּרִיאַת הָעוֹלָם בַּאֲשֶׁר נוֹדְעוּ גְּבוּרָתוֹ וֶאֱלֹהוּתוֹ הַנִּצְחִית בְּמַעֲשִׂים עַד כִּי־אֵין לָהֶם מָה לְהִצְטַדֵּק׃ כא יַעַן כִּי בְּדַעְתָּם אֶת־הָאֱלֹהִים לֹא נָתְנוּ לֵאלֹהִים

בכל זאת יושג מציאתו וישותו וכי הוא מנהיג ונוהג העולם בחכמה וסדר נכון, מצד סדרי הטבע אשר המציא מאין ליש, וזאת היא המושג מאלהים ר״ל אשר נוכל להשיג בעין שכלינו, האלהים הודיע להם ר״ל ע״י שכל הנטוע מאתו יתעלה בלב יצוריו, הודיע באין אומר ודברים כי הוא הוא אלהים וכמאמר דוד המלך ע״ה מה רבו מעשיך ד׳ כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך. — (כ) כי נסתרותיו: נראו וכו׳ ר״ל המורדים והפושעים באלהים לא יוכלו להצטדק בעת חרון אפו ישיגם ובאפו יבהלמו לאמור נקיים אנחנו מפשע יען כי אלהים נסתר ונעלם מעינינו וכבודו לא ראינו וחוקותיו לא שמענו, כי הלא נראה ונודע בברור עזוז נוראותיו ע״י בריאת העולם ר״ל אשר הוא לבדו ברא תבל וכל צאצאיה, עש וזוחל וארי נוהם, אזוב אשר בקיר והארז אשר בלבנון נהרות ופלגים וים הגדול, ציה ושלג, חום וקור קטור כפור וענן, אוצרות אש ונחלי גפרית, שוחות עמוקות לא יכבה אשם גם שמש וירח וכסילי מעל. ומן הבריאה הזאת נודע בברור כי יש בורא מעמיד ומנהיג אלה הגופים הנוראים אשר מבלי לאות ומבלי שפה יספרו ויגידו כבוד עזו, ויום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת את האלהים וכי הוא חי וקיים לעולם, בלתי בעל תכלית ואלהותו היא נצחית אשר תעמוד לעד, וכמאמר המליץ ן׳ גבירול ממנה (מן הבריאה) יודע קצת דרכי בוראה, שמץ מגבורותיו עזוזו ונפלאותיו, מגדולת העבדים גדולת האדון נודעת, לכל יודעי דעת, על העבד יגלה תוקף האדון וכבודו, כי כל טוב אדוניו בידו עכ״ד. — ולכן בידעם את כל אלה ובכל זאת השחיתו והתעיבו עלילה לכן אין להם במה להצטדק. — (כא) בפסוק הזה הולך ומבאר דבריו באר היטב מדוע לא יוכלו האומות להצטדק ביום בוא ה׳ לשפוט איש איש כמעשהו. — כי בדעתם את האלהים: ר״ל בהכירם אתו מכח השכל אשר נטע ד׳ בהם והודו כי הוא הממציא והמנהיג העולם בהשגחה פרטית׳ וכי לא במקרה ובלי כוונה נעשה תבל ומלואה וכל סדר הטבע

כְּבוֹדוֹ וְלֹא הוֹדוּ לוֹ כִּי אִם־יֶהְבָּלוּ בְּמֶעֱצוֹתֵיהֶם וְחָשַׁךְ לְבַב כְּסִילוּתָם׃ כב בְּהִתְאַמְּרָם כִּי חֲכָמִים הֵמָּה הָיוּ לְבוֹעֲרִים׃ כג וְהֵמִירוּ אֶת־כְּבוֹד הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא יִתְחַבֵּל בִּדְמוּת תַּבְנִית אָדָם אֲשֶׁר יִתְחַבֵּל וְעוֹף וְחַיּוֹת

(כי הוא דבר בלתי באפשרית) ובהכירם את כל זאת ולא נתנו לו כבודו ולא הודו והשתחוו לו כאשר יאות בכל לבבם ונפשם, כי אם לבול עץ סגדו והרבו מצבות ופסילים ולמעשה ידיהם אשר עשו אצבעותיהם השתחוו, לכן חשך עינינו עור עיני שכלם וכעור בחושך משׁשו ותעו עוד מן הדרך העולה בית אל וטבעו בבאר שחת ולא יוכלו קום. — (כב) בהתאמרם: מלשון יתאמרו כל פועלי און (תהלים צ״ד ד׳) וענינו התנשאות והתגאות, ור״ל בגואתם ובגודל רוחם השבו כי חכמים המה (כענין הפסוק אך תאמרו חכמים אנחנו ותורת ה׳ אתנו. ירמיה ח׳, ח׳.) ויכנו עצמם בשם ואפי ר״ל חכמים כמו לשון המורגל במשנה ותלמוד וחכמים אומרים, (ובתלמוד מאן חכמים ר׳ מאיר) ובגלל הדבר הזה אשר התגאו היו לבוערים, כמו בער אנכי מאיש (משלי ל׳) וכענין אמרם בתלמוד כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו וכו׳ (פסחים ס״ו ע״ב) וכמאמר הנביא משיב חכמים אחור ודעתם יסכל. וירמיה אמר נבער כל אדם מדעת, הוביש כל צורף מפסל כי שקר נסכו ולא רוח בם, הבל המה. מעשה תעתועים בעת פקודתם יאבדו. (כג) בפסוק הזה הולך ומבאר איך ובמה נבערו מדעת והושתללו, לאמר אחרי אשר ידעו כי יד אלהים עשתה את כל אשר נברא מעל ומתחת הרבו להרשיע בחקקם עלי לוח תבנית פסל או בעשותם מסכה ואבן מסכית למען הוריד שפע מעל באמצעות הפסל הזה, ולא ידעו כי שקר נסכם וכל רוח בקרבו אין והמירו את כבוד אלהים אשר נעלה הוא מהשיג ואשר לא יתחבל ויעמוד לנצח נצחים עדי עד, בתבנית אדם ובהמה אשר יתחבל אשר מיועד להחסד והשחתה, ועוד נואלו ויכסלו כי גם אל עוף השמים והולך על ארבע ורמש הארץ סגדו וכרעו ברך, אליהם צעקו והתפללו ואמרו אלה אלהינו אשר יושיענו בעת צרותינו. — המירו ע״ד הכתוב וימירו את כבודו בתבנית שור אוכל עשב (תהלים ק״ו, כ׳.) אשר לא תתחבל ע״ד לשון הכתוב (בדניאל ז׳ י״ד) ומלכותיה די לא תתחבל ור״ל

השחתת

וְהֹלֵךְ עַל אַרְבַּע וָרֶמֶשׂ׃ כד עַל־כֵּן גַּם הָאֱלֹהִים מָכַר אֹתָם לְטֻמְאָה בִּידֵי תַּאֲוֹת לְבָבָם לְנַבֵּל אֶת גְּוִיֹּתֵיהֶם בְּעַצְמָם׃ כה הֵם הֵמִירוּ אֶת־אֱמֶת הָאֱלֹהִים בְּכָזָב וַיִּירְאוּ וַיַּעַבְדוּ אֶת הַנִּבְרָא עַל־פְּנֵי הַבּוֹרֵא הַמְבֹרָךְ׃

תשחת ותכלה. — (כד) על כן: היא מלת הטעם ור"ל בגלל תועבותיהם קבלו שכרם ועונשם על מרים בעודם בחיים בעולם הזה מכר ד' אותם לטומאה ר"ל הסגירם ושעבדם תחת עבדות וסבלות כחות הטומאה והיו כעבדים תחת יד אדוניהם, ואחרי כי סר ה' מאתם וחסדו הסיר מפניהם הסיתום כחות הטומאה האלה תמיד והדיחום מטומאה אל תועבה ומתועבה אל גלולים למען יפלו בשוחה עמוקה ולא יוסיפו לקום, כי מבלעדי תורת אל חי כמעט רגע יסתבך שכל האנושי מדרך ישרה ויבור לו דרך מעוקל בעשותו המזמתה לנבל גויתו, אשר במחוגה האלהית מתוארת, ולמען תדע איך התאמתו אלה הדברים הביטה וקרא אלה המאמרים, אשר נאמרו בספרי (פ' אחרי מות פרשה ח' בפסוק ב') ומניין שלא היתה אומה באומות שהתעיבו מעשיהם יותר מן הכנענים? ת"ל וכמעשה ארץ כנען לא תעשו. ומניין לדור אחרון שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם? ת"ל וכמעשה ארץ כנען לא תעשו. ומניין למקום שבאו בו ישראל וכבשום שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם? תלמוד לומר אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו וכו' ומה היו עושים? האיש נושא לאיש, ואשה לאשה, האיש נושא אשה ובתה, והאשה ניסת לשנים לכך נאמר ובחוקותיהם לא תלכו — (כה) הם המירו וכו' בטרם יזכיר הטומאות בהן גאלו את נפשותם יוסיף לבאר הסיבה אשר הסבה להם להנתן בידי תאותיהם, וענין הפסוק הזה הוא כענין פסוק כ"ג לאמור כי הגוים ההמה הפכו ברשעתם את האמת אשר הכירו לשקר כלומר לע"ז, אלה האמינו כי יש שתי רשויות אל הפועל הטוב ואל הפועל הרע, הפועל הרע לא ייטיב והפועל הטוב לא יירע, ואלה אל מזרי שמים נשאו עיניהם והשתחוו לשמש ולירח, על כי באורם תרבה שמחה חיים ונעימות ועונג על פני כל השמים גם יוסיפו מגד אל פרי העץ ותבואת הארץ, ולא השכילו כי יש אדון עליהם מחשיך מאוריהם וגבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם, ומה מתקו אמרי המליץ ן' גבירול באמרו אֵל המחשיך אור השמש כו לבדו הממשלת, הוא השולח

אליה

לְעוֹלָמִים. אָמֵן׃ כו עַל־כֵּן מְכָרָם הָאֱלֹהִים בִּידֵי תַּאֲוֹת הַנְּבָלָה כִּי גַּם נְשֵׁיהֶם הֵמִירוּ אֶת־דַּרְכָּן בְּלֹא־הַדָּרֶךְ׃ כז וּכְמוֹ־כֵן גַּם הַזְּכָרִים עָזְבוּ אֶת דֶּרֶךְ גֶּבֶר בָּאִשָּׁה וַיִּבְעֲרוּ בְּתַאֲוֹתָם אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ בַּעֲשׂוֹת זָכָר עִם זָכָר תִּפְלָה וְאֶת־שְׂכַר תַּעְתֻּעֵיהֶם לָקְחוּ בְּנַפְשׁוֹתָם׃ כח וְכַאֲשֶׁר לֹא חָפְצוּ לְהַחֲזִיק בְּדַעַת הָאֱלֹהִים מָכַר אֹתָם הָאֱלֹהִים

אליה עבד מעבדיה, גמול חסדיה, להסתיר אורה, ולכרות מפלצתה ויסירה מגבירה עכ"ד. — (כו) לכן: ר"ל בגלל הדבר הזה הסגירם ה' בידי תאות הנבלה, ונבלות גדולות אשר החשיכו עין שכלם, ובתאותם המזוהמות נפלו ונלכדו כי גם נשים אשר דרך צניעות להן ובלבבן מדת הבושה תשכון ותשתרר על תאוות הבהמית, עזבו אלה המדות היקרות אשר נטע ד' בלבותן להיות הצנע לכת, והמירו דרכן בלא הדרך: אשר אמרו ז"ל (עבודה זרה מ"ד ע"א) על פסוק (מלכים א' ט"ו, י"ג.) אשר עשתה מפלצת מאי מפלצת? אמר ר' יוסף כמין זכרות עשתה לו והיתה נבעלת לו בכל יום. — (כז) וכמו כן הזכרים: אחרי כי הנשים לא ידעו בושת אף כי האנשים גם המה עזבו המדה הטובה הזאת, עזבו את הדרך הארץ, סדרי אל אשר נטע בטבע, ושכבו את זכר משכבי אשה וכזרמת סוסים זרמתם איש אל אחיו יצהלו ותבל עשו ויקרא י"ח, י"ו, י"ט, כ'. תפלה: כמו לא נתן תפלה אל האלהים (איוב א') וכל זאת היתה להם יען כי נתנו הכבוד והגדולה והעבודה אשר אך אל אל עליון יאתו לפסיליהם מעשה אצבעותיהם, אשר מהם יספרו כי גם אלה האלילים השחיתו והתעיבו עלילה זנו גנבו ורצחו בעודם בארץ התהלכו, לכן תענישם ד' מדה כנגד מדה כי גם טבעיהם הפכו להשחיתם בתועבותיהם ובמזמותיהם. — לקחו בנפשותם: כי מרוב זנוניהם נפל כחם הודם והדרם והיו כגבר אין איל למו וכדאמרינן במס' שבת (ל"ג ע"א) הממרק עצמו לעבירה חבורות ופצעים יוצאים בו שנאמר חבורת פצע תמרוק ברע, ולא עוד שנידון בהדרוקן שנאמר ומכות חדרי בטן. — (כח) וימלאו כל עולה: פה יזכיר עונש המרי אשר הגיע אליהם בעודם בחיים חיותם. לא חפצו לדעת: ר"ל יד אל אמת קטנה עד מאוד בעיניהם וכאפס וכאין נחשבה להם, עד כי לא שמו אל לבם לחקור בחקירה נאמנה אחרי מהות אל ואמתתו

בִּידֵי לֵב נִמְאָס לַעֲשׂוֹת אֶת־אֲשֶׁר לֹא יָאָתָה: כט וַיִּמָּלְאוּ כָל־עַוְלָה זְנוּת רִשְׁעָה בֶּצַע רָעָה מְלֵאֵי קִנְאָה רֶצַח מְרִיבָה מִרְמָה זָדוֹן: ל מִתְלַחֲשִׁים מְלָשְׁנִים שֹׂנְאֵי אֱלֹהִים נֹאֲצִים גֵּאִים מִתְגַּדְּלִים חֹרְשֵׁי־רָעוֹת בָּנִים סוֹרְרִים: לא כְּסִילִים בּוֹגְדִים אַכְזָרִים נֹטְרֵי אֵיבָה חַסְרֵי חֶמְלָה: לב וְהֵם גַּם כִּי יָדְעוּ צִדְקַת דִּין הָאֱלֹהִים

ואמתתו ולעבדהו בעבודה נכונה וישרה. ויען כי לא שמו לבם אל ה׳ לכן גם הוא סלק השגחתו לטובה מהם והניחם ללכת בשרירות לבם הזונה ועשו מעשים אשר לא יעשו. לב נמאס: ענינו כמו לב חורש מחשבת און אשר ימאס האלהים. (כט) בפסוק הזה יספר בפרוטרט המעשים הרעים והתועבות הגדולות אשר מקירת לב נבעו כמו זנות, רשע בצע וכו׳. (ל) מתחלשים: כמו יחד עלי יתלחשו (תהלים מ״א ח׳.) ר״ל בסתר להקשר קשר נגד איש תמים במעשיו. מלושנים ע״ד הכתוב מלשני בסתר רעהו (שם ק״א, ה׳.) ויען כי לא שמו אל לבם כי אל דעות ה׳ ולו נתכנו עלילות בני אדם ולו תעלומות לבם נגלו כי הוא חוקר לב ובוחן כליות לכן היו שונאי אלהים. — גאים מתגדלים: אשר ידברו עתק נגד ד׳ לאמור מי רואינו. — חורשי רעות: על רעיהם היושבים לבטח אתם, והיו לבנים סוררים. — (לא) כסילים: על כי לא השכילו והבינו לאחריתם ועמדו בעקשות לבם הסורר מבלתי שוב מדרכיהם הרע. — בוגדים: אשר לא ישמרו מוצא פיהם ויפריעו מוסר ויעברו ברית אשר יכרתו איש את אחיו. — נוטרי איבה: המה אשר סליחה לא ידעו היפך מצות התורה לא תקום ולא תטור ולא תשנא אחיך בלבבך. חסרי חמלה אשר גם את בניהם שארם וקרוביהם לא ירחמו. — (לב) והם: ר״ל הגוים האלה אף כי ידעו כי אלהים קדושים הוא וכי רעות כאלה תועבה הנה בעיניו, ואף מבלעדי התורה ידעו זאת מתורת השכל כי בעבור תקון המדינה וישוב העולם ענוש יענש כל עושי רעות כמו רציחה ושפיכת דם נקי וזנות וגזל, ובכל זאת הקשו ערפם ולא אבו שמוע כדאמרינן במס׳ בבא קמא אמר ר׳ אבוהו מה דכתיב ראה ויתר גוים מה ראה? ראה שבע מצות שקבלו עליהם בני נח ולא קיימם. — ומעט להם לעשותם ר״ל לא לבד כי בחרה

כִּי מִשְׁפַּט מָוֶת לְפֹעֲלֵי אֵלֶּה בְּכָל־זֹאת מְעַט לָהֶם לַעֲשׂוֹתָם כִּי גַּם יִרְצוּ בְעֹשֵׂיהֶם׃

ב א עַל־כֵּן אֵין הִצְטַדְּקוּת לְךָ הָאָדָם הַשֹּׁפֵט. כִּי בַּדָּבָר אֲשֶׁר תִּשְׁפֹּט אֶת־רֵעֲךָ תַּרְשִׁיעַ אֶת־נַפְשֶׁךָ. כִּי

נפשם בהן בעשותם ב ע צ מ ם התועבות האלה אשר משפט מות אל כל העושים אותן בזדון, כי גם החזיקו יד מרעים וירצו מעשיהם ותקע להם כף ויארחו לחברתם ושמחו עמהם וכבדו אותם בעבור רשעתם ותועבותיהם אשר עשו לעיני כל ולפני השמש ולא יתבוששו.

ב מבוא: אחרי אשר זכר בפרק הקודם כי האומות אף כי ידעו שמץ מידיעת אלהים ובכל זאת הרבו להרע וכל חכמתם התבלעו לכן יאבדו בעבור חטאותם, יוסיף לבאר ענין היהודים לאמור אף כי ידעו את ד׳ ואת רצונו ואת תורתו בכל זאת לא הביאתם התורה הזאת אל האושר האמתי ואל הצלחה הנאמנה, על כי לא עבדו את ד׳ בכל לבם ובכל נפשם ומאודם, כמאמר החוזה ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלומדה — אכן בטרם יחל להוכיח את היהודים יזכיר עוד מעט חטאות בני אדם בכללן כ י ה ו ד י ם ב ג ו י ם. — (א) **על כן:** הפסוק הזה מוסב לענין ולפסוק שלמעלה לאמור יען כי אתם ידעתם כי משפט מות לכל העוברים חוקי הנמוסיות כמו רציחה ושפיכת דמים וגזל ועריות, ובפרט אתם שופטי ונסכי הארץ אשר תשפטו איש איש בעשותו אחת מכל העבירות אשר לא תעשינה ואשם, וענוש תענשו אותו כפי אשר תשיתו עליו בפלילים, ואתם בעצמיכם אשר תבינו משפט ותחייבו את האחרים, תשובו ככלב אל קיאו לעשות כמעשיהם ותוסיפו לחטוא בדבר הזה, ולכן אין לכם שום הצטדקות בעולם על מעשיכם הרעים ולא תוכלו להנצל ביום הדין לאמור לא ידענו כי העוינו דרכינו ומדרך האל וממשפטיו סרנו, כי הלוא אתם ענשתם את אחרים ונתתם אותם בכלא ולמשיסה ושפכתם דמם כמים והרגתם אותם בחרב בעשותם את אלה.— **האדם השופט:** האדם כל אשר בשם אדם יכונה בין גוי ובין יהודי. **השופט:** לאו דוקא איש ממונה להיות שופט אלא כל איש אשר יגזור על רעהו או ישפוט עליו ויחייבהו בהשפטו והוא בעצמו יעשה בהסתר העון אשר על ידו הרשיע רעהו. **ובדבר אשר תשפוט את רעיך** ר״ל תחייבהו ולא תלמד עליו זכות תרשיע את נפשך על כי היותך

אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה פָּעַלְתָּ אַתָּה הַשֹּׁפֵט׃ ב וְיָדַעְנוּ כִּי מִשְׁפַּט הָאֱלֹהִים הוּא כְּפִי הָאֱמֶת עַל פֹּעֲלֵי אֵלֶּה׃ ג וְאַתָּה הָאָדָם הַשֹּׁפֵט אֶת־פֹּעֲלֵי אֵלֶּה וְהָעֹשֶׂה כְּמוֹהֶם הֲתַחְשֹׁב כִּי אַתָּה תִּמָּלֵט מִמִּשְׁפַּט הָאֱלֹהִים׃ ד אוֹ הַאִם תָּבוּז אֶת־עֹשֶׁר טוּבוֹ וְחֶמְלָתוֹ וְאֹרֶךְ־אַפּוֹ מִבְּלִי דַעַת כִּי טוּב הָאֱלֹהִים מְבִיאֲךָ לִידֵי תְשׁוּבָה׃ ה וּבְקֹשִׁי לְבָבְךָ הַסּוֹרֵר תְּאַצֵּר לְךָ חֲרוֹן־אַף לְיוֹם

כמוהו. — פעלת אתה השופט ר"ל עברת בעצמך העבירה על ידה חייבת את רעיך, וכמאמר הכתוב אם ראית גנב ותרץ עמו ועם מנאפים חלקך וכו׳ (תהלים נ׳ י"ח) ובגמר׳ אמרינן על פסוק התקוששו וקשו קשוט עצמך ואחרי כך קשוט אחרים (ב"ב ס׳ ע"ב). — (ב) וידענו: ענינו הלוא ידענו כי משפט אלהים אמת, נקם ישיב אל צריו ובמדה שאדם מודד בו מודדין אותו וכמחז"ל חותמו של הקב"ה אמת הוא לא ישא פני איש ולא יהדר גבר ולא יקח שוחד, אין חכמה ותבונה לנגד עניו, מאזני צדק בידו לפלס נתיב לאפו ולא יחמול ביום נקם. על פועלי אלה הרעות אשר זכר בפרק א׳ כי לא כאשר יראה האדם יראה אלהים כי האדם יראה לעינים וה׳ יראה ללבב (שמואל ט"ז ז׳.) — (ג) האדם השופט: ר"ל אתה האדם עת תשמע כי חבירך עשה כך וכך ותשפוט עליו לפי שכלך ותרשיעו התדמה בנפשיך כי אתה חף מפשע? ואף כי לא עשית מעשה הרע הזה בפרטיות הרבית לחטוא תחת מעטה הצדק בדרך ובענין אחר, וביום מחר כי יבקר אלהים מעשיך ימצא בך עוד תועבות גדולות מאלה אשר על ידן חייבת את רעיך. ועל מה תבטח לדבר בעוז וגאון נגד רעיך, האם תאמין כי משפטי אלהים יסבו בלכתן ואליך לא יקרבו? — (ד) או האם תבוז: ענינו האם נקל בעיניך רב החסד אשר גמל עליך ה׳ והאריך אפו עמך ולא נתנך עוד למשיסה, מבלי דעת כי כל זאת מידו היתה לך למנה מתנת חנם למען הביאך אל התשובה הנכונה להכניע את לבבך הערל. — עושר טובו ר"ל השפעת רב טובו. מביאך: ענינו כמו להביאך. — (ה) לבבך הסורר: ע"ד הכתוב לב סורר (ירמי׳ ה׳ כ"ג). תאצר: העתיד מבנין פיעל הדגוש משרש אצר ואיננו במקרא וענינו תרבה לך

חרון

חֲרוֹן־אַף וְהִתְגַּלּוּת צִדְקַת מִשְׁפַּט הָאֱלֹהִים׃ ו אֲשֶׁר יְשַׁלֵּם לְכָל־אִישׁ כְּמַעֲשָׂיו׃ ז לָאֵלֶּה אֲשֶׁר בִּשְׁקִידַת פְּעֻלַּת הַטּוֹב מְבַקְשִׁים כָּבוֹד וְהָדָר וְאַל־שַׁחַת חַיֵּי עוֹלָמִים׃ ח וְלָאֵלֶּה הַנִּצִּים אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אֶל־הָאֱמֶת אַךְ אֶל־עַוְלָה יִשְׁמְעוּ חֵמָה וַחֲרוֹן־אַף׃ ט צָרָה וְצוּקָה לְכָל־נֶפֶשׁ אִישׁ פֹּעֵל רָע לַיְהוּדִי בָּרִאשֹׁנָה וְגַם

חרון אף ד׳ אשר יהיה מוכן לפניך באיש אשר ימלא אוצרותיו כסף וזהב. — ליום חרון אף: ע״ד הכתוב בעברת ד׳ צבאות וביום חרון אפו (ישעיה י״ג, י״ג) ליום ה׳ אשר יבוא לשפוט מעשיך. — והתגלות צדקת משפט ה׳: ר״ל ביום הדין עת ישפטך אלהים כפי מעשיך הרעים יגלה לעין כל צדקתו כי הוא ישלם לכל איש כמעשיו ע״ד הכתוב (תהלים ס״ב י״ג). — (ז) לאלה: ר״ל לאלה אשר בשקידת פעולת הטוב ר״ל אל הצדיקים אשר ישקדו בלי עמל ורפיון לפעול טוב ומבקשים כבוד והדר לפני אלהים, לא הכבוד המדומה והתהללות האנשים. — ואל־שחת ר״ל חיים נצחים. חיי עולמים: ר״ל המה מזומנים לקבל כפועל ידיהם חיים עולמים. — ואין דעת הכותב לאמור כי יגיע האדם אל חיי עולמים ע״י פעולות טובות אשר יפעול כי כבר זכר למעלה כי ה ה צ ט ד ק ו ת לפני אלהים אך מן ה א מ ו נ ה תבוא, אלא רצונו לומר כי הצדיקים האמתים לא יבקשו ולא ירדפו אחר דבר כ״א אחר כ ב ו ד ה׳ הפך אנשים הפרושים אשר אחר כל ג ד ו ל ה ו כ ב ו ד ידרשו למען השתרר על דלת העם, כאשר נאמר (ביוחנן ה׳ מ״ד) את הכבוד אשר מאת האלהים האחד לא בקשתם. — (ח) הנצים: ענינו המריבים והמתקוטטים באנשים אשר יוכיחום על עונותיהם ועל חטאותיהם ויאטימו אזנם משמוע אל האמת, אך אל המסיתים אותם לעשות עולה יקשיבו קשב וישמעו, לאנשים האלה הוכן חמה וחרון אף, אשר תשיגם מאת אלהים. — (ט) צרה וצוקה: אחרי אשר הודיע כי כל יושבי תבל עברו והפרו ברית ובא תחת ממשלת העון, ואין להם במה להצטדק על כי כולם הלכו אחרי שרירות לבם הרע אף כי ידעו כי יש אלהים שופטים בשמים (על פי השכל האנושי או על פי התורה) הוסיף לבאר כי צרה וצוקה כולם תשיגם ולא יחוס ה׳ ביום תוכחה. ליהודי בראשונה: על כי להם נתן דת נחליאל חוקים ומשפטיו

הישרים

לַיְּוָנִי: י וְכָבוֹד וְהָדָר וְשָׁלוֹם לְכָל־פֹּעֵל טוֹב לַיְּהוּדִי בָּרִאשֹׁנָה וְגַם לַיְּוָנִי: יא כִּי אֵין מַשּׂוֹא פָנִים עִם הָאֱלֹהִים: יב כִּי אֵלֶּה אֲשֶׁר חָטְאוּ בִּבְלִי תוֹרָה גַּם בִּבְלִי תוֹרָה יֹאבֵדוּ, וְאֵלֶּה אֲשֶׁר חָטְאוּ בַתּוֹרָה עַל־פִּי

הישרים לא עשה כן לכל גוי, ואם המה ברוב רשעתם וקשי ערפם עזבו את הדרך הזה אשר יביאם אל המנוחה והנחלה העליונה, לכן צרה וצוקה מועדות להם בראשונה, להפליא את מכותם ומצוקותם. — וגם ליוני: מלת יוני לאו דוקא וגם כל גויי הארץ בכלל (ועיין בפרק א׳ ט״ז). — (י) ליהודי בראשונה וגם ליוני: כדאמרינן במסכת ב״ק (דף ל״ח ע״א) גדול המצוה ועושה ממי שאינו מצוה ועושה. — (יא) כי אין משוא פנים: כל דרכי אל ישרים ונאמנים לא ישא פני איש ולא יהדר גבר בימי הפקודה, כפרי איש ישולם צדיק, אף כי רשע וחוטא, ואין כפוי טובה לכל בריה לפני הקב״ה. — (יב) כי אלה: בפסוק הזה (ועוד בפרשה ג׳ פרק כ״א) יבואר כי הן לשכר והן לעונש אין הבדל ואין הפרש בין יהודים ובין גויי הארץ. ובהמרותם ובחטאותם יחדיו כמזידים יחשבו על כי לכולם נודע את אשר עליהם לעשות, את אשר יבחרו ואת אשר ימאסו וירחיקו מהם היהודים ידעו זאת על ידי תורת אלהים אשר נתן להם ביום הקהל, וגויי הארץ מכח שכלם אשר נטע אלהים בלבותם. וזה באור הדברים אלה אשר חטאו בבלי תורה ר״ל גויי הארץ אשר העוו והשחיתו דרכם לא יקומו במשפט ביום הדין, אף כי לא קבלו עליהם ועל זרעם תורת ד׳ התמימה, כי ישפטו על פי דת הנמוסיות אשר שמו להם והורו אל אחרים לשמרם ולעשותם. ואלה אשר חטאו בתורה: ר״ל עם בני ישראל אשר חטאו וסרו מהר מן הדרך אשר הורה ד׳ אף כי היותם משועבדים ומושבעים בהר סיני והיו בכלל ארור אשר לא יקים את כל דברי התורה הזאת, על פי דין התורה ישפטו אשר ידעוה והתכוונו למרוד בה. וכאמרם במס׳ שבת פח ע״ב על פסוק משלי (ח׳, ה׳.) למה נמשלו דברי תורה כנגיד? לומר לך מה נגיד יש בו להמית ולהחיות אף דברי תורה יש בהם להמית ולהחיות. היינו דאמר רבא למיימינים בה סמא דחיי למשמאלים בה סמא דמותא. — ובמס׳ תענית ז׳ ע״א אמרינן כל העוסק בתורה שלא לשמא נעשית לו סם המות.

ובמס׳

הַתּוֹרָה יִשָּׁפֵטוּ׃ יג כִּי לֹא שֹׁמְעֵי הַתּוֹרָה צַדִּיקִים לִפְנֵי הָאֱלֹהִים כִּי אִם־עֹשֵׂי הַתּוֹרָה יִצְדָּקוּ׃

ובמס׳ יומא (ע״ב ב׳) אמרינן אוי להם לת״ח שעוסקים בתורה ואין בהם יראת שמים. מכריז ר׳ ינאי חבל על דלית ליהו דרתא ותרעא לדרתיה עביד. ושם אמר ר׳ יהושע בן לוי זאת התורה אשר שם משה זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו וסם מיתה (ושם) זכה צורפתו תורה לחיים לא זכה שורפתו למיתה. — (יג) כי: מלת הטעם לאמור לא ישפטו היהודים ע״פ התורה על כי לא שמעי התורה צדיקים לפני אלהים כ״א עושי התורה יצדקו: ורצונו לגלות לעין כל הבל ורעות רוח דעות בעלי התלמוד בחשבם כי בלמוד התלמוד בלבד (אשר אותו בשם תורה יכנו) יגיע האדם אל שלמות האמתי כאמרם (בברכות ה׳ ע״א). כל העוסק בתורה יסורין בדלין ממנו (ושם ח׳ ע״ב) כל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו (שם י״ד ע״א) כל המשביע עצמו מדברי תורה אין מבשרין לו בשורות רעות ובמ׳ עירובין (ס״ג ע״ב) גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין, ובמס׳ חגיגה י״ב כל העוסק בתורה בלילה הקב״ה מושך עליו חוט של חסד בעוה״ב שהוא דומה ליום כל המאמרים האלה המה שוא ומדוחים כי כל המצות הנרשמות בס׳ תורת אלהים כמו צרי ומזור לרפואות הנפש הנה ולכן כנה אותן יחזקאל (ל״ג ט״ז) בשם חוקות החיים, ובכתבי שאר הנביאים בשם תרופה, מרפא ורפואה תקראינה. וכאשר איש שוכב על ערש דוי לא ימצא מזור ותרופה למחלתו בקראו בספר הרפואות בלבד ואם לא יעלה ארוכה ותתחבושות למכתו עד מהרה אנוש יהיה שברו ורפאות תעלה אין למחלהו, כן לא ימצא עזרה על חלי הנשמה בקראו בספר המצות אשר תעשינה או לא תעשינה, כי אם בשמרם עקב רב ובעשייתן וכמאמר הכתוב אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (יחזקאל כ׳ י״א, ו׳.) וכענין הזה אמרו הם בעצמם לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה (אבות פ״ד). ולכן היא ידיעת התורה מצד עצמותיה לא לעזור ולא להועיל אם לא יצטרף אליה המעשה ומבלעדה לא יגיע מזור ותרופה אל תלאת הנשמה, ושוא הרטיה והבל התחבושת אשר תגיענה מידיעת התורה בלבד. וכענין הזה אמר ישעיה (כ״ט י״ג) בפיו וכשפתיו כבדוני ולבם רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה. ולכן לא תבוא

שום

יד כִּי אִם־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אֵין לָהֶם תּוֹרָה יַעֲשׂוּ מִטִּבְעָם אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הֵם אֲשֶׁר אֵין לָהֶם תּוֹרָה יִהְיוּ תּוֹרָה לְעַצְמָם׃ טו וְיֵרָאוּ אֶת־פֹּעַל הַתּוֹרָה כָּתוּב

שום הצטדקות לפני האלהים מידיעת התורה בלבד. — (יד) בפסוק הזה ישוב לדבר אל הגוים אשר זכרם כבר בפסוק י"ב לאמור כי המה אשר הרשיעו והזידו לעשות תועבות גדולות אשר שנא ד' ענוש יענשו במיתה וכרת אף אם אין להם תורה שבכתב, יען כי לפי שכלם אשר נתן ד' להם שמו עליהם חוק לאסור אסור על נפשם אלה הענינים אשר אסר ד' בעשרת הדברים ולתת חוקים ומשפטים אשר מבלעדם תאבד כל חברה בין איש ובין רעהו, וישוב ותקון העולם מן הנמנע יהיה, ותורה הזאת אשר שכלם הנטוע בהם הולידה והצמיחה כנו בשם תורת נמוסיות והמציאו בה כללים רבים המסכמים עם התורה כמו מה דסני לך לחבריך לא תעביד. ומזה הכלל בלבד אסרו הרציחה והניאוף והגניבה, וגזרו על האיש אשר יעשה הרעות האלה משפט מות. ועוד שמו להם תורת מדיניות אשר על פיהן כל דיני וממונות ונחלות גזילות וחבלות ישפטו כאשר נרשמו באר היטב בספר המשפט להקיסר יוסטיניגוס אשר עליו אמר בעל צמח דוד „משפטים האלה ישרים הם למוצאי דעת כאלו נתנו מסיני". וזה באור הענין כי אף אם אין לגוים תורה שבכתב כי אם התורה אשר הם בעצמם המציאו להם על יד טבעם, ר"ל על פי שכלם ותבונתם, ובכל זאת חטאו ופשעו נגד התורה הזאת אשר גזרוה עליהם וסרו מן הדרך אשר שכלם הורם והכמתם צותה אותם, לכן ישפטו ביום הדין על פי תורת שכלם כאלו קבלו תורת אלהים, כי גם מבלעדי התורה האלהית ידעו להבהין בין האסור והמותר להם וכמזידים ועושים ביד רמה ובעזות מצח יחשבו, ולכן דת שכלם תרשיעם. (טו) ויראו: העתיד מבנין הפעיל מנל"ה וענין המלה הוא כמו והודיעו, ור"ל יען נפשם עליהם תשתוחח ולבם תפעם בקרבם בעשותם הרע ויבקשו להתנצל ולהצטדק מעשיהם על כי יבושו ויחפרו מאשר עשו (וזהו רעיונם יענה בם ומחשבותיהם מזכות אשה אל אחותה) לכן ראיה אמתית יש כי ידעו הגוים מצד שכלם להבחין בין האסור והמותר להם ובין הטוב והרע, ותראו את פעל התורה ר"ל מצות התורה

עַל־לְבָבָם בַּאֲשֶׁר רַעְיוֹנָם יַעֲנֶה בָּהֶם וּמַחְשְׁבוֹתֵיהֶם מְחַיְּבוֹת אוֹ מְזַכּוֹת אִשָּׁה אֶת־אֲחוֹתָהּ׃ טז בַּיּוֹם אֲשֶׁר יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים אֶת תַּעֲלֻמוֹת בְּנֵי הָאָדָם לְפִי בְשׂוֹרָתִי בְּיַד יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ׃ יז הִנְּךָ מְכֻנֶּה יְהוּדִי

התורה כתובות על לבבם. — (טז) ביום: גם הפסוק הזה מוסב אל פסוק י"ב כלומר יום המשפט נכון לפניהם ביום אשר ישפוט האלהים תעלומות בני אדם, אז יגלה הכל, והמשפט יהי׳ ביד ישוע המשיח, הוא משיח אלהי יעקב כאשר נאמר בישעיה (ב׳, ד׳.) והיה באחרית הימים וכו׳ ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים. וענין אחרית פירש רד"ק ע"פ התלמוד וז"ל כל מקום שנ׳ באחרית הימים הוא ימות המשיח, ועל פסוק ג׳ אמר על מלות ויורנו מדרכיו וז"ל "והמורה הוא המלך המשיח, ועליו אמר הנביא ושפט השופט והוא המלך המשיח. גם הראב"ע הסכים עם הביאור הזה באמרו" והנה אמר באחרית הימים והם ימי המשיח שהם אחרית ימי העולם. מצורף לזה מה ששנינו בבראשית רבה פ׳ ויחי על פסוק עד כי יבוא שילה זה מלך המשיח. ולו יקהת עמים שהוא דן את כל העולם כולו, הה"ד ושפט בין הגוים, וכו׳. ועל פסוק דן ידין עמו כתוב זה המשיח שעתיד לדון כקב"ה, מה הקב"ה דן בלא ראיה ובלא שמיעה כך המשיח, שנאמר לא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח. — לפי בשורתי: אשר אנכי מבשרכם, והבשורה הזאת נאמנה ונכונה היא להיותה נגלתה מקדם בידי הנביאים (לעיל א׳, ב׳).— (יז) הנך מכונה וכו׳: אחרי אשר עד הנה באר כי חרון אלהים עלה על כל יושבי חלד כי כולם עברו ברית, יוסיף עתה לדבר ביחוד אל היהודים ויזכיר בפסוק הזה ובשלשה פסוקי׳ הבאים שש מעלות בהם התעלו בני ישראל (א כי נקראים יהודים (ב כי ישעו אל התורה (ג כי יתהללו באלהים (ד כי ידעו רצונו (ה בחינת היקרים (ו כי יוכלו להיות מורים ומנהיגים. — הנך מכונה יהודי: ר"ל שמך יענה בך על כי תכנה עצמך יהודי ולא עברי או ישראל כי אתה הוא המאמין באלהי האמת כאמרם (במגילה י"ג) אמאי־קרי ליה יהודי? על שם שכפר בע"ז שכל הכופר בה נקרא יהודי, אשר יתן הודה אל שמו יתעלה בכל עת וזמן, ומלבד זאת תשען על

התורה

וְתִשָּׁעֵן עַל הַתּוֹרָה וְתִתְהַלֵּל בֵּאלֹהִים׃ יח וְתֵדַע אֶת־רְצוֹנוֹ וְתִבְחוֹן אֶת־הַיְקָרִים כַּאֲשֶׁר לָמַדְתָּ הַתּוֹרָה׃ יט וּבָטַחְתָּ כִּי אַתָּה נֹהֵג עִוְרִים אוֹר לָאֵלֶּה אֲשֶׁר בַּחֹשֶׁךְ׃ כ מוֹרֶה פְתָיִם מְלַמֵּד עֹלָלִים וּלְךָ תֹּאַר הַדַּעַת וְהָאֱמֶת בַּתּוֹרָה׃ כא וְאַתָּה הַמְלַמֵּד אֶת־אֲחֵרִים הֲלֹא תְלַמֵּד אֶת־נַפְשֶׁךָ. אַתָּה הַקֹּרֵא לֹא תִגְנֹב הֲתִגְנֹב אָתָּה׃ כב אַתָּה הָאֹמֵר לֹא תִנְאָף הֲתִנְאַף אָתָּה. אַתָּה הַמְתָעֵב

התורה כמאמר כל הכופר בעבודה זרה כאלו מודה בכל התורה כולה (קדושין מ׳ ע״א) ותתהלל באלהים לאמור כי שם ד׳ נקרא עליך, אכן כל זאת לא באמת ובצדק תעשה כנאמר בישעיה (מ״ח א׳) שמעו זאת בית יעקב הנקראים בשם ישראל וכו׳ הנשבעים בי״י באלהי ישראל יזכירו לא באמת ולא בצדקה. (יח) ותבחון את היקרים ר״ל תבדיל בין דברים היקרים ובין הפחותים, בין דם לדם, בין טהור לטמא כנאמר ולהבדיל בין הקדש ובין החול (ויקרא י׳, י׳). — (יט) ובטחת: ענינו ובטחת על עצמך ותרהב בנפשך עוז להתגאות על הגוים אשר בעיניך כמו עורים בחשך ימששו, יען כי אור התורה לא נגה עליהם ותדמה להיות מנהיגם ומלמדם להועיל מצד הנבואה המיועדת והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחך. — (כ) הפסוקים האלה והבאים אחריהם ידברו בפרט מכת הפרושים בעלי התלמוד כלו חנף ומרע המתקדשים והמטהרים לפני העם אשר שרשם ישתרע עד היום הזה בקרב בני ישראל להיות להם לפח ולמוקש והמה תחת מעטי הענוה ידרכו וירמסו על ראשי היהודים לתת עליהם עול ברזל ולתתם ללעג ולקלס בין העמים. — (כא) ואתה המלמד: ר״ל אתה הפרוש ובעל התלמוד אשר תדמה בנפשך להיות מנהיג ומורה אחרים תלמד את נפשך, ענינו למוד בתחלה, להיות חף מפשע להיות איש אין עולתה בו ואחר כן תהי׳ מורה את האחרים: אבל אתה תתכבד ותשב בטל ואחרים ייגעו בעמל ידיהם בעבורך כדאמרינן (ביומא ע״ב ע״ב) ועשו ארון עצי שטים וכתוב ועשית לך ארון עץ מכאן להתלמיד חכם שבני עירו מצווים לעשות לו מלאכתו. — (כב) התגנוב אתה: ענינו ואתה בעצמך תגנוב, ואף כי לא במחתרת מצאת, בכל זאת תגנוב דעת

הבריות

הבריות ותעשקם כדאמרינן במגילה (י"ג ב') ומי שרי לצדיקי לסגוא, ברמיותא? אמר ליה אין עם נבר תתבר ועם עקש תתפל. ובמס' בבא קמא דף קי"ג ע"ב (דפוס אמסטילרדם משנת תע"ה) אמר שמואל טעותו של גוי מותרת כי הא דשמואל זבן מגוי לקנא דדהבא (פ' קיתון זהב) במר דפרזילא בארבעה זוזין ואבלה ליה חד זוזא. רב כהנא זבן מגוי מאה ועשרים הביתא במר דמאה ואבלע ליא חד זוז. אמר ליה חזי דעלך קאסמיכנא. רבינא זבן איהו להאי גוי דקלא לצלחה אמר ליה לשמעיה קדים ואיתי מעיקרא דגוי מנינא ידעי. רב אשי הוי קאזיל באורחא חזא שיבשי דגופנא בפרדיסא ותלו בה קיטופי דענבי אמר ליה לשמעיה זיל חזי אי דגוי נינהו אייתי אי דישראל נינהו לא אייתי לי עכ"ד. — התנאף אתה: ענינו ואתה תנאף, אתה אשר תעשה גדר וסייג לעריות ותלמד לאחרים איסור הניאוף ור"ל על הפרושים ובעלי התלמוד אשר ילמדו שער באשה ערוה (במס' ברכות כ"ד) ושם המסתכל באצבע קטנה של אשה כאלו מסתכל במקום התורף, ובמס' כלה (פרק א' ע"א) אמרינן כל המסתכל באשה בכוונה כאלו בא עליה, מכאן אמרו חכמים כל הנוגע באצבע קטנה של אשה כאלו נגע באותו המקום, ובמס' ברכות (ס"א ע"א) המרצה מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה אפי' יש בידו תורה ומעשים טובים כמשה רבינו לא ינקה מדינה של גהינם וכו' עכ"ד. — ואתה תנאף כלומר אתה בעצמך לא תקיים אלו הדקדוקים כדאמרינן בברכות (כ' ע"א) ר' גידל הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתיב אשערי טבילה וכו' אמרי לי רבנן לא קא מסתפי מר מיצר הרע? א"ל דמיין באפאי כי קאקי חיוורא. ר' יוחנן הוי רגיל דהוו קא אזיל ויתיב אשערי טבילה אמר כי סלקן בנות ישראל, ואתיין מטבילה מסתכלן בי ונהוי להון זרעא דשפירי כוותי ובנדה (מ"ז ע"א) יספרו איך שמואל בדק באמתיה (לראות סימני בתוליה בסמנים העליונים ותחתונים) ויהיב לה ד' זוזי דמי בשתה. ובקדושין (פ"א ע"א) ר' עקיבא הוה מתלוצץ בעוברי עבירה. יומא חד אידמא ליה שטן כאיתתא בריש דיקלא. נקטיה לדיקלא וקא סליק ואזיל כי מטי לפלגי דדיקלא שבקיה אמר אי לא דמכרזי ברקיע הזהירו בר' עקיבא ותורתו שויתי לדמך תרתי מעי. ושם ר' מאיר הוו מתלוצץ בעוברי עבירה יומא חד אידמא ליה שטן כאיתתא בהד גיסא דנהרא לא הוה מברא נקט מברא וקא

אֶת־הָאֱלִילִים הֲתָבוֹז אֶת־הַמִּקְדָּשׁ׃ כג אַתָּה הַמִּתְהַלֵּל

עבר וכו׳ (ושם) אמר ר׳ מאיר הזהרו בי מפני בתי. אמר ר׳ טרפון הזהרו בי מפני כלתי. לגלג עליו אותו התלמיד. אמר ר׳ אבוה משום ר״ה ב״ג לא היו ימים מעוטים עד שנכשל אותו התלמיד בחמותו ואפילו עם בהמה. וביומא (י״ח ע״ב) רב כי מקלע לתרשיש מכריז מן הוה ליומא. רב נחמן כדמקלע לשכנציב מכריז מן הוה ליומא. מן כל אלה הספורים אשר ספרו בעלי התלמוד בעצמם אשר לא כחדום מן הדורות אשר יקומו מאחריהם תראה זדון לבם וכי קרבם כתנור בערה מאופה תלהט, ובכל זאת הורו ואמרו כל המהרהר אחר ת״ח כאלו מהרהר אחרי שכינה, ובמקום אחר הורו ואמרו ת״ח שעבר עבירה ביום אל תהרהר אחריו בלילה שמא עשה תשובה, שמא לא סלקא דעתך? אלא בוודאי עשה תשובה. ולפ״ז תבין איך צדקו דברי הכותב את האגרת הזאת בהוכיחם בשבט פיו על חנופתם ותרמיתם לגלות בקהל עמם ובין הגוים קלונם. —

התבוז את המקדש: ענינו תבזז (משרש בזז) את מקדש ד׳ בהביאכם לשם שולחנים, מוכרי יונים וכו׳ ותריבו ריבכם בבית ה׳ כמעשה בין בית שמאי לב״ה (ביצה כ׳) וכהאי דמס׳ סוכה (מ״ח ע״ב) שרגמו בל העם באתרוגיהן אחד שנסך על גבי רגליו, ואותו היום נפגמה קרן המזבח והביאו בול של מלח וסתמוהו וכו׳, וכמאמר הנביא (מלאכי א׳, ו׳) אם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי אמר ה׳ צבאות לכם הכהנים בוזי שמי ואמרתם במה בזינו את שמך מגישים על מזבחי לחם מגואל, ואמרתם במה גאלנוך באמרכם שולחן י״י נבזה הוא, וכי תגישון עור לזבוח אין רע, וכי תגישו פסח וחלה אין רע. ועוד בענין ובדרך אחר תבוזו מקדש ה׳ יען כי אתם תגזלו כבודו אשר לאל ולתורתו יאות ותקחהו לעצמיכם להתגדל שמכם בין ההמונים ולענד עטרות לראשכם והגזילה הזאת היא באמרכם בתלמוד ברכות ירושלמי (פ׳ א׳ דף ג׳) חביבין דברי סופרים יותר מדברי תורה ובספרי דרשו על פסוק לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל ואפילו אומר לך על ימין שהיא שמאל ועל שמאל שהיא ימין לא תסור מדבריהם. ובסמ״ק דף ל״ט כתוב על תחשוב כי עקר התורה בכתב כי אדרבה עיקרה אותה שבעל פה וכו׳ ובכל הדברים האלה תגזלו ותבוזו הכבוד מאל וממקדשו. —

(כג) אתה המתהלל בתורה: ר״ל תתן הודאה לאל על כי הבדילך מכל

בַּתּוֹרָה חֲבַעֲבוּר אֶת־הַתּוֹרָה תְּנַבֵּל אֶת הָאֱלֹהִים׃
כד כִּי שֵׁם הָאֱלֹהִים מְחֻלָּל בַּגּוֹיִם בַּעֲבוּרְכֶם כַּכָּתוּב׃
כה כִּי אָמְנָם הַמּוּלֹת לְתוֹעֶלֶת אִם תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתּוֹרָה.

מכל העמים בתת לך את תורתו (כאשר יברכו ברכת התורה אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו), ובמעשים הרעים אשר תעשה תנבל ר"ל תחלל את שם האלהים, וכנאמר במשנה המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי אחד שוגג ואחד מזיד. — (כד) ככתוב: דעתו על יחזקאל ל"ו, כ"ג, ועל ישעיה (נ"ב ה') מה לי פה נאום ד' כי לוקח עמי חנם משליו יהלילו נאום ה' ותמיד כל היום שמי מנואץ. — (כה) כי אמנם המולות: וכו' סיבת זכירת המילה בפסוק הזה היא בעבור כי זכר בפסוק הקדום התהללות היהודים בתורה אשר בה נכללה גם מצות מילה ובשעת הגזירה מסרו ישראל עצמן למיתה עליה (שבת ק"ל ע"ב) ובמצוה הזאת יתפארו לאמור "גדולה מילה שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל שנאמר התהלך לפני והיה תמים. ורבי יהושע בן קרחה אמר גדולה מילה שכל זכיות שעשה משה רבינו לא עמדו לו כשנתרשל מן המילה שנ' ויפגשהו ה' ויבקש המיתו" עכ"ד. — ועוד יהבלו ויכסלו ויבערו ויחפאו דברים אשר אין להם שורש וענף באמרם תנחומא (ס' פ' לך לך) נשבע הקב"ה לאברהם שכל מי שהוא מהול אינו יורד לגהינם. זה טעות ושקר מפורסם, ונגד דעות הנשחתות כאלה הוכיחם ה כ ו ת ב ה א ג ר ת ה ז א ת על פניהם באמרו מה יתרון במולה מבלי קיום התורה והמצוה? כי המילה בעצמותה היתה רק האות הברית לא הברית בעצמו, והדברים אשר עליהם נכרתה הברית הזאת היתה שמירת התורה בכללה כאשר נאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל. ואעידה לי עדים נאמנים על זה הדבר את בן הנכר הנלוה אל בני ישראל, אשר אחרי כי מל את בשר ערלתו הוא מחויב לשמור ולעשות את כל המצות הכתובות בספר, ולא יקרא בשם ישראל בעבור המילה בלבד. ואם תעבור את התורה ר"ל אם תמרה את מצות התורה ותלך בשרירות לבבך אתה בעיני ד' ערל ורשע, אף כי אות ברית הושם בבשרך, ועוד גרוע מחם כאשר אמר ירמיה (ט' כ"ה) כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב. ועל פסוק ופקדתי

על

וְאִם תַּעֲבֹר אֶת־הַתּוֹרָה מוּלָתְךָ לְעָרְלָה הָיְתָה׃ כו וְאִם הֶעָרְלָה תִּשְׁמֹר אֶת־צִדְקוֹת הַתּוֹרָה הֲלֹא עָרְלָתוֹ לְמוּלָה תֵּחָשֵׁב לוֹ׃ כז וְהֶעָרְלָה הַטִּבְעִית הַמְקַיֶּמֶת אֶת־הַתּוֹרָה תִּשְׁפֹּט אֹתְךָ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר אֶת־הַתּוֹרָה בָּאוֹתִיּוֹת וּבַמּוּלָה׃ כח כִּי לֹא זֶה יְהוּדִי אֲשֶׁר לָעֵינַיִם וְלֹא זֹאת הַמּוּלָה

על כל מול בע־לה כתב רש״י כל מול שיש לו ערלה אפילו ערלת לב. ולכן נאמר בתוכחה (ויקרא כ״ו, י״ד.) ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל מצות האלה ואם בחוקתי תמאסו וכו׳ לבלתי עשות את כל מצותי להפרכם את בריתי אף אני אעשה זאת וכו׳. מכל זאת נראה בברור כי המולה בלבדה מצד עצמותה לא לעזר ולא להועיל תהיה בלתי שמירת כל המצות אשר צוה ד׳. — (כו) ואם הערלה: ענינו אם בן נכר אשר לא נמול יעשה את צדקות התורה ר״ל משפטי התורה בין איש ובין רעהו וירחיק עצמו מעבודה זרה גלוי עריות ושפיכת דמים על פי שכלו אשר נתן לו ה׳, אז ערלתו למולה תחשב לו ואז יקבל שכר מאת הקב״ה כאלו נמול. כי אין משוא פנים לפניו ולא יקפח שכר כל בריה, וגם כדברים האלה כתב בעל הנצחון פי׳ לך לך מי שאינו מאמין כשורה אין מילתו משוה אותו ליהודי, גם המאמין כשורה הרי הוא יהודי אפילו כשאינו נמול. — (כז) והערלה הטבעית: ר״ל הערל מבטן מהריון ומלידה אשר לא מזרע ישראל הוא אשר יקיים חוקי התורה ע״פ שכלו, ישפוט ר״ל ירשיע אותך יהודי באותיות ובמולה ענינו אף כי נתן לך תורה שבכתב אשר תורך להבדיל בין האסור והמותר ואות המילה הושם בבשרך, בכל זאת תשפט ולא תקום בדין על עברך את התורה. — (כח) כי לא זה יהודי אשר לעינים: בספר של״ה כתוב שם עצם של אדם הוא דוקא על פנימיותו דהיינו הנשמה, והגוף נקרא בשר אדם כדאיתא בזוהר גופא דאינש אקרי לבושיה דאדם. ואם העור והבשר הוא מלבוש לאדם ע״כ הרוח הפנימי הוא הנקרא אדם ולא העור והבשר עכ״ד. ואם הפנימיות הוא העיקר לכן גם היהודי לעינים אשר שבע תועבות בלבו לא ליהודי יחשב ולא מולה אשר בבשרו למילה תחשב כאשר אמר ירמיה (ד׳ ד׳) המלו לי״י

והסירו

אֲשֶׁר לְעֵינַיִם בַּבָּשָׂר׃ כט אַךְ זֶה יְהוּדִי אֲשֶׁר בַּסֵּתֶר.

והסירו ערלת לבבכם. — (כט) אך זה יהודי: ענינו אך האיש הזה הוא יהודי אשר הצנע לכת עם אלהיו ויעבדהו בסתר בכל לבו לא להתגאות לפני אנשים, ואשר תמיד יראת אלהיו על לבו. — וזאת המולה ר"ל רק מולות לב למילה תחשב והיא תהיה מן הרוח ר"ל מן הרוח הקדש להסיר כל התועבות מן הלב, לא לפי האותיות ר"ל לא לבד בכרות הבשר מן הערלה כאשר נאמר באותיות התורה יצא ידי חובת מילה האמתית, אשר תהלתו ר"ל ליהודי, אשר ימול ערלת לבבו (לא לבד ערלת בשרו) לעבור את אלהיו בסתר כבגלוי, תבוא תהלה אמתית מאת אלהים, ובטרם אכלה ביאור הפרק הזה אזהירך הקורא לאמור השמר לך ושמר את נפשיך בקראך עד הנה מעניני המילה ומקיום התורה פן תחשוב כי ינחל האדם האושר האמתי ויבוא אל תכלית עוה"ב בעבור כי אות הברית הושם בבשרו או בגלל קיום התורה והמצות, כי הוא מהנמנע כי יקיים האדם את כל דברי התורה והמצות, והמילה מצד עצמותה תחייבהו לקיים כל דברי התורה, ולכן הוא כל איש הנמול בכלל ארור אשר לא יקים את כל דברי התורה הזאת כאשר בפרשיות הבאות יבואר באר היטב, ולכן המציא אל ברוב רחמיו וחסדיו כפרה וסליחה בעבור כל יושבי תבל לבל יאבדו, והכפרה הזאת היתה על ידי ישוע המשיח ביסוריו ובעינויו ובמיתתו, וכדברים האלה נאמר בס' הזוהר (חלק ב' רי"ב ב' ד' אמסטר') בשעתא דאמרין ליה למשיחא צערא דישראל בגלותהון ואינון חיביא די בהון דלא מסתכלי למנדע למאריהון ארים קלא ובכא על אינון חייבון דבהון הה"ד והוא מחולל מפשעינו. ובגנתא דעדן אית היכלא חדא דאקרי היכלא דבני מרעין, כדיי משיח עאל בההוא היכלא וקרי לכל מרעין וכל כאבין כל יסורהון דישראל דייתון עליה וכולהו אתיין עלוהי. ואלמלא דאיהו אקיל מעלייהו דישראל ונטיל עלייהו לא הוה בר נש דיכיל למסבל יסוריהון דישראל על עונש דאורייתא הה"ד אכן חליינו הוא נשא. כד הוו ישראל בארעא קדישא באינון פולחנין וקרבנין דהוו עבדי הוו מסלקין כל אינון מרעין ויסורין מעלמא, השתא משיח מסלק לון מבני עלמא עכ"ד. — וממוצא הדברים האלה תבין ותשכיל לדעת איך גם בין חכמי ישראל האמתים, אשר תורת אמת היתה בפיהם

ועולה

וְזֹאת הַמּוּלָה אֲשֶׁר בַּלֵּב לְפִי הָרוּחַ לֹא לְפִי הָאוֹתִיּוֹת אֲשֶׁר תְּהִלָּתוֹ לֹא מֵאֲנָשִׁים כִּי אִם־מֵאֵת הָאֱלֹהִים:

ועולה לא נמצאה בשפתם ובצדק ובמישור את אלהים ואת משיח הלכו, קבלה נאמנה אשר לא תכזב היתה בידם למשמרת, למען תעמוד ימים רבים לדור אחרון אשר יבוא לאמור: כי תקצר יד אנוש אנוש ילוד אשה להקים את כל דברי התורה הכתובים בספר. ובגלל הדבר הזה כל אדם וכל איש יחרד וילפת, ילבש עצבת אף נפשו בקרבו תשתוחח וברכיו תלכנה מים עת יזכור כי אלהים קדושים היודע את האיש ואת שיחו יבקר מעשיו ויבוא לשפטהו על כי עבר בריתו וחלל דבריו לבלתי הקים את כל דברי התורה, אל מי מקדושים יפנה? אנה ינוס לעזרה ביום אשר ירד עליו ה׳ באש חרונו? איך לא יפול לבו, איך לא תרפינה ידיו, ואיך ישחק ליום האחרון אם יודע כי מרה תהיה אחריתו? אכן אך בזאת ימצא נוחם גם מרגוע למו להשביה שאון לבו אשר כנהמת ימים יהמיון בדעתו כי אל ברחמיו הרבים שלח בנו הוא משיח צדקנו משמי קדשו כגבורת ישע ימינו כי הוא הוא ישא חטאותינו, ונפשו יתן כופר נפשינו, ואם בנו כח אין לשאת נטל ומשאת חטאותינו כי גדולה היא, ידו לא תקצר מהושיע ולמצוא כפרה וסליחה בעבור ההצטדקות אשר הוא עשה ופעל לנו. וזה תוכן המאמרים אשר קראת בספר הזוהר „ואלמלא דאיהו אקיל מעלייהו דישראל ונטיל עליהו״ ר״ל אם לא המשיח ברחמיו הרבים הקל המשא הזאת אשר המה בעצמם לשאת לא יוכלו ושם משאת החוטאים עלי שכמו „לא הוה בר נש דיוכל למסבל יסורין דישראל על עונש דאורייתא״ ר״ל לא היה איש אשר עצור כח לשאת כל המחלה והכאב המיועדות לבוא על בני ישראל על עברם את דבר ה׳ אשר צוה בתורתו. ועוד נדבר מזה בפרקים הבאים.

ג׳ מבוא: כוונת הכותב האגרת הזאת היתה בפרק הזה להקים ברית האחוה, ברית אמת אשר לא תמוט בין היהודים אשר עמדו בסוד ה׳ ובסוד משיחו והאמינו בו בכל נפשם ומאודם, ובין גויי הארץ אשר נלוו ונספחו עמהם להאמין גם המה בה׳ ובמשיחו אשר מיועד גם להם כאמור ונברכו בזרעך כל גויי הארץ. ולכן הורם לבל

יתגאו

ג א אִם־כֵּן מַה־יִּתְרוֹן לַיְּהוּדִי וְאֵי־זוֹ תּוֹעֶלֶת בַּמּוּלָה׃ ב הַרְבֵּה מְאֹד מִכָּל־פָּנִים. בָּרִאשֹׁנָה

יתגאו איש על אחיו בעבור מולדתם ובגלל אבותיהם, כי אם כאחים מהריון ומבטן ומלידה יחדיו ישבו, יחדיו יתלכדו ולא יתפרדו ובקשר אמיץ וחזק באמונתם במשיח יתחזקו. ובאר היטב הורה את היהודים בפרט לבל יתגאו בעבור תורת אלהים אשר קבלו אבותם ביום הקהל, יען כי סרו מן הדרך אשר צוה ה׳ אבותם וכיהודים וכגוים כולם חטאים ורעים לפני ה׳. אכן בכל זאת המעלה אשר ליהודים איננה קטנה על כ דבר ה׳ אליהם נגלה מקדם לאמור כי באחרית הימים יקום משיח אלהי יעקב מקרבם להביא צדק עולמים ולהתם פשע: ולמען לא יחשבו גויי הארץ לאמור כי היהודים ממעלה הזאת ירדו ונפלו על עזבם את ה׳ ואת משיחו, לכן הורם בפרק הזה כי בעבור החטאים חסדי ורחמי אל לא ימושו, דברו לעולם נצב בשמים. ובעבור רעות היהודים אשר מרדו ופשעו בו, בריתו לא תמוט לעולם למען הראות רחמיו וחסדיו הגדולים, אך לבעבור זאת לא ינצלו ביום הדין כי אל שופט צדק הוא. ויחל לאמר. (א) אם כן: כי כלם כיהודים כגויים כולם סרו מן הדרך ה׳ ועל כולם חמתו בערה, והן לשכר והן לעונש אין הבדל ביניהם, וגם מעלת המילה כאין תחשב (פסוק כ״ה פרק ב׳) תשאל מה יתרון יש ליהודי ענינו מה מעלה יתירה נמצאת ביהודים כי בחר ה׳ אותם מקדם וקראם עם קדוש, עם סגולה ומה תועלת במולה ר״ל ומה יותרת נמצאה עוד בם להיותם מולים, אחרי נפלם ונוקשו ונלכדו בחבלי העון? — (ב) הרבה מאוד מכל פנים: בפסוק הזה ישיב על שאלת הפסוק הקודם לאמר יתר שאת מכל צד יש ליהודים, נפקדו דברי אלהים: ר״ל להם נאמרו ונמסרו דברי אלהים ביום הקהל ואחר כן על ידי נביאיו כאשר אמר משה (דברים ד׳ ו׳) ושמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החוקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה וכו׳ וכאשר דוד המלך ע״ה אמר (תהלים קמ״ז) מגיד דברו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטיו לבל ידעום הללויה. ודעתו על תורה שבכתב אשר נתן לישראל בימים ההם והבטחתו לאברהם אבינו ונברכו בזרעך כל גויי הארץ, אכן במלאות הימים הבטיח

כִּי לָהֶם נִפְקְדוּ דִּבְרֵי הָאֱלֹהִים. ג וּמַה כִּי לֹא הֶאֱמִינוּ אֲחָדִים. הַיְבַטֵּל חֹסֶר אֱמוּנָתָם אֶת אֱמוּנַת הָאֱלֹהִים: ד חָלִילָה. יְהִי הָאֱלֹהִים נֶאֱמָן וְכָל אָדָם כֹּזֵב. כַּכָּתוּב לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ וְתִזְכֶּה בְּשָׁפְטֶךָ: ה וְאִם עַוְלָתֵינוּ

גם לגוים לאמור אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה׳ לעבדו שכם אחד (צפניה ג׳ ט׳) ובנבואות זכרי׳ (י״ד ט׳) נאמר והיה י״י למלך על הארץ ביום ההוא יהיה י״י אחד ושמו אחד. גם ע״פ עבדו משה נביאו אמר ואנכי אוהב גר לתת לו לחם ושמלה, ורבים מעמי הארץ התיהדו בימים הראשונים וידעו את ה׳. אכן במלאות הימים יקיים אשר מיועד על פי הנביאים אליו גוים ידרשו (ישעיה י״א). — (ג) ומה כי לא האמינו אחדים: בפסוק הזה יענה את השואל לאמר מה יתן ומה יוסיף הבטחות אלהים אל בני ישראל הלוא לא האמינו בדבריו? — אחדים: חלק מן הכלל (כאשר בפרק י״א א׳ אמר ממנו המאס אלהים את עמו וכו׳?) ורצונו על היהודים האמתיים אשר היו הראשונים אשר המליכו עליהם את ישוע והאמינו בדבריו וחכו לישועתו. ועל השאלה הזאת יענה כי חסד וצדקת אלהים גדלו מרשעת בני אדם, כי חסדו לא יבוטל על ידי חוסר אמונתם. — אמונת אלהים עניינו הבטחת אלהים לאבות וחסדו ואמתו תעמוד לנצח כי הוא רב חסד מלא חמלה ותנינה. — (ד) חלילה: עניינו חולין הוא (בפרש״י בראשית י״ח כ״ה) מלחשוב כזאת. ואדרבה יהי האלהים הנאמן בכל דבריו אשר נצבו בשמים, לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם, ואם גבעות עולם יתפוצצו בכל זאת לא יפול דבר מדבריו ארצה. — וכל האדם כוזב: (תהלים קט״ז, י״א). — ככתוב למען תצדק: פסוק הזה הוא שם (נ״א י׳) ומוסב על שלמעלה ממנו כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד ···· למען תצדק בדבריך, ועניינו על כי פשעי אני אדע, לכן אצדיק עלי את הדין עת תשפטני ואודה שצדיק אתה. תזכה: כלומר תמצא זך ומשפטיך ישרים ונכוחים. — (ה) ואם עולתינו וכו׳: בפסוק הזה ישאל לאמר לפי הנאמר בפסוק הקודם יראה כי על יד חטאותינו ופשעינו צדקת ד׳ תראה ותגלה ובעת ידין אותנו יוכר כי נאמנים כל משפטיו, אם כן מדוע ישפוט אותנו

תְּפָאֵר אֶת־צִדְקַת אֱלֹהִים מַה־נֹּאמַר. הֲיֵשׁ עַוְלָתָה בֵּאלֹהִים הַשּׁוֹלֵחַ חֲרוֹן אַפּוֹ. בְּדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם אָנֹכִי מְדַבֵּר׃ ו חָלִילָה. כִּי אִם־כֵּן אֵיךְ יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים אֶת־הָעוֹלָם׃ ז כִּי אִם אֱמֶת הָאֱלֹהִים עַל־פִּי כְזָבִי תּוֹתִיר לִכְבוֹדוֹ לָמָּה זֶה אֶשָּׁפֵט אָנֹכִי כְּחֹטֶא׃ ח וְלָמָּה לֹא נַעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר חֵרְפוּנוּ וְכַאֲשֶׁר אֲחָדִים אֹמְרִים עָלֵינוּ כִּי

אותנו על עולתינו הלוא חטאותינו היו הסבה למען תראה צדקתו? וזה ביאור הדברים תפאר את צדקת ד׳ ענינו תגדל ותאמת משפטיו.— מה נאמר ענינו הלוא נוכל לומר כי יש עולתה באלהים השולח חרון אפו לקחת מאתנו דין. — כדרך בני אדם אנכי מדבר: ר״ל לפי שכל האנושי. — (ו) חלילה: בפסוק הזה יענה על השאלה בפסוק הקודם לאמור חלילה כי אל יעשה עולה ויעות משפט כנאמר (תהלים ט׳ ט׳.) והוא ישפוט תבל בצדק ידין לאומים במשרים, ובירמיה, נאמר וה׳ צבאות שופט צדק, ובאיוב (ח׳ ג׳.) נאמר האל יעות משפט ואם שדי יעות צדק, ואברהם אמר השופט כל הארץ לא יעשה משפט ולפ״ז יחויב כי הוא שופט צדק ואין עולתה בו ואשר נאמר למעלה כי לא תבטל חוסר אמונתם את אמונת אלהים ענינו על אותם האנשים השבים אליו בכל לבבם ובכל נפשם. — (ז) כי אם אמת האלהים וכו׳: בפסוק הזה יביא דעת שונאי ישוע דמשיח ושונאי תורתו אשר הלשינו את תלמידיו וציריו, וכאשר למדו תלמידיו בבשורתם אשר יבשרו „אין לך דבר העומד בפני התשובה ובשוב רשע מרשעתו יוקדש אלהי עולם" הפכו שונאיהם בחמת עכשוב תחת שפתימו את דבריהם להלשינם בשקרם ובכזבם ויאמרו בשמם כי לא נכון לפני אלהים להעניש את המורדים והפושעים בעבור חטאותם כי על ידם יתגדל שמו, וזה ביאור הענין את אמת אלהים ר״ל צדקתו ואמתו על פי כזבי ר״ל חטא ופשעי תותיר ענינו תתגדל ותעמוד לעולם למה זה וכו׳ מדוע אענש ואקבל ייסורין? — (ח) ולמה לא נעשה: מדוע לא נתמהמה ונעמוד בחטא, — כאשר חרפנו: כאשר יאמרו עלינו מלשינינו ומחרפנו, וכאשר אחדים מן אלה המלשנים אמרו בשקרם ובתרמיתם עלינו והוציאו עלינו

דרר

אֲמָרְנוּ. נַעֲשֶׂה רָע לְמַעַן יָבוֹא טוֹב. אֲשֶׁר מִשְׁפָּטָם עַל־פְּנֵיהֶם צֶדֶק׃ ט וּמָה הַסּוֹף. הֲטוֹבִים אֲנַחְנוּ מֵהֶם. אַף לֹא בִמְאוּמָה כִּי מִלְּפָנִים הוֹכַחְנוּ כִּי גַם הַיְּהוּדִים וְגַם הַיְּוָנִים הֵם כֻּלָּם תַּחַת הַחֵטְא׃ י כַּכָּתוּב. כִּי אֵין צַדִּיק אֵין גַּם אֶחָד׃ יא הֲיֵשׁ מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת־אֱלֹהִים׃ יב הַכֹּל סָר יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ אֵין עֹשֵׂה טוֹב אֵין גַּם־אֶחָד׃ יג קֶבֶר־פָּתוּחַ גְּרוֹנָם לְשׁוֹנָם יַחֲלִיקוּן. חֲמַת עַכְשׁוּב תַּחַת שְׂפָתֵימוֹ׃ יד אָלָה פִּיהוּ מָלֵא וּמְרוֹרוֹת׃ טו רַגְלֵיהֶם יְמַהֲרוּ לִשְׁפָּךְ־דָּם׃ טז שֹׁד וָשֶׁבֶר בִּמְסִלּוֹתָם׃ יז וְדֶרֶךְ שָׁלוֹם לֹא יָדָעוּ׃ יח אֵין פַּחַד אֱלֹהִים לְנֶגֶד עֵינֵיהֶם׃ יט וְיָדַעְנוּ כִּי אֶת־אֲשֶׁר אָמְרָה הַתּוֹרָה עַל־אֵלֶּה אֲשֶׁר

דבה רעה כי אנחנו אמרנו נעשה רע למען יבוא טוב. — אשר משפטם אל פניהם צדק: ר"ל אנשי און אשר כדברים האלה יחשובו, להם מיועדים משפטים ועונשים על אשר יהפכו דברי אלהים חיים. — (ט) ומה הסוף: ענינו ומה תכלית ותוכן אמרינו, הטובים אנחנו: ר"ל הטובים היהודים מן הגוים? בפסוק ב׳ הורה יתרון היהודים על הגוים יען כי להם נפקדו דברי אלהים, אכן היתרון הזה היה מצד חנינת ורחמי האלהים ולא מצד עצמם יש ליהודים היתרון והתועלת להצטדק לפני האלהים, ואדרבה היתרון הזה לגריעות תחשב להם בעברם את פיה׳ (פרק ב׳ ג׳) וזה ביאור לא במאומה ר"ל אף מאומה אין ליהודים יתרון על הגוים. — כי מלפנים ר"ל מקודם (פרק ב׳ ג׳) הוכחנו כי היהודים והיונים ר"ל הגוים, כולם תחת החטא ר"ל נפלו ממדרגה העליונה ובאו תחת הממשלת העון והיצר הרע. — (י) מפסוק הזה עד פסוק י"ט יספר בפרוטרט כל חטאותם וכל רעתם אשר הוסיפו לחטוא כיהודים כגויי הארץ. — (יט) וידענו: עתה ישוב להורות בראיה נאמנה את אשר כבר זכר (בפרק א׳ י"ח.) לאמור כי היהודים גם המה ליום הדין הוכנו ומלט נפשם לא יוכלו להנצל בעבור מצות התורה לרשת על ידן חיי עולמים. ופן יאמרו היהודים כי רעתם לא גדלה כרעת הגוים וכי צדיקים המה מהם, לכן הביא הכותב האגרת הזאת את דברי הכתובים

האלה

תַּחַת הַתּוֹרָה אָמְרָה לְמַעַן יִקָּפֵץ כָּל־פֶּה וְתֶאְשַׁם כָּל־הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים׃ כ יַעַן כִּי בְּפָעֳלֵי הַתּוֹרָה לֹא יִצְדַּק כָּל־בָּשָׂר לְפָנָיו. כִּי מִן הַתּוֹרָה תֵּצֵא דַּעַת הַחֵטְא׃

האלה מספרי הנביאים והחוזים מפסוק י׳ עד י״ט, להעיד בהם כי עצמותם גם שרש לבם עלתה נצת הרשעה כפורחת, הבשילה אשכלותיה ענבי רוש מרורות ותרמית, וזה ביאר הענין בפסוק הזה לאמור וידענו ענינו דבר ידוע הוא לכל כי את אשר אמרה התורה ר״ל הכתובים אשר הבאנו מכתבי הקדש (אשר יכנום בסתם מקראי התורה אף כי בספרי הנביאים ימצאו) על אלה אשר תחת התורה אמרה ר״ל רק אל ועל אודות בני ישראל בפרט אשר המה תחת חוקי התורה נאמרו, אשר יתפארו ויתהללו כי להם נתן תורת ה׳. ואולי ישאל השאול מדוע נזכרו ונרשמו בספרים האלה אלה הרעות אשר עשו בני ישראל? לכן יענה למען יקפוץ כל פה ר״ל יסגר פי אנשי דוברי עתק בגאוה לשפוך בוז על הגויים לאמור אנחנו הנקיים והצדיקים ואתם הרשעים, כי מפסוקים האלה יראו גם יבחנו כי גם המה חטאו ופשעו וסרו מדרך ה׳ בעשותם הרעות אשר לא תעשינה ואשמו ולא יוכלו להצטדק על ידי מעשיהם הטובים להנצל ביום הדין, ואדרבא יכירו וידעו כי תאשם כל הארץ לפני האלהים לעבור לפניו כבני מרון, כיהודים כגוים חטאו ומכף רגל ועד ראש אין בהם מתום. — (כ) יען: מלת הטעם לאמור לכן כל הארץ תאשם לאלהים יען כי בפעלי התורה וכו׳ ענינו כל המעשים אשר יעשה האדם ברצונו ובכחו בלבד להקים את דברי התורה לא יועילו למו ולא יתנו לו הצטדקות אמתית לפני האלהים.— לא יצדק כל בשר: ר״ל להצטדק לפני האלהים, כי מן התורה אשר תלמד ותאלף אותנו האסור והמותר לנו תבוא לנו (אחרי כי נפל האדם בחבלי העון) רק דעת החטא (כאשר יבואר בפרק ב׳ ט״ו, בפרק ז׳ ז׳.) ור״ל החטא והעון יודעו לנו על ידי ידיעת התורה, כי לבבנו תעיד בנו לאמור כי סרנו ממצות התורה לתור אחרי לבבנו ואחרי עינינו לזנות אחריהם הן בדבור והן במעשה והן במחשבה על ידי הרהורי עבירה וכאמרם ז״ל כי קשים המה מעבירה עצמה. ובמעמד ובמצב הזה נוהם לא ימצא לנו מידיעת התורה בלבד, כי אדרבא התורה הזאת

כא וְעַתָּה מִבַּלְעֲדֵי הַתּוֹרָה נִגְלְתָה צִדְקַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר

תרשיע אותנו והתקומם עלינו ותגלה לנו איך העוינו דרכינו, אין מתום בנו ויצרנו רע מנעוריו ולכן תתרוץ עלינו התורה הזאת משפט מות להאשים אותנו ולהשתוחח נפשינו (כאשר יבאור כפרק ז׳, ז׳. — ובאגרת אל יושבי גלטי פרק ג׳, י״ט, כ״ב) ••••• ובטרם נסעה ונלכה מפה אודיעך הקורא כי הפסוק הזה הוא אבן פנת הדת אשר עליה כמעט כל אשיות אמונת המשיחית הטבעו. רק דרך אחד ימצא לפני בני תמותה אשר תעו בישימון ובתשכת החטא יתהלכו לחיות אחרי נפלם. והדרך הזה הוא אמונתם בישוע המשיח, כי רק על ידה נוכל לשוב אל ה׳ כמאמר הכתוב נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה׳ (איכה ג׳ מ׳). —

(כא) ואחרי הודיע הכותב הזה כי כיהודים כגוים תחת ממשלת החטא והעון באו אשר ירדו את האדם בפרך תחת כחות היצר הרע, ישוב אל הענין אשר כבר זכר בפרק הראשון מענין הצטדקות לפני ה׳, הפך הצדקה אשר תבוא על ידי כח או מעשה איש, כי כבגד עדים כל צדקותינו. — ועתה ר״ל בעת אשר אנכי כותב לכם, העת הזאת היא היא אשר פקד ד׳ אתכם לחננכם בה נגלתה צדקת ה׳ ענינה ההצטדקות אשר תועיל לפני האלהים ואשר הוא ברוב רחמיו וחסדיו הביא לנו מצד החנינה למען נוכל להצטדק לפניו ביום המשפט מבלעדי התורה, כי התורה מצד עצמותה לא תתן ולא תוסיף לנו עוז לקיים כל אמריה הכתובים בספר. ולכן עתה נגלתה ר״ל עין בעין נראתה לנו בשלחו משיחו לנו למען הוא הוא ולא דבר אחר יביא צדק עולמים להתם פשע ולחתום החטאות מבלתי התורה, ר״ל הצטדקות תבוא לנו ממקום אחר מבלעדי התורה, כי ע״י ידיעתה תרבה ידיעת החטא, כי הנה נאמר ע״י משה רבינו ע״ה (דברים ו׳, כ״ג.) וצדקה תהיה כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה׳ אלהינו כאשר צונו. ומן הכתוב הזה ידוע בברור כי הצדקה אשר תהיה לנו היא רק על תנאי כי נשמור לעשות דהיינו לקיים בפועל את כל דברי התורה הכתובים בספרי וכתיב אחר אומר על דרך קללה ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם, דהיינו גם כן במעשה ובפעולה. ואין רצון הכתוב לאמור כי קללה תבוא אל האדם אשר לא יקיים אף דבר אחד ממצות התורה כי אם אדרבה יורה אותנו לאמור כי הקללות מיועדות הנה

לבוא

לבוא על האדם אשר לא יקיים את כל דברי התורה ר״ל יעשם, וכאשר נאמר בפירוש כי נשמור לעשות. גם מלת לא יקים בבנין הפעיל הוראתה על דבר אשר כבר קבל האדם עליו להוציאו מכח אל והפועל, וכאשר יקיימם אז הקים אמרותיו. כאשר תראה מענין שמואל ושאול. כי הנה שמואל פקד על שאול לתת עמלק לחרם לבל יחמול ביום נקם על כל אשר לעמלק. וכאשר בא שמואל אליו, שקר שאול בדבריו לאמור הקימותי את דבר ה׳, ועל זה השיבו הרואה לאמור ומה קול הצאן וכו׳? ואמר לו על פי ה׳ ואת דברי לא הקים ר״ל הדברים אשר כבר צויתיך ואתה הבטחת לי לשמרם ולעשותם לא הקים. ומן הענין הזה נראה ברור הוראות מלת הקים כי ענינה להקים את אשר כבר קבל עליו, ולכן גם באור מלת לא יקים את דברי התורה הזאת ר״ל לעשות אותם. ובעבור כך נאמר כי אם קללות מאת אלהים לא תגיענה לאדם ולא יהי׳ תחת סוג הארור הוא מן ההכרח להקים ולשמור ולעשות את כל דברי התורה הכתובה בספר. ולכן כתב בשל״ה בעשרה מאמרות (דף נ׳) הצדיק הגמור הוא השומר כל התורה כולה תרי״ג מצות כללותיהן ופרטיהן ודקדוקיהן הן דאורייתא והן דרבנן. ובמדרש ילקוט אמר (דף כ״ג) ע״פ נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ללמדך שכל החוטא בשוגג כאלו עבר על מצות ה׳····· כי העובר על מצוה אחת כאלו עבר על כולם. ויען כי יצר לב האדם רק רע מנעוריו, ובכל רגע מרגעי ימי חייו יסור מן הדרך אשר צוה ד׳ לכן אין באפשרית כי יוצדק אדם לפני ה׳, וכאשר כתב בעל העקרים מאמר שלישי (ס׳ כ״ז) לאמור: זה הדרך (ר״ל להשמר מעבירה) אעפ״י שיראה קל ההשגה אינו כן אבל הוא קשה מאוד, שהרי דוד המלך ע״ה שאמר על עצמו שמרה נפשי כי חסיד אני כשנזדמן לו ענין בת שבע שלא היה לו מונע אחר אלא יראת ה׳ לא היתה בו יכולת לכבוש את יצרו מאהבתו את אלהים עכ״ד. ובגלל הדבר הזה לא תהיה ידיעת התורה בכללה עינים לעור אשר תורהו הדרך אשר ילך בה, כי אם כאבוקה ביד העור אשר רק למעמסה תהיה עליו בלתי עזר ותועלת, והאנשים אשר בידיעת התורה ישימו כסלם ותקותם לאמור צדקת ד׳ אתנו, מוכי בסנורי האולת המה, פתאים ובל ידעו מה, ומבלי משימים על לבם לנצח יאבדו בגלל דברי התורה אשר יעידו בם. ואמתית

כי

הַתּוֹרָה וְהַנְּבִיאִים מְעִידִים עָלֶיהָ׃ כב הֲלֹא הִיא צִדְקַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בֶּאֱמוּנַת יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ לַכֹּל וְעַל־כָּל הַמַּאֲמִינִים. כִּי אֵין הַבְדֵּל׃ כג כִּי כֻלָּם חָטְאוּ וְחָסְרוּ

הדבר הזה ימצא בכל כתבי קדש כי יצר לב האדם רע מנעוריו (בראשית ח׳ כ״א.) ושם (ו׳ ה׳.) נאמר וכל יצר מחשבות ולבו רק רע כל היום. ושלמה אמר בתפילתו (מלכי׳ א׳ ח׳ מ״ו) כי אין אדם אשר לא יחטא. ובקהלת נאמר (ז׳, י״ג.) כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ודוד המלך ע״ה אמר (תהלים י״ט) שגיאות מי יבין מנסתרות נקני ושם נאמר (ק׳ ל׳.) אם עונות תשמר יה אדני מי יעמוד. ושם קמ״ג התפלל אל תבוא במשפט את עבדיך כי לא יצדק לפניך כל חי ובאיוב (ט״ו י״ד.) נאמר מה אנוש כי יזכה וכי יצדק ילוד אשה. — כאשר התורה והנביאים מעידים עליה ר״ל התורה והנביאים יחדיו יעידון ויגידון כי ההצטדקות הנכונה רק ע״י המשיח תמצא לנו, ודברי התורה והנביאים אשר הזכיר רשומים המה בראשית כ״ב, י״ח, ישעיה נ״ג, י״א, ירמיה כ״ג, מ׳, יוחנן ה׳, ל״ח, ודומיהם. — (כב) הלוא היא צדקת אלהים וכו׳: ר״ל הבשורה אשר עתה נגלתה היא היא עדות התורה והנביאים על דבר ההצטדקות לפני ה׳ ע״י המשיח כי רק על ידו תבוא לנו, כי הוא אשר יושב לימין אלהים ראשונה במלכות, ואין לאל ידינו לבוא אל הצטדקות אמתית מבלעדו, והיא תבוא באמונת ישוע המשיח ר״ל ע״י האמונה בו, אל ועל כל המאמינים בשמו יתעלה באין הבדל בין יהודי ובין גויי הארץ כי כולם המאמינים בשמו הזכו בדמו וכולם בני אברהם יקראו. כי אין הבדל ר״ל עתה בברית החדשה נקרע המסך המבדיל בין עם ועם, משפחה ומשפחה, עתה איש באחיהו ידובקו בקשר אמיץ וחזק ועל ידי המשיח יחדיו יתלכדו ולא יתפרדו. — (כג) כי כולם: כי מלת הטעם ומוסב אל פסוק שלפניו, לאמור לכן כעת אין הבדל בין בני אדם יען כי כולם חטאו וחכמתם אף תורתם לא עמדה להם להנצל מפח היצר הרע, וכולם נוקשו ונלכדו ברשתו אשר פרש לצודדם מבטן מהריון ומלידה ובגיחם מרחם, ולא היתה ביכלתם להצטדק לפני ה׳ על ידי כוחם כי כולם חטאו ככתוב (מלכים א׳ ח, מ״ו.) הן מצד החטא הקדמוני אשר חטא אבינו

הראשון

הראשון וכאשר נאמר הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי, והן כיצד עצמם בעברם את תורת ה׳ או תורת שכלם וחסרו כבוד אלהים ר״ל היקר והכבוד אשר יגיע אל האדם מאת ה׳, חסרו וירדו ממדרגותם העליונה אשר בה נברא האדם הראשון בצלם אלהים וכמאמר הכתוב אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו (תהלים מ״ט, י״ג). ועתה אתה בן אדם אחרי כי תרע מעמדך ומצבך על מי תבטח ואנה תנוס לעזרה ביום מחר כי יבוא אלהים לבקר מעשיך הכתובים בספר הזכרון לפניו? ואל ישיאך רעיונך, לאמור כי מחר תשוב אל האלהים, כי שקר הנוחם והבל הבטחון אשר אשר אתה בוטח בהם, כי הלוא תדע רפיונך וכי אין לאל ידיך לשלם את אשר נדרת היום. ומבלעדי זאת תדע קושט דברי אמת רשומים המה בספר עבודת הקדש דף מ״ג וז״ל שורת הדין היתה נותנת מי שחטא לאדון הכל אין לו מחילה עולמית, ואפילו בתשובה גמורה כמאמר הנביא במה אקדם אכף לאלהי מרום האקדמנו בעולות וכו׳ הירצה באלפי אילים, האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשי. ורצונו, כל כך היה ראוי לתת עליו שימור גדול להנצל מן העונש על העבירות שאיננו יודע כמה יתן ומה יספיק לזה, אם אלפי אילים או רבבות נחלי שמן או יתן בכורו שכר פשעיו או פרי בטנו בחטאת נפשו. וכל זה ממה שיורה שהשכל נותן שלא היה ראוי שיספיק כופר אל החוטא ביד חטאו, כי אפילו מלך בשר ודם בעוברים רצונו אין תשובה תועיל, קל וחומר מי שעובר על מצות מלך מלכי המלכים הקב״ה שהשכל נותן שלא יהא לו תקנה בתשובה כי אם במיתה. וכמו שארז״ל במדרש שאלו לחכמה חוטא במה עונשו? אמרה חטאים תרדף רעה. שאלו לנבואה חוטא מה עונשו? אמרה נפש החוטאת המות. עד ששאלו להקב״ה חוטא מה ענשו? אמר יעשה תשובה ויכפר דכתיב קחו עמכם דברים ושובו אל ה׳, הה״ד טוב וישר ה׳ ע״כ יורה חטאים בדרך. הנך רואה כי החכמה האנושית והמדריגה הנבואית לא גזרו על החוטא שום תקון כלל, כי לדברי שניהם יהיה החוטא חייב מיתה בידי שמים על כל פנים, כי באמת התשובה אין לה מקום לפי שורש הדין והשכל. אבל היא דרך חסד וחנינה ונדבה הנמשכת מהשם יתברך על בעלי התשובה, והוא שהתחסד עמהם לפתוח להם שערי התשובה ברחמיו וברוב חסדיו למען הטותם לתחיה עכ״ד. — ואם ע״פ הדברים האלה אשר הורתיך יודע לך כי התשובה

היא

כְּבוֹד הָאֱלֹהִים׃ כד וּבְחִנּוֹ יִצְדְּקוּ חִנָּם בִּפְדוּת אֲשֶׁר
בְּיֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ׃ כה אֲשֶׁר מִקֶּדֶם שָׂם אֹתוֹ הָאֱלֹהִים
לְכֹפֶר עַל־יַד הָאֱמוּנָה בְּדָמוֹ לְהַרְאוֹת אֶת־צִדְקָתוֹ

היא רק מתנת חנם לכן הציא אל ברוב רחמיו וחסדיו במלאת הימים כפרה אמתית אשר תמשך אל האדם ע"י הצטרקות המשיח, כאשר הורתיך באר היטב למעלה מספר הזוהר. — (כד) ובחנו: ר"ל מצד חנינת האל יתעלה, לא בכח שכלם ולא בכח תורתם או תפלתם כי אם מצד החנינה והחסד והרחמים יצדקו כעת במלאות הימים אשר נבשרה הבשורה הזאת, חנם בלא מחיר ובלא פדיון וכופר (אשר מן הדין היה כי החוטאים בעצמם יביאו כפרה בעד פשעם) כי אם בפדות אשר בישוע המשיח בשכרו תהיה צדקה לנו באמונתינו בו ורק צדקתו תענה בנו ביום מחר כי נבוא אל שברינו, כי הוא משיח צדקינו, וכאשר פירש אלה הדברים מהרי' אלבו בספר העקרים (בחלק שני פ' כ"ח) וז"ל ויקרא הכתוב שם המשיח ה' צדקנו להיות אמצעי על שנשיג הצדק מהשם רק על ידו. — (כה) אשר מקדם: ר"ל בטרם הרים חוללו ובטרם אשית התבל הטבעו שם אלהים אותו ר"ל את ישוע לכופר ולכפרת פשע ע"י האמונה בדמו ר"ל ע"י כי בו נאמין, לכן צדקת עולמים אשר הוא מלא לצדקה תחשב לנו בעבור דמו אשר שופך כמים, על ידי עולה ואנשי רשע. להראות את צדקתו ר"ל כל זאת עשה ופעל לנו אלהים למען הראות צדקתו וחנינתו בהאריך אפו וחמתו עלינו בסליחת החטאים הקודמים ענינו החטאים אשר חטאו בני אדם דורות מקדם מעת ברא אלהים אל הארץ, כפר אלה החטאים והפשעים אף כי רבו עד מאוד על ידי הקרבנות ואף כי לא היו בתכלית השלימות, כי רק רמז אות וסימן היו על הקרבן האמתי אשר יביא צדק עולמים במלאות הימים. ואתה הקורא ראה איך חכמי ישראל האמתיים הורו כדרך הזה בענין המשיח, וז"ל הילקוט (דפוס קראקא נ"ו ז') התחיל הקב"ה עמו ר"ל עם המשיח כשבראו (ר"ל בעת כי החכמה העליונה עצות יעשה כי המשיח יולד ויבוא בעולם השפל הזה, וכדרך לשון בני אדם נקט לשון בריאה כי המשיח לא נברא בזמן כבן אדם כי היה בטרם הרים יולדו כאשר נאמר במיכה ומוצאותיו מקדם מימי עולם). ואמר לו הללו

שגנוזים

בִּסְלִיחַת הַחֲטָאִים הַקּוֹדְמִים׃ כו בְּחֶמְלַת הָאֱלֹהִים לְהַרְאוֹת אֶת־צִדְקָתוֹ בָּעֵת הַזֹּאת לְמַעַן יִהְיֶה צַדִּיק

שגנוזים אצלך עונותיהם עתידים להכניסך בעול ברזל ועושים אותך כעגל הזה שכהו עיניו ומשנקין את רוחך בעול, ובעונותיהם של אלו עתיד לשונך להדבק בחכך. רצונך בכך? אמר משיח לפני הקב"ה רבונו של עולם שמא אותו צער שנות רבים הם? א"ל הקב"ה חייך וחיי ראשך שבוע גזרתי עליך, אם נפשך עציבה אני טורדן מעכשיו. אמר לפניו רבש"ע בגילת לבי ובשמחת לבי אני מקבל עלי על מנת שלא יאבד אחד מישראל. ולא החיים בלבד יושעו בימי אלא אף אותם מתים שמתו מימות אדם הראשון עד עכשיו. ולא אלו בלבד אלא אף נפלים. ולא נפלים בלבד אלא אף מי שעלתה על דעתך להבראות ולא נבראו כך אני רוצה ובכך אני מקבל עכ"ל. — ובספרי נאמר אמר ר' יוסי הגלילי צא ולמד זכות של מלך המשיח ושכרן של צדיקים מאדם הקדמוני שלא נצטווה לו אלא מצוה אחת בלא תעשה ועבר עליה, ראה כמה וכמה מתות נקנסו לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות. וכי איזה מדה מרובה מדת הטוב או מדת הפורעניות? הוה אומר מדת הטוב מרובה ומדת הפורעניות מועטה. ומלך המשיח המתענה והמצטער בעד הפושעים שנאמר הוא מחולל מפשעינו על אחת כמה וכמה שיזכה לכל הדורות כולן הה"ד וה' הפגיע בו עון כולנו. — (כו) בחמלת אלהים: ר"ל כל זאת אשר נעשה לא היתה כי אם מצד חנינת ומצד חמלת אלהים למען תראה ותתגלה לעין כל צדקתו היא הצטדקות אמתית אשר תחשב לצדקה גמורה לפני אלהים בחסדיו הרבים כי לא יתמו, ואף כי האנשים הרבו להרע והוסיפו עון בכל זאת נראו רחמי האל בעת הזאת במלאת הימים בהם נולד משיח אלהי יעקב, למען יהיה ר"ל למען תודע כי הוא ר"ל אלהים הוא הצדיק ובכל דרכיו נאמן וישר הוא דיין אמת, וזולת הכפרה הגדולה במיתת המשיח לא היתה באפשרית להביא צדק עולמים על פי גזרה מאתו, כי על פי שורות הדין הנפש החוטאת היא תמות וזו באור מלות למען יהיה צדיק. ומצדיק המאמין בישוע ר"ל אלהים הוא המצדיק את האיש אשר יאמין במשיחו המחולל מפשעם והוא יוצדק לפניו. וכדבר הזה נאמר בזוהר (פ"ח ע"ג וז"ל) בשעתא דכל שייפו (ר"ל איברים) גופא בעקאה, ומרע וסגי שרייא עליהו שייפא חדא אצטריך לאלקאה בגין דיתסון כולהו. ומנו? דרועא. דרועא אלקי ואפיקו מיניה דמא. בשעתה

דבעי

וּמַצְדִּיק אֶת־הַמַּאֲמִין בְּיֵשׁוּעַ׃ כז וְעַתָּה אַיֵּה אֵפוֹא הַתְהַלְלוּת. הָיְתָה לְאָפֶס. עַל־יַד אֵי־זוּ תוֹרָה. הַאִם עַל־יַד תּוֹרַת הַפְּעָלִים. לֹא. כִּי אִם עַל־יַד תּוֹרַת אֱמוּנָה׃ כח לָכֵן שָׁפַטְנוּ כִּי בֶאֱמוּנָה יִצְדַּק אִישׁ מִבַּלְעֲדֵי פָּעֳלֵי

דבעי קב״ה למיהב אסוותא לעלמא אלקי לחד צדיקא ובגיניה יהיב אסוותא לכולה. מנלן? דכתיב והוא מחולל מפשעינו מדוכא מעונותינו ובחבורתו נרפא לנו אקוותא דדמא כמאן דאוקיז דרועא ובההוא חבורא נרפא לנו. אסוותא הוא לנא לכל שייפין דגופא עכ״ד. (כז) ועתה: אחרי התבאר עד הנה כי רק הצדקה אשר נשיג מאת המשיח היא לצדקה תחשב ולא זולתה איפוא התהללות ר״ל להצטדק על ידי מעשים טובים אשר אתה בכחך ובעצמך תעשה (עיין פרק ב׳ י״ז כ״ג)? היתה לאפס היא היתה לאפס ותוהו, כי אף אם תפליג ותפליא השקידה בכל זאת תמצא כבגד עדים כל צדקותיך על כי אין לאל ידך לעשותן לרצון לפני ה׳. לכן אם נשיג הצטדקות אמתית לא לנו תהיה התהללות על זאת, כי לא על ידי פעולתינו רכשנו ואספנו הצטדקות הזאת כי אם באמצעית האמונה במשיחו ורק אליו יאתה השבח והתהלה על צדקתו אשר גמול לנו. על יד התורה ר״ל האם באפשרית תהיה כי נשיג התהללות באמצעית או בכח התורה? או על יד תורת הפעלים ר״ל התורה אשר תאלף אותנו לעשות פעלים ומעשים טובים? אל ר״ל לא על ידי התורה ולא בכח המעשים אשר נעשה על פי פקודי התורה נמצא הצטדקות והתהללות, יען כי רק על ידיהן תוקף החטא יודע בקרבנו, על כי לא נקיימם וכאשר באר היטיב למעלה, כי אם בכח תורת האמונה ר״ל על פי אלה הכתובים אשר יורו אותנו כי רק בכח האמונה נצדיק לפני ה׳ כמאמר הכתוב וצדיק באמונתו יחיה ועיין למעלה בפרק הראשון פסוק י״ז את אשר כתבנו בבאור זה הדבר. — (כח) לכן שפטנו: ענינו לכן גזרנו אומר על פי אלה הדברים אשר דברנו עד כה כי באמונה רק באמונה נכונה במשיח תחשב צדקתו צדקת עולמים לנו לצדקה באין הבדל והפרש בין יהודי ובין גוי מגויי הארץ, ונצדק לפני אלהים מבלעדי פעלי התורה אף בלא שמירת כל מצות התורה כי אם בכח האמונה במשיח, ועל האמונה הזאת מצד עצמותה לא נוכל להתגאות לפני אלהים על כי היא מידו היתה לנו למנה ולא

כבהינו

הַתּוֹרָה: כט הַאִם הוּא אֱלֹהֵי הַיְּהוּדִים לְבַד. הֲלֹא הוּא גַּם אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם. אָכֵן גַּם אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הוּא: ל כִּי אֶחָד הוּא אֱלֹהִים הַמַּצְדִּיק אֶת־הַמּוּלָה בֶּאֱמוּנָה וְאֶת־הָעֳרְלָה עַל־יְדֵי הָאֱמוּנָה: לא הֲכִי נְבַטֵּל אֶת־הַתּוֹרָה עַל־יְדֵי אֱמוּנָה. חָלִילָה. אַךְ נָקִים אֶת־הַתּוֹרָה:

בכחינו ובשנו אוסם האמונה הזאת לנו כ״א מצד החנינה והחסד והרחמים. — (כט) האם: מלת השאלה ור״ל או אם תאבה נפשיך לאמור כי בזכות שמירת התורה יוצדק איש להמצוא לו כפרת פשע וצדקת עולמים, אשאלך לאמור האם הוא אלהי היהודים לבד? כי יחויב מזה אם נאמר כי בזכות שמירת התורה יבוא האדם אל הצטדקות גמורה, כי רק היהודים יצדקו ואלהים הוא אלהי היהודים אשר להם נתן תורתו למען יצדקו. — הלא גם אלהי הגוים הוא: גם המה יצירי כפיו כאשר נאמר הלא אב אחד לכולנו הלוא אל אחד בראנו (מלאכי ב׳ י׳) ובמה אלה יצדקו הלוא להם לא נתן התורה והמצות? אכן ר״ל באמת הוא אלהי הגוים כאלהי העברים וכולם מעשה ידיו, ולכן גם עליהם רחמיו פרוש כשחר על ההרים לתת להם מזור ותרופה בסורם מדרכיו.— (ל) כי אחד הוא האלהים. אשר ברא תבל וצאציה נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה המצדיק אשר במחשבתו עלתה כי יצדיק בימים הבאים כאשר עד עתה הצדיק. המולה ור״ל עם בני ישראל אשר אות ברית הושם בבשרם בכרותם את הערלה, באמונה ענינה באמונת המשיח כאשר האבות בו האמינו ועיניהם צפו למרחוק כי יבוא במלאות הימים וכוכב ידרוך מיעקב להביא צדק עולמים, ואת הערלה ר״ל הגוים אשר לא מלו בשר ערלתם בכל זאת יוצדקו לפני אלהים באמונתם אשר הובאה להם בכח המשיח, על כי הוא מלת את כל התורה כאשר יאות, ובאמונתם בו צדקתו אשר עשה, להם לצדקה תחשב. — (לא) הכי נבטל וכו׳ על כי אמרנו כי התורה לא תוסיף ותתן לנו עוז ועצמה למצוא הצטדקות אמתית לפני אלהים (כי רק ע״י האמונה נוכל להשיגה) התשפוט בעבור זאת כי רצונינו לבטל התורה ולהרוס כל אשיותיה? הלילה חולין תהיה לי לדבר כדברים האלה, אדרבה רצונינו הוא להקים את התורה: על פי הדברים אשר הורונו עשינו סעד משען

ומשענה

ד א וּמַה־נֹּאמַר עַל אַבְרָהָם אָבִינוּ כִּי מָצָא כַבָּשָׂר:

ומשענה אל התורה להקים אותה ולכעדה, כי אחרי אשר הראנו כי התורה רק הצטדקות אמתית תבקש ורק היא תרצה לפנו אלהים, ובכח איש ובעוז גבר לא תמצא לו מצד כח היצה"ר אשר יוצדוהו ויתנחו לחרם, לכן לא תועיל לנו הצדקה אשר נשיג באמצעית התורה על כי לא נוכל לקיים כל דבריה, אכן באמצעית האמונה תחשב לנו צדקת ישוע המשיח לצדקה ועל ידי זאת נקים את דברי התורה בהראנו כי התורה רק הצטדקות גמורה תבקש אשר תבוא לנו ע"י האמונה ועל ידי האמונה תוסיף לנו עוז ועצמה למלאות דברי התורה, ואף כי לא בשלימות ובתכלית תהינה אלה המצות בכל זאת תחשבנה ע"י האמונה במשיח לצדקה על כי הוא מלא כל פקודיה כאשר יאות, ובזכותו אשר הוא פעל ועשה תהי לנו חלק ונחלה למען צדקתו לנו לצדקה תחשב.

ד מבוא: בפרק הזה יודיע לאמור גם כתבי הקודש יורו כי הצטדקות לפני אלהים רק ע"י אמונה תגיע היא היא אבן פנתה, לאברהם אבינו היתה עדות נאמנה מאת אלהים על הצטדקותו וגם הבטחתו אליו הגיעה לאמור ונברכו בזרעך כל גוי הארץ בטרם המולו בשר ערלתו, וכל זאת היתה לו למנה ולמתנת חנם בהאמינו בי"י וזכה להיות אב המון גויים באין הבדל אם ממעי ישראל או ממעי הגוים יצאו, ורק אם יאמינו בי"י ובמשיחו אשר מיועד להם במלאות הימים הוא יהי' להם לאב וכמוהו לפני ד' יצדקו. ועתה יחל הכותב האגרת הזאת לבאר ענין הזה בראיות ברורות ונאמנות מכתבי הקדש. — (א) ומה נאמר: ר"ל אנחנו אשר ממעי ישראל יצאנו ובברית המשיח באנו מה נאמר בהביטנו אל צור ממנו חוצבנו (ישעיה נ"א, א'.) הוא אברהם אבינו מה נאמר ממנו, אשר בו כל זרע ישראל יתהללו ויתכבדו (מתי ג', יוחנן ח', ל"ג.) ומדרכיו מוסר יקחו ולקח יוסיפו, הנוכל לאמור כ' מצא ר"ל הגיע (כמו וימצא מאה שערים בראשית כ"ו, י'.) אל מעלות השלמות והצטדקות לפני האלהים כבשר ענינו מכח גופו או מעשיו אשר עשה ופעל לפי כח בשרו? כי אם תהיה באפשרית כי בכחו ובבשרו יגבר איש ובמעלליו יוסיף אומץ וחיל להגיע אל מעלות ההצטדקות לפני האלהים ולא מצד החנינה החפשית אזי בלא ספק בא אברהם אבינו

ב כִּי אִם־נִצְדַּק אַבְרָהָם בִּפְעָלִים יֵשׁ לוֹ לְהִתְהַלֵּל. אַךְ לֹא לִפְנֵי הָאֱלֹהִים׃ ג כִּי מָה אֹמֵר הַכָּתוּב. וְהֶאֱמִין אַבְרָהָם בֵּאלֹהִים וַיֵּחָשְׁבֶהָ לוֹ לִצְדָקָה׃

אליה. — (ב) בפסוק הזה יענה השואל לאמור הצדקה אשר ל א ב ר ה ם א ב י נ ו נחשבת לפני ה׳ לא מכח מעשיו באה לו. כי אם נצדק אברהם בפעלים ר״ל אם נקרא צדיק וישר והיה לו יתרון ומעלה על כל בני דורו על התהלכו בשלום ובמישור עמהם עד כי כל רואיו ושומעי שמעו אמרו עליו כי היא איש צדיק ולבו שלם באין רמיה ותרמית, יש לו להתהלל ר״ל יש לו שבח ויקר להתהלל לפני א נ ש י ם על התהלכו עמהם בלי עולה ועל כי בצדק כל אמרי פיו, אך לא לפני האלהים תחשב לו כל זאת ל צ ד ק ה למען ימצא על ידה הצטדקות אשר י י ט ב ב ע י נ י א ל ה י ם. — (ג) כי מה אומר הכתוב: ר״ל מה הדבר אשר ימצא בכתבי הקדש אשר יורה אותנו על מה ולמה הגיע אברהם אל מעלת הצטדקות? והתשובה אל השאלה הזאת היא כי מדברי התורה תודע לנו באמרם והאמין אברהם באלהים ויחשבה לו לצדקה כי רק על ידי האמונה אשר היתה נשרשת בקרב לבו להשבית על ידה כל תאות גוף הנגוף מלא אספסוף מצא הצטדקות נאמנה לפני אלהיו. וזאת ה י א ה י א א ש ר ה י ת ה נ ח ש ב ת ל ו ל צ ד ק ה ו ל א מ ב ל ע ד ה. וענין אמונת אברהם לא היתה בלבד בהבטחת אלהים אליו כי יקום ד׳ לו זרע מעם שרה אשתו אחרי בלותה והוא יהי׳ אב המון גוים, כי אם אמונתו התפשטה גם על ה ב ט ח ה ה ר ו ח נ י ת אשר נתן לו ה׳ באמרו אנכי מגן לך׳ ונברכו בך כל משפחות האדמה והאלהים אשר עיניו לדורות אלף תצפינה ואלף שנים בעיניו כיום אתמול הודיע לו בהבטחות האלה כי במלאות הימים משיח אלהי יעקב מזרעו יצא, ובציון הר האלהים יראה להקריב את עצמו לפני ה׳, ויזה גוים רבים ובו יצדקו כל משפחות הארץ להציל משחת חייהם כי אין ז ו ל ת ו ל ג א ו ל. והאמונה כי בצדקת המשיח גם צדקה לנו תהיה היא הנחשבת לו לצדקה, כי הפעל חשב בבנין הקל, הפעיל, ונפעל הוראתו על התחשבות אשר תגיע אל אדם ממקום או מדבר אחר אשר אליו לא תגיע בעצמותה, כמו חשבנו לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכו׳ (במדבר י״ח כ״ז.) כי התרומה לא היתה באמת מן הגורן אלא תחשב

באלו

ד וְהַפֹּעֵל לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ שְׂכָרוֹ כְּחֵן כִּי אִם־כְּחֹב לוֹ׃ ה וְלַאֲשֶׁר לֹא יִפְעוֹל כִּי אִם־יַאֲמִין בְּמַצְדִּיק אֶת־הָרָשָׁע נֶחְשְׁבָה אֱמוּנָתוֹ לִצְדָקָה׃ ו כַּאֲשֶׁר גַּם דָּוִד הִזְכִּיר אֶת־

כאלו היתה מן הגורן. וכן בפסוק ל׳ בהרימכם את חלבו ממנו ונחשב ללוים כתבואות גורן וכו׳ הנה התרומת חלב תחשב כאלו היתה תרומת גורן. וכן בשמואל (ב׳ י״ט, י״ט.) אל יחשב לי אדוני עון ר״ל המעשה אשר עשיתי לא תחשב לי לעון לא תצטרף להביא אותו המעשה אשר עשיתי תחת סוג וגדר עון כאלו עשיתי עון. אף כאן נאמר ההתחשבות ההצטדקות אשר לאברהם היתה הצדקה הבאה לו ממקום אחר ר״ל מהצטדקות המשיח המיועדת לבוא לבניו במלואות הימים וצדקת המשיח בה האמין נחשבת לו לצדקה כאלו הוא בעצמו פעל ועשה הצדקה אשר תיטב בעיני ה׳. — (ד) והפועל: ר״ל האיש אשר יעשה מעשה או פעולה לקבל שכרו, השכר הזה אשר יותן לו לא יחשב לו מתנת חנם ר״ל מצד החנינה כי אם מתן מצד החיוב חלף עבודתו אשר עבד, ועל כי נאמר באברהם כי אמונתו נחשבת לו לצדקה ולא מעשיו לכן נשפוט כי לא באה לו צדקתו לפני אלהים מצד המעשים אשר פעל ועשה כי אם מצד אמונתו. וממוצא הדברים האלה תבין לשפוט על מאמר הגמ׳ ביומא פ״ג באמרם לאמור קיים אברהם אבינו כל התורה כולה ואפילו עירוב תבשלין שנ׳ עקב אשר שמע אברהם בקולי וכו׳ עכ״ד. — (ה) ולאשר לא יפעל: ר״ל האיש אשר יודע כי בקרבו כח אין למלאות כל פקודי התורה, ובמעשיו לא ימצא לו הצטדקות לפני האלהים אכן יאמין בכל לבבו רוחו ונפשו במצדיק את הרשע ר״ל במשיח אלהי יעקב אשר הוא חטא רבים אשר גדל עונם מנשוא ישא, ולפושעים אשר ידיהם תרפינה ולא מצאו חיל לעמוד לפניו בכח צדקתם יפגיע למען צדקתו להם לצדקה תחשב, להמאמינים האלה נחשבה אמונתו לצדקה צדקת המשיח תגן עליהם ותחשב כאלו הם בעצמם עשו ופעלו הצדקה הזאת. — (ו) כאשר גם דוד הזכיר: ר״ל גם דוד אשר אותו אלהים כלבבו מצא יורה כי אושר האמתי ר״ל חיים הנצחים להנחיל עולם הבא אשר יזכה בהם האדם לא יבואו לו מצד מעשיו

ופעלותיו

אֲשֶׁר הָאָדָם אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים יַחְשָׁב לוֹ צְדָקָה מִבַּלְעֲדֵי
פְעָלִים׃ ז אַשְׁרֵי נְשׂוּי־פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה׃ ח אַשְׁרֵי־
אָדָם לֹא יַחְשֹׁב יְהוָה לוֹ עָוֹן׃ ט וְהָאֹשֶׁר הַזֶּה
הֲלַמּוּלָה אוֹ גַם לָעֲרֵלָה הוּא. כִּי אָמַרְנוּ כִּי נֶחְשְׁבָה
לְאַבְרָהָם הָאֱמוּנָה לִצְדָקָה׃ י וְאֵיךְ נֶחְשְׁבָה. הַאִם
בִּהְיוֹתוֹ בַּמּוּלָה אוֹ בָּעָרְלָה. לֹא בַמּוּלָה כִּי אִם־

ופעלותיו כי אם מצד החנינה והחמלה ורק בעבור אמונתו אשר בקרבו
לא יחשוב י"י לו עון וישא פשעיו ויכסה חטאיו. ואם דוד המלך ע"י
מעשיו לא יוכל למצוא הצטדקות מבלעדי אמונה אשר לא תחשב,
במה יזכה ילוד אשה אשר עָקֹב לבו מכל, טמא שפתים נעקש דרכים
ואין ברגלים? מפסוק ו' עד ופסוק ט' הביא הכותב הפסוקים האלה לפי
העתקת השבעים הזקנים. (ט) והאושר הזה אשר בו הלל ושבח
דוד את האיש אשר חטאיו יכוסו וכו' אל מי יגיע, אל מי הוא נכון, מי
הוא אשר יעלה בהר ה' לרשת אותו? הלמולה ר"ל לעדת בני ישראל
אשר מולים המה או גם לערלה הוא ר"ל אל הגוים מגויי הארץ אשר
עמדו ובאו בסוד ובברית משיח אלהי יעקב? כי אמרנו ר"ל בשפטינו
כי אמונת אברהם אבינו היא היא אשר עמדה לו ורק היא נחשבת לו
לצדקה, ובגלל הדבר הזה יתאמרו היהודים להיותם
בני אברהם בהצטדקות אביהם, אכן משענת קנה רצוץ
משענתם. — (י) כי נשאול ואיך נחשבה: ענין השאלה אשר
הוזכרה סוף הפסוק הקדום תהיה איך הצדקה נחשבה לו האם בהיותו
וכו'. ר"ל באיזה מעמד ומצב היה בימים ההם אשר התורה תעיד עליו
כי נצדק לפני האלהים בהאמן בו? האם בהיותו במולה ר"ל אם
בזמן הזה בא כבר בברית ואות הברית כבר הושם בבשרו או בערלה
או אם נצדק באמונתו בעודו היה ערל ולא נמול בשר ערלתו? ועל
השאלה הזאת יענה לאמור לא במולה ר"ל עוד לא נמול בשר
ערלתו בהצדקו לפני האלהים, כי אם עוד בערלה היה שנים רבות
בטרם המולו בשר ערלתו, בעת אשר עוד לא נולד לו בן (בראשית
ט"ו, ב', ו'.) וישמעאל היה בן שלש עשרי שנה בהמולו (שם י"ז, כ"ה).
ואות

בָּעָרְלָה׃ יא וְאוֹת הַמּוּלָה לָקַח לְחוֹתַם צִדְקַת הָאֱמוּנָה אֲשֶׁר בָּעָרְלָה לְמַעַן יִהְיֶה אֲבִי כָל־הַמַּאֲמִינִים גַּם בִּהְיוֹתָם בָּעָרְלָה וּלְמַעַן תֵּחָשֵׁב גַּם לָהֶם לִצְדָקָה׃ יב וַאֲבִי הַמּוּלָה לֹא לְאֵלֶּה לְבַד אֲשֶׁר הֵם בַּמּוּלָה כִּי גַם לְאֵלֶּה הַהוֹלְכִים בְּעִקְּבוֹת אֱמוּנַת אַבְרָהָם אָבִינוּ אֲשֶׁר הָיְתָה לוֹ בְּעוֹדֶנּוּ בָּעָרְלָה׃ יג כִּי לֹא

— (יא) ואות המולה: ר"ל המולה אשר בבשרו היתה לאות ברית חסד אשר כרת עמו אלהים ואותה לקח לחותם ר"ל והושמה ונחתמה בבשרו למען תהיה לעדות נאמנה על הצטדקותו באלהים בהאמין בו בערלה ר"ל בעודנו בערלה לא פקד ולא צוה עליו לכרות בשר ערלתו, וימים רבים בטרם המולו מצא הצטדקות לפני ה' ע"י האמונה בלבד אשר לו לצדקה נחשבת למען יהיה אבי כל המאמינים אב לגויי הארץ אשר יאמינו בצדקת המשיח גם בהיותם בערלה, בעוד לא נמולו ולמען תחשב אמונתם במשיח גם להם לצדקה למצוא הצטדקות אמתית לפני אלהים בכח צדקת המשיח אשר פעל ועשה למען יוצדקו רבים על ידו אף כי לא נמולו ולכן הוקם אברהם אבינו לאות ולסימן להם למען ידעו ויכירו כאשר הוא מצא הצטדקות לפני אלהים רק על ידי אמונה אף כי עוד לא כורת בשר ערלתו, כן גם הם ימצאו הצטדקות לפני אלהים אף כי לא נמולו בעבור אמונתם במשיח אשר להם לצדקה תחשב. — (יב) ואבי המולה: ר"ל אברהם אבינו אשר היה הראשון אשר מל ערלת בשרו (ולכן כנה אותו בשם אבי המולה) אשר מיועד להיות אב המון גויים, לא היה אבי בני ישראל לבד אשר הם במולה ואשר מלו ערלת בשרם, כי אם כי גם לאלה ר"ל גם אלה בניו נקראו והוא יהיה להם לאב ההולכים בעקבות אמונת אברהם ר"ל אשר ילכו באורחותיו ובדרכיו ובמוהו גם הם יאמינו, ותחשב להם צדקת אמונתם במשיח אלהי יעקב לצדקה ולא מעשיהם אשר יעשו אף כי לא נמולו כאשר נחשבה האמונה הזאת לאברהם אבינו בעודנו בערלה ר"ל בטרם המולו. — (יג) כי לא על יד וכו': הבטחת אלהים אל אברהם אבינו בצאתו מחרן לאמור

ואעשך

עַל־יַד הַתּוֹרָה הָיְתָה הַהַבְטָחָה לְאַבְרָהָם וּלְזַרְעוֹ לִהְיוֹת יוֹרֵשׁ הָאָרֶץ כִּי אִם־עַל־יַד צִדְקַת הָאֱמוּנָה׃

ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה וכו׳ (בראשית י״ב, ב׳.) ושם (ט״ו א׳) אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאוד ושם (י״ז, ב׳.) ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאוד מאוד ושם (י״ה, י״ט:) ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ (ושם כ״ב, ט״ו.) לא הגיעו לו ולזרעו בעבור שמירת התורה כי אם על ידי צדקת האמונה נתנו לו ולזרעו כל הבטחות האלה, כי בימים ההם התורה והעבודה עוד לא נתנו, ורק ימים רבים אחרי כן בצאת ישראל ממצרים נתן להם אש דת בהר סיני ולכן בלתי באפשרית תיתה כי יבוא אל אלה ההבטחות הנזכרות בעבור שמירת התורה אשר לא נתנה עוד. ו מ מ ו צ א הדברים האלה תראה הקורא הנאמן איך גואלו ונסכלו בעלי התלמוד בסוף פרק א ר ב ע ה נ ד ר י ם אמר ר׳ אמי בר אבא ב ן ש ל ו ש ש נ י ם ה כ י ר א ב ר ה ם א ת ב ו ר א ו שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי ח ו ש ב נ י ה מ א ה ו ש ב ע י ן ו ת ר ת י ן. ולא זכר בעל המאמר כי כבר בעת העקד את יצחק כנו נאמר לו עקב אשר שמעת בקולי (בראשית כ״ב, י״ח.) ומלבד זה נמצא גם מאמר בבראשית רבה בשם ר׳ י ו ח נ ן לאמור אברהם בן ח מ ש ה ו א ר ב ע י ם הכיר את בורא העולם. ו י פ ה ב א ר מהרי׳ אלבו מעלת האמונה (בספר העקרים מאמר ראשון פ׳, כ״א.) באמרו האמונה בשם היא הנותנת שלימות בנפש ודבקות בעליונים עד שיכנע אליו הטבע לעשות רצונו לפי שנפשו מתעלית על ידי האמונה במדריגה שהיא למעלה מדברים הטבעיים, ועל כן ימשול בהם. ובעבור זה נשתבח אברהם אבינו ע״ה על האמונה ואמר הכתוב והאמין בי״י ויחשבה לו צדקה, ונענשו משה ואהרון על אשר לא האמינו ואמר הכתוב יען לא האמנתם בי להקדישני וכו׳ לכן לא תביאו וגו׳ (במדבר כ׳) ונאמר בדברי הימים (ב׳ כ׳, כ׳.) האמינו בנביאיו ותצליחו שיורה כי האמונה היא סבת הצלחה והאושר האמתי וכן היא סבת החיים הנצחיים כמאמר חבקוק

וצדיק

יד כִּי הִנֵּה אִם־בַּעֲלֵי הַתּוֹרָה יוֹרְשִׁים הֵמָּה הָאֱמוּנָה לְתֹהוּ תִהְיֶה וְתִבָּטֵל הַהַבְטָחָה׃ טו כִּי הַתּוֹרָה פֹּעֶלֶת

וצדיק באמונתו יחיה. ולא ירצה בזה החיים הגופיים כי אין הצדיק חי בהם יותר מן הרשע. אבל ירמוז בזה אל החיים הנצחיים והם חיי הנפש שהצדיקים חיים בהם.... ולזה המצא האותות והמופתים נעשו לבעלי האמונה ולא לבעלי הידיעה המחקרית, להורות כי האמונה היא למעלה מן הידיעה המחקרית (והתורותית) ומן הדברים הטעמיים ולזה יושגו על ידה הדבקות האמתי בחייהם ואחרי המות. — (יד) כי הנה: וכו׳ הראיה הברורה על הדבר הזה אשר דברנו עד כה לאמור כי כל הבטחות אשר היו לאברהם אבינו לא עדיו הגיעו כי אם על יד האמונה בלבד היא, כי הצטדקות על ידי התורה לא תחובר עם ההצטדקות אשר ע״י האמונה תבוא, יען כי אם בעלי התורה ר״ל אם תהיה באפשרית כי תתאמת ותתכונן דעות בעלי התורה אשר יחפצו להצטדק ע״י שמירת חוקי התורה ועל ידה יבקשו להיות יורשי האושר האמתי המיועד להם, אז היתה מעלת האמונה במשיח לתוהו ותבטל ההבטחה ר״ל הבטחה אשר הבטיח אלהים רק את אברהם לאמור ונברכו בזרעך כל גויי הארץ, כאין וכאפס תחשב על כי אל גויי הארץ לא נתן תורתו, ואיך תחול ברכת אברהם עליהם, אם לא ע״י האמונה? — (טו) כי התורה פועלת חרון בפסוק הזה יוסיף לבאר מדוע לא תתולנה הבטחות אלהים אל אברהם ועל זרעו אחריו בזכות התורה רק מצד חנינת חנם על ידי האמונה במשיח לאמור, כי התורה פועלת חרון ר״ל אם נאמר כי רק בזכות קיימת התורה אשר נתנה בהר סיני ביום אשר ירד ד׳ עליו באש ביום הקהל בקולות וברקים הבטחות האלה נתנו, יחוייב מזה כי יקיימו את כל דברי התורה הכתובים בספר, אבן הלוא נודע הדבר כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא לבלתי עבור חוקי התורה לתת מצותיה חרם, ובפקודיה לא תרצה נפשו, ובפרט אחרי כי חטא אבינו הראשון בלתי באפשרית לקיים כל פקודה כאשר נראה למעלה (פרק שלישי) לכן יחויב מזה כי התורה פועלת חרון ר״ל תהיה הסיבה כי חרון אף אלהים יעלה על כל

אנשי

חָרוֹן. כִּי אִם־אֵין תּוֹרָה אֵין עֲבֵרָה: טז עַל־כֵּן בְּדֶרֶךְ אֱמוּנָה תִּמָּצֵא לְמַעַן תִּהְיֶה עַל־דֶּרֶךְ הַחֵן וּבְכֵן תִּהְיֶה הַהַבְטָחָה נְכוֹנָה לְכָל־הַזֶּרַע כֻּלּוֹ לֹא לְבַד לְבַעֲלֵי הַתּוֹרָה כִּי אִם־גַּם לְבַעֲלֵי אֱמוּנַת

אנשי חלד אשר לא ישמרו תורתיו, ואם כן איך תחולינה אלה הבטחות הטובות אשר ייעד אלהים על אברהם ולזרעו אחריו? — כי אם אין תורה אין עבירה ר"ל העבירה היא רק במציאות אם האדם מצווה על הדבר לעשות או לא לעשות, ובעברו פי המצוה לו לעבירה תחשב, אכן באין מצוה לא תבוא עבירה כי העושים את העבירה כשוגגים נחשבים ולכן באין תורה אין עבירה. (טז) על כן: ר"ל יען כי הבטחות הירושה אשר נתנת לאברהם אבינו (פסוק י"ד, ט"ו.) לא על בניו ועל זרעו מצד שמירת התורה תחולינה לכן הצדקה והירושה רק בדרך אמונה תמצא ר"ל רק האמונה תהיה הסיבה אשר תסובב אלה הברכות המיועדות לנו, למען תהיה על דרך החן ר"ל ונקבל אלה המתנות האלה לא על ידי פעלי התורה ולא על ידי מעשינו בדרך שכר חלף העבודה אשר עבדנו כי אם על ידי האמונה אשר נאמין במשיחו וכי אל רחום וחנון הוא ולא יפיל דבר מדבריו ארצה אשר הבטיח אל אברהם אבינו ויתן לנו על דרך החן ר"ל מצד החנינה והחסד מתנת חנם את אשר ע"י מעשינו לא יבוא לנו. ובכן ר"ל אם הבטחות האלה מצד החן כמתנת חנם תבואנה לנו תהי' ההבטחה אשר הבטיח אלהים לאברהם אבינו כי זרעו ארץ יירשו ועל ידיהם יתברכו כל הגוים, נכונה לבד זרע כלו ר"ל לכל גויי הארץ אשר. כמו אברהם ע"י האמונה יצדקו לא לבד לבעלי התורה ר"ל אל בני ישראל אשר קבלו דת נחליאל ביום הקהל על הר סיני כי אם לבעלי אמונת אברהם אשר יאמינו באלהים ובמשיחו כאשר הוא האמין אשר הוא אב לכולנו ר"ל לכל אלה אשר יבקשו צדקת אלהים כמוהו על ידי האמונה הוא אביהם וכולם בניו יקראו ובשמו יתהללו ויתכבדו, כאשר נאמר בישעיה (נ"א ב') הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם כי אחד קראתיו ואברכהו וארבהו.

וכענין

אַבְרָהָם אֲשֶׁר הוּא אָב לְכֻלָּנוּ: יז כַּכָּתוּב. כִּי אַב־הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ: לִפְנֵי הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הֶאֱמִין בּוֹ זֶה הַמְּחַיֶּה אֶת־הַמֵּתִים וְהַקֹּרֵא לְלֹא הָיָה כְּהָיָה: יח אֲשֶׁר מֵאֵין תִּקְוָה הֶאֱמִין בְּתִקְוָה לְהִנָּתֵן אַב־הֲמוֹן גּוֹיִם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר. כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ: יט וּבְלִי הִתְרַפּוֹת בֶּאֱמוּנָה לֹא הִבִּיט אֶל־גְּוִיָּתוֹ אֲשֶׁר כְּבָר מֵתָה

וכענין הזה נמצא גם בתלמוד ירושלמי להלכה למעשה. במס׳ בכורים תנינן גר מביא בכורים ואינו קורא פרשת הבכורים (דברים כ"ו ה׳ — ט"ז) משום דלא יכול לומר אשר נשבעת לאבותינו לתת לנו. אכן בתלמוד ירושלמי פלג אתלמדא דידן ושם נאמר תנו בשם ר׳ יהודה גר עצמו מביא וקורא. מה טעם? כי אב המון גוים נתתיך לשעבר היית אב לארם ועכשיו ומכאן ואילך אתה אב לכל הגויים. ר׳ יהושע בן לוי אמר הלכה כר׳ יהודה. אתא עובדא קמיה דר׳ אבוהו והורי כרבי יהודה עכ"ד. — (יז) ככתוב כי אב המון גוים וכו׳: ר"ל לא לבד היתה ההבטחה כי יהיה אבי אלה הגוים אשר באמונה יצדקו ויתהללו, וכמוהו יתהלכו לפני אלהים אשר בו האמין כי לא יבצר ממנו מזמה לעורר שוכני ארץ להחיות מתים ברחמיו הרבים, ואל אשר בכוחו ובמאמרו יוכל לתת נשמת חיים לפגרים מתים גם הוא יוכל לחדש ימי עלומיו להיות בשרו כבשר הנער להיות לו זרע נאמן אשר יצא מחלציו והקורא ללא היה כהיה רצונו לומר כאשר מאז לפני ברוא אלהים הארץ וכל צאצאיה קרא אותם אל היש מאין רק בדברו ובמאמר פיו בכחו אז כן כחו עתה למלאות את אשר הבטיח אל בני אברהם. — (יח) אשר מאין תקוה: רצונו לומר אחרי כי זקן אברהם אבינו ובא בימים ואחרי בלות שרה אשתו ואין תקוה היתה לו ולאשתו כי עוד בנים מחלציהם יצאו האמין אל דבר ה׳ ואל הבטחתו בתקוה כי לא יפול דבר מכל אשר דבר ד׳ עליו ארצה להנתן אב המון גוים כמה שנאמר: (בראשית ט"ו, ה׳.) הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לו כה יהיה זרעך. — (יט) ובלי התרפות באמונה: ר"ל אף

כי

בִּהְיוֹתוֹ כְּבֶן־מֵאָה שָׁנָה וְלֹא אֶת־מוֹת רֶחֶם שָׂרָה׃
כ וְלֹא הָיָה מְסַפֵּק בְּהַבְטָחַת הָאֱלֹהִים מִפְּנֵי חֲסַר־
אֱמוּנָתוֹ כִּי אִם הִתְגַּבֵּר בֶּאֱמוּנָה בְּתֵת כָּבוֹד לֵאלֹהִים׃
כא וְלִבּוֹ בָּטוּחַ כִּי אֶת־אֲשֶׁר־הִבְטִיחַ יוּכַל גַּם לַעֲשׂוֹת׃
כב וְלָכֵן נֶחְשְׁבָה לוֹ לִצְדָקָה׃ כג וְלֹא נִכְתַּב לְמַעֲנוֹ

כי לא נתמלאה ההבטחה אשר היתה לו מאת אלהים תיכף ומיד, בכל זאת לא נפל כחו ועמודי אמונתו לא רופפו, ולא הביט אל גויתו אשר נחלשה בהיות זקן כבן מאת שנים בא בימים, ולא את מות וכו׳ ר״ל לא הביט אל גוית אשתו כי בלתה ועדנה אף אורח כנשים לא היתה לה עוד. — (כ) ולא היה מסופק: ר״ל אף כי בשכלו ובדעתו לא יכול לראות זאת ולפי דרך הארץ היתה כמעט מן הנמנע ולא היתה באפשרית לשער איככה ואיך תהיה כי יקים ה דברו להקים לו זרע אנשים בכל זאת לבו נאמן ושלם עם אלהיו היה ולא נתן בלבו תפלה ומקום לספק אשר יבוא בעבור חוסר האמונה, כי אם התגבר באמונה לעשות שכלו משועבד לאמונה כי גדולה ונעלה היא מהשיג על ידי שכל איש אנוש וסודה נעלם והודה כסה שמים ממקור מתנת חנם היא נובעת, פריה תוסיף כח ועצמה תשחק ליום אחרון לא תירא מות. ואשרי האדם בקרבו קננה ביתה, לה אין שנוי ואין תמורה, פריה נגלה בעולם הנראה ובהרד׳ תראה, אכן גם בעולם הזה אפס קצהו תראה אך כולה לא תראה אין תכלית לטובה ויפיה עצמו ראשיה חיים היא למוצאיה. — בתתו כבוד לאלהים אשר לא יבצר ממנו מזמה לעשות. — (כא) ולבו בטוח: בהבטחת אלהים אליו כי ידו לא קצרה מהושיע אף כי שכל אנוש לא ידע את הדרך אשר יבחר ה׳ למלאות את אשר יעץ. — (כב) ולכן נחשבה: האמונה הגדולה הזאת אשר אף כי תתנגד אל דרך הטבעי ואל שכל האנושי בכל זאת תעמוד ולא תמיש כיתד התקועה במקום נאמן והאמונה הזאת תחשב לצדקה. — (כג) ולא נכתב למענו: ר״ל אמונת אברהם אבינו
אשר

לְבַדּוֹ כִּי נֶחְשְׁבָה לוֹ׃ כד כִּי גַם לְמַעֲנֵנוּ אֲשֶׁר תֵּחָשֵׁב
לָנוּ הַמַּאֲמִינִים בַּמֵּקִים אֶת־יֵשׁוּעַ אֲדֹנֵינוּ מֵעִם־
הַמֵּתִים׃ כה אֲשֶׁר נִמְסַר מִפְּשָׁעֵנוּ וְהוּקַם לְמַעַן
הַצְדִּיקֵנוּ׃

ה א לָכֵן בְּהִצְטַדֵּק בֶּאֱמוּנָה יֵשׁ לָנוּ שָׁלוֹם אֶת־

אשר נחשבה לו לצדקה לא באה בספר התורה, למענו: ר"ל בעבור כי שם אברהם יתהלל ויתכבד כי אם: (כד) כי גם למענינו: הוא יהיה לנו לאות וסימן למען ממנו מוסר נקח כי גם לנו תחשב צדקת המשיח אם נאמין באמונה שלימה באלהים אשר הקים את משיחו הוא ישוע אשר בטבעו אלהיי אשר היה בו וברוח הקדש קם מבין המתים והוא הוא אדונינו אשר בשמים ממעל ישב לימין עליון. (כה) אשר: ר"ל ישוע המשיח נמסר אל ידי עושי רשעה, מפשעינו: בעבור עונותינו על דרך לשון הכתוב והוא מחולל מפשעינו מדכא מעונותינו, והוקם מן המתים למען הצדיקנו למען אנחנו אשר בענין טבענו נוכל לקום על ידי צדקתו אשר פעל ועשה למען הצדיק רבים אשר בשמו יאמינו לעולם, כי בהקים ה׳ את ישוע מעם המתים זרועו וכחו יותר נגלתה מהשיב גוית אברהם ושרה אחרי בלותן לימי עלומיהן, ובאמונם שלימה כי יד אלהים עשתה הפלא הזה חלק ונחלה נקח בתקומתו מעם המתים, למען גם אנחנו עמו נקום אחרי נפלנו.

ה מבוא: בפרק חזה יִראו מימי הישועה הנובעים ממעיני האמונה. ממקום קדוש יתהלכו ואל לב נבזה ונשבר אלהים למושב לו אוה ימשכו, אם לחסד ותנינה תשך אותו לקדשו. אין תכלית וקצבה אל יפעת טהרם ספיר גזרתם. ואחרי כי באר הכותב האגרת הזאת עיקר ושורש ההצטדקות על ידי המשיח יוסיף להראות פרי ההצטדקות, ויעריך מעלת המשיח עם מעלת אבינו הראשון, לאמור כי מעלת המשיח גדלה עד מאוד ממני, כי על ידי המשיח כופר ברית המות, ועבותות בהן אחריו כל אדם ימשוך מיום הוסדה הארץ ועד עתה נתקו נפלו ונשברו, בלע המות לנצח מפני אשר ירד עליו משית אלהי יעקב בכחו, ורום ידיהו עליו נשא. — (א) לכן וכו׳: ר"ל עתה כי

נצטדק

הָאֱלֹהִים עַל־יְדֵי אֲדֹנֵינוּ יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ׃ ב וּבוֹ יֵשׁ לָנוּ הַגָּשָׁה עַל־יַד אֱמוּנָה אֶל־הַחֵן הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹמְדִים בּוֹ וּמִתְהַלְלִים בְּתִקְוַת כְּבוֹד הָאֱלֹהִים׃ ג וְלֹא זֹאת לְבַד כִּי גַם נִתְהַלֵּל בְּצָרוֹת בְּדַעְתֵּנוּ

נצטדק על ידי האמונה נמצא, שלום את אלהים, כמו עם או מאת אלהים, ור״ל אחרי אשר עד עתה לפי טבע האנושי אשר בתוכינו היינו תחת ממשלת החטא, ותרון אלהים חלקנו (פרק א׳, י״ח.), השגנו בעת על כי לקחנו בשורת הצטדקות על ידי האמונה בישוע המשיח אשר הובלה לנו (פרק ג׳, וד׳.) שלום עם אלהים על כי ידענו כי לא יחשב לנו עון וחטאותינו לא יזכור עוד, ונפשנו אשר השתוחחה ורוחנו אשר תפעם בקרבנו בעבור חטאותינו, תמצא מנוח ונוחם, השקט אף מרגיע על ידי אדונינו ישוע המשיח אשר הוא שר השלום (ישעיה ט׳, ו׳, נ״ג, ה׳, נ״ז, י״ט.) וכאשר נאמין בו באמונה שלימה תחשב מיתתו ותקומתו לנו לצדקה. — (ב) ובו: ר״ל במשיח אלהי יעקב אשר היה הכהן הגדול האמתי אשר בא אל הקודש לכפר בעד פשעינו והוא הוא הדרך והחיים והאמת אשר יובילונו אל אלהים (יוחנן י״ד, ו׳). יש לנו מבלעדי השלום אשר נשיג על ידו הגשה ר״ל רשות לגשת אליו על ידי האמונה הנכונה אשר בו נאמין, אל החן אל החנינת חנם. אשר אנחנו עומדים בו: ענינו אשר נחון כעת וכיום הזה בסלות לנו חטאותינו, וכבנים לפני אביהם נעמוד לרשת חיי העולם ולגשת לפניו תמיד, וכל הנסיונות וכל המסות אשר תבואנה לנו לא תרופפנה עמודי תקותינו לתת אותנו חרם לנופף יד על אל עליון לדבר משפטים אתו, כי אם אנחנו מתהללים, כי מידו הרחבה והמלאה נמצא תועלת התוחלת והחפץ לקוות כבוד אלהים ר״ל הכבוד אשר למלכותו, בהר ה׳ יראה בעולם הבא אשר אין תכלית אל שלימותו ואין גבול לטובו. — (ג) ולא זאת לבד: כי נתהלל בכבוד אשר יגיע ויבוא לנו בעולם הבא, כי גם נתהלל: ר״ל נשמח ונמלא פינו תודה ושבח לאל בעבור הצרות והנסיונות והמסות אשר ישלח לנו בעולם הזה, יען כי ידענו כי מצוקות ותלאות אשר

תעבורנה

כִּי הַצָּרָה פֹּעֶלֶת תּוֹחֶלֶת׃ ד וְהַתּוֹחֶלֶת מַסָּה וְהַמַּסָּה תִּקְוָה׃ ה וְהַתִּקְוָה לֹא תֵבוֹשׁ יַעַן כִּי אַהֲבַת אֱלֹהִים נִשְׁפְּכָה בְּלִבֵּנוּ עַל־יְדֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ

תעבורנה עלינו הן מצד סדרי האל יתעלה אשר שם בטבע והן מצד אנשי רשע דרך אמונה לא ידעו, תוסיפנה לנו תועלת התוחלת כי נוחיל ונקוה כי אלה התלאות לא ישטפונו, ואף כי שמו אותנו בבור והגדילו המדורה הרבו עצים ואש בכל זאת לא נשרף כי אם נצרף, ואלה התלאות למחיה שלחן אלהים לפנינו לא להשפילנו. — (ד) והתוחלת מסה: ר"ל תועלת התוחלת היא המסה ר"ל כי ממנה יודע כי עמדנו בנסיון ולא מעדה רגלינו מן דרך הטוב, כי אף אלה אשר בנים ליי' נקראו נכונו לבוא במסה, מדחי אל דחי יודחו ואנשי רשע יכונו נגדם חניתותיהם ויסובו עליהם רביהם שנאתם גם קנאתם יסבלו בהשקט ובבטחה בידעם כי יד אלהים עשתה זאת והוא לא יעלה עליהם עול מאשר לשאת יוכלו. — (ה) והתקוה לא תבוש: ר"ל התקוה הנכונה באלהים לא תבוש לעולם, כאשר נאמר (תהלים כ"ה, ג'.) כל קויך לא יבושו, והתקוה הזאת כצנה וסחרה תסובבנו בקרוב עלינו מרעים לירות חצי חמתם ורשפי שנאתם בנו. — וסבת התקוה אשר כיתד התקועה במקום נאמן לא תמוש, היא בגלל אשר נדע ונכיר אף נאמין כי אהבת אלהים לנו על ידי ישוע המשיח אשר יאהב אותנו אהבת עולם ויחנן אותנו לרחמינו והיא נשפכה בלבנו, ר"ל אהבה הזאת נשפכה כפלג אלהים מלא מים בקרבנו לרוות בה נפשינו באמצעית הרוח הקדש אשר יאור עיני שכלינו ויוסיף לנו כח ועצמה אף קדושה לעמוד ולשרת לפניו. ובענין אלו המדרגות הנזכרות בפסוק ג' ד' ה', נמצא מאמר בתלמוד מס' ע"ז דף כ' ע"ב ר' פנחס בן יאיר אומר תורה מביאה לידי זהירות, זהירות מביאה לידי זריזות, זריזות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי פרישות, פרישות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי קדושה,

קדושה

הַנִּתָּן לָנוּ: ו כִּי הַמָּשִׁיחַ בְּעֹדֶנּוּ רְפוּיִם מֵת בְּעִתּוֹ בְּעַד הָרְשָׁעִים ז כִּי גַּם בְּעַד הַצַּדִּיק לָמוּת יִקְשֶׁה לְּאִישׁ וְאוּלַי בְּעַד הַטּוֹב לֵב אִישׁ יְמַלְאֵהוּ גַּם לָמוּת: ח וְהָאֱלֹהִים מְפָאֵר אֶת־אַהֲבָתוֹ לָנוּ כִּי בְּעֹדֶנּוּ חַטָּאִים

קדושה מביאה לידי רוח הקדש, רוח הקדש מביאה לידי תחיית המתים. ועיין ירושלמי מגלה ה׳, ב׳, רבה שיר השירים ג׳ ב׳. — (ו) בפסוק הזה יוסיף להביא עוד ראיה על אשר אמר בפסוק הקדום „כי התקוה לא תבויש" — „ועל אהבת אלהים אשר נשפכה בלבנו" לאמור, כי בעודנו רפוים ר״ל הן אם בעת אשר עוד כשל כחינו ורפו ידינו וכח בנו לא היה מפני כובד ונטל החטאים אשר כמשא כבוד יכבדו עלינו ובכל זאת רחם עלינו אלהים, ובחסדיו הגדולים הוא מזמות יעץ. מת בעתו, ר״ל במלאות הימים (אל הגלטים ד׳, ד׳.) כי המשיח ימות וישא חלינו ומכאובינו ויתן נפשו כופר נפשינו וכל היסורים אשר לפי מעשינו היו מיועדים לנו הוא על שכמו בעבורינו ישא, אף כי היום אשר כבר גאלינו בדמו, תהיה לנו אחרית ותקוה אשר לא תבוש בעבור דמו אשר שפך כמים. — ודבר זה עוד באר הפסוק ט׳, ו׳.

— (ז) כי גם בעד הצדיק למות: ענינו כי דבר ברור ונכון הוא, כי יקשה לאיש למות בעד, ר״ל בעבור איש צדיק ותמים במעשיו (אשר לא בא עמו בברית האהבה והאחוה) לתת נפשו כופר תחת נפשו, ואולי ואם תהיה באפשרית כי בעד הטוב לב איש ימלאהו ענינו בעבור האיש אשר היטיב לו ותלף הטוב אשר האיש הזה עשה ופעל לו לחרף גם הוא נפשו למות תחתיו. — מן מלת ואולי עד סוף הפסוק הוא כמו מאמר מוסגר. — (ח) והאלהים: ויו והאלהים הוא ויו ההתנגדות, וענינו אבל את אשר יקשה אל איש לעומת ונגד רעהו הגדיל אלהים לעשות עמנו, והוא מפאר את אהבתו לנו ביתר שאת וביתר תפארת לשום את המשיח, אשר עולה לא נמצאה בשפתיו, כופר פדיון נפשינו ולתת נפשו תחת נפשינו בעוד היינו חטאים ורעים

הַמָּשִׁיחַ מֵת בַּעֲדֵנוּ׃ ט וְאַף כִּי עַתָּה בְּהִצְטַדְּקֵנוּ בְדָמוֹ נִוָּשֵׁעַ עַל־יָדוֹ מִן הֶחָרוֹן׃ י וְאִם בִּהְיוֹתֵינוּ אוֹיְבִים הִתְרַצִּינוּ אֶל־הָאֱלֹהִים בְּמוֹת בְּנוֹ אַף כִּי נִוָּשֵׁעַ

לי״י. — (ט) ואף כי עתה: ר״ל אם כל זאת עשה אלהים לנו בעוד אשר נפשינו לא מוטהרה מחלאות החטאים היתה, בעת אשר עוד הלכנו עמו בחמת קרי אף כי עתה בהצטדקנו אשר נתן לנו הצטדקות נכונה ואמיתית על ידי דם משיחו אשר בעבורינו שופך כמים לכפרת פשע נושע עתה על ידו מן החרון המיועד לנו, להמלט מן הקצף אשר קצף עלינו. — מן פסוק ו׳ עד כאן באר הכותב על דרך קל וחומר איך מן הדין תהיה כי תקותינו לא תבוש — ובפסוק הבא יוסיף עוד ראיה על דרך קל וחומר בענין זה לאמור. ובטרם נסעה ונלכה מפה אעירך הקורא על מלת דם אשר נזכר בפסוק הזה, כי ידוע תדע כי כאשר אז בהיות המזבח ומקדש על מכונו בעיר אשר בחר ה׳ לשכון שמו שם, לא היתה באפשרית למצוא סליחה וכפרה בלתי הזאת דם על המזבח כאשר דרשו (במסכת יומא ה׳ ע״א.) על פסוק כי הדם בנפש יכפר (ויקרא י״ג.) אין כפרה אלא בדם, כן לא היתה באפשרית כי תגיע גם אלינו סליחה נכונה ואמתית מבלעדי דם המשיח אשר שפך בעבורינו, כי נתם לריק כחינו אם נחפשה ונחקורה למצוא הצטדקות על ידי מעשינו כאשר באר הנביא (ישעיה ס״ה, ה׳.) לאמור, כבגד עדים כל צדקותינו, וכאשר פרש הרד״ק אלה הדברים לאמור אפילו הצדקות שאנו עושים אין רצויות אלא נמאסות, גם הרבות תפלה לא תועיל לנו כאשר אמר ר׳ אלעזר (ברכות ל״ב, ע״ב.) מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה, ושם אמר עוד, מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים. (י) ואם בהיותינו אויבים: ר״ל הן אם בעת אשר הלכנו קרי ועשינו מעשים אשר לא יעשו עד כי אלהים הסתיר פניו מעמנו וחטאותינו היו מבדילים בינו ובינינו והיה לנו בעבור עונותינו לאויב בטרם גאל ה׳ אותנו על ידי משיחו, התרצינו אל האלהים ובכל זאת התרצה אלינו ויעתר

לנו

אַחֲרֵי הִתְרַצּוֹתֵינוּ עַל־יַד חַיָּיו׃ יא וְלֹא זֹאת לְבַד כִּי גַם נִתְהַלֵּל בֵּאלֹהִים עַל־יַד אֲדֹנֵינוּ יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ אֲשֶׁר בּוֹ לָקַחְנוּ עַתָּה אֶת־הַהִתְרַצּוּת׃ יב לָכֵן כַּאֲשֶׁר הַחֵטְא בָּא אֶל־הָעוֹלָם עַל־יַד אָדָם אֶחָד

לנו במות בנו הוא משיח צדקינו אשר הוא מחולל מפשעינו מדוכא מעונותינו ובחבורתו נרפא לנו, והיתה לנו תשועת עולמים על ידו בעת רבצנו תחת עול ומשאת החטא, אף כי נושע בעת תשועת עולמים אחרי אשר אלהים כבר רצה מעשינו עתה עת כי קם משיח צדקנו מבין המתים ובלע המות לנצח וישב לימין עליון וחי וקיים לנצח. — (יא) ולא זאת לבד: בפסוק הזה ישוב אל אשר נאמר בפסוק ב׳, ור״ל אם אמת ונכון הדבר אשר דברנו אזי נאמר כי לא לבד רוח והצלה יעמוד לנו בעת אשר תבוא, בימים הבאים, ימים יוצרו ולא אחד בהם כי גם כעת עתה נוכל להתהלל באל מושיענו באלו כל המתנות והתפארת הנה בידינו ונתהלל כי הוא אלהינו ואנחנו צאן ידו, וההתהללות הזאת תהיה על יד ישוע המשיח אשר בו, ועל ידי ההצטדקות אשר הוא עשה ופעל לנו לקחנו עתה את ההתרצות ויעתר לנו ורצה אלהים מעשינו. — (יב) עד הפסוק הזה הורה הכותב האגרת הזאת תורת ההצטדקות על ידי המשיח. ועתה ישוב אל אשר רמז פרק א׳ פסוק ט״ז להודיע פעולת החטא על ידי האדם הראשון ופעולת ההצטדקות על ידי ישוע המשיח לאמר כי את זה לעומת זה עשה ופעל אלהים. — לכן: הוא מלת הטעם, ור״ל מכל מה שבארנו עד עתה יבואר לאמור כאשר החטא בא אל העולם על יד אדם אחד, ענינו מהות ומקור החטא היא נובעת לעבור על כל גדותיו להיות לנחל שוטף פלג מלא מים זדונים למן היום חטא אבינו הראשון כמאמר הנביא (ישעיה מ״ג, ט״ז.) אביך הראשון חטא, ועל ידי החטא המות וסבת המיתה החטא היה, ר״ל כי ימות כל אשר נשמת חיים באפו, וכמאמר ר׳ אמי (שבת נ״ה ע״א) אין מיתה בלא חטא ואין יסורים בלא עון, ושם אמרינן אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מפני מה קנסת מיתה על אדם הראשון? אמר להם מצוה קלה צויתיו ועבר עליה

וְעַל־יַד הַחֵטְא הַמָּוֶת וּבְכֵן הַמָּוֶת עָבַר עַל־כָּל־ בְּנֵי אָדָם בַּאֲשֶׁר כֻּלָּם חָטָאוּ׃ יג כִּי הָיָה חֵטְא

עכ"ד. — ומאז והלאה כשבולת המים שטף ועבר המות על פני התבל להמית את כל בני אדם ואת כל אשר נברא באשר כולם, אשר מחלציו יצאו, חטאו בחטא אביהם אשר ממנו נולדו — וכענין הזה כתב בעל של"ה בהקדמת ספרו בית ישראל (דף ח׳ ע"ב) לאמר, מאחר שנשמת אדם הראשון שורש לכל הנשמות וממנו נתפשטו כל הנשמות על כן כשנקנסה מיתה עליו נקנסה על כל הבאים ממנו, כי כולם בכחו — עכ"ד, וברקטני פ׳ בראשית נאמר וז"ל ואין לתמוה על חטא אדם וחוה מדוע נכתב ונחתם בטבעת המלך לדורותיו אחריו? כי באותו היום שנברא בו האדם הראשון נשלם הכל, והנה הוא שלימות הבנין וכללו כי ממנו נשתת העולם, וכאשר חטא הוא, כל העולם כולו חטא ועוונותיו סבלנו, מה שאין כן בחטא זרעו אחריו אשר נאמר בהם (דברים כ"ד, ט"ז, מלכים ב׳ י"ד, ו׳.) איש בחטאו ימות עכ"ד, — והמיתה הנזכרת פה היא מיתה גופנית וגם רוחנית וכמאמר בעל העקרים (ד׳ סימן מ"א) וזה לשונו ואמר הכתוב (בראשית ב׳ י"ז.) כי ביום אכלך ממנו מות תמות וגו׳ וזו היא המיתה הנכפלת בכתוב לרמוז על מיתת הגוף ועל מיתת הנפש. ודבר זה עוד נשנה וכאמרה בזוהר (חלק א׳ דף רל"ז, א׳. דפוס אמסטרדם) ת"ח רזא דמלה אדם במה דחטא אתפיס וגרם מותא ליה ולכל עלמא. ועיין עוד מה שרשמנו למעלה פרק ג׳ פסוק כ"ה מן ספרי.

— (יג) כי היה חטא בעולם: מציאות ומהות החטא היתה בעולם, מעת חטא אבינו הראשון עץ הזדון, ופרח החטא ונשא פרי ישוה לו, כי מאז והלאה השחית כל בשר דרכו, איש איש לגלוליו פנה, עד כי מחה ה׳ את כל היקום מתחת השמים בימי דור המבול, ויוצאי ירך נח והבאים אחריהם גם המה סרו מהר מן הדרך הנכונה ודור אחרי דור הרע מעשיו

מאבותיהם

בָּעוֹלָם עַד־הַתּוֹרָה אַךְ הַחֵטְא לֹא יֵחָשֵׁב אִם אֵין תּוֹרָה׃ יד וּבְכָל־זֹאת מָלַךְ הַמָּוֶת מֵאָדָם עַד־מֹשֶׁה

מאבותיהם. עד התורה: עד הימים אשר ירד ד׳ באש על הר סיני לתת לעמו תורתו ביום הקהל. אך בכל זאת החטא לא יחשב להם לחטא לחול על עושהו עונש כאיש חטא במזיד ובזדון. אם אין תורה אשר האסר הדברים אשר לא יעשו, ועניננו אף כי הדורות קודם מתן התורה הרבו להרע בכל זאת לא היו החטאים האלה חטאי מרי אשר יעשו אנשים ביד רמה במזיד ובעזות מצח כאשר חטא אדם הראשון, יען עוד לא נזהרים היו על ידי חוקי או משפטי תורה להשמר מהם. — (יד) ובכל זאת: ר״ל אף כי החטאים אשר נעשו בטרם נתן דת מורשה לא באו תחת סוג וגדר החטא על כי לא נאסרו להם בפירוש על ידי חוקי התורה או משפטיה, בכל זאת מלך המות אשר כאורב ישב לו בחדר לפרוש מכמרתו על כל חי אשר בסבת החטא עדיהם מגמתו ואליהם תשוקתו, מאדם: ראשית ממלכת המות היא מעת אשר חטא אבינו הראשון, אבל קודם החטא לא שלט המות עליו. והבן וראה אשר נאמר ברבה פ׳ משפטים סימן ל׳ וז״ל: אתה מוצא כל תלדת שבמקרא חסירים חוץ משנים אלה תולדות השמים והארץ ואלה תולדות פרץ. וטעם גדול יש להם. למה אמר אלה תולדות השמים והארץ מלא? מפני שברא הקדוש ברוך הוא את עולמו ולא היה מלאך המות בעולם ובשביל כך הוא מלא, וכיוון שחטא אדם וחוה חסר הקדוש ברוך הוא כל תלדת שבמקרא, וכיוון שעמד פרץ נעשה תולדות שלו מלא שהמשיח עומד ממנו, ובימיו הקדוש ברוך הוא מבליע המות שנאמר בלע המות לנצח, לפיכך תולדות השמים והארץ ותולדות פרץ מלא. — עד ימי משה: אשר בימיו נתן אלהים תורתו על הר סיני, גם על אלה האנשים או על על גמולי מחלב וינקי שדים אשר לא ידעו להבחין בין הטוב והרע, והמה לא חטאו בדמות עבירות אדם: ר״ל חטאם לא היה כעבירה אשר עבר אדם הראשון אשר צוה לו באר היטב לבל יאכל מפרי

גַּם עַל אֵלֶּה אֲשֶׁר לֹא חָטְאוּ בִּדְמוּת עֲבֵרַת אָדָם וְהוּא תַּבְנִית הָאָדָם הֶעָתִיד לָבוֹא׃ טו וְלֹא כַפֶּשַׁע הַמַּתָּנָה. כִּי אִם בְּפֶשַׁע הָאֶחָד מֵתוּ הָרַבִּים אַף כִּי־חֵן הָאֱלֹהִים וְהַמַּתָּנָה עַל־יַד חֵן הָאָדָם הָאֶחָד

עץ הדעת (וכמאמר המליץ ן׳ גבירול על שגגת אנשים בלי תורה: כוונת כולם להגיע עדיך אבל הם כעורים, מגמת פניהם דרך המלך ותעו מן הדרך, זה טָבע בבאר שחת וזה נפל אל הפחת, כולם חשבו כי לחפצם נגעו והם לריק יגעו עכ״ד). —אשר הוא: ר״ל האדם הראשון היה תבנית רמז וסימן אף אות (כמו תבנית אשר היא סימן הדבר אשר ממנה נעשה) על ישוע המשיח אשר הוא האדם השני העתיד לבוא להגלות לעין כל בשר במלאות הימים לכפר בעדם. — וגם חכמי ישראל האמתיים קבלו כי סוד האדם הוא סוד המשיח, כאשר כתב בעל צרור המור בספר בראשית וזה לשונו, בששת ימי בראשית רמוזה גאולתינו ובפרט ביום הששי שבו נברא האדם, ואין רמיזה על אומות העולם. וסוד אדם הוא סוד המשיח כאומרו כבר אנש אתי עכ״ד. ובעל נוה שלום (ס׳, ט׳, סימן ה׳) כתב והאדם האחרון הוא המשיח כמו שאמרו ירום ממשה. ואמנם אמרם וגבה ממלאכי השרת הוא הנצחות באישו: ויוסר החטא הקדמוני שממנו נקנסה מיתה ובימיו תהיה תחיית המתים וזהו היתה הכוונה בבריאות העולם להיות נצחי, והחטא קנס עליו מיתה. ונשלמה הכוונה האלהית במלך המשיח ההפכי לאדם הראשון. עכ״ד.—(טו) ולא כפשע: המיתה אשר באה בסבת הפשע והעון, איננה במדריגת ובגדר המתנה, ועניננו ההצטדקות אשר לנו חנם לא כשכר וכגמול חלף מעשינו וצדקותינו (אשר המה כבגד עדים), ומדרגת מתנת חנם אשר היתה לנו על ידי ישוע המשיח נעלתה גדולה ורחבה היא מעונש המיתה אשר הושת על כל בשר בעבור החטא, כי אם בפשע האחד, אם על ידי החטא אשר חטא האדם הראשון מתו הרבים, נקנסה מיתה על יוצאי ירכו דור אחרי דור אשר הוא היה להם לאב, אף כי תגדל ותערף חן וחנינה ומתנה מאת האדם האחד אשר אין שני לו הוא ישוע המשיח

אשר

יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ עָדַף לָרַבִּים׃ טז וְלֹא כְּפֶשַׁע הָאֶחָד הַחֹטֵא כֵּן הַמַּתָּנָה. כִּי הַמִּשְׁפָּט הוּא מִן פֶּשַׁע אֶחָד לְהַרְשִׁיעַ. וְהַמַּתָּנָה הִיא מִפְּשָׁעִים רַבִּים

אשר מיועד לרבים למצוא על ידו תשועת וגאולת עולמים. — ולמען העמידך הקורא על תוכן אלה הדברים אשר נשנו ונאמרו בפסוק הזה ובפסוקים הבאים אחריהם אעירך על דברי הספרי אשר הבאנו למעלה וז"ל: אמר ר' יוסי הגלילי צא ולמד זכות של מלך המשיח ושכרן של צדיקים מאדם הקדמוני שלא נצטוה לו אלא מצוה אחת בלא תעשה ועבר עליה, ראה כמה וכמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות. וכי איזה מדה מרובה מדת הטוב או מדת הפורעניות? הוי אומר מדת הטוב מרובה ומדת הפורעניות מועטה. ומלך המשיח המתענה והמצטער בעד הפושעים, שנאמר והוא מחולל מפשעינו על אחת כמה וכמה שיזכה לכל הדורות כולן, הדא דכתיב וה' הפגיע בו עון כולנו עכ"ד. מצורף לזה הביטה נא וראה מה שמביא בעל נוה שלום (ד' ויניציא דף ק"ס ב') וזה לשונו: והכפרה שיעשה המשיח היא באה לכפרת חטא הכולל לכלה הפשע ולהתם החטאת, כי כאשר האדם הראשון היה אחד בחטאו כן המשיח יהיה האחרון להסיר החטא לגמרי. — מכל אלה תראה ותבין האמונה הנכונה אשר היתה לחכמי ישראל הראשונים בדעתם ההתיחסות האמתית אשר לאדם הראשון עם משיח אלהי יעקב וכי מעלת צדקתו מאד גדלה מרעת האדם. — (טז) ולא כפשע אשר בא מאיש ומאדם האחד החוטא אשר חטא ופשע, היא המתנה (אשר גם היא באה מאדם האחד הוא ישוע המשיח) אשר נתנה בתורת חן, מעלת המתנה גדלה ונעלתה ואין ערוך אליה מן מדרגות הפשע, יען כי מדת הטוב רבה וגדלה עד למאור ממדת הפורעניות, לכן תֵּרֶב ותגדל מתנת חנם אשר נתנה בתורת חן על ידי ישוע המשיח מהמשפט מות אשר כלה ונחרץ בסבת הפשע אשר פָּשַׁע האדם הראשון. כי המשפט אשר על ידו כלה ונחרץ משפט מות על כל חי בא על ידי פשע איש אחד להרשיע כל חי, אבל המתנה, חנינת ההצטדקות על ידי המשיח, אשר בחנם כמתנה

באה

לְהַצְדִּיק׃ יז כִּי אִם בְּפֶשַׁע הָאֶחָד מָלַךְ הַמָּוֶת עַל־יַד הָאֶחָד אַף כִּי־לֹקְחֵי עֹדֶף הַחֵן וּמַתְּנַת הַצְּדָקָה יִמְלְכוּ בְּחַיִּים עַל־יַד הָאֶחָד יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ׃ יח לָכֵן כַּאֲשֶׁר עַל־יַד־פֶּשַׁע הָאֶחָד הַמִּשְׁפָּט בָּא עַל־כָּל־הָאֲנָשִׁים לְהַרְשִׁיעַ כְּמוֹ־כֵן גַּם בְּצִדְקַת הָאֶחָד הַמַּתָּנָה בָּאָה אֶל־כָּל־הָאֲנָשִׁים לְהִצְטַדְּקוּת הַחַיִּים׃ יט כִּי כַּאֲשֶׁר עַל־יַד מֶרֶד הָאָדָם הָאֶחָד נִהְיוּ הָרַבִּים

באה, היא להצדיק הרבים מפשעיהם. — (יז) כי אם בפשע האחד וכו׳ הן אם בעון האדם הראשון אשר הוא לבדו חטא מָלַךְ המות הגיע המות למלוכה למשול ולהשתרר על כל חי, אף כי לוקחי עודף החן אשר לקחו מתנת הצדקה כמתנת חן, במדה גדושה על ידי צדקת המשיח, ימלכו בחיים עולמים אשר אין קץ ותכלית לטובה בהתענגם מהוד זיו אלהים על ידי ישוע המשיח. — ומלכות החיים אשר נאמר כה היא התנגדות המות הנזכר למעלה, כי ענין החיים הוא חיי עולם הזה, ונגדו הם ימי חיי עולם הבא, אשר בהם המנוחה והנחלה הנכונה לראות ולהראות את פני האדון ולהתענג בין להקת שרפים העומדים מימינו לשבח את יצרם וגואלם. — ועד כאן באר הכותב ההבדל בין האדם הראשון אשר בגללו בא המות על כל חי ובין ישוע המשיח האדם האחרון אשר היה סבת הגאולה אל מסובלי פשע וחטאה. ועתה ישוב הכותב אל המאמר אשר החל בפסוק י״ב. — (יח) לכן כאשר על יד פשע האחד: ענינו כאשר על יד מֶרֶד ומעל אבינו הראשון אשר מָרַד ומָעַל במזיד המשפט בא, ר״ל נגזר מאתו יתעלה כי נהיה אנחנו וכל האנשים הבאים אחריו תיכף ומיד מבטן מהריון ומלידה לחטאים כמאמר דוד המלך ע״ה (תהלים נ׳, ז׳.) הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי, כן גם על ידי שמוע האחד, ר״ל על ידי כי ישוע המשיח הכניע רצונו תחת רצון אביו למלאות את אשר יעץ בטרם ברא תבל וצאצאיה לגאול כל בני אדם בדמו להציל ממות נפשם, יחיו רבים אשר.

לַחַטָּאִים כֵּן גַּם עַל־יַד שְׁמֹעַ הָאֶחָד יִהְיוּ הָרַבִּים לְצַדִּיקִים׃ כ וְהַתּוֹרָה בָּאָה לְמַעַן יִרְבֶּה הַפָּשַׁע אַךְ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר רָבָה הַחֵטְא שָׁם עָדַף הַחֵן׃ כא לְמַעַן כַּאֲשֶׁר מָלַךְ הַחֵטְא עַד־הַמָּוֶת כְּמוֹ־כֵן גַּם הַחֵן יִמְלֹךְ בִּצְדָקָה לְחַיֵּי עוֹלָמִים בְּיֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ אֲדֹנֵינוּ׃

אשר בו יאמינו לצדיקים ולהצטדק על ידו וצדקתו תחשב להם לצדקתם. — (כ) והתורה: ר״ל אף כי התורה אשר נתנה בסיני תאלף ותגיד לאדם את אשר ירחק ויקרב, את אשר יעשה ואת אשר לא יעשה, בכל זאת לא היה הענין הזה ביכלתה להסיר הפשע ולהתם החטאת ולהביא חן וצדקה ותשועות עולמים אל העולם, כי אם באה למען ירבה הפשע, ר״ל למען תודע אל בני אדם כולם מהות וענין העבירה, כאשר היתה נודעת אל האדם הראשון בעברו חוק ומצוה אשר עליה צוה, וכאשר הרופא הנאמן יתן אל איש שוכב על ערש דוי מזור ותחבושת למען נגעו וכאב לבו אף חלי קרבו מן גוו כלה גרש יגרש (אשר כמוסים וחתומים ונעלמים המה כעין כל חי) ויראו על עור בשרו למען תראה הבהרת ותוכל להרפא, כן יעץ אל ברחמיו לתת את תורתו ביום הקהל למען כולם ידעו ויכירו על ידי חוקי התורה נטל משאת חטאם (אשר עד הנה לא היה נודע להם כי באין ידיעת התורה איננה ידיעת החטא, וכמאמר המשנה (פרק ב׳, ג׳. ולא עם הארץ חסיד), כי גדול הוא מנשוא, ואז המציא מזור ותרופה אשר על ידה יושעו תשועת עולמים על ידי משיח צדקנו, כי הוא חטא רבים נשא ובצדקתו יצדיק את הרבים. — אך במקום אשר רבה החטא ונודע לכל, שם עדף החן, העדיפה והרביתה מדת החן, תחתיו ובמקומו נתן החן למתנת חנם ביתר עוז ובתפארת, כי מדת הטוב מרובה ממדת הפורעניות כאשר זכרנו. — (כא) למען כאשר מלך החטא ויכון ממלכתו וממשלתו עד כי הביא המות על כל חי לצודדם בחרמו ובהבליו, כן ימלוך עדי עד ביתר הוד וביתר עוז ותפארת החן ר״ל מתנת חנם אשר נתן בצדקה להביא המאמינים בצדקת ישוע המשיח אדנינו לחיי עולמים לחיים נצחיים

ו א וְעַתָּה מַה־נֹּאמַר. הֲנַתְמִיד בַּחֵטְא לְמַעַן יִרְבֶּה הַחֵן׃ ב חָלִילָה. אֲנַחְנוּ אֲשֶׁר מַתְנוּ לַחֵטְא אֵיכָה נִחְיֶה בּוֹ עוֹד׃ ג הֲלֹא יְדַעְתֶּם כִּי כֻלָּנוּ

נצחיים עדי עד אשר שם יבולע המות לנצח ומחה דמעה מעל כל פנים.

ו **מבוא:** אחרי אשר באר עד הנה הכותב כי כל בני אדם חטאו והרבו לפשוע, ואך ברבות רחמי האל נגאלו במלואות הימים על ידי משיחו וצדקתו אשר לנו לצדקה תחשב, וכי מעלת ההצטדקות הזאת גדולה היא, יבואר עתה התיחסותה אל התקדשות אשר בסבתה יגיע האדם אליה. ויענה השואל על דבר הרבות חטא ופשע להוסיף עון על עון לאמור. (א) ועתה: אחרי אשר אמרנו למעלה (פרק ה׳, כ׳.) כי המשיח זכה רבים במיתתו ובתקומתו לשאת חטאים ופשעם, מה נאמר אולי ישאל השואל אשר לבו לא נכון את אלהיו ומשיחו לאמור האם לא נכון וישר הוא כי נתמיד תמיד בפשע ונתמהמה בחטא ונרבה לחטא ללכת בשרירות לבנו ולזנות אחרי עינינו, למען על ידי חטאינו יגלה חסד אלהים על בני אדם כי הוא יַרבה לסלות וְירבה החן, ר״ל ההצטדקות על ידי המשיח אשר לנו למתנת חנם נתנה תרבה ותגדל? ושאלה הזאת היא בכמותה כמו השאלה הנזכרת למעלה (בפרק חמשי, ח׳). (ב) ועל השאלה הנזכרת יענה לומר חלילה לנו מלחשוב און, שוא ותפל דבר כזה אשר אין לו שחר. — כי איך תהיה באפשרית לנו להתמיד בחטא ולהרבות פשע הלוא אנחנו מתנו לחטא ענינו אל החטא אשר מלך עלינו (פרק ה׳, כ״א.) מתנו, ונהפכנו בזכות ורחמי משיח צדקינו לבריה חדשה אשר בה הומת המות ובצדקתו השגנו כח להתקדשות וגהיו, אף כי עודנו בחיים, כמתים חפשים אשר שבט וממשלת העון סר מאתם יען כי אין באפשרית להם לחטוא עוד, ואם כן איך נחיה בו עוד, ר״ל עוד נחיה ונתמהמה בחטא להרבות פשע על פשע ועון על עון למען חן אלהים בנו יראה, ואיך באפשרית למצוא שני הפכיים בנושא אחד? — (ג) הלוא ידעתם: ענינו הלוא דבר ברור הוא

אֲשֶׁר נִטְבַּלְנוּ בְּיֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ בְּמוֹתוֹ נִטְבָּלְנוּ׃
ד וַנִּקָּבֵר עִמּוֹ בַּטְּבִילָה לַמָּוֶת לְמַעַן כַּאֲשֶׁר הוּקַם הַמָּשִׁיחַ
מֵעִם הַמֵּתִים בִּכְבוֹד הָאָב כֵּן גַּם אֲנַחְנוּ נִתְהַלֵּךְ׃

הוא אשר אין ספק באמתו, ונודע לכם מאת אשר באתם בברית המשיח ותוקיו ותורתיו למדתם. כי כלנו אשר עמדנו ובאנו בסודו ונטבלנו בטבילה אשר פקד המשיח על כל באי בבריתו, במותו נטבלנו: ר״ל הטבילה בה נטבלנו היתה סבת אמונתינו בהצטדקות אשר עשה ופעל לנו המשיח במיתתו, בעבור כפרת פשעי החטאים ובאמונתינו בו לנו לצדקה תחשב כאלו מתנו וכאלו בנפשינו עבר מר המות בעבור חטאינו. ויען כי הטבילה היא אות הברית אשר יראה לעינים (אף כי סודה נעלם ומסתריה להשיג גאה גאו מרעיוני שרפי אלהים אף כי מבן תמותה), לכן אחז הכותב ענין הטבילה לאמר במותו נטבלנו. ואף כי הטבילה היא בשם האב והבן והרוח הקדש, בכל זאת זכר כאן הטבילה במיתת ישוע בלבד בדרך קצרה, על כי הוא טרם עלותו השמימה פקד אל תלמידיו לטבול אלה אשר באו בבריתו ובדעתו. — (ד) ונקבר עמו: ויו ונקבר הוא ויו החבור ומוסב על פסוק שלמעלה. ועניני כאשר המשיח אחרי מותו קבורה היתה לו כנאמר (ישעיה נ״ג ויתן רשעים את קברו וכו׳) כן אנחנו אשר במותו נטבלנו, וגם להקבר עמו נטבלנו, ועל כי בחטאינו ראוים היינו מצד שורת הדין למות ולהקבר, לכן בחמלת ד׳ עלינו העבירן אלהים ברחמיו ובחסדיו הרבים מאתו במות וקבורת המשיח להחשב לנו מותו כמותינו וקבורתו כקבורתינו בסבת האמונה, למען כאשר המשיח קם מאת קברו מעם המתים לכבוד ולתפארת לחיי עולם לשבת ראשונה במלכות לימין עליון בכבוד האב הוא האלהים, כן גם אנחנו אשר בטבילתו עמו מתנו ונקברנו על דרך רוחנית גם עמו נקום להתהלך עמו ולפניו באורח צדקה ומישרים בחדשות החיים למען נהיו כמו בריה חדשה, — ומיתה וקבורה גם תקומה הנזכרת פה ענינן על דרך רוחנית כאשר בארנו וכדאמרינן במסכת תמיד (ל״ב, ע״א.) באמרם בדרך מליצה מה יעביד אינש ויחיה? אמרו ליה ימית עצמו. מה יעביד אינש וימות? יחיה את עצמו. ובזוהר פרשת חוקת (דף פ״ג, שכ״ט.) נאמר ה׳ ממית ומחיה למאן ממית? לההוא

משיכה

בַּחֲדְשׁוּת הַחַיִּים: ה כִּי אִם־הָיִינוּ נְטוּעִים יַחַד בִּדְמוּת מוֹתוֹ הֲלֹא כֵן נִהְיֶה גַּם בִּדְמוּת תְּקוּמָתוֹ: ו בְּדַעְתֵּנוּ זֹאת כִּי הָאָדָם הַיָּשָׁן שֶׁבָּנוּ נִצְלַב אִתּוֹ לְמַעַן תְּבֻטַּל גְּוִיַּת הַחֵטְא לְבִלְתִּי נַעֲבֹד עוֹד אֶת־

משיכה דסטרא אחרא, כיון דמשיכה דסטרא אחרא חמי ליה לזיו יקריה דקדוש ברוך הוא, מיד מית ולית לה קיומא אפילו רגעא חדא. וכיון דההוא משיכה דסטרא אחרא מית ואתעבר מן עלמא מיד מחיה. למאן מחיה? לההוא משיכה דרוח קודשא דאתי מסטרא דקדושה מחית ליה ואוקים ליה בקיומא שלים, כולה עביד קדוש ברוך הוא בזמנא חדא. — (ה) כי אם היינו נטועים יחד: כאשר על ידי הטבילה היינו כמו נטועים יחד ומשולבים יחדיו להתאחד עם גוף המשיח בתעצומות כח ועוז הטבילה בדמות מותו ענינו דמיון מותו, כאשר הדמות הוא דמיון הצורה ממנה לוקח כן מותינו היה דמיון מיתתו עד כי מותו ויסוריו לנו לצדקה תחשב, הלא כן נהיה אנחנו המאמינים בשמו עמו נטועים להתאחד עמו בדמות תקומתו ר"ל לקום כעת תקומה רוחנית (ממיתת החטא אליו מתנו) לבלתי נחטא עוד כמו תקומתו כאשר הוא עמד מבין המתים מן התכלית השפלות אל תכלית הגדולה לשבת לימין עליון ברום חביון. (ו) בדעתינו: ר"ל אנחנו המאמינים בשמו גדע אף נכיר זאת כי האדם הישן (ענינו פה כמו זקן או קדמון) טבע ותואר אנושי בעל התאוות הגופנית אשר היתה בנו בראשונה מבטן ומהריון ומלידה נושנו בנו והתאות אשר מעת גיחנו מרחם יסיתו אותנו להרע רק רע כל היום, הטבע האנושית הנשחתת הזאת אשר היתה מאז ומקדם אחוזה ודבוקה בנו קשר תמיד (וזאת היא האדם הזקן נצלב ר"ל נתלה עם ישוע המשיח על העץ) ומתה יכל כח בקרבה אין לחטוא, ומות ישוע המשיח על העץ בעבור החוטאים היא כמיתת החוטאים בעצמותם כאלו הומתו להיות פגרים מתים למען כל התאות החומריות במותם ימותו ויגועו גם הן, למען תבטל גוית החטא, הכותב כנה כאן על צד השאלה כל החטאים והעונות בשם גויה כאלו היו בכמותם חומר עצמי, וככה כנם דוד המלך ע"ה משא כבד, ור"ל

הַחֵטְא: ז כִּי הַמֵּת חָפְשִׁי הוּא מִן־הַחֵטְא

הכרת תכרת הגויה אשר היתה כמו הכלי אשר על ידיה החטא נעשה ונפעל, תושבת ותאסף לבלתי נעבוד עוד את החטא להיות לו לעבדים תחת ממלכתו וממשלתו לבל יוסיף לרדות אותנו בפרך לעבוד עבודתו זר מעשיהו נכריה עבודתו. —

וממוצא הדברים האלה תבין לדעת איך הטבע האנושי למן היום אשר חטא אבינו הראשון נשחתה על ידי ארם החטא אשר יציץ בזרעו אחריו ורק על ידי האמונה הנכונה במשיח אלהי יעקב תתהפך הטבע הנשחתה הזאת להיות בריה חדשה. — וגם אנחנו נכיר כי משפט מות לנו, מיתת הנפש ומיתת הגוף ראויות לנו מצד שורות הדין בעבור חטאינו אשר חטאנו ועל אשר הרבינו להרע. אכן בהתעטף עלינו נפשינו ונפן אל רחמי וחסדי המשיח למען הוא בעבורינו ישלם נשינו ויתן כופר פדיון נפשינו אשר אין לאל ידינו לעשות. ובאמונה הנכונה בהצטדקות אשר הוא עשה ופעל, עמו, נתאחד וכל אשר בנו מימים הראשונים יפול, ובלתי ההצטדקות על ידי האמונה אשר על ידה יצדק אדם לפני אלהיו ויתאחד עמו לא היתה ההתחדשות הרות הנכונה באפשרית כי יברא ד׳ אותה בריאה חדשה ולהמית פליטת החטא הנשארת עד תומה. — (ז) כי המת חפשי הוא: כאשר ימות העבד הוא חפשי מאדוניו ועבודתו תכלה ותגיע אל קצה במותו, כן במות החטא תשבת עבודתו אשר בה רדה את הגוף תחת ממשלתו בפרך להמית אותו אל תאות הגופניות, וכענין הזה אמרינן במסכת שבת (קנ״א ע״ב) רבי שמעון בן גמליאל אומר תינוק בן יומו חי מחללין עליו השבת, אמרה תורה חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה, דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו השבת, כיון שמת אדם בטל מן המצות והיינו דאמר ר׳ יוחנן במתים חפשי, כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות. — ושם דף ל׳ אמרינן..... הא דקאמר לא המתים יהללויה הכי אמר לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות קודם שימות, שכיון שמת בטל מן התורה ומן המצות ואין להקדוש ברוך הוא שבח בו, והיינו דקאמר רבי יוחנן מאי דכתיב במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן

התורה

ח וְאִם מַתְנוּ עִם הַמָּשִׁיחַ מַאֲמִינִים אֲנַחְנוּ כִּי גַם נִחְיֶה עִמּוֹ׃ ט בְּדַעְתֵּנוּ כִּי הַמָּשִׁיחַ הַקָּם מֵעִם־הַמֵּתִים לֹא יוֹסִיף יָמוּת עוֹד. הַמָּוֶת לֹא עוֹד יִמְשָׁל בּוֹ׃ י כִּי בְמוֹתוֹ מֵת הוּא לַחֵטְא פַּעַם אֶחָת. וּבַאֲשֶׁר הוּא בַחַיִּים חַי הוּא לֵאלֹהִים׃ יא כֵּן גַּם־אַתֶּם

התורה ומן המצות. — (ח) ואם מתנו עם המשיח: אם באמונה הנכונה בנו חשבנו מותו כמותינו, גם מתאוות החומריות והחטא מתנו, ונאמין גם כן כי בכח ההצטדקות אשר הוא עשה ופעל לנו אשר באמצעות האמונה בו, לצדקה תחשב כאלו אנחנו בעצמינו עשינו, נחיה עמו לרשת חיי עולמים אשר אין קץ לתכליתם. — (ט) בדעתינו: באשר אנחנו יודעים כי המשיח אלהי יעקב חטר מגזע ישי, הקם מעם המתים כאשר נבא עלי דוד לא תתן חסידך לראות שחת (תהלים ט"ז, י'.) לא יוסיף ימות עוד והמות לא ישלוט בו עוד על כי הוא בלע המות לנצח ויושב לימין עליון לשפוט יושבי תבל ושוכני ארץ. — (י) כי במותו: ר"ל במות ישוע המשיח על לא חמס עשה ולא מרמה בפיו (ישעיה נ"ג, ט'.) מות צדיק אין כמוהו למען המציא סליחה וכפרה בעד החטאים כנאמר (שם) מפשע עמי נגע למו. מת הוא לחטא, הקרבן הגדול הזה בו הקריב עצמו פעם אחת אשר לפניו לא היה כן ואחריו לא יקום כמוהו נרצה לפני ה' להיות לפניו לריח נחוח ולכפר בעדו כל חטאות בני אדם, ועל ידי זה אפס כח המות וממשלתו אשר היתה בסבת החטא אשר חטא אבינו הראשון, עד תומה כלתה, ועתה בתקומתו אחרי אשר בריחי המות שבר ומיתריו נתק ובלע המות לנצח ומבין המתים קם, חי הוא לאלהים לשבת לימין עליון ראשונה במלכותו אשר אין קץ לממלכתו ואין תכלית וקצבה לטובה ויפיה. — (יא) כן גם אתם: המאמינים אשר במותו ובתקומתו התאחדתם עמו חשבו נפשכם ברעיוניכם ותאמינו בכל לב, למען תודע כי בסוד אלהים עמדתם ומסתריו לכם נגלו, כי אתם כמתים לחטא כאשר אין באפשרית המתים לחטוא כן אין באפשרית לכם, כי

לכם

הַשְׁבוּ נַפְשְׁכֶם מֵתִים לַחֵטְא וְחַיִּים לֵאלֹהִים בְּיֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ אֲדֹנֵינוּ׃ יב עַתָּה אַל־יִמְלֹךְ הַחֵטְא בִּגְוִיַּתְכֶם בַּת הַתְּמוּתָה לִשְׁמֹעַ אֵלָיו בְּתַאֲוֹתֶיהָ׃ יג וְאַל־תִּתְּנוּ אֶת־אֵבְרֵיכֶם לִכְלֵי עַוְלָה לַחֵטְא אַךְ תְּנוּ אֶת־

לכם נתן הכח והעוז לכבוש את תאות הגופניות ולחיות חיים. קדושים לאלהים לבלתי שוב אל החטאים אשר געלתם ומאסתם לכלותם להפר בריתם עמכם, ולהתהלך מעתה לפני אלהים בצדק ובמישור בישוע המשיח אדונינו אשר עמו, על ידי האמונה בו, התאחדתם וכפרתו בעדכם ככפרתכם נרצה לפני ה׳, וממנו עוז ועצמה יוסיפו לכם לכלות את אשר החלותם. — (יב) ואחרי אשר הראה הכותב הדעה הנשחתה אשר הזכירה בפסוק א׳ בפרק הזה בעניני ההצטדקות יחל לאמר: עתה כעת אשר גם אתם עם המשיח קמתם להיות כבריות חדשות אשר מתו לחטא, אל ימלך עוד החטא אל ירים עוד ממשלתו עליכם, יען כי ממנו נגאלתם ואל ישתרר עליכם לרדות בגויתכם לכבשה ולתפשה ולעבוד בה עבודת עבד בפרך למען הביא אותה תחת סבלותו ועבדותו כמקדם, אשר על יד זה החטא מיועדת היא הגויה להיות בת תמותה ר״ל למות מיתה זמנית, ואל תאבו ואל תשמעו אל החטא אם עוד צפון בתוככם יהיה, אם יסית ויפתה אתכם לשמע אליו בתאותיה. — וכנוי הנקיבה במלת בתאותיה מוסב אל מלת גויה ועניננו כי החטא ישתוקק אחרי האדם, כנאמר ואליך תשוקתו (בראשית ד׳, ז׳.) ואחריו כל אדם ימשוך בחבלי שוא לשמוע אליו, ובעבור כי אלה התאוות הגופניות בנות הגויה הנה ועונג ונועם אף נחת תמצאנה, בהן כנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם (במדבר ט״ו, ל״ט.) וכמפורש בתלמוד עינא ולבא תרי סרסורי דעבירה נינהו, לכן ירצו וישמחו בהסתת החטא אשר הוא מהרסה ומחריבה, וזהו באור מלת בתאותיה, אשר אל החטא נכספה וגם כלתה הגויה. — (יג) ואל תתנו וכו׳ לכלי עולה וכו׳ עניננו כי הגוף עם תאוותיו החומריות המה גם יחדיו כמו בית מלא כלים למלחמה ולכל עניני העבודה, ומעת באו אברי הגוף בעבדות החטא אזי איש איש אל עבודתו ועל משאו, ויהיו

כלי

נַפְשְׁכֶם לֵאלֹהִים כְּחַיִּים מֵעִם־הַמֵּתִים וְאֵבְרֵיכֶם לִכְלֵי צְדָקָה לֵאלֹהִים׃ יד כִּי הַחֵטְא לֹא יִמְשֹׁל בָּכֶם כִּי

כלי החטא וְעוֹל ה׳ לעבוד עבודתו עבודת עבד נכריה עבודתו.
וכענין זה אמרינן במסכת נדרים (דף ל״ב ע״ב) על פסוק עיר קטנה (קהלת ט׳, י״ד.) עיר קטנה זה הגוף, ואנשים בה מעט אלו האיברים, ובא אליה מלך גדול וסבב אותה זה יצר הרע..... ומלט הוא את העיר בחכמתו זו תשובה ומעשים טובים ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא דבשעת יצר הרע לית דמדכר ליה ליצ״ט, עכ״ד. — אך תנו את נפשכם להתקדש כל כֹּחֲכֶם וכל תאוותיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם לאלהים, למען תהיו כבריות חדשות כחיים מעם המתים, אשר בהתחדשות חייהם נהפכו ונהיו לאיש אחר ולאנשי קדש, ואבריכם יהיו לכלי צדקה לאלהים להשבית על ידם ממלכת השטן והיצר הרע. — וענין ההתהפכות כלי החטא לכלי הקדושה מבואר בילקוט ובמדרש תדשא ומובא בראשית הכמה בשער התשובה (פרק ז׳) לכל הרגשה והרגשה נתן הקדוש ברוך הוא חוק ומצוה מה לעשות ומה לא לעשות, ללב לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, לאזנים לא תשא שמע שוא, לפה לא תאכל כל תועבה ללשון לא תשא שם ד׳ אלהיך לשוא ולא תכחשו ולא תשקרו ולא תשבעו, לידים אל תשת ידך עם רשע, לערוה לא תנאף, לרגלים לא תלכון אחרי אלהים אחרים, הרי לא תעשה. ומה לעשות? מלמד ללב ושמתם את דברי אלה על לבבכם, לעינים פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, לאזנים שמע ישראל. ללשון ושננתם לבניך, לידים פתוח תפתח את ידך, לערוה ואתם פרו ורבו, לרגלים בכל הדרך אשר צוה ה׳ אלהים אתכם תלכו, עכ״ד. — (יד) כי החטא וכו׳. לכם המאמינים באלהים ובמשיחו נתן הכח והעוז והעצמה להלחם נגד תאוות הגופניות, על כי בהצטדקות המשיח סרה ממשלת החטא מקרבכם והוא לא ימשול עוד בכם, וכנאמר בזוהר פרשת בא ע״פ קדש לי כל בכור וז״ל פקודא דא לקדש בכור בהמה וכו׳ צריך. תרין מלין חד דיהא פדוי מתחות שלטנותא דיצר הרע דאיהו אדון דיליה, כגונא דאמר יעקב

לעשו

אֵינְכֶם תַּחַת עֹל הַתּוֹרָה כִּי אִם־תַּחַת עֹל הַחֵן׃
טו וּמָה אֵפוֹא. הֲנֶחֱטָא עַל־כִּי לֹא תַחַת עֹל הַתּוֹרָה

לעשו יעבר נא אדני לפני עבדו, בהאי עלמא אדון מצד חובין דנפישין על גופא כמה דאוקמוה חייבא יצר הרע שופטו וכו', עכ"ד. — וממשלת החטא חדלה על כי אינכם תחת עול התורה אשר פועלת חרון (פרק ד', ט"ו.) והיא במצותיה המרובות תעיק אתכם כאשר תעיק העגלה המלאה לה עמיר, ואשר מהות וענין החטא התגלה לכם מבלי תת כח לכם להשבית אויב ומתנקם הוא השטן והיצר הרע ותאות לבבכם, תחת העול אשר המשיח מלא אינכם אתם, וכדאמרינן במכילתא ע"פ (שמות י"ט, י"ח.) מפני אשר ירד ד' עליו באש מגיד שהתורה אש ומאש נתנה ובאש נמשלה, ומה דרכה של אש שאם קרוב אדם אצלה נכוה רחוק ממנו צנן אין לו לאדם להתחמם אלא כנגד אורה עכ"ד. — ומכל זאת תראה כי על ידי התורה לא יוכל אדם להצטדק (פרק ג', כ'.) אכן עתה בבשורת הברית החדשה באתם תחת עול החן על ידי מתנת חנם. — והחן הזה על ידי המשיח יתאחד אותנו עם האלהים (פרק ה', א'.) עמו מקור חיים ובאורו נראה אור לנו. — וכותב האגרת הזאת ערך בפסוק הזה מערכה מול מערכה עול התורה נגד עול החן על ידי המשיח אשר הוא ישים עלינו, ועל ידו נשמור התורה הכתובה בלב כאמור בירמיה ונתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה (ירמיה ל"א, ל"ג.), זאת לעומת זאת עשה. והתנגדותם גדלה עד למאוד, כשמש במרום ימריא החן על יושבי חשך וצלמות לגאול משחת חייהם, והודו נעלם וסודו יכסה פני השמים, וצבאות השמים ישתוממו עליו עת שמץ מגבורותיו יודע להם, וכנ׳ מר בילקוט שמעוני על ישעיה (סימן רצ"ו) עתיד הקדוש ברוך הוא להיות יושב בגן עדן ודורש וכל צדיקים יושבים לפניו, וכל פמליא של מעלה עומדים על רגליהם, וחמה ומזלות מימינו של הקדוש ברוך הוא ולבנה וכוכבים משמאלו, והקדוש ברוך הוא יושב ודורש להם תורה חדשה שעתיד ליתן על ידי המשיח, והדברים האלה עמוקים המה מלדלותם עד היסוד, חדר במצפניהם חיים הם למוצאיהם. — (טו) ומה

איפוא

אֲנַחְנוּ כִּי אִם־תַּחַת עֹל הַחֵן. חָלִילָה׃ טז הֲלֹא יְדַעְתֶּם כִּי לְמִי אֲשֶׁר אַתֶּם נֹתְנִים אֶת־נַפְשְׁכֶם לַעֲבָדִים לִשְׁמֹעַ לוֹ עַבְדֵי זֶה אַתֶּם אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֵלָיו אִם עַבְדֵי חֵטְא לְמָוֶת וְאִם עַבְדֵי שְׁמֹעַ לִצְדָקָה׃ יז וְתוֹדָה לֵאלֹהִים כִּי הֱיִיתֶם עַבְדֵי הַחֵטְא וּשְׁמַעְתֶּם בְּכָל־לֵב אֶל־תַּבְנִית הַלֶּקַח הַזֶּה אֲשֶׁר אַתֶּם נְתוּנִים

אפוא: לשון המקרא ולכה אפוא (בראשית כ"ז, ל"ז.), הנחטא על כי לא וכו׳ בשאלה הזאת אשר שונאי המשיח בימים ההם וגם בימינו ישובו וישאלו יזכיר דעתם הנפסדה ובמעניו יענה למשטיניו ולאיביו אשר ממעי ישראל יצאו אשר יהפכו דבריו דברי אלהים חיים בחמת עכשוב תחת שפתימו אל מרורות פתנים בשמעם מעלת עול החן כי גדלה היא ממעלת עול התורה באמרם כי יוכל האדם אשר בא תחת עול החן לחטוא ולפשוע כאשר יחפוץ יען כי לא יחשוב ה׳ לו לעון — ולפי סברתם הנשחתה ישאל האם עלה הדבר הזה בלבי לאמור כי נרבה לחטוא על כי איננו עוד תחת עול התורה? על זה יענה חלילה — ויוסיף לבאר הענין הזה בדברי טעם ודעת. — (טז) הלא ידעתם: אתם אשר בעול החן באתם תדעו נאמנה, כי אל מי אשר כעת תתנו ותשתעבדו נפשיכם להיות לו לעבדים לשמוע לו ואם אליו תשמעו אל כל אשר יהיה רוחו ללכת שמה יוליך אתכם ותהיו עבדיו ומשועבדים תחת שבט נגשו אשר לא יסור מכם. המות יהיה משכורתכם תחת אשר שמעתם בקולו, ואם תהיו עבדי שמוע להשתעבד רוחכם ונפשכם לשמוע בקול ה׳ ובמשיחו, אז תהיו עבדי הצדקה להצטדק לפני אלהים. — ועבדי החטא נבדלו בסוגם בכמותם ובאיכותם מעבדי השמוע זה אל זה לא יקרב, צוררים המה איש את אחיו ורבה המשטמה והתאחדות לא תבוא ביניהם. — (יז) ותודה לאלהים: מאתכם ומאתי תהלה ותודה לאלהים בעבורכם אשר הייתם מקדם, עבדי החטא תחת ממשלה וסבלות החטא אשר רדה אתכם בפרך, אכן שמעתם בכל לב אל תבנית הלקח הזה (ביוני טופס הלקח והוא כמו טופס הנזכר לפעמים בתלמוד והוא ספר או צורה אשר מהם מעתיקים דמות ותמונת דברים אחרים)

אשר

בָּהּ׃ יח וּבְצֵאתְכֶם חָפְשִׁים מִן־הַחֵטְא הֱיִיתֶם לְעַבְדֵי
הַצְּדָקָה׃ יט כְּדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם אָנֹכִי מְדַבֵּר בַּעֲבוּר
רִפְיוֹן בְּשַׂרְכֶם. כִּי כַּאֲשֶׁר נְתַתֶּם אֶת־אֵבְרֵיכֶם לְעַבְדוּת
הַטֻּמְאָה וְהָאָוֶן לָאָוֶן כֵּן מֵעַתָּה תִּתְּנוּ אֶת־

אשר הורתי לכם ראשי פרקיו מבשורת הברית החדשה מהצטדקות על ידי המשיח וההשמעות אל מצותיו, אשר בה ר"ל בתבנית הלקה, אתם נתונים (כמו נתונים נתונים המה לי במדבר ח׳, י"ז.) ועניינו אל הלקח הזה השתעבדתם את נפשיכם ובאתם בבריתו. — (יח) ובצאתכם חפשים וכו׳: על כי תפס הכותב למעלה המשל משעבוד ועבדות לכן הוסיף כאן לשאת משלו מן החירות והשחרור, לאמור כעת אשר נגאלתם מן החטא לצאת חפשי מתחת סבלותו ועבדותו נהפכתם לאיש אחר לא להיות חפשי כפרא למוד מדבר לשאוף באוות נפשכם רוח, כי אם להיות עבדי הצדקה אשר המשיח עשה ופעל בעבורכם ובאמונתכם ובשמוע אליו צדקתו לכם לצדקה תחשב להביא על ידה פרי הצדקה בחיים קדושים — ואם כן, כי נהיה כעת עבדי הצדקה איך אפשר לנו להרבות חטא ולהטוא במזיד על כי באנו במעמד ובגדר החן? — (יט) כדרך בני אדם אנכי מדבר: עמכם במשל ובמליצה להבינכם על ידיהם הדברים העמוקים וגדולים מכם. ואנכי נשאתי משל העבדות והחפשית וכיוצא בהם להבינכם ענינים רוחניים באמצעית משלי גשמיים, וכן בגמרא דברי תורה כלשון בני אדם (נדרים ג׳ ע"א) בעבור רפיון בשרכם על כי עוד רפו כחכם בדברי רוחניים עמוקים ונשגבים, יען כי עוד לא ארכו לכם הימים אשר באתם בברית המשיח להבין דברי תורתו עד תכליתם ועיני שכלכם עוד כהו מראות אור תורת המשיח אשר תהל ותגיה. ויוסיף להשתרע משל בעבדות לאמור, כי כאשר נתתם את אבריכם לעבדות הטומאה היא רוחא דמסאבא אשר כגבור עריץ רדה בכם וענה אתכם בפרך (פרק א׳, כ"ד.) לחבל גויתכם אשר במתוגה אלהית מתוארת, לטמאה ולהתעיבה ולהשחיתה. והאון, ר"ל עבדות והשתעבדות האון כבשה אתכם תחת ידה לבלתי השב רוחכם כי אם מרעה אל רעה יצאתם לקלע אתכם מאון לאון לדחותכם

מדחי

אֶבְרֵיכֶם לְעַבְדוּת הַצְּדָקָה לִקְדוּשָׁה׃ כ כִּי בְּעֵת הֱיוֹתְכֶם עֲבָדִים לַחֵטְא חָפְשִׁים הֱיִיתֶם מִן הַצְּדָקָה׃ כא וּמַה־פְּרִי לָכֶם אָז מֵאֵלֶּה אֲשֶׁר עַתָּה בֹּשְׁתֶּם מֵהֶם.

מדחי אל דחי (פרק א׳, כ״ט.) להתגרה חמת ה׳ בכם ולבהל אתכם בחרונו (פרק ב׳, ה׳.) וכמאמר המשנה עבירה גוררת עבירה, כן מעתה בחמלת ה׳ עליכם להוציאכם על ידי משיחו מתוך ההפכה ומכור הברזל ומכחות הטומאות האלה להצדיקכם ולבראכם בריה חדשה תתנו בכל כחכם ובכל נפשכם מבלי לֵאות ורפיון אבריכם לעבדות הצדקה אשר על ידי האמונה תצדקו לקדושה וכל אשר תוסיפו עוז ועצמה להקדיש כל כחכם אליו, יוסיף לטהר ולקדש ולרחץ אתכם מכל טמאותיכם וגלוליכם כי קדוש ה׳ אלהיכם. וכדאמרינן במסכת יומא (דף ל״ט, ע״א) על פסוק והתקדשתם והייתם קדושים (ויקרא כ׳, ז׳.) אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה, מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, בעולם הזה מקדשין אותו לעולם הבא. — (כ) כי בעת היותכם וכו׳, נמכרים וכו׳, לעבודת החטא ושמעתם בקולו ואכלתם מפת בגו ומיין משתיו, חפשים הייתם מן הצדקה: ר״ל לא היה לכם חלק ונחלה בצדקה, לא זכרתם אחריתכם ולא שמתם על לבבכם כי אלה החטאים אשר אליהם תרדפו תלכו ולא תיעפו ואליהם נכספה וגם כלתה נפשיכם, רק רעתכם המה יבקשו להורידכם אל באר שחת ולדחותכם מדחי אל דחי. — (כא) ומה פרי לכם אז וכו׳: ומה היתה משכרתכם חלף העבדות והשתעבדות אשר אליהן נשאתם נפשיכם והייתם עבדים לחטא אשר אתם כעת בשתם מהם, תבושו ותכלמו כמאמר הכתוב (יחזקאל ט״ז, ס״א-ס״ג.) וזכרת את דרכיך ונכלמת. . . למען תזכרי ובשת ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני כלמתך בכפרי לך כל אשר עשית. — כי אחרית: ר״ל עקב ומשכורת החטא היא המות מיתת הגוף אשר ממנה נאמר כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה (ישעיה ס״ו, כ״ד.) כדאמרינן במסכת שבת (דף נ״ה ע״א אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון, ואמרינן במסכת מכות (דף ה׳ ע״א) העובר עבירה אחת נוטל נפשו עליה. ובמסכת ברכות (דף ל״ג ע״א) בההיא

מעשה

כִּי אַחֲרִית אֵלֶּה הִיא מָוֶת׃ כב וְעַתָּה בְּצֵאתְכֶם חָפְשִׁים מִן־הַחֵטְא וִהְיִיתֶם עֲבָדִים לֵאלֹהִים פֶּרְיְכֶם הוּא לָכֶם לִקְדֻשָּׁה וְהָאַחֲרִית הִיא חַיֵּי עוֹלָמִים׃ כג כִּי שְׂכַר הַחֵטְא מָוֶת וּמַתְּנַת הָאֱלֹהִים חַיֵּי עוֹלָמִים בְּיֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ אֲדֹנֵינוּ׃

מעשה דערוד שהיה מזיק את הבריות ובא והודיעו לר׳ חנינא בן דוסא. . . . אמר להם בני ראו שאין ערוד ממית אלא חטא ממית עכ״ד. ובמשנה דאבות נאמר שכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה. — (כב) ועתה: אכן בעת אשר המשיח הצדיק אתכם כפר בריתכם את המות וכל חטאותיכם העביר במותו ובתקומתו בעבורכם והייתם חפשים לבל ימשול עוד החטא בכם ויצאתכם מתחת סבלותו ועבדותו להיות עבדי אל חי ומשיחו ותחת העבודה החדשה הזאת. פריכם: ר״ל משכרתכם תהיה לכם כי תבואו לקדושה והאחרית אחרית הקדושה היא חיי עולמים, וכמאמר רבי פנחס בן יאיר (עבודה זרה כ׳ ע״ב) . . . . פרישות מביאה לידי טהרה מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי רוח הקודש, רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים עכ״ד — ותחיית המתים הנזכרה כאן היא היא חיי עולמים — (כג) כי שכר החטא מות: במשכורת החטא לא ימצא האדם מרגוע אף נחת, כי החטא ירדפהו מחטא אל חטא מטומאה אל טומאה מגלולים אל גלולים לשחת בשרו ולא יתנהו השב רוח, ושכר כל אלה התאות רק המות תהיה, כאשר אמר אלהים אל האדם (בראשית ב׳, י״ז.) כי ביום אכלך ממנו מות תמות. אכן מתנת אלהים היא אך חיים כי אל חפץ חיים הוא, כי עשה את האדם ישר הולך והמה בקשו חשבונות רבים. והבן והשכל מלת שכר החטא ומלת מתנת אלהים, זאת לעומת זאת העריך הכותב.

ז א הֲלֹא יְדַעְתֶּם אַחַי. כִּי לְיֹדְעֵי הַתּוֹרָה אָנֹכִי מְדַבֵּר. כִּי הַתּוֹרָה מֹשְׁלָה בָּאָדָם כָּל־עוֹד הוּא בַּחַיִּים. ב כִּי עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֵשֶׁת אִישׁ קְשׁוּרָה הִיא בְּאִישָׁהּ בְּכָל־עוֹד הוּא בַּחַיִּים. וְכִי יָמוּת הָאִישׁ הִתְבַּטְּלָה הִיא מִתּוֹרַת הָאִישׁוּת: ג וּבְכֵן אִם בְּחַיֵּי הָאִישׁ תִּהְיֶה לְאִישׁ אַחֵר נֹאֶפֶת תִּקָּרֵא. וְכִי יָמוּת אִישָׁהּ חָפְשִׁיָּה הִיא מִן־הַתּוֹרָה הַהִיא.

ז **מבוא:** הכותב יוסיף עוד לבאר את תורתו בעניני הצטדקות וכי במות האדם הזקן להיות כבריות חדשות אזי מתו לתורה ויהיו חפשים מעול התורה ומחוקיה — מעמד ומצב האדם בעת בואו תחת עבדות החטא — התנגדות הרצון אליו. — (א) הלא ידעתם אחי: ולא נפלא אף נעלם הדבר מכם (כי ליודעי התורה אנכי מדבר, לבני גילי ואף אל אשר מנעוריהם לֻמדו מאת אבותיהם ומאת מוריהם משפטי התורה) כי התורה תמשול בּאדם, ר"ל תשתעבד האדם אל משפטיה חוקיה ומצותיה אשר יחולו עליו ולכוף רצונו תחת רצונה אשר עליהן מושבע ועומד כל עוד הוא בחיים, כל עוד בו רוח חיים בעוד נשמה נותרה בו בטרם יגוע ויאסף. — (ב) כי בפסוק הזה יבאר אמתית הענין אשר זכר בפסוק הקדום על דרך משל ממשפטי הנשואין בין איש לאשתו. — על פי דין התורה אשת איש קשורה היא באישה קשר אמיץ וחזק לא ינתק לעולם בכל עוד בעלה בחיים, לבל תצא מאתו להיות לאיש אחר כאשר נאמר, על כן יעזב איש את אביו ואמו ודבק באשתו (בראשית ב׳, כ"ד). — וכי ימות האיש: ובמות בעלה התבטלה היא מתורת האישות, ר"ל דין האישות לא יחול על האשה עוד, כי המות נתק מוסרות האישות אשר על ידיהן היתה נקשרה עם בעלה להיות לבשר אחד. — וכענין הזה נאמר בקדושין פרק א׳ האשה קונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל. — (ג) ובכן: ר"ל ואם תהיה לאיש אחר, אם תלך מאתו בעודנו בחיים ותפשוט ידה לקבל קדושין מאיש אחר נואפת תקרא מצד הדין

ותענש

וְאֵינֶנָּה נֹאֶפֶת בִּהְיוֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר׃ ד וְכֵן אַחַי גַּם אַתֶּם הֱיִיתֶם מֵתִים לַתּוֹרָה עַל־יַד גְּוִיַּת הַמָּשִׁיחַ לִהְיוֹתְכֶם לְאַחֵר וְהוּא הַמּוּקָם מֵעִם הַמֵּתִים לְמַעַן נַעֲשֶׂה פְּרִי לֵאלֹהִים׃ ה כִּי כָל־עוֹד הָיִינוּ בַּבָּשָׂר תַּאֲוֹת הַחֲטָאִים אֲשֶׁר עַל־יַד הַתּוֹרָה הֶחֱמִיצוּ בְּאֵבָרֵינוּ

ותענש על פי התורה. אכן במות אישה חפשית היא מן משפטי וחוקי תורת האישות אשר יחולו עליה, ולא תקרא נואפת בהיותה לאיש אחר. בו רצתה נפשה. עד כאן דברי המשל, והנמשל יבאר בפסוק הבא לאמור. — (ד) וכן: בדבר הזה הנכם אחי גם אתם, אשר במות ישוע המשיח נטבלתם, עד כי צדקתו להצטדקותיכם תחשב לכם, מתים הייתם לתורה: כמו מתים אתם כעת לעול העבודה אשר העלתה עליכם התורה הזאת, ולא תהול עוד עליכם שום השתעבדות, והייתם כמתים חפשים על ידי גוית המשיח, אשר הערה למות נפשו להציל משחת חיינו, ומן הקללות המיועדות לעוברי התורה, למען נצדק לרשת חיי עולמים, לא על ידי קיום התורה, כי אם צדקת המשיח תחשב לפני האלהים כאלו אנחנו קיימנו כל חוקי התורה בעצמינו. ולכן נתק מאתכם אשר תאמינו במשיח, מוסרי התורה אשר אסרו אתכם בעבותות השעבוד והחיוב, להשתעבד אתכם אליה, כאשר ינתקו מוסרי האישות מן האשה במות בעלה, ומותר לכם כעת להיותכם לאחר. והאחר הזה הוא ישוע המשיח המוקם מעם המתים, לא לבד כי הוא בעצמו יחיה, כי אם למען גם אנחנו נקום עמו ונחיה, אחרי אשר מתנו עמו, להיות תחת עולו הנחמד והנעים, ולמען נעשה פרי, על ידי אמונתינו, אשר תהיה לרצון לפני אלהים. — (ה) כי כל וכו׳: בעוד היותנו משועבדים לתאות הבשר תחת ממשלת החטא והעון, רחוק מישוע, אז תאות החטאים: ר״ל התשוקה אל החטא, אשר נהיתה על יד התורה (כי הדבר אשר נאסר אליו ישתוקק ויכסף האדם יותר מאל דבר לא צוה ופקד עליו, כנאמר (משלי ט׳, י״ז. מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם). החמיצו: ענינו כאשר השאור יחמץ העיסה ויתן בה כח חמוץ אשר בתחלה לא היה בה, כן התעוררו אלה החטאים כח ועצמה אל התאות הבהמיות, וכאמרם

ז״ל

לַעֲשׂוֹת פְּרִי לַמָּוֶת׃ ו וְעַתָּה הִתְבַּטַּלְנוּ מִן־הַתּוֹרָה בַּאֲשֶׁר מַתְנוּ לָאֹחֵז בָּנוּ. לְמַעַן נַעֲבֹד בְּחַדְשׁוּת הָרוּחַ

ז"ל ש כ ר ע ב י ר ה ע ב י ר ה. באברינו, להלהיבם אל החטא באש התשוקה, וכנחל שוטף עצור וסגור מכל גדותיו, סלעים וכפים סביביו ישמרו חקו לבל יעברו מימיו שפתו ויאמרו עד פה תבוא, אכן בשאת הרוח כנפיה וסערה תגיח ממקומה ללכת בסערת תימן, חיש מהר צנוף תצנופנה צניפה מימיו כדור אל ארץ רחבת ידים, לגרוש מימי הנהל רפש וטיט, ובשוא גליו בריחי ברזל ישברו ויגדעו, חומות וסלעים יפילו, ינתקו מוסרות, וקול מימיו הרבים כקול שדי ילך ויתגעש וירעש וישטוף ארץ וכל מהנות ישים לחרדה למען הכות כל מצאם, כן כחות התשוקה העצורות בקרבנו יוסיפו כח ועצמה להגדיל התאוה ולהפיח רשפיה ללבת אש באמצעית ידיעת התורה, אשר תגלה לנו החטא, להגדיל מדורתה למען עשות פרי למות, נגד והפך פרי לאלהים, אשר הזכיר בפסוק הקודם.

— (ו) ועתה: כעת הזאת, במות האדם הזקן או בהתבטלות הגשמיות בקרבנו, התבטלנו מן התורה: נשבת ונפסק השתעבדות אשר התורה היתה לנו, ובוטלנו ממנה והעונש, המיועד אל האדם אשר לא יקים את דברי התורה הזאת, אשר הטריד לבבינו, לא יחול עוד עלינו להפחידנו ולסמר שערת בשרינו, באשר מתנו להחטא האחז בנו, אשר אליו היינו משועבדים, למען נעבוד כעת אלהינו בחדשות הרוח: ברוח הנכון אשר חדש בנו, ולא לפי האותיות התורה העתיקות אשר נושנו (אשר מרמזיה ומסודותיה המציאו תלי תלין של דינים וחוקים). ונקט לשון ע ת י ק ו ת ו נ ו ש נ ו ת באותיות, נגד החדשות הרוח אשר זכר, זאת לנגד זאת יעמיד. ועניננו כי בכל מצות התורה ובכל דקדוקיה אין כח בהן לחדש בלבבינו רוח נכון, ואדרבא על ידי המצות והחוקים והתורות יעצר ויכלא הרוח, ונפשינו בקרבנו יתעטף וישתוחח בעת תודע לנו כי כח בנו אין למלאות פקודיהם, ובדעתינו כי המות רובץ על פתחינו על אשר לא קיימנו את כל דברי התורה, אכן בהתחברות עם המשיח באמצעות האמונה, אז תתחדש בנו הרוח הנכון לברוא אותנו ב ר י ה ח ד ש ה, להתהלך בתמים ובצדק לפני אלהים ולהלחם נגד התאוות הגופניות אשר כעת נחלשו ורפו ידיהן, על כי מתנו

לתורה

וְלֹא בְּעַתִּיקוּת הָאֹתִיּוֹת׃ ז וְעַתָּה מַה־נֹּאמַר. הַאִם הַתּוֹרָה חֵטְא. חָלִילָה. אַךְ אֶת־הַחֵטְא לֹא יָדַעְתִּי אִם לֹא עַל־יַד הַתּוֹרָה. כִּי לֹא יָדַעְתִּי חֶמְדָּה לוּלֵי אָמְרָה הַתּוֹרָה. לֹא תַחְמֹד׃ ח וְהַחֵטְא בְּמָצְאוֹ מָקוֹם בַּמִּצְוָה פָּעַל בִּי כָּל־חֶמְדָּה. כִּי מִבַּלְעֲדֵי הַתּוֹרָה

לתורה. — (ז) ועתה מה נאמר וכו׳: כבר בארנו והודענו בפרקים הקדומים כי שונאי הכותב הזה הלשינו אותו לאמור בשמו דברים אשר אין להם שחר׳ להפוך דבריו ללענה. ולמען יסכר פי דוברי שקר, יוסיף לבאר דבריו באר היטב, כאשר הורו החכמים הקדמונים במשנה לאמור: חכמים הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו ונמצא שם שמים מתחלל עכ״ד. — ויחל לאמר, האם התורה חטא, כפי אשר אמר בפסוק ה׳, כי מידיעת התורה תאות החטא תתעורר, נראה כאלו התורה בעצמותה תהיה חטא. ועל זאת ישאל, האם התורה חטא? ויענה לאמור, חלילה! התורה מצד עצמותה קדושה היא, אך על ידה החטא אשר לא ידעתי, נודע לי להיותו חטא, אשר לא נודע לי בטרם דעתי את התורה. ויבאר דבריו, כי לא ידעתי חמדה, אשר היא אם ושורש כל החטאים, (כי בטרם נעשה הרע בפועל, על ידי רצון החפץ, התאוה והחמדה כבר היתה שמורה וערוכה בקרב לבי כאש עצור בעצמותי, להסיתני אל החטא), לולי אמרה התורה לא תחמוד. ועל כי ידעתי אזהרת התורה על החמדה ובכל זאת אעבור פקודיה ואחמוד ואעשה את אשר אסרה התורה, לכן חטאי, על ידה כמעשה מזיד וכמעשה איש עושה ביד רמה, היודע את רבונו ומתכוין למרוד בו בעזות מצח, יחשבו, וידמו בערכן אל חטא אבינו הראשון אשר חטא באכלו מעץ הדעת אף כי ידע כי פקד עליו אלהים לבל יאכל ממנו. — (ח) והחטא: המקור המשחת אשר בקרבי, במצא מקום, ואחיזת יד לחול עלי בהיותי תחת השתעבדות המצוה, אשר עליה מושבע ועומד אנכי, פעל בי, להלהיב רשף התאוה לחמדה, להתאוות את אשר נאסר עלי ולקרב את אשר

המצוה

הַחֵטְא מֵת הוּא: ט וַאֲנִי מִלְּפָנִים הָיִיתִי מִבְּלִי תוֹרָה וּכְבֹא הַמִּצְוָה שָׁב הַחֵטְא לִחְיוֹת: י וַאֲנִי מַתִּי וַיִּמָּצֵא כִּי הַמִּצְוָה אֲשֶׁר תַּכְלִיתָהּ חַיִּים הָיְתָה לִּי

המצוה תרחק ממני. כי מבלעדי: ידיעת חוקי ומשפטי התורה, את אשר התירה ואת אשר אסרה, החטא מת הוא: ר"ל לא ירגיש ולא יסעיר בקרבי אש התשוקה כאשר יסעיר בדעתי אותו. — (ט) ואני מלפנים: הכותב יזכיר פה מעמדו ומצבו ואת אשר קרהו ואת אשר יקרה לכל אדם בטרם יבא אל ההתחדשות הרוח, ובעודו רובץ תחת משאת חטאיו, לאמור, כי בטרם רוח אלהים על ידי ישוע המשיח עלי צלחה, הייתי מבלי תורה: רצונו כי לא השכיל לדעת כי יצר לבבו רק רע כל היום, ומבלתי ידעי גודל ההתחייבות אשר עלי מצד מצוות התורה, אשר על ידן תחולנה עלי כל הקללות הנמרצות הכתובות בספר, הייתי בטוב לב ושמח, חמת אלהים לא יראתי, על כי גודל פשעי לא ידעתי, ועוונותי עוד נסתרות מנגד עיני היו, אכן כאשר ארכו לי הימים במעמד הזה, וזכרתי את פקודי התורה ואת העונש המיועד לי בעברי מצוותיה, לאט לאט נפקחו עיני להבין שגיאותי וחטאותי, וכי תומתי וצדקתי לפני בני אדם לא תועילנו לי מאומה להצדיקני לפני ה׳, ובכל זאת, ואף כי ידעתי כל אלה, קצרה ידי ואפס כחי למען מלט נפשי משחת, על כן שב החטא לחיות ולהשתעבד נפשי תחת רצונו, וחטאתי והרעותי מעשי אף כי ידעתי כי אחטא לאלהים. — (י) ואני מתי: בחיות החטא בקרבי ויציק אותי להשתעבד אליו, אני מת: ר"ל אני חלש ורפה ידים להמרות פיו, ובעל כרחי אעשה את אשר יפקוד עלי, וכמת, אשר אין ביכולתו לעשות בעצמו דבר, ולהושיע לו לא יוכל, כן אנכי במעמד הרע הזה תחת סבלות ועבדות החטא. וימצא כי המצוה: ענינו על המצות בכללן אשר האדם פקד וצוה עליהן, אשר תכליתה וקצה היא להובלני, אם אקיים אותה בכל כללותיה ופרטותיה, אל חיים נעימים, היתה לי, בהתגלות החטא על ידה וברפיון כחי לצאת וללחום נגד התאוות הגשמיות, אשר על ידי המצוות באיש מלחמות יעוררו בי קנאתם, למשכני ברשתם ולהשתעבד להם, אבוא על ידן לרשת המות. ומה נעמו אמרי בעל סדר אליהו זוטא (פרק א׳) אמר רבי לא

לַמָּוֶת: יא כִּי הַחֵטְא בִּמְצֹא מָקוֹם בַּמִּצְוָה הִשִּׁיאַנִי וּבָהּ הֲרָגָנִי: יב וּבְכֵן הַתּוֹרָה קְדוֹשָׁה וְהַמִּצְוָה קְדוֹשָׁה וִישָׁרָה וְטוֹבָה: יג הֲכִי נִהְיְתָה הַטּוֹבָה לִי לְמָוֶת. חָלִילָה. כִּי אִם־הַחֵטְא לְמַעַן יֵרָאֶה לִהְיוֹת חֵטְא בַּאֲשֶׁר עַל־יַד הַטּוֹבָה יִפְעַל בִּי אֶת־הַמָּוֶת

חרב העולם אלא מפני פשעה של תורה, ולא חרבה ארץ ישראל אלא מפני פשעה של תורה, וכל הצרות הבאות על ישראל אינן אלא מפני פשעה של תורה, משום שגדולה ורבה היא פשעה של תורה לפני הקדוש ברוך הוא, שנאמר (מיכה א׳, ה׳.) בפשע יעקב כל זאת, ואין זאת אלא תורה, שנאמר (ירמיה ט׳ י״א.) מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה׳ אליו ויגדה על מה אבדה הארץ וכו׳ ויאמר ה׳ על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה. — (יא) כי החטא במצוא מקום במצוה, אשר תפקיד ותצוה לבל אעשה הדבר הזה, יגדיל כח החטא ויוסיף עוזו, ותעצומות התשוקה תגדל עד מאוד, להשיאני כמו להסיתני, ורמני למרות פי המצוה, ובעברי מצותיה בהסתת החטא, הרגני החטא, והוא היה סבת מותי, והוא הוא בעוכרי, וכאשר אמרו בתלמוד: אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות (סוטה דף ג׳). — (יב) ובכן: ויען כי החטא הנודע על ידי התורה הוא הוא אשר יובילנו אל המות, והוא מהרסי ומחריבי, לכן התורה קדושה, ולא עליה תהיה תלונותי, כי אדרבא תורת אל חי קדושה היא בעצמותה, גם מצותיה קדושות וישרות הנה, כנאמר תורת ה׳ תמימה משיבת נפש (תהלים י״ט, ח׳). — (יג) הכי נהיתה הטובה: ענינו האם נהפכה התורה, אשר נזכרה בפסוק הקדום כי קדושה וטובה היא, לרעה, להרע לי, עד כי אובל בסבתה אל המות? חלילה, לא היא היתה בעוכרי, כי אם החטא הוא רמני, והוא אשר בלי ידיעת התורה היה נטמן בחובי, ועָצמו ותקפו אף עוזוו לא נודעו לי, הוא הוא סבת מותי. — ולמען יֵראה ויוָדע, להיותו חטא: ר״ל למען ידעו כולם ויכירו כי מהות החטא הוא חטא, באשר על ידי הטובה, אשר תגיע לי מצד עצמות התורה, אשר עץ

חיים

לְמַעַן הַחֵטְא יִרְשַׁע עַד־מְאֹד עַל־יַד הַמִּצְוָה׃ יד כִּי יָדַעְנוּ כִּי הַתּוֹרָה רוּחָנִית הִיא וַאֲנִי גַּשְׁמִי נִמְכָּר

חיים היא למחזיקים בה ואשר תשים עלי משמר במצותיה, למען לא אעבור פקודיה, יפעול החטא בי המות, יען יצר לבי, אשר מצד טבעו האנושי ברע הוא, יתעורר ויתגדל מצד החטא ויתחזק בכל כחו להסיתני לעבור משפטי התורה, ובחטאי נגד התורה יפעול בי החטא המות, למען החטא, בעוצם תקפו וגדלו במקורו הנשחת, ירשע עד מאוד: כרשעה וכחטאה גדולה יוכר, על כי הוא, על ידי המצוה, יובילני אל המות לרדות שחת. — (יד) עד הנה היה הכותב מתאר התפעלות התורה עליו, כי על ידי ידיעתה משאת חטאיו רבו ועונש המיועד אל עוברי מצותיה לו נגלו, והתגדל והתפאר מעלת התורה מצד עצמותה, יחל לאמר ולספר מעמדו כעת כי עוד רפתה ידו וכי עוד כח יתר פליטת החטא בקרבו נשארה, אף כי נהפך בחמלת ה׳ עליו, בהוציאו מתוך ההפיכה, לאיש אחר. כי גם אלה האנשים אשר באו בסוד האמונה ואשר רוח אלהים החל לפעמם, יושלכו לפעמים ממעמדם בו יעמדו, אם לא תמיד על משמרתם יעמודו וייראו את האויב אשר רשת פרש לרגלם, כי כמעט רגע יתעורר החטא ברוב חסנו להפילם שחת. ואם יקר אותם מקרה כזה אזי ידעו ויכירו כי לא בכחם ובעזוז יוכלו להמלט מאויב הרע הזה, כי אם בצדקת המשיח ישענו, ובאמונתם בו יתמכו וילכו ולא ייעפו לבקש סליחה על פשעם מאל המציל עני מחזק ממנו, והוא יוליכם מחיל אל חיל. — התורה רוחנית לא בשמירת ובעשית המצוה יצאנו ידי חובת המצוה המוטלת עלינו, כי אם בקיום המצוה, בכוונת הלב ובשמחת נפש כאשר יאות אל עבודת אלהים, כאשר נאמר ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשיך (דברים ו׳, ה׳). — ואני — וכן כל איש הוא מצד חומרו אשר הוא בשר וגוף, גשמי, וכוונת הלב, ואהבה אל אלהים בכל לבבו ומאודו ונפשו, גם הרוח הנכון אשר יאתו בקיום המצוה בקרבי אין — נמכר לחטא, יען כי הכוונה הנרצתה לפני אלהים תחסר לי בכל מעשי לכן עשיית המצוה לא לי למצוה תחשב ואנכי נמכר ומשועבד לחטא אסור בזיקיו, כאמרם בתלמוד עבירה של אדם קשורה בו ככלב, (סוטה דף ג׳). ועוד אמרו כיון

שעבר

לַחֵטְא: טו כִּי אֵת אֲשֶׁר אֲנִי פֹּעֵל לֹא יָדָעְתִּי. כִּי לֹא אֵת אֲשֶׁר חָפַצְתִּי פֹּעֵל אָנִי כִּי אִם־אֵת אֲשֶׁר־שָׂנֵאתִי אֹתוֹ אֲנִי עֹשֶׂה: טז וְאִם אֵת אֲשֶׁר לֹא חָפַצְתִּי אֲנִי עֹשֶׂה מַסְכִּים אֲנִי עַל הַתּוֹרָה כִּי טוֹבָה הִיא: יז וְעַתָּה לֹא אָנֹכִי פֹּעֲלוֹ כִּי אִם־הַחֵטְא הַיֹּשֵׁב בִּי:

שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר (קדושין דף כ׳). והעבירה והחטא המה יסגירוני אל המות, ועל כי גדול כחם ורב אונם ואני רפה ידים וחלש לכן לא אוכל לצאת בכחי ובעוצם ידי חפשי חנם מעבדותם. — (טו) כי את אשר אני פעל וכו׳: ברגע אשר אפעול ואעשה הרע בעיני ה׳, לא ידעתי: ר״ל דעה והשכל אף בינה גם דעת בקרבי אין, כאיש משתגע, (כאשר אמרו אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות סוטה ג׳ ע״א.) כי לא את אשר חפצתי לעשות, ואליו נכספה וגם כלתה נפשי, אעשה, כי אם את אשר שנאתי ואמאס אעשה, מכח התאוות החומריות, אשר עוד נשארו בלבי, אעשה הרע בעיני ה׳ להכעיסו כחסר לב וכאיש משתגע, אשר כל לב בקרבו אין, לדעת כי מנת חלקי וגורלי חלף עבודתי אך תפתה ואבדון יהיו. — (טז) ואם את אשר: ענינו ובעשותי את אשר לעשות לא אביתי ולא חפצתי, וכח בקרבי אין לכבוש את תאוות בשרי, אזי אני מסכים: ר״ל אדע ואעיד אנכי על התורה אתן עדות עליה, כי טובה היא, ונאמנים כל פקודיה, (פסוק י״ב) כי רצוני וחפצי היו מכוונים ומתאחדים עם התורה לבלתי אעשה את אשר עשיתי. — ולכן ממצוא הדברים יֵראה כי התורה מצד עצמותה טובה היא, (פסוק ז׳, י״ג.) ורק הרעות אשר תֵעשינה ממקור התאוות הגופניות תבענה. — (יז) ועתה: כי הרעות אשר אנכי עושה בהכרח ובאונס ממני תפָעלנה, יען התאוות הגשמיות אשר בקרבי הסיתו אותי, לכן לא אנכי הוא הפועל והעושה הרע, כי אם החטא היושב בי מבטן ומהריון ומלידה. וענינו רפיון וחולשת האדם לעשות ולפעול טוב צדק ומישרים בא מצד רפיון רצונו, לא מצד חולשת כחות הרוחניות

אשר

יח כִּי יָדַעְתִּי כִּי בִי בִּבְשָׂרִי לֹא יוֹשֵׁב טוֹב כִּי הָרָצוֹן יִמָּצֵא אִתִּי וְלַעֲשׂוֹת טוֹב לֹא מָצָאתִי: יט כִּי אֶת־הַטּוֹב אֲשֶׁר חָפַצְתִּי אֵינֶנִּי עֹשֶׂה וְאֶת־הָרָע אֲשֶׁר אֵינֶנִּי חָפֵץ אֹתוֹ אֲנִי פֹעֵל: כ וְאִם אֵת אֲשֶׁר־לֹא חָפַצְתִּי אֲנִי עֹשֶׂה לֹא אָנֹכִי פֹעֲלוֹ כִּי אִם־הַחֵטְא הַיּוֹשֵׁב בִּי: כא וּמוֹצֵא אֲנִי תוֹרָה כָּזֹאת אֲשֶׁר

אשר בקרבו, כי הנה ידעו את אשר ראוי לקרב או לרחק, אך בעבור עוצם כח התאוות ועוז היצר אשר צוררים המה לי בנכליהם, ובחלקת אמריהם רכו משמן פתוני, ואפת מבלי דעת, כי רמוני ברפיון הרצון, אשר אין כוח לו להלחם נגדן, עשיתי הרע. (יח) כי ידעתי: בפסוק הזה והפסוק הבא אחריו יבאר הכותב את אשר זכר בפסוק הקודם, כי בי: בכוחות אשר הנה בבשרי, וכמו עצמיותי תהשבנה, הטוב, הנרצה לפני ה׳ ואשר בו רצתה נפשו, לא ישב ולא ישכון, ואין עוצם בהם למלאות פקודי התורה, בכתוב כי יצר לב האדם רע מנעוריו (בראשית ו׳, ה׳.), והכוחות הגופניות האלה תמשכנה אותי אחריהן בנכליהן לעשות הרע בעיני ה׳, ואף כי הרצון, אשר ישכון בקרבי, אשר יחפוץ ויאבה לעשות הטוב, ימצא אתי, (פרק ח׳, ט׳.) מחנינת האל ולא מצד הבשר, בכל זאת לא אוכל לעשות ולהשלים הטוב כאשר אחפוץ, לא מצאתי: לא מצאה ידי די כוח, יען כי כוחות התאוות הרפו והחלישו רצוני להיות כגבר אין איל למו. (יט) כי את הטוב וכו׳: את אשר חפצתי, ואליו נכספה וגם כלתה נפשי להשלים אותי בדרך הרוחני בכל לבי ונפשי ומאודי, לא אעשה, בכל דקדוקיו, כאשר נכון, כי אם להפך, את אשר לא אחפוץ אעשה נגד רצוני. — (כ) ואם וכו׳: ועל כי רפו ידי וכוחותי לעשות את אשר ברצוני ואעשה את אשר לא חפצתי לעשות, לכן לא אנכי: ענינו רצוני ונפש המשכלת אשר בקרבי, פועלו: המה העושים והפועלים הרע, כי אם החטא (פסוק י״ז) הוא הפועל, ככתוב כי כל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום (בראשית ו׳, ה׳.) (ושם ח׳ כ״א.) כי יצר לב האדם רע מנעוריו. — (כא) ומוצא אני תורה כזאת וכו׳: ענינו עת אחקור עצמיותי

לעמוד

בְּחֶפְצִי לַעֲשׂוֹת טוֹב יִמָּצֵא אִתִּי הָרָע׃ כב כִּי חָפַצְתִּי בְּתוֹרַת אֱלֹהִים לְפִי הָאָדָם הַפְּנִימִי׃ כג וְתוֹרָה אַחֶרֶת אֲנִי רֹאֶה בְּאֵבָרַי הַנִּלְחָמָה עַל־תּוֹרַת בִּינָתִי וַאֲשֶׁר

לעמוד על מקורה ושרשה אזי אמצא בקרבי תורה כזאת: ר"ל חוק פנימי ההכרחי אשר ימשכני בחבלי שוא ויתגבר בי לעשות הרע נגד רצוני, ואף כי בחפצי לעשות ולפעול טוב ולשמוע בקול ה', בכל זאת ימצא אתי הרע, אשר עוד ישכון בי, ויעוררני וישביתני מעשות טוב, כנאמר (באיוב י"ד, ד'.) מי יתן טהור מטמא לא אחד ובתהלים (נ"א, ז'.) הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי. — (כב) כי חפצתי בתורת אלהים, ונפשי תגיל במצותיה לפי האדם הפנימי, הוא הנפש הרוחנית המתנגדת בעצמותה אל הבשר והתאוות הגשמיות, והנפש הרוחניות הזאת נחלשה ונרפתה בסבת החטא, ולכן כח בקרבה אין לצאת ולהלחם נגד תאוות הבשר אשר תמשלנה בה, אם לא רוח נכון מאת ה' יצא לישעה ויחל אותה לפעמה. — התורה האלהית תביא ותעורר בקרב לב איש הידיעה, והנפש הרוחנית אשר לו, למען יכירה וידעה וביכלתה לקבל שפע האלהי, הוא הרוח הנכון. אכן הידיעה הזאת אשר תבוא רק באמצעות התורה, רפתה עד מאד, כי עד מהרה ענני החטא ישימו מסך מבדיל ויאפילו זהר ההשפעה הזאת. — וממוצא הדברים האלה תבין ותדע כי האדם, אף כי בא תחת סבלות החטא ואור אלהי בקרבו כמעט נדעך ואיננו, בכל זאת רשף קטן עוד בקרבו ישאר, אשר אם רוח ה' נוססה בו, תתלהב להאיר לו את הדרך אשר, לך בו, ויחם לבבו, למען ידיעת נפש הרוחנית הנזכרת תתעורר בו ותלמדהו ותבינהו כי הוא מיועד מאת אלהים לפעול טוב ולעשות מישרים. וגם בקרב הרשע העריץ לא נאבדה הידיעה הזאת בכלל וכלל, והיא היא התולעת אשר בקרבו, תמוץ דמו ולא תמות, ואשו אשר לא תכבה להגדיל מדורתה. ובתחדשות הרוח הנכון מאת אלהים ברוח הרוחני ממרומים, ימותת הרוח הזה תאוות הגשמיות והבשר, להיות כבריה חדשה. ולפי זה הטוב אשר באדם כיד אלהים לו למנה, אכן הטוב לא יגיע אל תכליתו להיטב מעשי אנוש, על כי הרצון אשר בקרבו נחלש ונרפה מכח תאוות החומריות. — (כג) ותורה אחרת אני רואה: ר"ל אבין ואכיר בעין שכלי חוק פנימי ההכרח, (פסוק כ"א). אשר הוא באברי:

עגינו

הִגְלַתְנִי אֶל־תּוֹרַת הַחֵטְא אֲשֶׁר בְּאֵבָרָי׃ כד אֲהָהּ אֱנוֹשׁ אָנוּשׁ כָּמוֹנִי מִי יַצִּילֵנִי מִגְּוִיַּת הַמָּוֶת הַזֶּה׃ כה אוֹדֶה לֵאלֹהִים עַל־יְדֵי יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ אֲדֹנֵינוּ. וּבְכֵן אֲנִי אֶעֱבֹד אֶת־תּוֹרַת הָאֱלֹהִים בְּבִינָתִי וּבִבְשָׂרִי אֶת־תּוֹרַת הַחֵטְא׃

ענינו בכוחתי ובתאוותי הגשמיות, הנלחמה, החוק הפנימי אשר עלי להכרת נלחם בתורתי בינתי, היא חוק שכלי ובינתי חלק אלהי ממרומים, ואשר הגלתני, להיות כשבוי ועבד, אל תורת החטא אשר באברי: אל הדברים אשר החטא יורני לשמוע בקולו אל אשר יהיה שמה רוחו ללכת, ותורה הזאת מסכימה אל אברי, ר״ל גופי ובשרי. — (כד) ואני אנוש אָנוש העומד בין שתי המערכות האלה אשר ילחמו בי, ושנאתם אף קנאתם אני אסבול, בראותי כי כבדה עלי המלחמה הזאת בקרבי, ואני חלוש ורפה ידים לעמוד על נפשי ולהמלט ולעשות את אשר יאבה רצוני, והחטא יורה בי חציו להכאיב את בשרי, הנני נאנח בשברון מתנים על מעמדי ומצבי הרע דזה ואקרא הה! מי יצילני מגוית המות הזה? ענינו מעצמות המות אשר אחריתו תפתה אבדון ושחת, ובענין הזה אמרו ז״ל (במסכת סוכה כ״ב ע״ב) אמר רבי שמעון בן לקיש יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו (תהלים ל״ז, ל״ב.) ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אין יכול לו שנאמר ה׳ לא יעזבנו בידו (שם ל״ז, ל״ח). — ובזוהר פ׳ קרח אמרינן ר׳ חייא פתח חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה (משלי ט״ז, י״ד.) כמה אית להו לבני נשא לאסתמרא מחובייהו ולנטרא עובדייהו......דהא בכל יומא ויומא עובדייהו במתקלא סלקין ומשגיחין עלייהו לעילא ואכתיבו קמיה .....ועל דא בעי בר נש לאזדהרא מחובוי דהא כמא זמנין עלמא אתתדין: עכ״ד. — (כה) אודה לאלהים וכו׳: ובהשתוחח עלי נפשי ותתעטף במעמד הרע לא אדע תרופה, ונוחם נסתר מנגד עיני, רק זאת נשארה לי בעניי, כי אודה לאלהים בישוע המשיח, אשר גאלני בדמו לשבר מוסרות החטא ולבלע המות לנצח. ובכן: בדברים האלה יכלול עוד הענין אשר דבר עליו עד הנה בקצרה, אני אדע את תורת אלהים בבינתי: ברוח הרוחני אשר בקרבי, ובבשרי את תורת, ר״ל חוקי החטא, אשר יכריחו אותי אל התאוות הגשמיות, באשר ישימו עלי חוק ותורה לשמוע בקולן. —

מבוא

ח א לָכֵן אֵין עַתָּה הָרִשְׁעָה לָאֵלֶּה אֲשֶׁר בְּיֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ הַהֹלְכִים לֹא בְדֶרֶךְ הַבָּשָׂר כִּי אִם־בְּדֶרֶךְ הָרוּחַ:

ח מבוא: בפרק הזה יוסיף הכותב לבאר דבריו בענין התורה אשר אין ביכלתה לתת עוז אף עצמה, למען יגיע האדם אל הקדושה הנכונה אשר תֵּרָצה לאלהים (פרק ז׳, ז׳—כ״א), כאשר רמז על זה בקצרה (שם פסוק ה׳). ויבאר לאמור כאשר יגיע האדם באמצעות האמונה אל ההצטדקות הנכונה על ידי המשיח אשר תצדיקהו, ועונות האדם אשר הרשיעוהו סרו וגם כפרו יחדיו. אז יבוא בברית המשיח, עמו יתאחד, ותחת האדם הקדמון רוח המשיח תחליפהו כח, ותבוא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו לבראו בריאה חדשה ולהקדישהו ולהסיר מקרבו הפחד והרעד אשר עד הנה בסבת חטאותיו החרידוהו והעציבוהו להתעטף נפשו עליו, והנה תעצומות אף תגבורת החטא אשר שכנה בבשר ואשר לא היתה ביכולת התורה להשביתן, ינצח כעת בן אלהים הנולד בבשר, אשר הוא גבור להושיע, וברוח קדשו ממרומו ישבית שנאת אף איבת האדם הגשמי לאלהים, ואף כי ימות האדם בכח החטא אשר עוד עצור בקרבו מבטן ומהריון ומלידה, בכל זאת לבו לא יירא, בידעו כי יקיץ לחיי עולמים ונפשו לא תֵעָזב לשאול לראות שחת. — (א) **לכן אין עתה:** אחרי כי לא תחול עוד על המאמינים בישוע המשיח שום השתעבדות אל התורה (פרק ג׳ אשר אליה מתו (פרק ז׳ ו׳) — לא תמצא עוד שום הרשעה: (ר״ל דבר אשר ירשיעם ויחייבם) לאלה אשר באו בבריתו ובשמו יאמינו ויתהללו אף יתכבדו, ההולכים אחריו, **לא בדרך בשר** הוא הדרך הגשמי אשר יוביל הדורכים בו אל שאול ואבדון, **כי אם בדרך הרוח,** הוא דרך הרוחני, וכל אורחותם ומעגלותם אל ה׳ יקדישו, וכל אשר בהן חיי רוחם אליו יובילו לעבדהו בכל לבבם ובכל נפשם, ועליהם לא תחול עוד הרשעה והעונש המיועד לאלה אשר לא יקימו את כל דברי התורה הזאת, כי רוח המשיח ישכון בקרב לבם וימליץ בעדם וישמרם וינטלם וינשאם להסיר העון מקרבם ולכפרה על כל חטאותם. הבן נא הקורא איך הכותב העריך שתי מערכות, זאת לעומת זאת שת, דרך הבשר ודרך הרוח, בדרך הבשר יכלול כל התאות אשר מבשר ומלב האדם תבואנה

ואשר

ב כִּי תּוֹרַת רוּחַ הַחַיִּים בְּיֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ חִפְּשָׁה אֹתִי

ואשר תסיתנה אותו למלאות כל אשר תחפוצנה, בסבת טבען הנשחת מבטן ומהריון. וענין דרך הוא ההתמשכות והתפעלות הרע במעשה ובפועל. ומול זה דרך הרוח: ר״ל לחדש כל מעשינו כפי התפעלות הרוח הקודש אשר על ידו בריאה חדשה נבראנו. — (ב) כי תורת רוח החיים, בברית החדשה, אשר עליה נאמר על ידי הנביאים לאמור, כי יתן ה׳ את תורתו בקרבם ועל לבם יכתבם, והוא יהיה להם לאלהים והמה יהיו לו לעם (ירמיה ל״א, ל״ג.) ובישעיה (ל״ב, ט״ו.) נאמר כי יערה עליהם רוח ממרום (שם מ״ד, ג׳.) כי אצוק רוחי על זרעך וברכתי על צאצאיך וכן נאמר ביואל (ג׳, א׳.) והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר וכו׳, ובמקום אחר הועד להם: וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם.....ונתתי לכם לב בשר: ואת רוחי אתן בקרבכם (יחזקאל ל״ו, כ״ו.) התורה הזאת תחיה המחזיקים בה באמת ובתמים ותסיר ות ב ל ע ה מ ו ת ה ר ו ח נ י מאת ההולכים בדרכיה בצדק ובמישור, והיא חפשה אותי: שלחני לחפשי בלי מחיר, כי אם בתורת חן וחסד, להיות כבריאה חדשה, ומתורת החטא והמות: ענינו מסבלות ועבדות בה הייתי, ומהשתעבדות אל תורת משה אשר על ידה הגדיל החטא עלי עקבו, בהודע לי על ידה חטאי ופשעי, מבלי תת כח לי להתקומם ולעמוד על נפשי נגד תאות היצר, ומן התורה הזאת חפשתי בסבת תורת המשיח היא הברית החדשה. — תורת רוח החיים ענינו כמו (בפרק ז׳ כ״א, כ׳.) השתעבדות אל התורה אשר תוביל אל רוח החיים להחיות על ידה פגרים מתים בסבת החטא והעון. — ותחת אשר זכר למעלה (ז׳, כ״ד.) בהשתוחח עליו נפשו ותתעטף רוחו בזכרו עניו ומרודו אשר היה לו מקדם בעודנו רבץ תחת משאת חטאיו בסבת עול התורה, אשר שמה מעוקה במתניו, ויקרא לאמור: אהה אנוש אָנוש כמוני מי יצילני מגוית המות הזה, יזכיר כעת אשר נגאל משחת חייו, מעמדו ומצבו אשר יצא לחפשי מהשתעבדות החטא, את אשר יכבד על האדם ורחוק ממנו בעודנו רובץ תחת משאת חטאיו, יקל לו אם רוח החנינה יקימהו

ועליו

מִתּוֹרַת הַחֵטְא וְהַמָּוֶת: ג כִּי אֶת־אֲשֶׁר אֵין לְאֵל יַד

ועליו יערה ממרומים, על ידו ישלים ויעשה את אשר ברצונו. — (ג) אין לאל יד התורה: (כמו לאל ידי בראשית ל״א, כ״ט.) וענינו את אשר לא היה בכח התורה, היא תורת משה, לעשות ולהשלים, לתת לנו כח אף עצמה למלאות ולשמור פקודיה ולהצדיקנו לפני ה׳, ברפיון הבשר: בעבור כי אין כח בגוף האדם, אשר בשר הוא ומקורו נשחת ונרפה בסבת החטא והעון, כנאמר הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי (תהלים נ״א, ז׳.) והמה ימשכו אותנו בחבלי שוא להפילונו אל שאול אבדון וגיא צלמות, עשה האלהים ברב טובו חסדו ואמתו ובחמלתו אשר רחם אותנו, בשלוח את בנו — הוא ישוע המשיח אשר היה אתו בטרם הרים יולדו וגבעות חוללו ובטרם ברא בריאה בארץ. — בדמות בשר החטא, ולא בשר החטא ממש, כי המלך המשיח נולד בגבורות אלהים, לא מזרע איש, כדאמרינן במדרשו של רבי משה הדרשן בפ׳ מקץ (ע״פ ופרעה חולם) וז״ל אמר ר׳ יהושע בן לוי בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. בשר ודם מכה באיזמל ומרפה ברטיה. והקדוש ברוך הוא אין אמונתו כן אלא בדבר שהוא מכה בו מרפא, הה״ד כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפא (ירמיה ל׳, י״ז). וכן אתה מוצא בישראל בדבר שהכם בו בדבר רפאם, חטאו בבתולה שנאמר ושם עשו דדי בתוליהן (יחזקאל כ״ג, ג׳.) ולקו בבתולה שנאמר נשים בציון ענו בתולות בערי יהודה (איכה ה׳, י״א). ומנחמם בבתולה שנאמר שובי בתולת ישראל, שובי אל עריך אלה, עד מתי תתחמקין הבת השובבה כי ברא ה׳ חדשה בארץ נקבה תסובב גבר (ירמי׳ ל״א, כ״ב). רב הונא בשם ר׳ אידי ור״ל אמר זה מלך המשיח שנאמר בו אני היום ילדתיך (תהלים ב׳, ז׳.) עכ״ל. ובפרשת וישב, (על פסוק אל תשפכו דם) כתוב במדרשו של רבי משה הדרשן: הה״ד אף על יתום תפילו ותכרו על ריעכם (איוב ו׳, כ״ז.) זה שאמר הכתוב יתומים היינו ואין אב, אמר רבי ברכיה אתם אמרתם לפני יתומים היינו ואין אב, אף גואל שאני עתיד להעמיד מכם אין לו אב, שנאמר הנה איש צמח שמו ומתחתיו יצמח (זכריה ו׳, י״ב.) וכן אמר ישעיה (נ״ג, ב׳). ויעל כיונק לפניו וכשורש מארץ ציה, ועליו דוד אמר מרחם משחר לך טל ילדותיך

תהלים

הַתּוֹרָה בִּרְפִיוֹן הַבָּשָׂר עָשָׂה הָאֱלֹהִים בִּשְׁלֹחַ אֶת־בְּנוֹ בִּדְמוּת בְּשַׂר הַחֵטְא וּבְעַד הַחֵטְא וְהִרְשִׁיעַ אֶת־הַחֵטְא בַּבָּשָׂר׃ ד לְמַעַן תִּמָּלֵא צִדְקַת הַתּוֹרָה בָּנוּ אֲשֶׁר

(תהלים ק״י, ג׳.) עכ״ל. מצורף לזה מה ששנינו בבראשית רבה בפסוק ותקרא את שמו שת כי שת לי אלהים זרע אחר, רבי תנחומא בשם ר׳ שמואל אמר נסתכלה אותו זרע הבא ממקום אחר ואי זה? זה מלך המשיח עכ״ד. — ובפרשת וירא בפסוק לכה נשקה את אבינו יין ונחיה מאבינו זרע, ונחיה מאבינו בן אין כתיב כאן, אלא נחיה מאבינו זרע, אותו זרע שבא ממקום אחר, ואי זה? זה מלך המשיח עכ״ד — וענין בשר החטא: ר״ל תאר ודמות בן תמותה, והמלך המשיח אף כי במעלתו גדל ממעלת המלכים בכל זאת תארו ודמותו אף צלמו היו באחד מאתנו עור ובשר הָלבש ובעצמות וגידים שוכך, בחומר זך כאשר נברא אדם הראשון מאת הקדוש ברוך הוא בטרם עבר חוק אשר צוה עליו ה׳, בעד החטא: עניננו בעבור החטא למען בהיותו כבן אדם ומעותד כמוהו למקרה ופגע ולמסה, יכפר בעד החטא האדם, וכל פשעינו עליו ישא, אף כי הוא בעצמו היה מבלי חטא, ומרמה לא נמצא בשפתיו, וחמס לא עשה ועמד בנסיון. הרשיע את החטא בבשר (בבשר בה״א חידיעה הנבלעת בדגש) ועניינו בתת המשיח בשרו ונפשו, אשר היו מבלעדי חטא, כופר ופדיון בעד החטא, הרשיע: ר״ל דן והכיר את חטא האדם בבשר לרשעה ולחטא, לכפר עליו, להחליש ולהמית החטא בכופר אשר שת עליו לחטאת. — (ד) ולמען תמלא צדקת התורה: עניינו כל זאת היתה, למען יְמלא ויקויים בנו דין ומשפט התורה, על ידיהם נתחייבנו מצד הצדק להקים כל דבריה ולהענש מצד שורת הדין בצאת הדין לאמתו בעונש המיועד לעוברי פקודיה, ועונש הזה, המוטל עלינו לשאת, נשא בעבורינו משיח אלהי יעקב, אשר הקים כל משפטי התורה ושמע בקול ה׳ ושם נפשו אשם להיות מחולל מפשעינו, ובקחת המשיח עליו כל היסורים והעינוים אשר לפי שורת הדין עלינו היו לסבול, פרע חובינו ומחק שטרי חובותינו, ויצאנו מתורת חיוב אשר היתה מוטלת עלינו, על כי עינויו ויסוריו

בענוינו

הֹלְכִים לֹא בְדֶרֶךְ הַבָּשָׂר כִּי אִם־בְּדֶרֶךְ הָרוּחַ׃ ה כִּי אֵלֶּה אֲשֶׁר הֵם בַּבָּשָׂר יַשְׂכִּילוּ אֶל־עִנְיְנֵי הַבָּשָׂר וְאֵלֶּה אֲשֶׁר הֵם בָּרוּחַ אֶל־עִנְיְנֵי הָרוּחַ׃ ו כִּי הַשְׂכֵּל הַבָּשָׂר מָוֶת וְהַשְׂכֵּל הָרוּחַ חַיִּים וְשָׁלוֹם׃ ז כִּי הַשְׂכֵּל הַבָּשָׂר

כענוינו וכיסורינו יחשבו לנו — וגם צדקתו תעמוד לנו, אשר אנחנו הולכים כעת באמונה נכונה במשיח, לא בדרך הבשר כי אם בדרך הרוח: (פרק ח׳, א׳.) על כי במות המשיח עמו מתנו לתאוות הבשר והיצר, ובקומו עמו קמנו להיות כבריות חדשות בהערות עלינו רוח קדשו ממרומו להורישנו חיי עולמים. — (ה) כי אלה אשר הם בבשר: ענינו אלה האנשים אשר רק תאות הבשר, כל מגמתם היא חלקם בחיים ואלי׳ ידרשו, ישכילו אל עניני הבשר: ר״ל כל מחשבתם וכחם אף בינתם אל תענוגי העולם הזה, ולכן אין להם חלק ונחלה בסוד המשיח ובהצטדקותו, והמה עודנו תחת עול התורה ותחת הקללות המיועדות לעוברי חוקיה ומשפטיה, ואלה אשר הם ברוח: אשר מתו לתאוות הגשמיות והיו כבריות חדשות, יבינו ענינים רוחניים, כל מחשבתם אך לעשות פרי אשר ייטב בעיני ה׳. — (ו) כי השכל וכו׳: השכל וידוע, אף הכרה והתבוננות אליהן, יגיע האדם הגשמי בעודו אחוז בחבלי בוז התאוות וכל מחשבות לבו רק לבשר, לתענוגי העולם הזה, אך אל דברים הגשמיים ולתענוגי התבל ישתרעו, והמה יתעיבו ויכאיבו לו כל חלקה טובה, ויובילו המתענג בהם אל המות, והשכל הרוח: הכרת והתבוננות איש הרוח, ר״ל הרוחני, יובילו אל חיים ושלום. (ז) כי השכל הבשר וכו׳: בפסוק הזה יתן טעם לדבריו אשר זכר בפסוק הקודם, לכן יהיה המות אחרית ממשלת הבשר, ואחרית ממשלת הרוח חיים ושלום, יען כי השכל הבשר היא יאבה את אלהים אשר הוא מקור כל חיים, כי הבשר לא יכנע וישתעבד לתורת אלהים, כי גם לא יוכל: אין ביכולת הבשר או האדם הגשמי להכנע לפני האלהים, — וענין שנאת הבשר את אלהים המתיק המליץ בדר״שי במליצתו: זאת דבקה בה׳, מתקדשת מטומאת העולם אשר נתנה בלבה, וזה ינזר לבושת דרך כרמים. נבדל מצורו מצאתו מרחם, כי נזיר אלהים יהיה מן הבטן, והוא בכבודות

יתקלס

הִיא אֵיבָה אֶת־אֱלֹהִים כִּי לֹא יִכָּנַע לְתוֹרַת הָאֱלֹהִים כִּי גַם לֹא יוּכָל׃ ח וְאֵלֶּה אֲשֶׁר הֵם בַּבָּשָׂר לֹא יוּכְלוּ לְהֵרָצוֹת לֵאלֹהִים׃ ט וְאַתֶּם לֹא בַבָּשָׂר אַתֶּם כִּי אִם־בָּרוּחַ אִם בֶּאֱמֶת רוּחַ הָאֱלֹהִים שֹׁכֵן בָּכֶם. וְאִישׁ אֲשֶׁר אֵין לוֹ רוּחַ הַמָּשִׁיחַ זֶה אֵינֶנּוּ מִשֶּׁלּוֹ׃ י וְאִם הַמָּשִׁיחַ בָּכֶם אָכֵן הַגְּוִיָּה מֵתָה מִפְּנֵי הַחֵטְא אַךְ הָרוּחַ הוּא חַיִּים מִפְּנֵי הַצְּדָקָה׃ יא וְאִם רוּחַ הַמֵּקִים אֶת־יֵשׁוּעַ מֵעִם־

יתקלס יעשה לו בבהט ושש רצפה, ובידו רצפה לשלח רשפה, לבער הקודש מן הבית. והיא עצובת רוח יוצאת לשאוב מים טהורים מן המקדש לכבות את השרפה וכו׳. — (ח) ואלה וכו׳, אשר הם בבשר יהיו ובו עונג אף נחת ימצאוה לא יוכלו להרצות לאלהים בטרם הרוח הנכון מאת אלהים יחיים ברוב חסדו. — (ט) ואתם: אשר כעת נגאלתם חנם על ידי ישוע המשיח ובו תדבקו, לא עוד בבשר אתם, כאשר הייתם בעודכם תחת ממשלת העון והחטא, כי אם ברוח, אם מלת התנאי, ור״ל רק בזה האופן תוכלו להיות ברוח כבריה חדשה, אם באמת רוח אלהים יעשה אתכם משכן ומקדש לשכון בתוככם. ומבלעדי הרוח הזה אשר הוא הרוח המשיח אשר על ידו ומאתו קבלנו הרוח הזה, איננו משלו: איננו מכת המאמינים בשמו ובאי בבריתו להיות לו סגולה, ולא בשמו נקרא ואין לו חלק ונחלה עם המאמינים בשמו באמת ותמים. כי רוח המשיח הוא הקשר האמיץ והחזק אשר יחבר כל המאמינים בשמו לאחדם כגוף וכנפש אחד איש איש על עבודתו ועל משאו, ומבלעדו הקשר הזה איש מאיש נתק ורוחו לא יבוא ביניהם. — (י) ואם המשיח בכם, ובקרבכם ישכן רוחו, אכן הגויה מתה: ענינו תאות הגשמיות תהיינה כמו פגרים מתים אשר כוח בקרבם אין להפיל אתכם אל שאול ואבדון, ואף אם תפלו עד מהרה תוכלו לקום, אך הרוח, אשר מלפני המשיח יבוא הוא הרוח הקודש אשר יוסיף עצמה וחיים מפני הצדקה: ענינו בעבור הצדקה הידועה, והיא צדקת המשיח אשר על ידי האמונה בו, לנו לצדקה תחשב. — (יא) ואם רוח אל עליון קונה שמים וארץ המוציא יש מאין

הַמֵּתִים יִשְׁכּוֹן בָּכֶם זֶה אֲשֶׁר הֵקִים אֶת־הַמָּשִׁיחַ מֵעִם־הַמֵּתִים יְחַיֶּה גַּם אֶת־גְּוִיֹּתֵיכֶם בְּנוֹת הַתְּמוּתָה עַל־יְדֵי שְׁכִינַת רוּחוֹ בָּכֶם׃ יב לָכֵן אָמְנָם אַחַי חַיָּבִים אֲנַחְנוּ אַךְ לֹא לַבָּשָׂר לְהִתְהַלֵּךְ אַחֲרֵי הַבָּשָׂר׃ יג כִּי אִם־חַיֵּי הַבָּשָׂר תִּחְיוּ מוֹת תְּמֻתוּן. וְאִם בָּרוּחַ תָּמִיתוּ אֶת־פָּעֳלֵי הַגּוּף חָיֹה תִחְיוּן׃ יד כִּי אֵלֶּה אֲשֶׁר תְּנַשְּׂאֵם רוּחַ

מאין, והמקים והמעורר את ישוע מעם המתים ישכון בכם: ר״ל בקרבכם, להקים גם אתכם מקברות התאוה וממות החטא והעון, ולהפכבם כמו חומר יוצר, להיותכם כבריאות חדשות, כמקדש אלהים, לשכן בקרבכם רוח קדשו, אזי הרוח הזה, הוא הוא גם אתכם גם גויתכם אלה בנות התמותה המעותדים למות לגוע ולשוב אל אפרן, יחיה, לפאר ולהדר אותן מאשר היו בתחלה על ידי שכינת רוחו בכם ענינו כי ישכן רוחו בכם, ורוחו המחיה הכל גם את גויתכם יחיה, כי באמצעות האמונה יתאחדו אלה המאמינים בשמו עם האלהים המקים את ישוע מבין המתים. — (יב) לכן: יען כי המשיח נתן אשם נפשו ועל ידו נגאלנו מהשתעבדות התורה והחטא ולקחנו מאתו מתנות הרוח ועוד מתנות רבות ונכבדות מאלה הצפונות למאמינים בשמו באמת ותמים. אמנם: ענינו לכן באמת ולפי שורות הדין והצדק, הכרנו כי חייבים ומשועבדים אנחנו כעת, אך לא לבשר, לתאות הגשמיות, אשר על כי בעון הוללנו, עוד נשארו בקרבינו, ואשר עוד תסיתינה להתהלך אחרי תאוות הבשר. — (יג) כי אם תחיו: אם אתם, אשר ממשלת העון והחטא נגאלתם, עוד תשובון למעמדכם הראשון, ועוד תפלו במהמורות היצר הרע ללכת בשרירות לבבכם, למען חיות חיי בשר, מות תמותון, מחיים הנצחיים אשר אין קץ ותכלית להם תשרשו, כאשר מאז נאמר כי ביום אכלך ממנו מות תמות (בראשית ב׳, י״ז), ואם ברוח: ענינו על ידי פעלי הרוח הקודש אשר נתן לכם, תתעוררו ותתחזקו בתפלה, תמיתו את פעלי הגוף: ר״ל תחלישו ותסירו מקרבכם תאוות הגשמיות להשבית ממשלת חטא נחש הקדמוני, אזי חיה תחיון חיי עולמים. — (יד) כי אלה האנשים אשר תנשאם רוח אלהים, תגביהם מעל

תאות

אֱלֹהִים בְּנֵי אֱלֹהִים הֵמָּה׃ טו כִּי לֹא לְקַחְתֶּם אֶת־רוּחַ הָעַבְדוּת שֵׁנִית לְיִרְאָה אַךְ לְקַחְתֶּם אֶת־רוּחַ הַבָּנִים

תאוות הבהמיות, אשר על ידם נמשלו כבהמות אשר רוח אין בהן, ותעמידם למעלה מדרכי העולם הזה ומהמון תאותיו בעודם בחיים המה, להושיבם בשמים ולבזות כל מחמדי התבל, בני אלהים: המה כל רואיהם יכירום כי רוח ה׳ נוססה בהם להנחילם מרב טובו הצפון לצדיקים, וכאשר התפלל דוד המלך ע״ה למדני לעשות רצונך כי אתה אלהי, רוחך טובה תנחני בארץ מישור (תהלים קמ״ג, י׳.) ובתנחומא אמרינן (דף י״ח, ב׳.) כל מה שהצדיקים עושין ברוח הקודש עושין. — (טו) כי לא לקחתם: ענינו על ידי בשורת הברית החדשה לא קבלתם שנית רוח העבדות והשתעבדות, להיותכם אל האל בגדר ובסוג העבדות כעבד אל אדוניו אשר יבהל ויפחד ותסמר שערת בשרו בקרבו אליו, כאשר פחדו ורהו אבותיכם במעמד הראשון ביום הקהל — כאשר נאמר ויחרד כל העם אשר במחנה ויהי קול השופר הלך וחזק (שמות י״ט, כ׳.) אנכי עומד בין י״י בעת ההיא להגיד לכם את דבר י״י כי יראתם מפני האש ולא עליתם בהר (דברים ה׳, ה׳.), — גם לא יביאכם הרוח הזה אשר אתם כעת קבלתם תחת עול התורה להעמים עליכם משא אשר לשאת לא תוכלו, אך לקחתם כעת, אתם אשר תעמדו בסוד ישוע המשיח ובאתם בבריתו את רוח הבנים: ענינו כי אתם באתם כעת אל אלהים בסוג ובגדר הבנים אל אביהם כאשר נאמר ונתתי להם בביתי ובחמותי יד ושם טוב מבנים ומבנות (ישעיה נ״ו, ה׳.) והאל אשר הוא אביכם ירחמכם בהערות עליכם רוח קדשו ממרומו על ידי משיחו לשמור מצותיו בלי יראת עונש ובלי תקות שכר כי אם מאהבה: כאשר ישמור הבן פקודת אביהו, ובו: ר״ל ברוח הקדוש הזה אשר קבלנו על ידי המשיח בבשורת הברית החדשה, קוראים אנחנו, עת נשפוך שיחנו לפני אלהים, אבא: ר״ל אבינו, למען הוא ימלא משאלותינו כאשר ימלא האב משאלת הבן. — וכדי להבינך המאמר הזה, ידוע תדע כי בימים ההם ברדות עוד איש באיש בפרך, והעבד קנין כסף אדוניו כשדהו וכברמו יחשב, היה מצב ומעמד העבד בתכלית השפלות והכנעה, ולא יוכלו לקרוא אדוניהם בשמם

אֲשֶׁר בּוֹ קֹרְאִים אֲנַחְנוּ אַבָּא אָבִינוּ: טז הָרוּחַ עַצְמוֹ מֵעִיד לָנוּ יַחַד עִם רוּחֵנוּ כִּי בְּנֵי אֱלֹהִים אֲנָחְנוּ: יז וְאִם בָּנִים אָז גַּם יוֹרְשִׁים יוֹרְשֵׁי אֱלֹהִים וְגַם יוֹרְשִׁים יַחַד עִם הַמָּשִׁיחַ. אִם אֱמֶת הַדָּבָר כִּי נְעֳנֶה עִמּוֹ לְמַעַן גַּם עִמּוֹ

או בשם אב כי אם בשם אדון, וכדאמרינן במסכת ברכות (ט"ז, ע"ב.) עבדים ושפחות אין קורין אותם אבא פלוני ואמא פלונית. וכתב רש"י ולא בבניהם קאמר אלא בשאר בני אדם, כעין שאנו קורין עכשיו מר פלוני מרת פלונית, כך היו רגילין לומר אבא פלוני, ואמא פלונית, עכ"ד — וכאשר אסרו כי יקרא העבד בשם אבא פלוני, כך אסרו כי יקרא העבד את אדוניו בשם אבא, כי התיחסות העבד אל אדוניו איננו בגדר האב והבן, וזהו ביאור הענין כי בעת אשר יצאנו לחירות מתחת יד סבלות החטא והיצר הרע והשתעבדות התורה, נוכל להתקרב לפני אלהים ולקראהו באמת ובתמים בשם אב, ונתייחס אליו כהתיחסות הבן אל אביו. — (טז) הרוח עצמו: הרוח הקדוש מאת אלהים, אשר הוא אבינו המעורר אותנו במשלו בנו להמית תאות הבשר בקרבנו, מעיד לנו, עת יקרבו עלינו מרעים להלשין אותנו ולהבאיש ריחינו, יחד עם רוחנו: הוא הרוח הנכון המחודש בקרבנו, כי בני אלהים אנחנו, להביאנו אל המנוחה והנחלה לרשת שלום והשקט אף בטחה. — (יז) ואם בנים וכו': אם אמת ונכון הדבר אשר יעיד רוח הקודש ורוחינו, כי התיחסותינו אל אלהים כהתיחסות הבן אל אביו, אזי תגיע לנו מכח התיחסות הזאת הירושה המיועדת לבן מאת אביו, ונהיה יורשים כמו יורשי אלהים לרשת מאתו רב הטוב הצפון לבניו, וגם יורשים אנחנו יחד עם המשיח, בהתאחדנו עם המשיח בקשר אמיץ וחזק להצטדק בעבורו, ועל ידו נהיה באי כחו לרשת עמו, אם, אך בתנאי, אם אמת הדבר כי נענה עמו, לקבל באהבה ובחיבה כל היסורים והענוים אשר יבואו עלינו בעבור אמתו ובעבור שמו הגדול, למען גם עמו נכובד, לרשת עמו חיי עולמים, אשר אין קץ ותכלית לטובה ויפיה — וענין הדבר הזה כי לא נזכה לרשת עם המשיח אשר לו נתן השלטון על כל אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אם לא נעונה עמו, כאשר יורשים הבאים לחלוק בנכסים לא יזכו בהן עד כי גם יפרעו

ויסלקו

נִכְבָּד׃ יח כִּי חִשַּׁבְתִּי כִּי עֱנוּת הַזְּמַן הַזֶּה אֵינֶנָּה שָׁוָה לַכָּבוֹד הֶעָתִיד לְהִגָּלוֹת בָּנוּ׃ יט כִּי הַבְּרִיאָה כֻּלָּהּ

ויסלקו מעליהם השעבוד אשר על הנכסים האלה, כי אם את הנכסים יקבלו גם השעבוד יקבלו, כן אנחנו חייבים לקבל בעבורו ובעבור אמתו כל הענוים והיסורים אשר יגיעו עלינו, לצרף אותנו ולהתמם עמו אם אנחנו נירש עמו במלכותו. — (יח) כי חשבתי: ענינו בכח שכלי הנני מבין אם תעריכנה ענות הזמן, צרות, דאגות והמון תלאות המעותדות לאדם להענות בהן בעודנו בחיים, בעולם הזה אשר כצל יברח ולא יעמוד, עם הכבוד והנועם האלהי העתיד להגלות בנו, אשר נכון ומעותד הוא לנו, ויגלה לעין כל מתן שכר עבדי ה׳ ועונש אשר יגיע למרגיזי אל ועוברי בריתו, אם אלה לקראת אלה יעמודו ויעריכו יחדיו, אז ימצא כי ענות הזמן לא שוה: ר״ל נקלה וכאין נחשבה, מול רב הטוב הצפון ליראי ה׳ באמת ובתמים — קץ שם אלהים לכל צרה וצוקה, אכן אין תכלית ואין קצבה אל הנועם האמתי, וכאשר המתיק ן׳ גבירול באמרו:
שם נוה הנשמות הטהורות, בו נועם בלי תכלית וקצבה הוא העולם הבא... שם מעמדות ומראות, לנפשות העומדות, במראות הצובאות את פני האדון לראות ולהֵראות, שוכנות בהיכלי מלך עומדות על שולחן המלך..... זאת המנוחה והנחלה אשר אין תכלית לטובה ויפיה, גם זבת חלב ודבש היא וזה פריה, עכ״ד — ובפרקי אבות אמרינן, רבי יעקב אמר יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עולם הזה.
— (יט) כי הבריאה כלה: ענינו כל הטבע, כי מעת עבר האדם את מצות אלהיו ומעדן גורש לעבוד את האדמה ולאכול לחם בזיעת אפו, ארר ה׳ את האדמה בעבורו לאמר, ארורה האדמה בעבוריך בעצבון תאכלינה כל ימי חייך וכו׳ (בראשית ג׳, י״ז.) ומאז תחול קללת אלהים על כל הטבע, אשר נבראה בטרם ברוא אלהים את האדם בתכלית השלימות וההוד וההדר, ובבראשית רבה פ׳ כ״ו נאמר בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את האדם הראשון השליטו על הכל, הפרה היתה נשמעת לחורש והתלם נשמע לחורש. כיון שחטא אדם מרדו עליו, הפרה לא היתה נשמעת לחורש והתלם לא היה נשמע לחורש עכ״ד. — והבריאה כולה תאנה, על כי אפס כחה מאשר היה בה

בימי

בְּתִקְוָתָהּ הָעֲצוּמָה תִּקְוֶה לְהִתְגַּלּוֹת בְּנֵי הָאֱלֹהִים׃

בימי קדם. — אכן היא תקיה בתקותה העצומה, כי אל עוד יחדש ימיה, ואחרי בלותה תהיה לה עדנה כימי קדם, בהם יוסר צעיף אלמנותה בו כסתה פניה, ביום ההוא יוסר קללה מבני אדם ויבולע המות לנצח על ידי משיח צדקו. ובימים ההם יתגלו המאמינים בשמו וכולם ידעו ויבינו כי בני אלהים המה. — והדברים האמתיים האלה כסוד חתום וכמוס היו לבני ישראל למשמרת, ואמרו במדרש רבה (במדבר פרשה י"ג.) ששה בנים שבאו מנחשון היו בעלי ששה ברכות.... דוד דכתיב יודע נגן וכו' (שמואל א' ט"ז, י"ח. משיח דכתיב ונחה עליו רוח ה', רוח חכמה ובינה (ישעיה י"א, ב'.) הרי תרין, רוח עצה וגבורה הרי ד', רוח דעת ויראת ה' הרי ששה. דניאל, חנניה, מישאל ועזריה מנין, וכו' . . . . רבי ביבי בשם רבי ראובן......ששה דברים נטלו מאדם הראשון ועתידים לחזור על ידי בן נחשון הוא משיח (דוד המלך יצא מנחשון כמו שהוכיח רש"י בפירוש מגלת רות, מתנת כהונה אלו הן ששה דברים שנטלו מאדם הראשון: זיוו, וחייו, וקומתו, ופירות הארץ, ופירות האילן ומאורות. זיוו מנין? שנאמר משנה פניו ותשלחהו (איוב י"ד, כ'.), חייו? שנאמר כי עפר אתה ואל עפר תשוב (בראשית ג', י"ט.). קומתו? שנאמר ויתחבא האדם ואשתו (שם ג', ח'.), שעשה קומתו מאת אמה. פירות הארץ ופירות האילן? שנאמר ארורה האדמה בעבורך (שם ג', י'.). מאורות? שנאמר וחפרה הלבנה ובושה החמה (ישעיה כ"ד, כ"ג.) — ומנין שנגנזם? דכתיב וימנע מרשעים אורם (איוב ל"ח, ט"ו.). ומנין שעתיד להחזירה לימות המשיח?.....זיוו מניין? שנאמר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו (שופטים ה', ל"א), חייו? שנאמר כימי העץ ימי עמי וכו' (ישעיה ס"ה, כ"ב.), פירות הארץ ופירות האילן מניין? דכתיב כי זרע השלום הגפן תתן פריה והארץ תתן את יבולה והשמים יתנו טלם והנחלתי את שארית העם הזה את כל אלה (זכריה ח', י"ב.), מאורות? שנאמר והיה אור הלבנה כאור החמה וכו' (ישעיה ל', כ"ו.) עכ"ד. — ועוד נרחיב הדבר הזה אי"ה בפסוק הבא להודיעך

כ כִּי לֹא מִנַּפְשָׁהּ נִכְבְּשָׁה הַבְּרִיאָה לִפְנֵי הַהֶבֶל. כִּי אִם־

קושט אמרי אמת שכל טוב לכל עושיהם. — (כ) כי לא מנפשה נכבשה הבריאה וכו׳: ענינו כי העולם הנראה וכל הטבע בכללו, נכבשה תחת ההבל: ר״ל הכליון והבליה, וישלטו עליה בסבת נפילת האדם ממעמדו, והמה משועבדים בעת לחטא, כי הרשעים ופועלי און ישתמשו בהם ללכת בשרירות לבם ולמלאות תאותיהם ולהכעים ליוצרם. והכליון והבליה בהם נכבשה הטבע כולה, לא מנפשה נכבשה, כי אם בסבת החטא אשר חטא אבינו הראשון, אשר לא שמע בקול אלהיו. והטבע כולה עד היום נכבשת ולא תמרה את פי אלהיה אשר כבש אותה בתקוה: כי הטבע כולה תְּקַוֶּה כי עוד ימים יבואו ותגאל להיות כימי קדם. — וגם בענין הזה דעת חכמי ישראל האמתיים יסכימו, ואעתיק אמרותיהם. וז״ל הרב בעל עבודת הקודש, והובאו דבריו בספר של״ה (דפוס פיורדא דף כ״ג ע״ב) והנה ידוע כי בתחלת הבריאה הוטבע העולם לטובת האדם והנאותיו על השלימות והטוב שבפנים שאפשר לו. גם כיוון בו שיחיה חיים נצחיים. וחטאו גרם לו שישתנה טבעו של עולם עליו ועל כל הבאים אחריו, וסוף האדם למות, וכמו שהעיד הכתוב באמרו ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם. וארז״ל בפרק אין דורשין, כיון שסרח הניח הקדוש ברוך הוא ידו עליו ומיעטו. נראה מכל זה שבכח האדם היתה כל השלימות האפשרית. וכן האדמה נענשה גם כן, וכמ״ש ארורה האדמה בעבוריך בעצבון תאכלינה וכו׳, וקוץ ודרדר תצמיח לך (בראשית ג׳, י״ח). הרי היא גם היא נענשה כשלא תוסף תת כחה, ומה שהוטבע בה בתחלת הבריאה. ובזה כיוונו הכתובים שמעידים כי לעתיד לבא ישובו המעלות והטובות אל טבעם ושלימותם שהיו בו בתחלת הבריאה, ונתמעטו בסבת החטא, והוא שדייקו באמרם הגפן תתן פריו, כלומר הפרי הראוי לתת לה כמו שהיתה בתחלת הבריאה. וכן הארץ תתן יבולה והשמים יתנו טלם, שנעצר בסבת חטא של אדם. וכל הדברים יחזרו ליושנן ולסוף חזרת כל הדברים ליושנן ולתקונן וצאתם ממעוטן וקלקלתן בסבת החטא, ושובם למלואתן ושלימותן כמו שכוון בהן בוראן. ואמר הנביא ע״ה רנו שמים כי עשה ה׳

ישעיה

בְּעֶבוּד הַכֹּבֶשׁ אֹתָהּ בְּתִקְוָה׃ כא כִּי גַּם הַבְּרִיאָה עַצְמָהּ תֵּצֵא לַחָפְשִׁי מֵעַבְדוּת הַשַּׁחַת לְחֻפְשַׁת כְּבוֹד בְּנֵי הָאֱלֹהִים׃ כב כִּי יָדַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר־כָּל־הַבְּרִיאָה נֶאֱנָחָה

(ישעיה מ״ד, כ״ג) וזה כנגד מיעוט המאורות שלקו ונתמעטו בסבת החטא, ולזה בא מארת חסר על חסרונן. העירו תחתיות הארץ כנגד פירות הארץ ופירות האילן, וקללת האדמה שנתקללה בסבת החטא. ולזה המשיך פצחו הרים רנה יער וכל עץ בו. ובאר סבת זה ואמר כי גאל ה׳ יעקב ובישראל יתפאר (ישעי׳ מ״ד, כ״ג) כי אז ישובו כל הדברים לתקונן וימלאו כל החסרונות, וזה כשימחה החטא הגורם כל זה. וזה שהקדים באמרו מחיתי כעב פשעיך וכו׳ (שם מ״ד, כ״ב.) רנו שמים וכו׳ (שם מ״ד, כ״ג.) כי החטא הקדום גרם קלקול ומעוט עליונים ותחתונים, ובשובם אל יושנם כמו שכוונה בהן החכמה העליונה, השלימות ההיא שישיבו אליה, היא רנתן ושמחתן בהיותן אל הכוונה שכוון בהם בבריאתן..... ואין ספק..... שאין העולם נוהג אחר החטא כמו שהיה נוהג קודם החטא, כי החטא ממית וגורם קלקול העולמות והפסד סדרי בראשית ושנוי טבעו של עולם. ויאמין עם זה שהכוונה העליונה בבריאה לא הגיעה עדיין ולא נשלמה, והכרח שתשלם ותגיע על כל פנים..... ויוחזר הכל ליושנו בימות המלך המשיח כי תושלם אז הכוונה העליונה עכ״ד׳ — (כא) כי גם הבריאה עצמה, אשר תאנח כעת תחת סבלותה, על כי נחשך מאורה ונפל כחה מאשר היה בימי קדם בימי נעוריה, תצא לחפשי, מסבל הקללה השוכנת עליה בסבת החטא, ותגיע למעלה ולשלימות, אשר כיוון אליה יוצרה בעת יצאה במאמרו מחוק האדמה, מעבדות השחת, להיותה משועבדות כעת לעבדות החטא והתאוות אשר ירדו אותה ללכת אחריהם ולהתעלם עמהם, להשביע נפש הבהמתי, ולרעות רוח מלהיב שלהבת התאוה, מעבדות הזאת תגאל לחפשת כבוד בני אלהים: ענינו לפאר ולהדר ולעלה החופשה אשר תהיה לבני אלהים, כי אז הטבע תקח חלק ונחלה בשמחתם, ויחדיו ירונו בגאון ה׳ ובהדר עוזו, ואז הבריאה והטבע יחדיו תצאינה לחפשי, ושמחת עולם תשיגנה אין פרץ ואין אנחה עוד. — (כב) כי ידענו אשר כל הבריאה והטבע נאנחות ותחילינה

בחבליהן

וְתָחִיל כֻּלָּהּ בַּחֲבָלֶיהָ עַד־עָתָּה׃ כג וְלֹא הִיא לְבַדָּהּ אַךְ גַּם אֲנַחְנוּ אֲשֶׁר לָנוּ רֵאשִׁית פְּרִי הָרוּחַ גַּם אֲנַחְנוּ נֶאֱנָחִים בְּנַפְשֵׁנוּ וּמְיַחֲלִים לְהִלָּקַח לְבָנִים זֹאת פְּדוּת גְּוִיָּתֵנוּ׃ כד כִּי בַתִּקְוָה נוֹשַׁעְנוּ אַךְ הַתִּקְוָה הַנִּרְאָה לָעֵינַיִם לֹא עוֹד תִּקְוָה כִּי אֵת אֲשֶׁר אָדָם רֹאֶה לָמָּה עוֹד יְקַוֶּה לּוֹ׃ כה אַךְ אִם נְקַוֶּה אֶת־אֲשֶׁר לֹא רָאִינוּ אָז בְּדוּמִיָּה נְחַכֶּה לּוֹ׃ כו כֵּן גַּם הָרוּחַ

בחבליהן כמו יולדה יושבת על המשבר אשר תקוה על העת כי תמליט ותשמח. — (כג) ולא היא לבדה: ר״ל לא הבריאה והטבע לבדנה תאנחנה ותחילינה ותצפינה על עת גאולתן ושובן למעמדן הראשון בימי קדם, אך גם אנחנו, אשר נגאלנו כעת בדם ברית ישוע המשיח, ומאתו לקחנו חסד ורחמים, אשר לנו ראשית פרי הרוח, כבכורים וכמנחה חדשה, אשר מאת ה׳ ומשיחו בא ונפל בחלקינו. נאנחים: עינינו נכספנו בנפשינו ומיחלים להלקח לבנים: עינינו להתגלות לעין כל בשר כי בני אלהים אנחנו, ולרשת הנחלה המיועדת לבניו. וכאשר נוחיל כי תוסר מאתנו כל כאב וכל צוקה, כן נוחיל זאת פדות גויותנו: כי גם גויותנו וכל כחינו תשובנה לקדמותן כאשר ברא אותן ה׳, ויבלע המות לנצח. — (כד) כי אנחנו המאמינים בה׳ ובמשיחו, בתקוה נושענו, כעת בהתאחדות עם האלהים, אך התקוה, אשר על ידה הגענו אל הדברים האלה, בהם לקחנו מתנת החן, לא עוד תקוה תקרא, כי הדבר אשר האדם בעיניו ראה, ובלבבו יבין, איננה תקוה, ולמה יקוה אליו עוד? אכן תקותינו תשתרע אל התכלית השלימות והכבוד האמיתי, אין קץ לתכליתו ויפיו, עין לא ראתה אלהים זולתיך יעשה למחכים ומיחלים לישועתו. — (כה) אך אם נקוה את אשר לא ראינו, ולא נשיגו בעין, בעין בשר ובעין השכל, ובכל זאת נקוה עליהן, על כי הבטחות האלה נאמרו בנבואה על ידי חוזי אל וציריו מפי עליון, אשר לא איש הוא ויכזב ובן אדם ויתנחם, אז בדמיה נחכה לו: כאשר נאמר טוב ויחיל ודומם לתשועת אלהים. — (כו) בכל הפסוקים הבאים עד סוף הפרק הזה, יכלול הכותב בקצרה עוד הפעם את הדברים הנזכרים

אשר

עוֹזֵר לְרִפְיוֹנֵינוּ כִּי מַה אֵפוֹא לְהִתְפַּלֵּל כָּרָאוּי לֹא יָדָעְנוּ אַךְ הָרוּחַ הוּא מַפְגִּיעַ בַּעֲדֵנוּ בַּאֲנָחוֹת עֲמוּקוֹת מִלְּמַלֵּל׃ כז וּבוֹחֵן לְבָבוֹת הוּא יֹדֵעַ אֶת־הַשְּׂכֶל׳׳ הָרוּחַ כִּי כִלְבַב אֱלֹהִים יַפְגִּיעַ בְּעַד הַקְּדֹשִׁים׃ כח וְיָדַעְנוּ כִּי לְאֹהֲבֵי הָאֱלֹהִים הַכֹּל פֹּעֵל יַחַד לְטוֹב לָאֵלֶּה הַקְּרוּאִים בַּעֲצָתוֹ׃

אשר יובילו את האדם לתכלית האושר וההצלחה האמתית, — כן גם הרוח: ענינו כאשר תקותינו בה נגאלנו תשתרע על אשר עוד לא ראינו, לאמץ אותנו למען לא נבוש ונכלם, כן היא תפלתינו בשפכינו שיח לִפני אלהים על הדברים אשר לא נבין עד תכליתם, כי בקוצר ידיעתינו לא נדע על מה נתפלל, ולא נבין את אשר ייטב לנו באמת, ואיך תהיה התפלה הזאת לרצון לפני אלהים כראוי ונכון, אך בכל זאת נתפלל ונקרא ממעמקי לבבינו אל ה׳, יען הרוח הקודש אשר נתן לנו ואשר ישכון בקרבינו, הוא הסומך אותנו בעת ימעדו קרסולינו ומשאת תלאות תכבדנה עלינו, והוא הוא העוזר לרפיונינו בהכין לבבנו לתת לנו מענה לשון, לשום בפינו ולבבינו את אשר נתפלל ונדבר, והוא מפגיע בעדינו, באין אומר ודברים, את אשר תקצר לשון בשר להשביח המון הלב, באנחות עמוקות מלמלל: אשר עמוקות הן לדלותן ולהגידן בשפתתינו, באומרו דברים לא נוכל, כי אם באנחות לבבינו נרמוז עליהן, אשר להגידם שפת לשון בשר קצרה ואלה האנחות אשר נעלה, נעלה לפני האלהים הבוחן תעלומות לב, ואשר לו נתכנו עלילות. — (כז) ואלהים הבוחן לבבות, וחופש כל חדרי בטן, המבין אנחות לבבינו באין אומר ודברים, הוא יודע את השכל: ר״ל התכלית הנרצה, אשר אליה היתה כוונת ומחשבת הרוח, אף כי אין מלה בלשונינו, ורוח הקודש, אשר הוא רוח חן ותחנונים, (זכריה י״ב, י׳.) יפגיע בעד הקדושים: ענינו ימליץ לשום דבריו בפיהם, כלבב אלהים: כאשר ראוי ונכון לפניו. — (כח) וידענו וכו׳ · ענינו גם נמצא נוחם ומרגוע בעתות צרה ומצוקה, על אשר ידענו, על פי התורה והנביאים, כִי לאוהבי האלהים, ושומרי מצותיו, אשר יאהבוהו בכל לבבם ובכל נפשם, ויאמינו ברחמיו הרבים, הכל, כל הדברים אשר יגיעו אליהם, ואף המצוקות והתלאות אשר תעבורנה עליהם: פעל יחד: ר״ל תפעלנה

יחדיו

כט כִּי עַל־אֵלֶּה אֲשֶׁר יָדַע מִקֶּדֶם גַּם מִקֶּדֶם גָּזַר אֲשֶׁר יִהְיוּ בִּדְמוּת בְּנוֹ לְתִתּוֹ בְּכוֹר בֵּין אַחִים רַבִּים.

יחדיו. בתכליתן האחרון, לטוב: להיטיב לאלה הקרואים לבשורתו בעצמתו מקדם, כאשר גזרה חכמתו יתעלה עליהן, וכאשר נאמר בטרם אצרך בבטן ידעתיך (ירמיה א׳, ה׳.) וכהאי דאמרינן במסכת תענית (כ״א ע״א) אמרו עליו על נחום איש גם זו שהיה סומא משתי עיניו גידם משתי ידיו קיטע משתי רגליו וכל גופו מלא שחין, והיה מוטל כבית רעוע ורגלי מטתו מונחין בספלין של מים כדי שלא יעלו עליו נמלים וכו׳...... ואמאי קרו ליה נחום איש גם זו? דכל מלתא דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה עיין שם המעשה שאירעו — ועיין עוד בסנהדרין (ק״ח סוף ע״ב) ובמסכת שקלים (דף ט׳ ע״א). — (כט) כי על אלה אשר ידע מקדם: דע והבן כי הרצון והידיעה מקדם, אשר נאמר מאל יתעלה, הוא סוד חתום וכמוס, וכמעט כל בעלי מחקר נסוגו אחור מלהבין דבר זה עד תכליתו ואמתו, כי לא ידעו מה הוא. וענין ידיעתינו בערך ידיעת האלהים היא רק בערך שלילה, וכמאמר המליץ בדר״שי בהשגת קצת שולליות ילבש צדקה מבקר בהיכליך, ובהבנות ההרחקות יקרב איש להשתחוות לך..... כמו העטלף אשר אור יקרות לא ראתה עינו לחולשת כחו וחושיו, והוא בהכרח מצייר חוזק נצוץ השמש אחרי היותו בורח ממנו, כמו שיצרייהו הנשר ציור אמתי ברוב התקרבו אליו להתענג בזיוו. ואם שני מיני הציור אין ביניהם הדמות עכ״ד. — והרצון אשר אנו גוזרים אל השם יתברך, איננו רצון כרצונינו, הנכנס תחת גדר הזמן והמקום „כי רצונו נמשך אחר חכמתו ויכלתו, וכמו שחכמתו ויכלתו הן בלתי בעלי תכלית, ואינן ממין חכמתינו ויכלתינו, כן רצונו אינו ממין רצונינו. וכמו שהמדע והחכמה בו יתברך איננה דבר נוסף על העצמות, אבל היא ענין עצמותו, וכמו שעצמותו נעלמה תכלית ההעלם, ולא נבין ממה שניחס אליו החכמה, אלא לסלק מעליו הסכלות שהוא ההפך. וכן נאמר מה שניחס אליו הרצון הוא כדי שנבין ממנו סלוק היותו פועל על צד החיוב כפועלים החסרי׳ ביכולת בעלי תכלית, כי פעולתו יתברך ביכולת בלתי בעל תכלית. ולזה יתחייב שתמשך ממנו על צד הרצון כמו שהם בפועלים השלמים אבל לא שנבין רצונו האיך הוא לפי שהיא עצמותיהי בו,

וכמו

ל וְאֵלֶּה אֲשֶׁר מִקֶּדֶם גָּזַר עֲלֵיהֶם אֹתָם גַּם קָרָא,

וכמו שעצמותו נעלמה תכלית ההעלם, כן רצונו נעלם תכלית ההעלם ולא נאמר בו שהוא פועל ברצון, אלא כדי שנבין ממנו שאיננו פועל על צד החיוב בלי כוונה ורצון. ואם תשאל ותאמר: והאיך ישתנה מלא רוצה אל רוצה? נשיבך והאיך ישתנה מהיותו יודע את האדם קודם היותו אל היותו יודע אותו בעת היותו? שהם ידיעת מתחלפת בלי ספק, ואין דרך להמלט מזה אלא כשתאמר שאין ידיעתו ממין ידיעתינו, שתתחדש בו השינוי כדרך שהיא מתחדשת בנו.... והיותר ראוי שנאמר כי ידיעתו היא נמשכת אחרי חכמתו, וכמו שחכמתו היא ענין עצמותו, ואיננה דבר נוסף על העצמות, והיא נעלמה תכלית ההעלם, כן ידיעתו ורצונו ויכלתו שהם נמשכים אחרי חכמתו, נעלמים תכלית ההעלם, ולא נבין מהם אלא שהוא פועל פעולתו כמו שיפעול אותו הפועל היותר נבחר, אחר שבחנו, נמצא שהפועל היותר משובח הוא הפועל ביכולת וכוונה ורצון נאמר בו יתברך שהוא פועל בכוונה ורצון" עד כאן דברי בעל העיקרים (מאמר שני פרק ג׳.) עיין שם. — ואחרי אשר יצאתי להשכילך בינה בדבר הזה, אשר הוא שורש ויסוד נכון לכל בעל אמונה, אבאר דברי הכותב הזה באמרו, כי על אלה, אנשים יצורי כפיו, אשר, בטרם היותם ובטרם נוצרו ובאו תחת גדר הזמן והמקום, ידע מקדם: ענינו כיוון השגחתו יתעלה עליהם (והשגחתו היא הידיעה הנכונה לנטלם ולנשאם כל ימי עולם באהבתו ובחמלתו כי אל דעות הוא ולו נתכנו עלילות), גם מקדם גזר: מימי עולם בְּחָרוּם וגזר עליהם הגזירה, אשר יהיו בדמות בנו: ענינו כמו בנו, הוא משיח אלהי יעקב, אשר נאמר ממנו ה׳ אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך וכו׳ (תהלים ב׳, ז׳.) להתהלך כמוהו לפני ה׳ בצדק ובתמים ובקדושה, לתתו בכור: ר״ל לתת בנו, הוא משיחו, לבכור בין אחים רבים המה המאמינים בשמו, ואשר חָלַק להם חֵלֶק ונחלה בתפארת עוזו לתתם יושבי ראשונה במלכותו מלכות כל העולמים —וכותב הזה כנה המשית בשם בכור, והוא הדבר אשר קבלו חכמי ישראל האמתיים, באמרם במדרש רבה (שמות פ׳ י״ט) רבי נתן אמר: אמר הקדוש ברוך הוא למשה כשם שעשיתי יעקב בכור שנאמר בני בכורי ישראל, כך אני עשה למלך המשיח בכור שנאמר אף אני בכור אתנהו (תהלים פ״ט, כ״ח). (ל) ואלה

אשר

וְאֵלֶּה אֲשֶׁר קָרָא. אֹתָם גַּם הִצְדִּיק. וְאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצְדִּיק. אֹתָם גַּם כִּבֵּד׃ לא וְעַתָּה מַה־נֹּאמַר עַל־אֵלֶּה. אִם הָאֱלֹהִים לָנוּ מִי נֶגְדֵּנוּ׃ לב הוּא אֲשֶׁר לֹא חָס עַל־בְּנוֹ יְחִידוֹ כִּי אִם־נְתָנוֹ בְּעַד כֻּלָּנוּ אֵיכָה לֹא יְחָנֵּנוּ

אשר מקדם גזר עליהם הגזירה כי ידמו למשיח במעשיהם (פסוק כ״ט) אותם גם קרא, על ידי רוחו אשר החל לפעמם במלאות הימים על יד בשורת הברית החדשה, לחוננם במתנת חנם, ואלה אשר קרא ושמעו בקולו, אותם גם הצדיק, בהצטדקות המשיח, וצדקתו להם לצדקה נחשבה, וכפר בעד חטאם ופשעם, ונתן להם כח להלחם נגד תאות היצר, עת תקום בקרבנו להפיח רשפי שלהבותיה להסית אותנו לזנות אחרי לבבינו ועינינו ולסור מדרך הטובה אשר צוה ה׳ אותנו, ואלה אשר הצדיק, וקרא אותם להיות לו לבנים לרשת נחלה בלי מצרים, אותם גם כבד, גם כעת בעולם הזה יתמכו כבוד עטרת תפארת תמגנם, יען כי שם ה׳ ומשיחו נקרא עליהם, וינחלו הכבוד והאושר האמתי המיועד להם לעולם הבא, עין לא ראתה אלהים זולתיך. — (לא) ועתה וכו׳: אחרי אשר מצאנו נוחם אף מרגוע במתנות הרוחניות אשר נתנו ובהבטחות המיועדות עוד לנו, מה נאמר על אלה התלאות והמצוקות אשר כעת כצנה תעטרנה אותנו? אם האלהים לנו, ללחום בעבורינו, מי יהיה נגדינו להתנגד ולהתקומם בנו, (וכאשר נאמר ה׳ לי לא אירא, מה יעשה לי אדם, ה׳ לי בעוזרי ואני אראה בשונאי (תהלים קי״ח, ו׳). — (לב) הוא: ר״ל אלהים, אשר מאהבתו ומחמלתו הגדולה עלינו (פרק ה׳, ח׳.) לא חשך את בנו, הוא משיח אלהי יעקב, ועינו לא חסה עליו, אף כי הוא המימרא והחכמה העליונה מאין סוף, לתתו לכפרת פשע בעד כולנו, וכי הוא עון כולנו ישא במלואות הימים, לתת רשעים את קברו ואת עשיר במותיו וחטא רבים ישא להצדיק רבים, ואם דבר גדול מאין כמוהו ובלי ערך נתן לנו לחונן אותנו, איכה לא יחננו במתנת חנם בה חנן אותנו בבנו, לתת לנו גם את הכל: גם שאר מתנות הרוחניות אשר צריכים אנחנו להתהלך לפניו בצדק ובתמים. — וכענין הדבר הזה אמרינן ברבה (שיר השירים דף ג׳ ע״ב) רבי סימון בשם רבי שמעון בן

חלפתא

אתּוֹ גַּם אֶת־הַכֹּל׃ לג מִי יָרִיב אֶת בְּחִירֵי אֱלֹהִים. אֱלֹהִים הוּא הַמַּצְדִּיק׃ לד מִי הוּא הַמַּרְשִׁיעַ. הַמָּשִׁיחַ מֵת וְגַם קָם וְהוּא גַּם לִימִין הָאֱלֹהִים וּמַפְגִּיעַ בַּעֲדֵנוּ׃

חלפתא אמר משל לבליוטס (משנה למלך ויועצו) שהיה גדל בביתו של מלך, אמר לו המלך שאל מה אתן? אמר הבליוטוס אם שואל אני כסף וזהב הוא נותן לי, אבנים טובות ומרגליות הוא נותן לי, אמר הנני שואל בתו של מלך והכל ינתן לי בכלל בתו (רבה ריש קהלת). כך בגבעון נראה ה׳ אל שלמה בחלום הלילה, ויאמר אלהים שאל מה אתן לך? אמר שלמה אם אשאל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות הוא נותן לי, אלא הריני שואל את החכמה והכל בכלל. — (לג) מי יריב וכו׳: ע״ד לשון הכתוב והוא ישקיט ומי ירשיע (איוב ל״ד, כ״ט.) וענינו מי יריב את בחירי אל, הנבחרים מאתו יתעלה מקדם, ולא סלק מאתם השגחתו, מי ירהב בנפשו עוז להרשיעם ולא יקומו במשפט? אם אלהי׳ הוא המצדיקם להשוב להם צדקת המשיח לצדקתם, ועל ידו יצדקו ויטהרו, מי יוכל להשטינם, וכאשר נאמר בישעיה (נ׳, ח׳.) קרוב מצדיקי מי יריב אתי נעמדה יחד מי בעל משפטי יגיש אלי. — (לד) מי הוא אשר ימלא לבו להרשיע הנבחרים במשפט, לחרוץ עליהם עונש החטאים, אין איש. המשיח, אשר חטא רבים נשא ונתן נפשו כופר נפשינו, מת על העץ, ובמותו לקח מאתנו כל הקללות אשר היו מיועדות לנו, ולא זאת בלבד כי אף קם בגבורת אלהים, ותקומתו אות וסימן לנו כי מותו כפרה אמיתית היתה בעבור החטאים, ונתעלה בעת ויושב לימין אלהים ומפגיע בעדינו, ככהן הגדול האמתי, אחר אשר נכנס לקדשי הקדשים, ואת אשר לא נבין להתפלל כראוי הוא יפלל בעדינו. — ואתה הקורא זכור את אשר הערותיך עליו בדבר המשיח מספר הזוהר ומשאר ספרי בני ישראל. ועוד אוסיף לך מעט צרי מס׳ הילקוט על ישעיה וזה לשונו: עתידין אבות העולם לעמוד בניסן ואומרים לו: משיח צדקנו, אף על פי שאנו אבותיך, אתה טוב ממנו, שסבלת עונות בנינו, ועברו עליך מדות קשות ורעות מה שלא עברו על הראשונים ועל האחרונים, והיית לעג באומות בשביל ישראל, וישבת בחשך ואפילה ועינך לא ראו אור וצפד עורך על עצמך וגופך היה יבש כעץ ועינך חשכו מצום וכחך יבש

כחרס

לה מִי יַפְרִידֵנוּ מֵאַהֲבַת הַמָּשִׁיחַ. הַצָּרָה אוֹ צוּקָה אוֹ רְדִיפָה אוֹ רָעָב אוֹ עֶרְיָה אוֹ סַכָּנָה אוֹ חָרֶב: לו כַּכָּתוּב. כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל־הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה: לז אַךְ בְּכָל־אֵלֶּה נִפְלִיא לָנֶצַח בְּיַד הָאוֹהֵב אֹתָנוּ: לח כִּי בָטוּחַ אֲנִי כִּי לֹא מָוֶת וְלֹא חַיִּים וְלֹא מַלְאָכִים וְלֹא מֶמְשָׁלוֹת וְלֹא גְבוּרוֹת וְלֹא הַהֹוִים

כחרס, וכל אלו מפני עוונות בנינו. רצונך יהנו בנינו מטובה זו שהשפיע הקדוש ברוך הוא לישראל? שמא בשביל צער שציערת עליהם ביותר וחבשוך בבית האסורים אין דעתך נוחה מהם? אמר להם: אבות העולם, כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם ובשביל בניכם, שיהנו מטובה זו שהשפיע הקדוש ברוך הוא לישראל עכ"ד. — (לה) מי יפרידנו וכו׳: מה הדבר אשר תוכל להפריד אותנו וכו׳ כל כאב וחלי, כל צרה וצוקה כל עמל ותלאה נגע ומחלה וכאב אנוש לא תפריד אותנו, המוצדקים על ידי המשיח, מאהבתו. רדיפה: אם ירדפו אחרינו להעביר אותנו מאתו, עריה: ענינו אף אם לא תהיה לנו שמלה לעורינו (כמו עריה תעור קשתיך חבקוק ג׳). — (לו) ככתוב כי עליך הורגנו כל היום וכו׳ (תהלים מ"ד, כ"ג.) וענינו רמז על התלאות והמצוקות אשר עברו עליהם בימים ההם ברדוף אותם יהודים וגויי הארץ בעבור אמונתם בישוע המשיח, ונהדפו ונגרשו מהסתפח בנחלתו, אף נהרגו במיתות משונות ואכזריות. — (לז) אך בכל אלה: הצרות והגזירות והתלאות והרדיפות, לא נשכח ברית אלהינו ומשיחו, נפליא לנצח: נקום ונתעודד, ביד, בכח המשיח, האוהב אותנו, אשר נתן נפשו תחת נפשינו לגאול חיינו משחת. — (לח) כי בטוח אני: בהבטחות אלהים וברוח הקודש השוכן בקרבינו ואשר יעיד לנו (פסוק כ"ו), כי לא אימת מות: אם יענו אותנו, ולא חיים: אריכות ימים וכל תענוגי התבל אשר יאבו לתת אותנו אם נשקר בברית משיחו, ולא מלאכי זעם ועברה, אשר שלחו חצי תמתם בנו, ולא ממשלת: אם ישימו אותנו למושל ויתנו ממשלת תחת ידינו, בכל זאת לא תרום לבבינו לשכח את ה׳ אלהינו ומשיחו, ולא גבורות ולא צרות ההוים אשר ישנו עמנו היום אשר המה

מעוקה

וְלֹא הָעֲתִידִים לִהְיוֹת׃ לט וְלֹא רוּם וְלֹא עֹמֶק וְלֹא בְּרִיאָה אַחֶרֶת יוּכְלוּ לְהַפְרִיד אוֹתָנוּ מֵאַהֲבַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּיֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ אֲדֹנֵינוּ׃

מועקה במתנינו, ולא תלאות ומצוקות העתידות, אשר עוד לא ידענו ויכבידו עלינו עד מאוד. — (לט) ולא רום התנשאות והתגדלות, ולא עמק: שפלות ביזה ודלות, ולא בריאה אחרת, אשר נברא ונוצר, יוכל להפריד אותנו מאהבת אלהים, השוכנות בנו על ידי ישוע המשיח: כה גדלה תקותינו כעת ולנצח נצחים.

ט מבוא: כוונת הכותב הזה היתה להתאחד הגוים והיהודים כבני איש אחד, כאחים מבטן מהריון ומלידה, ובקשר אמיץ וחזק, הוא משיח אלהי יעקב, יתלכדו ולא יתפרדו כעם אחד, לכן יבאר בפרק הבא דבריו לאמור כי אמרת אלוה צרופה ודברו לעולם נצב בשמים, והוא מזמות יעץ מימי קדם להביא במלואות הימים גם גויי הארץ אל המנוחה והנחלה האמיתית למען גם המה יצדקו באמונתם במשיחו, וצדקתו גם להם לצדקה תחשב, למען ברכת אברהם אבינו אשר היתה כי יתברכו בזרעו כל גויי הארץ, גם עליהם תחול. כי כל בני אדם סרו מן הדרך אשר צוה אותם ה׳, וחטאו ופשעו אף העוו דרכם, אין איש מהם עשה טוב אין גם אחד, ולכן המתנות הרוחניות אשר היו בימים מקדם בשנות דור ודור אל היהודים, אינן כשכר כי אם כמתנה, רק מצד החן והחנינה מאוצר מתנת חנם, לחון בכוחו ובגבורתו, כי מי יאמר לו מה תעשה? — בכוחו הוא לחון את אשר יחון ולרחם את אשר ירחם. ועל כי היהודים הקשו ערפם אל בשורת המשיח ודמו בנפשם כי תענה בהם צדקתם ביום יבואו אל שכרם, ולא ידעו ולא הבינו כי כבגד עדים כל צדקתיהם, לכן השליכם ה׳ מעל פניו, והם נתנו כתף סוררת להפרד מחברת המאמינים והנבחרים מאז ומקדם. ועל אשר הראה והודיע הכותב הזה אותם לאמור כי לא כל אלה אשר ממעי אברהם יצאו, באמת ובצדק בני ישראל יקראו, רבו תלונותם עליו, באמרם הלוא אברהם אבינו הוא ולנו יתרון ומעלה על כל גויי הארץ. ולמען השיב לבם ולהורות להם כי דבריו נכונים למבין אשר עמד בסוד ה׳, וכי אין בהם

נפתל

ט א אֱמֶת אָנֹכִי מְדַבֵּר בַּמָּשִׁיחַ לֹא אֲשַׁקֵּר. וְרַעְיוֹנַי מֵעִיד לִי בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ: ב כִּי יָגוֹן גָּדוֹל לִי וּמַכְאֹב תָּמִיד בְּלִבִּי: ג כִּי אֲנִי שָׁאַלְתִּי אֶת־נַפְשִׁי לִהְיוֹת מְנֻדֶּה לַמָּשִׁיחַ בְּעַד־אַחַי קְרוֹבַי לְפִי

נפתל ועקש, החל בפרק הזה להעיד להם כי לא שנאה אף איבה הדפוהו מאת אחיו וכי עוד אהבתו וחמלתו עליהם כמקדם, בכחו אז כן כחו עתה כי עוד אהבת נפשו תלהב, והיתרון והמעלה אשר להם כמוהם גם הוא יודע להתהלל במו.

ויחל לאמר (א) אמת אנכי מדבר במשיח: ענינו כל דברי אשר דברתי עד כה, דברתי כאיש אשר בא בסוד המשיח, אשר תרמית לא ידע, כאשר נאמר במשיח אלהי יעקב: על לא חמס עשה ולא מרמה בפיו. לא אשקר באמונתי, ורעיוני: מחשבות לבי ושרעפי בקרבי, יעידו לי ברוח הקודש, המאיר אותי באמת וצדק. — (ב) כי יגון גדול וכו׳: על כי אחי נזורו אחור מאת ה׳ ומסוד משיחו, ויתנו כתף סוררת לבלתי שמוע אל הבשורה החדשה הזאת, לקחת נקמה מאת אוהבי המשיח ותורתו, ועל הדבר הזה מכאובי יגדל תמיד מאין הפוגות בלבי. — (ג) כי אני שאלתי את נפשי: ע״ד הכתוב וישאל, את נפשו למות, (מלכים א׳ י״ט ד׳) וענינו אבה וחפץ, וכן כאן רצונו לומר כי אביתי וחפצתי, אם תהיה באפשרית וביכולתי לעזור לאחי לא יגדל עלי דבר ולא תכבד עלי עבודה, למען הביאם אל המעלה הזאת ולהשיבם כימי קדם אל ה׳, גם להיות מנודה למשיח: לא יכבד לי אם רק אחי יגיעו על ידי זאת אל ההצלחה האמיתית להסיר לב אבן מבשרם, וכאשר אמר דוד: בני אבשלום מי יתן מותי אני תחתיך (שמואל ב׳ י״ט א׳.), לא יכבד עלי, כי אשים נפשי ונשמתי בכפי ולהיות מנודה למשיח ולא אוכל לקחת חלק ונחלה בצדקתו, כאשר איש המנודה לחבירו אין רשאי לישא וליתן עמו, כמו שמפרש והולך, ורצונו לאמר בעבור אושר והצלחת אחי לא יכבד עלי דבר בעולם, לא יקר לי פדיונם אף בנפשי ובנשמתי. —וענין הנדוי ידוע במשנה, ובגמרא דריש מס׳ נדרים האומר לחבירו מנודה אני לך ר׳ עקיבה הי׳ חוכך בזה להחמיר. ומפרש רש״י, מנודה אני לך: כמו שאם היה בנדוי דאסר ליה לישא וליתן בהדיה

הַבָּשָׂר: ד אֲשֶׁר הֵם יִשְׂרְאֵלִים וְלָהֶם מַעֲלַת הַבָּנִים וְהַכָּבוֹד וְהַבְּרִיתוֹת וּמַתַּן הַתּוֹרָה וְהָעֲבֹדָה וְהַהַבְטָחוֹת:

כך אסר נפשו עליו. ובי ורה דעה סי' רכ"ח סעיף מ"ה אמרינן: המנדה עצמו בעולם הבא, אם עשה כך, יש מי שאומר שיש לו התרה ויש מי שאומר שאין לו התרה. ולכן יש לזהר מלנדות עצמו בעולם הבא על שום דבר..... ובסימן של"ד סעיף ל"ב: המנדה עצמו בעולם הזה ובעולם הבא יש אומרים שאין לו התרה, לכן שומר נפשו ירחק ממנו. ומקור לנדוי עולמית נמצא בגמרא במסכת בבא קמא דף צ"ב עמוד א'. — (ד) אשר הם ישראלים וכו': רצונו לומר בני יעקב הנקרא ישראל אשר רד עם אל ועם קדושים נאמן (בראשית ל"ב, כ"ח. ל"ה, ט'), ולהם מעלת הבנים: כנאמר (שמות ד', כ"ב.) בני בכורי ישראל (ושם י"ט, ה'.) והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. וכן אמרינן במסכת אבות: (פרק שלישי) חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חיבה יתרה נודעת להם שנקראו בנים למקום שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם (דברים י"ד, ד'.), והכבוד: להנחותם בענני הכבוד יומם ולילה בצאתם ממצרים ובעת נסעם, (במדבר שם) היה כבוד ה' אל המשכן, כנאמר ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן (שמות מ', ל"ה.), גם הארון והלוחות נקראים כבוד שנאמר גלה כבוד מישראל (שמואל ל' ד', כ"ב.) ובאלה המתנות אשר נתנו להם מאת אלהים הגדילם מעל כל העמים, כנאמר ונתתי משכני בתוככם (ויקרא כ"ו, א'.) ולא תגעל נפשי אתכם והתהלכתי בתוככם והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם, וכפלו אלה ההבטחות (בדברים ד', ז', ח'.) לאמור כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו, ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אני נותן לפניכם היום. והבריתות: הברית אשר נכרת עם אברהם (בראשית י"ז, ז'.) וברית במתן תורה (שמות ל"ד, כ"ז. דברים כ"ט, י"א.) במדרש הנעלם (בזוהר חדש, דף ז', ד'.) אמר רבי אבא ביום שכרת הקדוש ברוך הוא ברית את אברם, כרת עמו ברית של חמש בריתות, ואלו הן: ברית מילה, שנאמר והיתה בריתי בבשרכם

ברית

ה וְלָהֶם הָאָבוֹת וּמֵהֶם הַמָּשִׁיחַ לְפִי הַבָּשָׂר אֲשֶׁר הוּא עַל־הַכֹּל אֱלֹהִים בָּרוּךְ לְעוֹלָמִים. אָמֵן: ו לֹא כְּאִלּוּ נָפַל דְּבַר הָאֱלֹהִים. כִּי לֹא כָל אֵלֶּה אֲשֶׁר

ברית עולם (בראשית י״ח, ג׳.), ברית הקשת, (שם ט׳, י״ג.), ברית מלח, (במדבר י״ח, י״ט.), ברית הגלות (דברים כ״ח, ס״ט.), וברית הכהונה, (במדבר כ״ה, י״ג.) עכ״ד. — ומתן התורה, ביום הקהל בקולות וברקים, ונאמר מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום (תהלים קמ״ז, י״ט). — והעבודה: לקרב ולשרת לפניו בקרבנות במשכן ואחרי כן במקדש. — וההבטחות: כי במלואות הימים יצא חוטר מגזע ישי, הוא משיח אלהי יעקב, והבטחה הזאת נתבשרה חוה כי זרעה ישוף ראש הנחש ואל אברהם ונברכו בזרעך כל גויי הארץ, אשר יבואו על ידי המשיח להסתופף תחת צל שדי. — (ה) ולהם האבות: רצוננו לומר לבני ישראל יש יחוס האבות, שהם בני אברהם יצחק ויעקב, כנאמר הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נקרתם הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם (ישעיה נ״ב, ב׳. שמות ג׳, ו׳.), והמעלה הגדולה העולה על כולן אשר אין תכלית וקצבה אל גדלה היא, כי מהם: מאלה האבות הקדושים אשר מבני ישראל המה, צץ חטר מגזע ישי ומתחתיהם צמח המשיח, אשר לפי הבשר נולד מאשה, היא הבתולה מרים, בלי גבורת איש, רק בדבר ה׳ ומאמרו והוא, הוא מימרא דיי׳, אשר הוא על הכל אלהים, כנאמר במדרש שוחר טוב (משלי י״ט) אמר רב הונא: שמונה שמות נקראו למשיח, ואלו הן: ינון, ה׳ צדקנו, צמח, מנחם, דוד, שילה, ואליהו.... ה׳ צדקנו מניין? שנאמר וזה אשר יקראו ה׳ צדקנו (ירמיה כ״ג, ו׳.) ובמדרש תהלים (ק״ז) — ובזוהר דברים (דף קי״ט, א׳.) ובאתר אוהרא אוקמא מארי מתני׳ דשמא דמשיח אתקרא בשם יהוה. — (ו) לא כאלו נפל דבר אלהים וכו׳: עינינו אף כי עינינו רואות כי מאס ה׳ רבים מבני ישראל והשליכם מעל פניו, בכל זאת דברי ה׳ נצבו בשמים ולא יפול מכל ההבטחות והברכות והיעודים אשר נתן לאבותיהם ולהם, דבר ארצה, כי לא כל אלה אשר וכו׳, כי אף אלה אשר השליך ה׳ מעל פניו ממעי ישראל יצאו, בכל זאת

מִיִּשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל הֵם׃ ז וְלֹא עַל־כִּי מִזֶּרַע אַבְרָהָם הֵם הֵם כֻּלָּם בָּנִים אַךְ בְּיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע׃ ח לֵאמֹר לֹא בְנֵי הַבָּשָׂר בְּנֵי הָאֱלֹהִים הֵמָּה כִּי אִם־בְּנֵי הַהַבְטָחָה נֶחְשְׁבוּ לְזָרַע׃ ט כִּי זֶה דְּבַר הַהַבְטָחָה. לַמּוֹעֵד אָשׁוּב וּלְשָׂרָה בֵּן׃ י וְלֹא זֹאת לְבַד אַךְ גַּם רִבְקָה בִּהְיוֹתָהּ הָרָה מֵאֶחָד הוּא

זאת לא באמת ובצדק בני ישראל המה. — (ז) ולא על כי וכו׳: ולא אלה אשר מזרע אברהם ומחלציו יצאו, בני אברהם באמת הם, למען עליהם תחול ברכת אלהים אל אברהם לרשת את הארץ, כי אך ביצחק יקראו לו זרע (בראשית כ״א, י״ב.) ולא בישמעאל ובשאר בניו אשר שלחם בעודו בחייו מעל יצחק בנו. אף כאן אלה המאמינים בה׳ ובמשיחו לבד זרע אברהם יקראו, ואלה הם אשר עליהם תחולנה כל הברכות אשר הגיד עליהם מראש ומקדם — והכותב הולך ומבאר דברי הכתוב ביצחק יקרא לך זרע — (ח) לאמור: ענינו תכלית ההבטחה אשר נתנה לאברהם בדבר ה׳ כי ביצחק יקרא לך זרע היתה רק ליצחק, אשר היה בן ההבטחה, אשר בושר מאת המלאך לאמר; שוב אשוב אליך והנה לשרה בן. אך לא לבני הבשר אשר נולדו לו מהגר ומפלגשים. — וכענין הזה נאמר בתלמוד במסכת נדרים (ל״א, ע״א) שאינו נהנה לזרע אברהם אסור בישראל ומותר באומות העולם. ואמרינן בגמרא והאיכא ישמעאל? כי ביצחק יקרא לך זרע כתיב. והאיכה עשו? ביצחק ולא כל יצחק. ובמסכת סנהדרין דף נ״ט אמרינן מצות מילה מעיקרא לאברהם הוא, דקא מזהר ליה רחמנא ואתה את בריתי תשמור, אתה וזרעך אחריך לדורותם, אתה וזרעך אין, אינש אחרינא לא. אלא מעתה בני ישמעאל לחייבו? כי ביצחק יקרא לך זרע. בני עשו לחייבו? ביצחק ולא כל יצחק. — (ט) כי זה דבר וכו׳. למועד: ענינו כמו כעת חיה (בראשית י״ח, י׳, מלכים ב׳ ד׳, ט״ז). — (י) ולא זאת לבד: ענינו את הדבר אשר אמרנו כי אלה אשר מזרע אברהם המה לא כולם בני אברהם יקראו, לא היה בעבור

כי

יִצְחָק אָבִינוּ׃ יא כִּי בְּטֶרֶם יֻלְּדוּ הַיְלָדִים וּבְטֶרֶם פָּעֲלוּ טוֹב אוֹ רָע לְמַעַן תָּקוּם עֲצַת הָאֱלֹהִים לְפִי הַבְּחִירָה לֹא עַל־יְדֵי הַמַּעֲשִׂים כִּי אִם־עַל־יְדֵי הַקּוֹרֵא׃ יב נֶאֱמַר לָהּ כִּי רַב יַעֲבֹד צָעִיר׃ יג כַּכָּתוּב. וָאֹהַב אֶת־יַעֲקֹב וְאֶת־עֵשָׂו שָׂנֵאתִי׃ יד וְעַתָּה מַה־נֹּאמַר. הֲיֵשׁ עַוְלָה בֵּאלֹהִים. חָלִילָה׃ טו כִּי אֶל־מֹשֶׁה אָמַר. וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר

כי ישמעאל ואחיו בני השפחות או בני פלגשים כמו הגר וקטורה היו, כי אם גם מבני רבקה אמנו אשר היתה הרה מאחד הוא יצחק אבינו, ונאמר לה (בראשית כ״ה, כ״ג.) שני גוים בבטנך ולאום מלאום יאמץ. — (יא) כי בטרם וכו׳ והבשורה אף הגזירה הזאת באתה על יעקב ועשו בטרם נולדו ועוד לא פעלו טוב או רע, יעקב אז לא פעל טוב ועשו לא פעל רע, ובכל זאת נגזרה עליהם ורב יעבוד צעיר, למען תקום, ותעמוד לעולם, עצת אלהים לפי הבחירה: את אשר יבחר ויקרב אליו ואותו יחון הוא יֻחנן, לא על ידי המעשים, אשר בכחו יגבר איש, יֻחנן מאת ה׳, כי אם על ידי הקורא: הוא קריאת החנינה, וקריאת החנינה היתה. — (יב) כי נאמר לה, ורב יעבוד צעיר, ובטרם יצאו אלה הילדים מבטן, נבדלו ונפרשו, זה לעבד וזה לאדון. — (יג) ככתוב ואוהב וכו׳ (מלאכי א׳ ב׳, ג׳.). — (יד) ועתה מה נאמר: אחרי אשר ידענו כי הכל מאת אלהים אשר לו נגלו תעלומות, ובוחן רעיוני ומחשבות אנוש, כל סתר לפניו גלוי, מגיד מראשית אחרית, וכל אשר לנו רק מאת בחירתו החפשית, הנוכל לומר חלילה כי יש עולתה באלהים, ובאין דין ובאין משפט יזכה וירשיע את אשר יחפוץ? — (טו) כי אל משה אמר (שמות ל״ג, י״ט.) וחנותי את אשר אחון וכו׳. ובגמרא אמרינן (ברכות ז׳ ע״א) וחנותי את אשר אחון אע״פ (שנראה) שאינו הגון, ורחמתי את אשר ארחם, אע״פ (שנראה)

אֲרַחֵם׃ טז וְעַל־כֵּן לֹא בְרֹצֶה וְלֹא בְרָץ כִּי אִם־
בֵּאלֹהִים הַחֹנֵן׃ יז כִּי הַכָּתוּב אֹמֵר לְפַרְעֹה. וְאוּלָם
בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ אֶת־כֹּחִי
וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ׃ יח לָכֵן אֶת־אֲשֶׁר
יִרְצֶה יָחֹן. וְאֶת־אֲשֶׁר יִרְצֶה יַקְשֶׁה׃ יט וְאִם תֹּאמַר
אֵלַי. אִם־כֵּן לָמָּה יוֹכִיחַ. כִּי מִי יַעֲמֹד נֶגֶד רְצוֹנוֹ׃
כ אֲבָל מִי אַתָּה אֱנוֹשׁ כִּי תִתְוַכַּח עִם הָאֱלֹהִים.

שאיננו הגון. — (טז) ועל כן: כי הכל מצד החסד החנינה, לא ברוצה: רצונו לומר ברצון ובכח איש, ולא ברץ: בריצת אדם לעשות דבר, כי אם הכל היא מאת האלהים החונן מתנת חנם. — וכן הוא בתפלת שמנה עשרה אתה חונן לאדם דעת וכו׳ — וכן הרוצה ורץ הנאמר כאן, ענינו אם בכחו יגבר איש וחיילים יגבר להגיע אל ידן אל האושר האמתי לחיי עולם הבא, כל זאת לא תועיל, כאשר נאמר לא לקלים המרוץ, אכן לא כן היא הריצה אשר מצד החן תגיע אל האדם, כמו הריצה לעבודת אלהים, וכאשר אמר דוד (תהלים קי״ט, י״ב.) דרך מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי. — (יז) כי הכתב וכו׳: ענינו בתורה נאמר על אודות פרעה אשר המרה את פי ה׳, ואמר לו ה׳ כי העמידהו עד היום הזה רק למען יראהו את כחו. וכן אמרינן בילקוט פרעה נשתייר מכל הבכורות, וכן הוא אומר מבכור פרעה, בא הכתוב ללמד על פרעה שהוא בכור או לא בא ללמד אלא על בנו שהוא בכור? כשהוא אומר היושב על כסאו הרי בנו אמר, מה תלמוד לומר מבכור פרעה? בא הכתוב ללמדך על פרעה שהוא בכור ונשתייר מכל הבכורות. — (יח) לכן וכו׳: לכן נאמר כי הכל מאת החונן, כולם חנונים מאוצר מתנת חנם, לחון ולהקשות לב את אשר ירצה. — (יט) ואם תאמר אלי. אתה היהודי: אם כן, כי הכל מאתו יתעלה רק מתנת חנם, למה יוכיח, וייסר אותי אלהים על חטאי וישליכני מפניו, הלוא מעשי היו מוכרחים לפעול מטוב עד רע, כי מי האיש אשר יעמוד נגד רצונו: היא הבחירה החפשית, אם הוא גוזר על דבר מי יתקומם

נגדו

הֲיֹאמַר יֵצֶר לְיוֹצְרוֹ. לָמָּה כֹּה עֲשִׂיתָנִי: כא הַאֵין שָׁלְטָן לְיוֹצֵר עַל־הַחֹמֶר לַעֲשׂוֹת מִגֹּלֶם אֶחָד כְּלִי אֶחָד לְכָבוֹד וּכְלִי אַחֵר לְקָלוֹן: כב וּמָה אִם חָפֵץ הָאֱלֹהִים לְהַרְאוֹת אֶת־אַפּוֹ וּלְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ וְנָשָׂא בְּרֹב אֹרֶךְ אַפַּיִם אֶת־כְּלֵי חָרוֹן הַנְּכוֹנִים לָאֲבַדּוֹן: כג וּלְמַעַן יוֹדִיעַ אֶת־עֹשֶׁר כְּבוֹדוֹ בִּכְלֵי חֲנִינָה אֲשֶׁר מִקֶּדֶם הֵכִין לְכָבוֹד: כד וַאֲשֶׁר קָרָא

נגדו? — (כא) האין שלטן: ענינו רשות. — מגלם אחד כל חומר אשר עוד לא נתנה בו צורה נקראו גולם. (בתהלים קל"ט, ט"ז) גלמי ראו עיניך. — כלי לקלון: ענינו כלי למלאכה בזויה, והוא ע"ד הכתוב (ישעיה י׳, ט"ו.) היתפאר הגרזן על החוצב בו, אם יתגדל המשור על מניפו, כהניף שבט את מרימיו, כהרים מטה לא עץ. (ושם מ"ה, ט׳.) הוי רב את יוצרו, חרש את חרשי אדמה, היאמר חומר ליוצרו מה תעשה ופעלך אין ידים לו. — ע"ד הכתוב (ירמיה י"ח, ה׳.) הכיוצר הזה לא אוכל לעשות לכם וכו׳. — (כב) ומה אם וכו׳. ונשא ברב ארך אפים וכו׳: בפסוק הזה יענה לשואליו (בפסוק י"ט) על משפט וצדק ה׳ לאמר, כי ברצון האל יתעלה היה, למען הראות אפו וחמתו על עושי רשעה ונשא עד כה: ע"ד הכתוב כאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד הנה (במדבר י"ד, י"ט.) וענינו המתין מלהפרע עד כה מאת אלה עושי רשעה, ולשלם להם כגמול ידיהם בעבור עונותיהם, והאריך אפו וחמתו עליהם, ואלה החוטאים ברב טובו וארך אפו, אשר המה כלי חרונו ע"ד הכתוב אשר שבט אפי, (ישעיה י׳, ה׳.) אשר נכונים, בעבור רשעתם לאבדון וגיהנם, וכאשר נאמר (שם ל׳, ל"ג.) כי ערוך מאתמול תפתה, גם היא למלך הוכן העמיק הרחיב מדורתה אש ועצים הרבה נשמת ה׳ כנחל גפרית בערה בה. — (כג) בכלי חנינה: ר"ל אלה האנשים אשר הוכנו לקבל מתנת החנינה, וכאשר אמרו ז"ל כלי מוכשר לקבל טהרה. (כד) ואשר: ענינו בסוג ובגדר אלה כלי החנינה גם אנחנו נכללים, יען אלהים קרא אותנו, כעת במלאות הימים, על

ידי

אֹתָנוּ לֹא לְבַד מִן־הַיְּהוּדִים כִּי גַם מִן־הַגּוֹיִם׃ כה וְכַאֲשֶׁר אָמַר בְּהוֹשֵׁעַ. וְאָמַרְתִּי לְלֹא עַמִּי עַמִּי אַתָּה וְרִחַמְתִּי אֶת־לֹא רֻחָמָה׃ כו וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יֵאָמֵר לָהֶם לֹא־עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל־חָי׃ כז וִישַׁעְיָהוּ קֹרֵא עַל־יִשְׂרָאֵל. כִּי אִם־יִהְיֶה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם שְׁאָר יָשׁוּב בּוֹ׃ כח כִּי כִלָּיוֹן חָרוּץ שֹׁטֵף צְדָקָה כִּי כָלָה וְנֶחֱרָצָה אֲדֹנָי עֹשֶׂה בְּקֶרֶב כָּל־הָאָרֶץ׃ כט וְכַאֲשֶׁר אָמַר יְשַׁעְיָהוּ מִקֶּדֶם. לוּלֵי יְהוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעַט כִּסְדֹם הָיִינוּ

ידי בשורת הברית החדשה אשר הגיד מאז, לעבודתו, ועמנו קרא גם רבים מן הגוים. — (כה) וכאשר נאמר בהושע: (ב׳, כ״ה.) ורחמתי את לא רחמה ואמרתי ללא עמי עמי אתה: ועניננו גם היהודים אף הגוים, אשר עד הנה לא באו ועמדו בסוד משיחו, יקראו עוד במלאות הימים מצד החן והחסד עמי וירוחמו מאת ה׳, כי לא לנצח עזבם. — (כו) והיה במקום (שם ב׳, א׳). — (כז) וישעיה קורא, כמו קרא בגרון (ישעיה נ״ח, א׳.) ועניננו הרמת קול לעדה ולאות להם, כי אם יהיה מספר בני ישראל כחול הים, עצמו מלספר, אשר לא ישובו אל ה׳ ואל משיחו, בכל זאת יש להם אחרית ותקוה, כי שאר ישוב בו: השארית הנשארת תשוב בו, במשיח. וכאשר נאמר ועוד בה עשיריה ושבה והיתה לבאר כאלה וכאלון אשר בשלכת מצבת בם זרע קודש מצבתה (שם׳, י״ג.), וכאשר תרגם יהונתן שאר דלא חטו ודתבו מחטאת שארא דבית יעקב יתובן למפלח קדם אלהא גברא. — (כח) כי כליון חרוץ וכו׳: כליון חרוץ פרשו הרד״ק, כשהלך הרוב, המעט יקרא שאר, כן ישראל רובם כלו ויעבור עליהם כליון חרוץ, שישטפם בצדקה: ויכלם, לפי שהם פושעים, והנשאר בהם, שהוא המעט, ישוב לאל. כי כלה ונחרצה: כמו שאמר כליון חרוץ, וכפל ונחרצה לחזק, כלומר כי הכליה תהיה גמורה,

ואמר

וְלַעֲמֹרָה דָמִינוּ׃ ל וְעַתָּה מַה־נֹּאמַר. כִּי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי צְדָקָה הִשִּׂיגוּ צְדָקָה. הַצְּדָקָה אֲשֶׁר הִיא עַל־יַד הָאֱמוּנָה׃ לא וְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר רָדְפוּ אַחֲרֵי תּוֹרַת הַצְּדָקָה לֹא הִקְדִּימוּ לְהַשִּׂיג אֶת־תּוֹרַת הַצְּדָקָה׃ לב וְלָמָּה יַעַן לֹא רָדְפוּ בֶּאֱמוּנָה כִּי אִם־בְּפָעֳלֵי הַתּוֹרָה. כִּי נִגְּפוּ בְּאֶבֶן נֶגֶף׃ לג כַּכָּתוּב. הִנְנִי יִסַּד

ואמר כלה אני עושה, והכלה תהיה נחרצה, עכ"ד. — (ל) ועתה וכו׳ הגוים וכו׳: לא לנצח השליך ה׳ עמו מעל פניו על פי גזירה קדומה, ולא לעולם יריב, כי עוד יש להם אחרית, והסיבה אשר השליכם כעת, היא יען אשר הלכו בשרירות לבם הרע ולא רדפו אחר צדקה. — השיגו, בתורת חן ותנינה כמתנת חנם, הצדקה: זאת הצדקה האמיתית אשר על יד האמונה, תמצא לנו בבשורת הברית החדשה על ידי האמונה במשיח, אשר צדקתו באמצעית האמונה, לנו לצדקה תחשב. — (לא) וישראל אשר רדפו וכו׳: אשר לא נחו ולא שלו, ורדפו בכל כחם למצוא צדקה, לא השיגוה, יען כי לא ידעו דרך נכוחה לבוא אליה, וכן לא מצאו כעת הזאת את אשר בקשו למו. (לב) ולמה: לא מצאו את תורת הצדקה? על זאת יענה בראשון, יען לא רדפו למצוא הצטדקות על ידי האמונה במשיח, כי אם בפעלי התורה אשר יעשו, ובשנית כי נגפו באבן נגף: כלומר עניות דלות ושפלות משיח אלהי יעקב היה להם לאבן נגף, וחרפו וגדפו אותו ולא האמינו בו, על כי נבזה וחדל אישים היה, ודמו בנפשם כי המשיח המיועד לאבותיהם מימי קדם יקום כמלך בחיל כבד ברכב ובפרשים לגרש הרומים מן הארץ וכלה יעשה בהם ובכל הגוים להומם ולאבדם, ולא הבינו כי מלכות המשיח היא ענין רוחני, נעלה ונשגבה עד מאוד מענין העולם הזה, אשר כחלום מחזיון לילה יעוף. — (לג) ככתוב וכו׳: קשור פסוקי ישעיה (ח׳, י"ג, י"ד.) הוא כך. בפסוק י"ג: נאמר את ה׳ צבאות אותו תקדישו והוא מוראכם והוא מעריצכם, ונאמר בפסוק י"ד, והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל, לפח ולמוקש ליושבי ירושלים. ומלת והיה מוסבה על ה׳ צבאות.

ובמסכת

בְּצִיּוֹן אֶבֶן נֶגֶף וְצוּר מִכְשׁוֹל כָּל־הַמַּאֲמִין בּוֹ לֹא יֵבוֹשׁ:

ובמסכת סנהדרין (ל״ח ע״א) נדרש הפסוק הזה על המשיח באמרם, אין בן דוד בא עד שיכלו שני בתי אבות מישראל, ואלו הן ראש גולה שבבבל, ונשיא שבארץ ישראל, שנאמר והיה למקדש וכו׳ (שם ח׳, י״ג). ומזה נראה כי הפסוק מורה כי המשיח, אשר הוא ה׳ צדקנו, יהיה האבן המכשול לא לבד לשני בתי ישראל כי אם גם ליושבי ירושלים, והכתוב הנני יסד בציון הוא שם (כ״ח, ט״ז) לאמור, לכן כה אמר אדני ה׳ הנני יסד בציון אבן. אבן בחן פנת יקרת מוסד מוסד המאמין לא יחיש. והשבעים הזקנים העתיקו לא יבוש תחת לא יחיש. והכותב האגרת השתמש לרוב בהעתקה ההיא אשר היתה אז ביד כל אדם, על כי רבים הבינו לשון יונית בימים ההם, ורצונו לומר, האבן אשר היתה למכשול, תרום ותתעלה ותהיה לאבן בוחן וכו׳ ע״ד הכתוב אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה (תהלים קי״ח, כ״ב) אשר הוא גם כן רמז למשיח. ולפי שבשתי הכתובים נרמז סוד המשיח לכן קבצם יחד והביאם לראיה על אשר אמר. — וממוצא הענינים תבין ותדע כי כל הטענות אשר הביא בעל חזוק האמונה נגד אלו הכתובים דברי רוח המה. — ואעידה לי עדים נאמנים מדברי ר׳ בחיי בפירושו על התורה פרשת בשלח וזה לשונו אמונה במשיח היא פנה גדולה בתורה, זהו שאמר הנני יסד בציון אבן אבן בוחן פנת יקרת מוסד מוסד המאמין לא יחיש. (ישעיה כ״ח, ט״ז), וכל המאמין יש לו זכיות הרבה, הוא שנאמר באברהם שהיה שורש האמונה, ויחשבה לו צדקה (בראשית ט״ו, ו׳), והנה הוא זוכה לגן עדן שנאמר פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים (ישעיה כ״ו, ב׳), וזוכה לחיי עולם הבא שנאמר וצדיק באמונתו יחיה (חבקוק ב׳, ד׳). —

י **מבוא:** עוד הפעם יודיע הכותב האגרת הזאת גודל אהבתו לבני עמו, אף כי ירדפוהו וישטמוהו. וסבת אהבתו אליהם היא על כי מגמת פניהם לקנא קנאת ה׳ צבאות, אבן יקנאו ולא בהשכל, תעו מן דרך המלך העולה בית אל ולא יבואו בו, על כי יחשובו כי בצדקתם אשר יעשו יגיעו אל תכלית ההצטדקות, ולא ידעו ולא יבינו כי כבגד עדים כל צדקתיהם, ואך באמונתם במשיח אלהי יעקב יוכלו לבוא שמה. ואלה שני הדרכים, רצונו לומר הצטדקות על ידי האמונה ועל ידי

מצות

י א אַחַי תַּאֲוַת לִבִּי וּתְפִלָּתִי לֵאלֹהִים בְּעַד יִשְׂרָאֵל הִיא אֲשֶׁר יִוָּשֵׁעוּ׃ ב כִּי מֵעִיד אֲנִי עֲלֵיהֶם כִּי יְקַנְאוּ קִנְאָה לֵאלֹהִים אַךְ לֹא בְדָעַת׃ ג כַּאֲשֶׁר לֹא הִתְבּוֹנְנוּ אֶת צִדְקַת־הָאֱלֹהִים וּבִקְשׁוּ לְהַעֲמִיד אֶת־

מצות התורה, נרמזו על ידי משה נביא אלהים בתורתו, אכן כעת בברית החדשה נתבארה מעלת ההצטדקות על ידי האמונה ביתר שאת ובתפארת, ויהודים אף גויי הארץ יובלו על ידה לשמחות עולם וההצלחה האמיתית אשר אין תכלית לטובה ויפיה. — (א) אחי: אשר תאמינו במשיח, בין אלה אשר ממעי ישראל יצאו, ובין אלה אשר מגויי הארץ בסוד המשיח ובאמונתו עמדו, אחי כולכם. תאות לבי: ענינו חפצי ורצוני ותפלתי, בהתעטף עלי רוחי בזכרי מעמד בני ישראל אשר היו בימים מקדם בשנות דור ודור, בטרם נפלו ונשברו בעודם היו לאל בגדר הבן לאביו בתכלית ההצלחה, ומעמדם כעת אשר ירדו פלאים ממעלותם, אז אתפלל בעדם לאל חי ומשיחו כי ירחמם וינהלם וישיבם אליו כמקדם, למען יושעו תשועת עולמים. — (ב) כי מעיד אני עליהם: אנכי אשר מנעורי גודלתי עמהם, וכל מעשיהם ודרכיהם ממני לא נסתרו, וגם בטרם כבוד ה׳ ומשיחו עלי זרח הייתי כמוהם ובדרכיהם רצתה נפשי, אוכל להעיד להם עדות נאמנה, כי יקנאו קנאה לאלהים: ר״ל בעבור תורתו ומצותיו, אשר נתן להם ביום הקהל על ידי משה עבדו נאמן ביתו, יקנאו קנאה, מגמתם ותשוקתם לשמור את התורה הזאת בכל דקדוקיה וכוונותיה ופרטיה, ויעשו סייגים וגדרים ותקנות וגזירות כדי להשמר מאיסור דאורייתא, וכל איש אשר יסור מן התורה הזאת או מן אלה הסייגים וגדרים וכיוצא בהן, אשר בשם מנהג יכונם לאמר מנהגן של ישראל תורה היא, ירדפוהו וישטמוהו להכרית מארץ זכרו, בחשבם כי על ידי הקנאה הזאת והדקדוקים האלה ימצאו חן בעיני אלהים (יוחנן ח״ז, ב׳, ג׳). אכן באמת קנאתם היא בלי השכל ומדע, על כי לא ידעו דרך נכוחה אשר ייטב בעיני ה׳, וישגו ברואה, על כי לא יחכמו ולא יבינו משפטי התורה באמיתה, וסוד המשיח וסוד תורת אל עליון בה נרמז המשיח. — (ג) והקנאה הזאת להדוף ולהשמיד ולהרוג אלה הבאים לחסות תחת המשיח אשר יסורו ממנהגם, תבוא להם, באשר לא התבוננו, לא השכילו ולא שמו על לבם להבין ולהשכיל

את

צִדְקָתָם לֹא נִכְנָעוּ אֶל־צִדְקַת־הָאֱלֹהִים׃ ד כִּי תַכְלִית

את צדקת האלהים: ענינו הצדקה בה יצדק אדם לפני אלהים באמת, הצדקה אשר נתן לנו על ידי משיחו, ונתבארה בבשורת הברית החדשה, לא יתבוננו, ובקשו להעמיד את צדקתם: ויחשבו כי בצדקתם, על ידי שמירת מצות התורה וביושר לבבם ובשאר מעשים כמו בתפלה וצום, (לוקס י"ח, י"ב.) יגיעו אל מעלת ההצטדקות לפני אלהים. ולא נכנעו אל צדקת אלהים: אל הצדקה אשר תבוא בתורת חן ותחנינה (לא כגמול בעבור המעשים) מאת אלהים על ידי האמונה במשיחו. (ד) כי תכלית התורה היא המשיח: ענינו כל המצות הנכללות בתורה היו רק להיישיר דרך לפני המלך המשיח לכלכל יום בואו, ולסקל המסילה לפניו, וכן נאמר בירמיהו (ל"א ל"ב) הנה ימים באים נאום ה' וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה: לא כברית אשר כרתי את אבותם ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ מצרים, אשר המה הפרו את בריתי ואנכי בעלתי בם נאום ה', כי זאת הברית אשר אכרת את בית ישראל אחרי הימים ההם נאום ה', נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם: ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה', כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם נאום ה', כי אסלח לעונם ולחטאתם לא אזכר עוד. וזהו שאמרו בגמרא (שבת ס"ג, ע"א.) אמר רבי חייא בר אבא, כל הנביאים לא התנבאו, אלא לימות המשיח, ודעתם להורות בזה כי בימי המשיח תתרבה הארץ דעה כמים לים מכסים, ואז תבוא תורה חדשה על ידי המשיח. ועל הפסוק ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה, (ישעיה י"ב, ג'.) תרגום יהונתן ותקבלין אולפן חדת בחדוא מבחירי צדיקיא. וכן אמרו במדרש רבה—קהלת (דף קי"ד ע"א דפוס פראנקפורט) כל התורה שאדם לומד בעולם הזה הבל הוא נגד תורתו של משיח. — וכן הוא בזוהר וירא (דף ע"ד עמוד רצ"א), כד יהא קריב ליומא משיחא אפילו רביא דעלמא זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא ולמדנע ביה קצין וחושבנין. — ושם (פרשת אחרי מות) בדרא דייתא מלכא משיחא מנדע יתיר בעלמא, דכתיב כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם (ירמיה ל"א, ל"ד).

ובמדרש

ובמדרש תהלים יי' מתיר אסורים, יש אומרים כל הבהמה שנטמאה בעולם הזה מטהר אותה הקדוש ברוך הוא לעתיד לבוא וכו' עיין שם. — ובמסכת קדושין (ע"ב עמוד ב,) תנו רבנן ממזרים ונתינים טהורים לעתיד לבוא דברי רבי יוסי, רבי מאיר אומר אינם טהורים. אמר לו רבי יוסי והלוא כבר נאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם? אמר לו רבי מאיר כשהוא אומר מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם ולא מן הממזרות. אמר רבי יוסי כשהוא אומר אטהר אתכם הוי אומר אף מן הממזרות. ולפי דעת בעלי התלמוד בטלו ארבעים שנה קודם החרבן — והימים האלה הם הם ימי המשיח האמתי — הרבה דינים מדיני התורה אשר נתנו ביום הקהל (סוטה דף מ"ז ע"א) משרבו הרצחנין בטלה עגלה ערופה.....משרבו המנאפים פסקו מים המאררים ...... יוחנן כהן הגדול העביר הודיות המעשר, אף הוא בטל את המעוררין וכו'. ובזוהר (ואתחנן דף ר"ס עמוד ע"ב) אתה החלות להראות את עבדך, מאי שירותא הכא? אלא ודאי משה שירותא הוה בעלמא למהוי שלים בכלא... ואי תימא מן הוה סיומא, דהא משה שירותא הוה? סיומא מלכא משיחא הוא...דהא כדין ישתכח שלימו...לעילא ותתא ויהון עלמא כולהו בזיווגא חדא כדין כתיב ביום ההוא יהיה יי' אחד ושמו אחד. — ושם בראשית (דף כ"ז ע"ב) אדם דאינון ישראל דאית לן ייחודא באורייתא דאתמר בה עץ חיים היא למחזיקים בה, ואיהי מטרוניתא מלכות דמסטרהא אתקריאו ישראל בני מלכים. ובגין דא אמר הקדוש ברוך הוא לא טוב היות אדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו, דא משנה, אתתא דההוא נער, ואיהי שפחה דשכינתא, ואי זכו ישראל איהי עזר לון בגלותא מסטרא דהיתר, טהור, כשר, ואי לאו איהי כנגדו מסטרא דטמא, פסול, ואסור. טהור, היתר, כשר, איהו יצר הטוב. פסול, טמא, אסור איהו יצר הרע. ואתתא דאית לה דם טוהר ודם נדה מסטרא דמשנה איהי שויא ליה, ולאו איהי בת זוגיה ביחודא דיליה, דלית יחודא עד דערב רב יתמחון מעלמא. ובגין דא אתקבר משה לבר מארעא קדישא וקבורתא דיליה משנה איהי, ולא ידע גבר ית קבורתיה עד יומא הדין, קבורתא דיליה משנה דשלטא על מטרוניתא דאיהו קבלה (לנגד) למשה, ומלכא ומטרוניתא מתפרשא מבעלה, בגין דא תחת שלש רגזה ארץ תחת עבד כי ימלך, דא איהו עבדא ידיעא, שפחה כי תירש גברתה, דא משנה, ונבל כי ישבע לחם, דא ערב רב,

עם נבל ולא חכם. עד כאן דבריו. — מכל אלה הדברים תראה כי מאור תורת משה נחשך על ידי המשנה והתלמוד, ולכן יכנה אותה הרשב״י קבורת משה. ובזוהר בראשית (דפוס אמסטרדם דף ו׳ עמוד א׳, דפוס זולצבאך ו׳ עמוד כ״א) פקודא דמלכא איהו עד דייתא ההוא דטעין חמרא, ורצונו לומר עד שיבוא מלך המשיח רוכב על החמור (זכריה ג׳). ונאמנים אלה הדברים ליודעי חן, ויתאמתו אף יתאחדו עם אמרי הכותב הזה, כי תכלית התורה היא המשיח. ונגד דעת אלה האנשים אשר חכמים המה בעיניהם באמרם איך יחליף וימיר האל דתו אשר נתן ביום הקהל? ואיך תהיה באפשרית כי תמצא תורה חדשה? אביא דעת בעל העקרים (מאמר שלישי פרק י״ג) וזה לשונו, כי כמו שהרופא יתן הנהגה אל החולה עד זמן משוער אצלו שלא יגלהו אל החולה, וכשיגיע הזמן ההוא שנתחזק כבר מחליו, ישנה הרופא הנהגתו ויתיר מה שאסר ויאסור מה שהתיר, ואין לחולה להפלא מזה, כי אין זה ממה שיחייב שנוי בחק הרופא לומר שלא נתן בתחלה הנהגה מספקת לכל הזמנים, כי הרופא כשנתן ההנהגה הראשונה כבר ידע הזמן שראוי שיתנהג החולה על פיה. ואף על פי שלא גלהו אל החולה ידע הזמן הראוי שתשתנה ההנהגה ההיא כפי מה ששער מטבע החולי הזמן שצריך לו, כדי שישתנה מן החולי אל הבריאות, ובהנהגה הראשונה היתה כוונתו לתקן טבע החולה אל שיהיה ראוי ומוכן לקבל ההנהגה השנית הראויה לבוא אחר ההכנה שהכינה ההנהגה הראשונה. ובהגיע הזמן ההוא ישנה אותה להנהגה אחרת היתה מכוונת וידועה אצלו מתחלה. כן ע״ד הזה איננו חסרון בחק השם יתברך אם לא נתן בתחילה תורה והנהגה מספקת לכל הזמנים, כי הוא כשנתן התורה ידע שהנהגה ההיא תספיק עד הזמן ששערה חכמתו שיספיק להכין המקבלים ולתקן טבעם אל שיקבלו ההנהגה השנית, אף על פי שלא גלהו לאדם, וכשיגיע הזמן יצוה בההנהגה השנית, ואף אם ישנה דברים הפך ההנהגה הראשונה, כך היה מסודר אצלו בתחלה. וכמו שיהיה חסרון בחק הרופא שיצוה לתת המזונות החזקים, כלחם בשר ויין, אל הקמים מהחולי, והילדים ויונקי שדים עד אשר יגדלו ואז יתחזק טבעם לסבול המזונות החזקים: כן יהיה החסרון שיתן הנהגה שוה בכל הזמנים למתחילים ולמורגלים, אבל ראו שישנה אותה כפי השתנות הכנות המקבלים, ואחר שיורגלו בהנהגה אחת דקה, יעלה אותם להנהגה יותר חזקה אשר תאות להם כפי טבעם, כלחם והבשר

והיין

והיין והמזונות החזקים, שאף על פי שאינן ראוים לקטנים הם מזון ראוי ונאות אל הגדולים לפי טבעם. ואחר שהורגלו בו מעט מעט ראוי לשנות הקטנים אליהם אחר שיגדלו, כמו שיעשה המלמד עם התלמיד שירגילהו בתחילה בדבר קל ההבנה עד שיורגל בלימוד מעט, ואחר יעתיק אותו למדרגה חזקה ועמוקה שלא היה ראוי אליה בתחילת למודו וקודם שהורגל. — ואם יאמר האומר כי אין ראוי שתקצר יד השם שלא לתת הנהגה כוללת לכל אנשים מנער ועד זקן שוה בכל הזמנים? הנה זה ידמה לשאלת השואל למה לא ברא ה׳ כל האנשים צדיקים לעבוד עבודתו מאין בהם נפתל ועקש, וזה היתה יותר שלמות אליו — עד כאן דבריו. ובפרק י״ד הוסיף לבאר וזה לשונו: כאשר חפשנו ענין הדתות האלהיות שהיו בעולם נמצא אותן נוהגות זה הדרך שתהינה משתנות מהאסור אל ההיתר ומן ההיתר אל האסור. וזה כי בתחלה נצטוה האדם הראשון בקצת מצות שנהגו בהן האנשים לפי קבלת רז״ל עד נח. ולנח התיר אכילת בעלי חיים שהיתה אסורה לאדם הראשון, כי בתחלה לא התיר להם אכילת בעלי חיים אלא אכילת הצמחים בלבד, ואמר הכתוב הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע אשר על פני כל הארץ וכו׳ (בראשית א׳, כ״ט.)..... ואחר כך התיר אכילת בעלי חיים לנח ואומר כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את כל (שם ט׳, ג׳.) והוסיף לו מצות אבר מן החי. ולאברהם הוסיף מילה. ולמשה הוסיף מצות אחרות רבות, ואסר קצת עריות אשר היו מותרות לבני נח, והתיר להם דברים נאסרו לבני נח. כי הבהמה לאחר שנשחטה מותרת לישראל אף על פי שעדיין היא מפרכסת, ובן נח נהרג עליה משום אבר מן החי עד שתמות הבהמה. וכן בן נח נהרג על הגזל, ואפילו על פחות משוה פרוטה, מה שאין כן בישראל.— ובן נח הרואה את חבירו גוזל ואינו מוחה בידו נהרג עליו. ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שראו את שכם גוזל ולא עשו בו דין, לפי מה שכתב הרמב״ם ז״ל בספר שופטים. וכן בן נח שבא על אחותו מאביו פטור וישראל נהרג עליה. וגדולה מזו אמרו בספרי על פסוק ולא תקים לך מצבה אשר שנא ה׳ וכו׳ (דברים ט״ז, כ״ב.) אף על פי שהיתה אהובה בימי האבות, כלומר ואפילו בימי משה, שבשעת מתן התורה בנה מזבח תחת ההר והקים י״ב מצבות לשנים עשר שבטי ישראל, ונאסר זאת בערבות מואב בשנת הארבעים. ואל יעקב אמר לו השם, אנכי האל בית האל אשר

משחת

הַתּוֹרָה הִיא הַמָּשִׁיחַ לִצְדָקָה לְכָל הַמַּאֲמִין׃ ה כִּי מֹשֶׁה כָתַב עַל־הַצְּדָקָה אֲשֶׁר עַל־יַד הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם׃ ו וְהַצְּדָקָה אֲשֶׁר עַל־יַד

משחת שם מצבה (בראשית י"א, י"ז), הרי מפורש שאפי' דבר שהיה דרך עבדי האל לעשות לכבוד השם והיה מותר גמור בימי משה בהר סיני, נאסר להם בערבות מואב לפי דעת רז"ל. הרי קצת העריות שהותרו לבני נח, נמצא הכתוב בפירוש שיאסור אותן. וכל זה שיורה שהדת האלהית היתה משתנה מן האסור אל ההיתר ומן ההיתר אל האסור כפי השתנות הזמנים, וכן נוהג היה זה הענין באדם ונח ואברהם עד שבא משה — עד כאן דבריו. ואנחנו נוסיף לומר ומן משה עד ימי ישוע המשיח. כי המשיח הוא תכלית, ר"ל קץ וסוף מן תורת משה, כאשר אמר ישוע בעצמו (לוקס ט"ז, ט"ז.) התורה והנביאים עד יוחנן, מעת ההיא התבשרה מלכות השמים וכל איש יהרוס אליה. — וכותב האגרת הזאת באר עוד דברו באמרו (ד) כי תכלית התורה היא המשיח לצדקה לכל המאמין: ועניננו אם נבוא אל המשיח לחסות תחת צל כנפיו אז תוסרנה מאתנו כל תקללות הכתובות בתורה, ונמצא הצטדקות נכונה במשיח אשר הוא מלא את כל דברי התורה, וצדקתו תחשב לנו, באמצעית האמונה בו לצדקה. — (ה) כי משה כתב בתורתו: (ויקרא י"ח, ה'.) ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם: ועניננו אם יקיימם אזי יחיה בהם, ועל ידיהם יגיע בתנאי הזה אל מעלת השלמות, נמצא כי החיים והשלימות רק על ידי קיום אלה המצות תבאנה לאדם, ובסורו מדרכי התורה קללות נמרצות מיועדות לו, כאשר נאמר (דברים כ"ח, נ"ח) אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הכתובים בספר. אכן יען לא ימצא איש אשר יקים את כל דברי התורה, לכן כל הכללות מיועדות אל עוברי מצוותיה, ולכן הוא דבר בלתי באפשרית כי יצדק איש על ידי פעלי התורה, וזאת לא מצד התורה בעצמותה, כי אם רק מצד היצר הרע השוכן בקרבנו מעת צאתנו מרחם. — (ו) ונגד החיים והאושר אשר יבוא מצד עשיית התורה רמזה התורה על הצטדקות אשר תבוא במלואות הימים על ידי המשיח,

והצדקה

הָאֱמוּנָה אֹמֶרֶת כָּזֹאת. אַל־תֹּאמַר בִּלְבָבְךָ מִי יַעֲלֶה־
לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה זֹאת הִיא לְהוֹרִיד אֶת־הַמָּשִׁיחַ׃ ז אוֹ
מִי יֵרֵד לִתְהוֹם זֹאת הִיא לְהַעֲלוֹת אֶת־הַמָּשִׁיחַ מֵעִם־
הַמֵּתִים׃ ח וּמָה הִיא אֹמֶרֶת. כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר

והצדקה: רצונו לומר ההצטדקות אשר נשיג בברית החדשה על ידי האמונה: הנכונה בל״ב כיתד התקועה במקום נאמן, אומרת כזאת: רצונו לומר תזהיר אותנו לבל תאמר בלבבך מי יעלה לנו השמימה: ורצונו לומר אל תתן ספק בלבך אל הדברים האלה לאמר מי יעלה לנו השמימה לחקור ולדרוש אם אלהינו בשמים יחננו ויכפר פשעינו, כי זאת היא: ענינו כי תוכן ושרש ומקור דברים כאלה יהיו כאלו יאמר איש כי יאבה להוריד את המשיח, אשר ישב בשמים לימין עליון ארצה, וכאלו נכחש במשיח אשר ירד משמי׳ ארצה במלואות הימים, להורות לנו דרך הישר בו נוכל להצטדק לפני אלהים, וכאלו נשקר בקרבנו בו הקריב עצמו, כאלו לא היה די למצוא כפרה בעדינו, עד כי יהיה מן הצורך כי המשיח ישוב אלינו עוד הפעם למצוא כפרה חדשה. — ואלו הדברים נרמזו ביוחנן (ג׳ י״ג.) באמרו ואיש לא עלה השמים, זולתי אשר ירד מן השמים, הוא בן אדם אשר בשמים. — (ז) או מי ירד לתהום: הכותב האגרת הזאת אחז כאן בקצרה מלת תהום תמורת ולא מעבר הים הוא (דברים ל׳, י״ג.). — וענינו מוסב אל שלמעלה ממנו, הצדקה אשר על יד האמונה אומרת, מי ירד לתהום או לשאול, לדעת איך ננצל למען לא נרד שחת, וזאת היא: ר״ל תוכן שאלה בזאת יהיה כאלו יאבה איש לבקש שמה המשיח, ויכחש כי במות המשיח, אשר לא עזב לשאול נפשו ולא ראה שחת, גאולת עולם היתה לנו, וכי תהיה מן הצורך כי עוד הפעם ישוב המשיח וירד שאולה לכפרת פשעינו כאלו לא מצא כופר שלם הפעם הראשון. — (ח) ומה היא (הצדקה על ידי האמונה) אומרת? כי קרוב אליך הדבר: ר״ל דבר הבשורה הזאת המיועדת לנו מדורות מקדם על ידי נביאי וחוזי אלהים לאמור, כי בימים הבאים גאולת עולמים והצטדקות נכונה, אשר אין לאל ידינו לעשות ולרכוש אותן, תהיה לנו כמו מתנת

חנם

מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ. וְהִיא דְּבַר הָאֱמוּנָה אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ קֹרְאִים׃ ט כִּי אִם־תִּתְוַדֶּה בְּפִיךָ כִּי יֵשׁוּעַ הוּא הָאָדוֹן וְתַאֲמִין בִּלְבָבְךָ כִּי הָאֱלֹהִים הֵקִים אֹתוֹ מֵעִם־הַמֵּתִים תִּוָּשֵׁעַ׃ י כִּי אֱמוּנַת לֵב אִישׁ לִצְדָקָה לוֹ וְתוֹדַת פִּיו לִתְשׁוּעָה׃ יא כִּי הַכָּתוּב אֹמֵר׃ כָּל־

חנם בצדקת המשיח, ואם דבר הבשורה הזאת ותוכן אמתתה מגאולת והצטדקות המשיח אשר הוא עשה ופעל, קרוב לנו בפינו ובלבבנו לעשות, מבלי עול ועבודה קשה, והיא היא דבר בשורת האמונה, על ידיה נצדק ולא בכחינו ובמעשינו. אשר אנחנו קוראים, לפני כל איש בכל עיר ועיר. — (ט) כי אם תתודה בפיך, לפני קהל ועדה מבלי אימת ופחד אנשים, בצדק ובתמים על ידי התפעלות הרוח הקודש, כי ישוע הוא האדון, ותאמין בלבבך: ר"ל אם הוידוי בפה יתאחד ויתאמת עם האמונה אשר בלבך, כאשר אמר דוד, האמנתי כי אדבר (תהלים קט"ז, י'.) להאמין כי אלהים הקים והעיר אותו מעם המתים, ולא עזב חסידו לראות שחת, ולא נתן לשאול נפשו, אזי תושע תשועת עולמים: כי אמונה כזאת לך תחשב לצדקה, וכל הענוים שהמשיח, אשר עולה לא נמצא בפיו, סבל בעבור חטאיך, יחשבו לפני אלהים כאלו אתה בעצמך סבלת כמה ענוים וכאלו אתה מתה. — ודע והבין כי גם חכמי ישראל כנו המשיח בשם האדון, רצוני לומר בשם אדני, כאמרם ז"ל שמונה שמות נקרא המשיח וחד מנהון הוא יהוה צדקנו, ובזהר בראשית (דפוס זולצבאך דף ס"ג עמוד רמ"ב) ומלכא משיחא דאתקרי בשמיה דקודשא ברוך הוא וכו', ועיין עוד שם דף ע"ו, עמוד ש"א ושם דף ע"ז עמוד ש"ה. — (י) כי אמונת לב איש, במשיח אלהי יעקב, צדקת המשיח אשר הוא פעל ועשה, לצדקה לו: רצונו לומר להמאמין בו תחשב, ותודת פיו, אם יודה איש לפני קהל ועדה את אשר בלבבו, ולא יכחש ולא יירא מרבבות המון עם אשר סביב שתו עליו ויחרפוהו, אז ישיג האיש הזה המודה תשועה מאלהי ישעו, וירוחם ויחונן. — (יא) כי הכתב: ר"ל (ישעיה הנביא כ"ח, ט"ז.) אומר כל המאמין

הַמַּאֲמִין בּוֹ לֹא יֵבוֹשׁ׃ יב כִּי אֵין הַבְדֵּל בֵּין־יְהוּדִי
לַיְוָנִי. כִּי זֶה אֲדוֹן כֹּל הוּא עָשִׁיר לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ׃
ג כִּי כֹל אֲשֶׁר־יִקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה יִמָּלֵט׃ יד אֲבָל
אֵיךְ יִקְרְאוּ אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא הֶאֱמִינוּ בוֹ. וְאֵיךְ יַאֲמִינוּ
בוֹ אֲשֶׁר לֹא שְׁמָעוּהוּ וְאֵיךְ יִשְׁמְעוּ בְּאֵין קוֹרֵא׃
טו וְאֵיךְ יִקְרְאוּ אִם לֹא יִשָּׁלֵחוּ. כַּכָּתוּב. מַה־נָּאווּ
רַגְלֵי מְבַשֵּׂר שָׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב׃ טז אַךְ לֹא כֻלָּם

בו: כל איש המאמין במשיח, באין הבדל בין יהודי וגוי ארץ, לא יבוש ויכלם, כמו שאמר דוד גם כל קויך לא יבושו, יבושו הבוגדים ריקם (תהלים כ״ה, ג׳). — וכבר זכרנו למעלה פרק ט׳ ל״ג כי הכותב האגרת הזאת אל הגוים הביא פסוקי כתבי הקדש לפי העתקת השבעים הזקנים אשר היתה אז מצויה ביד כל יודע ספר. ולכן הביא מלת לא יבוש תמורת מלת לא יחיש אשר נמצאה בעברית, ותוכן עינינם אחד הוא, כי איש אשר יחיש ימלט ולא ידע אנה ינוס ואנה יפנה, כמעט יבוש ויכולה. — (יב) כי אין הבדל: בעת אשר נתבשרה הבשורה לקרוא איש ואיש עם ועם אל מלכות השמים, אין הבדל בין יהודי ובין יוני: ר״ל גויי הארץ, כאשר באר זאת למעלה (פרק ג׳ ה׳ כ״ג) כי זה, המשיח, אדון כל הוא: הוא גאל כל בני אדם, אשר חטאו והעוו דרכם, כולם פדאם בדמו, והוציאם מעבדות וסבלות החטא לבוא לעבודתו, ולכן הוא האדון עליהם, ועשיר: לחונן במתנת חנם לכל אשר יקראוהו באמת. — (יג) כי כל אשר יקרא וכו׳: הפסוק הזה הוא מנבואת יואל (ג׳, ה׳.) ומוסב על שלמעלה ממנו, והיה אחרי כן אשפוך רוחי על כל בשר וכו׳, ונתתי מופתים בשמים וכו׳ והיה כל אשר יקרא בשם ה׳ ימלט: ותוכן אלו הכתובים הם על ימי המשיח. — (יד) אבל איך יקראו: יתפללו אליו, אלה אשר לא האמינו בו, כי ידיו רב לו להושיעם, כאשר אמר דוד (תהלים נ׳, י״ג.) זבח לאלהים תודה ושלם לעליון נדריך: וקראני ביום צרה אחלצך ותכבדני. — (טו) אך לא כולם: אשר להם

שָׁמְעוּ אֶל־הַבְּשׂוֹרָה. כִּי יְשַׁעְיָהוּ אֹמֵר. יְהוָֹה מִי הֶאֱמִין לִשְׁמֻעָתֵנוּ: יז לָכֵן הָאֱמוּנָה הִיא מִשְּׁמוּעָה וְהַשְּׁמוּעָה הִיא בִּדְבַר הָאֱלֹהִים: יח אַךְ אֲנִי אֹמֵר. הַאִם לֹא שָׁמְעוּ. אָמְנָה בְּכָל־הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה

נתבשרה בשורת מלכות השמים, קבלו הבשורה הזאת כאשר יאות, לא ושמו על לב להבין תוכן אמתתה ועל מה אדניה הטבעו, כי אם נתנו לה כתף סוררת ולא אבו שמוע אליה, כאשר ישעיה אמר (נ"ג, א'.) מי האמין לשמועתינו. — (יז) האמונה היא משמועה: רצונו לומר לדעת במה נאמין, ידיעה כזאת תבוא משמועה אשר תשמע, והשמועה הזאת תאלפינו לדעת את אשר נבחר ונקרב, והשמועה בדבר אלהים: כבר רשומה על ידי עבדיו הנביאים חוזיו וציריו. — (יח) אך: על אלה האנשים אשר לא יאמינו אין ללמוד זכות, יען לא שמעו ולא הוגד להם דברי אלהים, כי אני אומר האם לא שמעו? ור"ל הלוא שמעו וידעו, הלוא בכל הארץ יצא קווה: לא בסתר בשרנו את הבשורה הזאת, כי אם כשופר הרימנו קולינו, ובקצה התבל מליה ותוכן הכתוב הוא על השמש (תהלים י"ט, ה'.) וכמו השמש זרחה על המים, כן זרחה שמש צדקת ה' על כל יושבי תבל, עת שלח דברו ארצה. הוא בנו ישוע המשיח, אשר נולד במלואות הימים. — וגם בזוהר (דפוס זולצבאך דף ז' עמוד כ"ז) יבואר הכתוב הזה על המלך המשיח באומרו אין אמר ואין דברים, בשאר מלין דעלמא דלא אשתמעו קמי מלכא קדישא ולא בעי למשמע לון, אבל הני מלי בכל הארץ יצא קום דעבדי משיחא. אנון מלין מדרי עילאה ומדרי תתאי, מאלין אתעבידו רקיעין ומאלין ארץ וכו'. — ושם שמות (דף נ"ו עמוד רכ"ד) אין אומר ודברים כשאר אמירין דעלמא, אלא האי אומר רזא אלהים איהו בדרגין עלאין דלית תמן אמירין ודברים, ולא אשתמעו כשאר דרגין דאינון רזא דמיהמנותא, דאינון קלא דמשתמע, אבל הני לא אשתמעו לעלמין. והיינו דכתיב בלי נשמע קולם, אבל בכל הארץ יצא קום, אף על גב דאינון טמירין עלאין דלא אתידעו לעלמין. נגידו ומשיכו דלהון אתמשיך ואתנגד לתתא. ובגין

דההוא

תֵּבֵל מִלֵּיהֶם׃ יט אַךְ אֲנִי אֹמֵר. הַאִם לֹא יָדַע יִשְׂרָאֵל. בָּרִאשֹׁנָה מֹשֶׁה אֹמֵר. אֲנִי אַקְנִיאֲכֶם בְּלֹא־עָם בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסְכֶם׃ כ וִישַׁעְיָהוּ מְלָאוֹ לִבּוֹ לֵאמֹר. נִמְצֵאתִי לְלֹא בִקְשֻׁנִי נִדְרַשְׁתִּי לְלוֹא שָׁאָלוּ׃ כא וְעַל יִשְׂרָאֵל אֹמֵר. פֵּרַשְׂתִּי יָדַי כָּל הַיּוֹם אֶל־עַם סוֹרֵר׃

דההוא משיכא אית לן מהימנותא שלימתא בהאי עלמא וכל בני עלמא משתעו רזא דמיהמנותא דקדוש ברוך הוא באינון דרגין כאלו אתגליין ולא הוו טמירין וגניזין. והיינו ובקצה תבל מליהם מרישא דעלמא עד סייפא משתעין אנון חכימי לבא באינן דרגין גניזי אף על גב דלא אתידעו וכו׳. — (יט) אך אני: הכותב האגרת הזאת ישאל בדרך תמיה, האם לא ידע ישראל: כי תכלית בשורת הכרית החדשה היא להתבשר בתוך כל עם ועם וכי גם הגוים המה קרואים לבוא ולחסות תחת צל המשיח, למען גם המה בו יצדקו ויתהללו. כי בלי ספק ידעו זאת, כי בראשונה משה ניבא ברוח הקדש על מעמד ומצב בני ישראל אשר יקרא אותם באחרית הימים ואמר אני אקניאכם: רצונו לומר אתם, אשר עמי אתם, אקנא אתכם בלא עם: ר״ל הגוים אשר לא עמי המה, בהם אקניאכם, וכמו איש אשר יקח עוד אשה אל אשתו אשר היתה לו, השניה נעשה צרה לראשונה ותקנא אותה, (כמו ותקנא רחל באחותה), כן אקניאכם בעת אקרא ללא עמי עמי אתם, ובגוי נבל: ר״ל גוי עמי הארץ אשר להם לא נתנה תורת אלהים המחכימת פתי, וכנאמר בתהלים (קמ״ז, י״ט.) מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום, אכעיסכם: אם אנכי אפנה מכם אל הגוים לחוננם מאוצר מתנת חנם ולגאלם, על כי אין אמונה בכם. — (כ) וישעיה, אשר חי ימים רבים אחרי מות משה וראה כי בני ישראל סרו מדרך ה׳, מלאו לבו לאמר ולהנבא, כי אם ישראל לא ישוב ויבקשו את ה׳ ואת דוד מלכם אזי יוטלו מהם כל המתנות אשר מיועדות היו להם ויותנו אל האומות, לאמור נמצאתי ללא בקשני: רצונו לומר ה׳ ימצא אל הגוים אשר לא בקשוהו, ונדרשתי: ואדרש ללא שאלו, אל גויי הארץ אשר עד הנה לא שאלו בשמי. — (כא) אכן אל ישראל,

יא א וְעַתָּה אֲנִי אֹמֵר. הֲמָאַס הָאֱלֹהִים אֶת־עַמּוֹ. חָלִילָה. כִּי גַּם אָנֹכִי יִשְׂרְאֵלִי מִזֶּרַע אַבְרָהָם מִשֵּׁבֶט

אשר היה עם סגולתו ממלכת כהנים וגוי קדוש, אשר נהפכו בקשת רמיה ולא שמעו בקול דבריו, אמר פרשתי ידי כל היום: לנהלם ולקבצם, אכן המה היו לעם סורר: וכמאמר הנביא כפרה סוררה סרר ישראל. —

יא מבוא. הכותב יבאר לאמור אף כי קצף ה׳ על עמו ויתשם מעל אדמתם כיום הזה, בכל זאת לא השליכם לעולם מנגד פניו, וזאת יראה באר היטב על כי עוד היום כמאז וכמקדם ה׳ קורא השרידים מבני ישראל אליו, ובעבותות האהבה ימשכם ויקריבם לעבודתו, ובכל לב ובכל נפש יאמינו בו ובמשיחו, וכאשר ייעד הנביא להם באמרו, והיתה לבער כאלה וכאלון אשר בשלכת מצבת בם זרע קדש מצבתה, עוד לא נפל דבר מדבריו ארצה, ועוד ימים יבואו אשר ישובו ויבקשו את ה׳ ואת דוד מלכם. — ועתה: ענינו ובטרם אכלה לדבר, אני אמר: עוד אבאר את דברי באר היטב, לבל יהיה לשום ספק מקום לחול על אשר אמרתי עד הנה, כי השליך ד׳ את עמו מנגד עיניו לקרוא לגויי הארץ עמי אתם, לא היתה דעתי כי הרחיק ה׳ כל זרע ישראל מכלל וכלל מפניו לעולם, וכי אחרי אשר נפלו נוקשו ונלכדו לא יוסיפו עוד לקום, כי המאס אלהים, עתה את עמו, אשר בחר מקדם לקראם בני אברהם בחירו, המאסם וגעלם כעת, להשליכם לנצח מעל פניו, לבל יקח מהם עוד איש חלק ונחלה במלכות המשיח? חלילה ממני מלחשוב און כזה, או מלדבר דבר אשר אין לו שחר. כי עוד ברכות ונחמות מיועדות הנה לשארית ישראל, כאשר נאמר על יד נביאו (ירמי׳ ל״א, ל״ז) כה אמר ה׳ אם ימדו שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי הארץ למטה גם אני אמאס בכל זרע ישראל על כל אשר עשו נאום ה׳. ולאות נאמן ולעדות נכונה על אשר אמר, יוסיף אמריו לבאר, כי גם אנכי ישראלי, מבטן ומהריון ומלידה, מזרע אברהם משבט בנימין, אשר ממנו צץ נזר מלכות שאול בן קיש איש ימיני ואסתר המלכה, ובעוד הייתי בין להקת הפרושים גדלה קנאתי על עדת ישוע המשיח לרדפם ולהומם ולאבדם, אכן

בחמלת

בִּנְיָמִין: ב לֹא מָאַס הָאֱלֹהִים אֶת־עַמּוֹ אֲשֶׁר יָדָעוֹ מִקֶּדֶם. הֲלֹא יְדַעְתֶּם בִּדְבַר־אֵלִיָּהוּ אֶת־אֲשֶׁר אָמַר

בחמלת ה׳ עלי הוציאני מתוך ההפיכה והייתי אוד מוצל מאש, ויאר אלהים עיני חשכי, והאדון ישוע המשיח בכבודו קראני ושמני להיות ציר נאמן בגוים שולח, לקרוא לאסורים בעבותות החטא דרור, ומן חחן הזה אשר חנן אלהים אותי תדעו נאמנה כי לא מאס אלהים זרע ישראל בכלל, כי עוד יש תקוה לאחריתם, וכי עוד ביניהם שרידים אשר ה׳ קורא, ויבחר ויקרב להיות לו. — ובדבה (שמות ל״א.) בשעה שגלו ישראל מירושלים הוציאו אותם השונאין בקולרין, והיו אומות העולם אומרים, אין הקדוש ברוך הוא חפץ באומה הזאת, שנאמר כסף נמאס קראו להם (ירמיה ו׳, ל׳.) מה הכסף הזה נצרף ונעשה כלי, ושוב נצרף ונעשה כלי, וכן פעמים הרבה, ובאחרונה האדם פורכו בידו ואינו נעשה עוד למלאכה, כן ישראל היו אומרים שאין להם תקומה שמאסן הקדוש ברוך הוא..... וכיון ששמע ירמיה זה, בא לו אצל חקדוש ברוך הוא, אמר לו רבון העולם, אמת שמאסת את בניך? הה״ד המאוס מאסת את יהודה ואם בציון געלה נפשיך מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא (ירמיה י״ד, י״ט.)?..... ואמר ירמיה להקדוש ברוך הוא, אם לגרשינו אתה רוצה, הכה אותנו עד שנמות, שנאמר כי אם מאום מאסתנו קצפת עלינו עד מאוד ואם לא מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא? (ירמיה י״ד, י״ט.) אמר לו הקדוש ברוך הוא, אפילו אני מחריב עולמי איני מגרש את ישראל, שנאמר, כה אמר ה׳ אם ימדו שמים ממעל (שם ל״א, ״ז.), אלא אמר הקדוש ברוך הוא, אף על פי כן תנאי התניתי עמהם אם יחטאו, יהא בית המקדש מתמשכן עליהם, שנאמר ונתתי משכני בתוככם (ויקרא כ״ו, י״א.) אל תהי קורא מִשְׁכָּנִי אלא מַשְׁכּוֹנִי..... וכן התנאיתי עם משה עליהם וכו׳..... אמר ליה משה: ולעולם הם ממושכנים? אמר ליה לאו אלא עד בא השמש (שמות כ״ח), עד שיבוא משית, שנאמר וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא (מלאכי׳ ג׳, כ׳). — (ב) לא מאס אלהים את עמו: ענינו אלה אשר ממעי אברהם יצוא יצאו, ואשר כמוהו באלהים ובמשיחו יאמינו לא השליך מנגד פניו, ולא מאסם, ולא געלם לכלותם להפר ברית ראשונים אתם.

אשר

הַכָּתוּב כַּאֲשֶׁר קָבַל לֵאלֹהִים עַל־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר׃
ג יְהוָה אֶת־נְבִיאֶיךָ הָרָגוּ וְאֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ
וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי׃ ד וּמָה יַעֲנֶה
לוֹ דְּבַר אֱלֹהִים. הִשְׁאַרְתִּי לִי שִׁבְעַת אֲלָפִים אֲשֶׁר
לֹא־כָרְעוּ לַבָּעַל׃ ה וְכֵן גַּם בָּעֵת הַזֹּאת יֵשׁ שְׁאֵרִית

אשר ידעו מקדם: רצונו לומר שארית המאמינים בשומו ידעה מקדם לקראה לעבודתו, וענין הידיעה באלהים בארנו למעלה (פרק ח׳ כ״ט). — הלוא: ענינו ואף כי נראה כעת כי עם בני ישראל מרעה אל רעה יצאו, ונוקשו ונפלו ונשברו, בכל זאת נאמנים כל אמרי פי על אודותו. כי הלוא ידעתם בדבר אליהו התשבי: כי גם בימים ההם נפלו וזנו אחרי אלהים אחרים. כאשר קבל לאלהים: ר״ל התנגד והתרעם על דבר אלהים לאמור, — (ג) את נביאיך הרגו וכו׳: על כי הוכיחום בשבט פיהם, ואת מזבחותיך, אשר עליהם הקריבו קרבנותיהם, הרסו והשחיתו, ואותר: ענינו אני נשארתי לבדי שלם באמונתי, ועל זאת בקשו את נפשי לספותה ולהרגני, ובכל זאת לא היה אמת ונכון הדבר כאשר אמר אליהו, כי לא כאשר יראה האדם יראה אלהים. — (ד) ומה יענה וכו׳: רצונו לומר ועל דברי הריב אשר הביא אליהו לפנו אלהיו, מה ענהו? ענין המענה היה, השארתי לי וכו׳: עוד נותרה לי שארית קטנה אשר עוד שלימה ותמה היא עמדי, — ובילקוט (מלכים סימן רי״ח) מזהיר שלא ללמוד דלטוריא על ישראל, כי משה אמר שמעו נא המורים (במדבר כ׳, י׳.) ונענש ונאמר לו, לכן לא תביאו את הקהל הזה (שם כ׳, י״ב.) וכו׳ אליהו אמר כי עזבו בריתך בני ישראל ומה נאמר לו? ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתיך — עד כאן דבריו וע״ע שם (סימן רי״ז). — (ה) וכן גם בעת הזאת אשר ירדפו אחרי עבדי משיח אלהי יעקב ויגרשם מנחלתו וידברו עליהם סרה ויהרגום ויסחבום סחוב והשלך, בכל זאת עוד תמצא ביניהם שארית הנבחרה כפי בחירת החן: מצד הבחירה החפשית, כאשר נאמר וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם (שמות ל״ג, י״ט). — ובמסכת סנהדרין (דף ק״א עמוד א׳) אמרינן תניא רבי

סמאי

כְּפִי בְחִירַת הַחֵן׃ ו וְאִם עַל־יַד הַחֵן אֵינֶנָּה עוֹד עַל־יַד הַמַּעֲשִׂים כִּי אִם־כֵּן אָז הַחֵן לֹא יִהְיֶה עוֹד חֵן. וְאִם עַל־יַד הַמַּעֲשִׂים אֵינֶנָּה עוֹד חֵן כִּי אִם־כֵּן הַפֹּעַל אֵינֶנּוּ עוֹד פֹּעַל׃ ז וּמָה הַסּוֹף. אֶת־אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ

סמאי אומר נאמר ולקחתי אתכם לי לעם (שמות ו׳, ז׳.) ונאמר והבאתי אתכם (יחזקאל ל״ו, כ״ד.) מקיש יציאתן ממצרים לביאתן לארץ, מה ביאתן לארץ שנים מששים רבוא, אף יציאתן ממצרים שנים מששים רבוא, וכן לימות המשיח שנאמר וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ מצרים, (הושע ב׳, י״ח.) עכ״ד. — (ו) ואם על יד החן: ר״ל ואם רק מצד החנינה הגיע החסד הזה אל ישראל כי לא יאבד לעד, כי לא אלמן ישראל, וגם תקותו כי הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל עוד לא תאבד לעד, ושארית ואחרית תהיינה לו כמתנת חנם באה לו, איננה עוד על יד המעשים: לא בא לו החסד הזה ומתנה הזאת בעבור מעשים טובים אשר עשה חלף מעשהו כמשכורת, כי אם כן: רצונו לומר אם יגיע החן והחסד הזה אל ישראל מכח מעשיו וצדקותיו אשר יעשה, אז החן לא יהיה עוד חן: כי אם אנכי אקבל שכר חלף עבודתי אשר עבדתי, השכר הזה לא יהיה לי למתנת חנם, ולא בשם זה יכונה, כי הלוא אנכי עבדתי בעבורו, ועבודתי תענה בי ביום מחר כי אבוא אל שכרי. ואם על יד המעשים: חלף מעשי יותן לי משכורת, אזי המשכורת הזאת איננה עוד חן מתנת חנם, כי אם כן אם תהיה המשכורת מתנת חנם, הפועַל איננה עוד פועַל: רצונו לומר הפעולה אשר פעלתי או העבודה אשר עבדתי איננה עוד פעולה, לא תשוה לקבל עליה שכר, ולא נכון כי תקָרא בשם פעולה, כי בעבור פעולתו יקבל הפועל שכרו ולא מתנת חן. (ז) — ומה הסוף: רצונו לומר ומה תכלית דברינו עד הנה? (פרק ו׳, א׳. ז׳, ז׳, ח׳, ל״א.) ויענה על השאלה הזאת לאמור, רבים מבני ישראל, אשר אל בשורת הברית החדשה לא אבו שמוע, ונתנו כתף סוררת אל קול הקורא, ומתנת חן לא אבו קחת, לא השיגו הצטדקות נאמנה על ידי מצוות התורה, אשר בקשו (פרק ט׳, ל״א, ל״ב.)

אך

יִשְׂרָאֵל לֹא הִשִּׂיג. אַךְ הַבְּחִירָה הִשִּׂיגוּ וְהָאֲחֵרִים
הִתְעַוֵּרוּ׃ ח כַּכָּתוּב. כִּי נָסַךְ עֲלֵיהֶם יְהוָה רוּחַ תַּרְדֵּמָה
פֶּן־יִרְאוּ בְעֵינֵיהֶם וּבְאָזְנֵיהֶם יִשְׁמְעוּ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה׃
ט וְדָוִד אָמַר. יְהִי שֻׁלְחָנָם לִפְנֵיהֶם לְפָח וְלִשְׁלוֹמִים
לְמוֹקֵשׁ׃ י תֶּחְשַׁכְנָה עֵינֵיהֶם מֵרְאוֹת וּמָתְנֵיהֶם תָּמִיד
הַמְעַד׃ יא וְעַתָּה אֲנִי אֹמֵר. הַאִם נִכְשְׁלוּ לְמַעַן יִפֹּלוּ.
חָלִילָה. אַךְ בְּמַפַּלְתָּם הָיְתָה הַיְשׁוּעָה לַגּוֹיִם לְהַקְנִיאָם׃

אך הבחירה: ר"ל בחירת הבחירים והשרידים והשארית (פסוק ה׳) מבני ישראל אשר ה׳ קורא אשר נבחרו, ולא בכח מעשיהם ופעולותיהם ההצטדקות יבקשו, כי אם מצד החנינה והחסד והרחמים באמונתם במשיח אלהי יעקב, השיגו הצטדקות נכונה אשר ייטב בעיני ה׳, והאחרים: והרבים מהמון העם, התעורו: טח מראות עיניהם מהשכיל לבותם. — (ח) ככתוב ישעיה (כ"ט, ט׳. י׳. ושם ו׳, י׳.) כי נסך: ענינו כמו שפיכת הרוח. — עד היום הזה: אלה הדברים הוסיף הכותב לבאר לאמור, כאשר היה מעמד ומצב ישראל בעת בן אמוץ, כן הוא עד היום הזה, עוד היום יתן כתף סוררת לבלתי שמוע בקול ה׳. — (ט) ודוד אומר: בספר תהלים (ס"ט, כ"ד.) — (י) תחשכנה עיניהם מראות: אור המשיח אשר זרח בחשך, ויושבי החשך לא בלכלהו (יוחנן א׳ ה׳.). — (יא) ועתה אני אמר: ענינו אולי ישאל השואל לאמור, האם נכשלו במשיח אשר היה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל לפח ולמוקש ליושב ירושלים (ישעיה ח׳, י"ג.), למען יפלו, ולא יוסיפו לקום עוד? חלילה: מלחשוב כזאת, לא לנצח יריב ה׳ אתם ולא לעולם יטור, עוד ברכות רבות מיועדות הנה לשארית ישראל. אך במפלתם, אשר נפלו במהמורות החטא, להרוג בזדון משיח אלהי יעקב, אשר היה המיועד להם מימי עולם לגאלם ולקבצם ולרעותם כרועה עדרו בנוה דשן ושמן עלי כר נרחב, היתה התשועה לגוים: לאמור ללא עמי עמי אתה, כ בתתם כתף סוררת לבלתי שמוע אל אשר בשר להם, ובענותם סרה בה׳

ובמשיחו

יב וְאִם מַפַּלְתָּם עֹשֶׁר הָעוֹלָם וְחֶסְרוֹנָם עֹשֶׁר הַגּוֹיִם
אַף כִּי מְלֹאָם׃ יג כִּי לָכֶם הַגּוֹיִם אָנֹכִי אֹמֵר. בִּהְיוֹתִי
שְׁלִיחַ אֶל־הַגּוֹיִם אֶת־פְּקֻדָּתִי אֲנִי מְכַבֵּד׃ יד אוּלַי
אַקְנִיא אֶת־אֵלֶּה אֲשֶׁר הֵם בְּשָׂרִי וְאוֹשִׁיעַ אֲחָדִים מֵהֶם׃

ובמשיחו, הובאה הבשורה הזאת אל הגוים מעמי הארץ, לגאלם ולקדשם וכל זאת היתה למען הקניאם: רצונו לומר למען יקנאו בני ישראל בגוים עת יראו כי כבוד ה׳ זרח על הגוים, העם אשר עד הנה הלכו בחשך, וישובו גם המה אל ה׳ לבקש את דבר ה׳ ואת דוד מלכם. — ומלת להקניאם היא כמו ותקנא רחל באחותה (בראשית ל׳, א׳). — ובמסכת פסחים דף פ״ז אמרינן צדקות פרזונו בישראל (שופטים ה׳, י״א) צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שפזרם בין האומות וכו׳ וכו׳. — (יב) ואם מפלתם: ענינו אם מפלת בני ישראל גרמה עושר העולם: רצונו לומר עושר גויי הארץ והצלחתם, כי גדלו והצליחו אף העשירו במתנת החן אשר היתה בתחלה מיועדת לישראל, ואם חסרונם: החסרון לישראל, אשר ילכו כעת הלוך וחסור מבלי מזבח וכפרה ומבלי מלך ומקדש, היה עושר הגוים, (כי אלה המתנות נחלו כעת הגוים מצד החן והרחמים), אף כי מלואם: איך ירב ויגדל ויעלה מעלה מעלה עושר ואושר העולם והגוים, אם בני ישראל כולם כאחד יאספו לשוב ולבקש את ה׳ אלהיהם ואת דוד מלכם? — מלואם: כמו וזרעו יהיה מלא הגוים (בראשית מ״ח, י״ט). — (יג) כי לכם הגוים, אשר באתם כעת לחסות תחת צל המשיח, לכם ביחוד אומר, למען תדעו ותבינו אף תשכילו מעלת בני עמי, לבל יקל כבודם בעיניכם, להבזות אותם ולחרוק עליהם שן, כי עוד חפץ ה׳ בשרידים אשר ידע וקרא והקדיש, כי עוד כעת בחר ה׳ מהם להיות מורים וצירים בגוים שולחים, כמוני כמוהם (פעלי השליחים ט׳, ט״ו, ט״ז, כ״ב, כ״א, כ״ו, י״ז) את פקודתי: אליה הפקדתי, אני מכבד, לפאר אלהים אשר הגדיל חסדו ואמתו עלי להשיב עוד על ידי נפשות רבות אשר עוד בחשיכה תתהלכנה. — (יד) אולי אקניא: ענינו אולי תעבור רוח קנאה על אלה אשר הם אחי ובשרי, ובראותם כי גדודים גדודים ומשפחות משפחות באו להסתפח בנחלת ה׳ ומשיחו, אזי יקנאו

בהם

טו כִּי אִם־הַשְׁלָכָתָם הִתְרַצּוּת הָעוֹלָם מַה־תִּהְיֶה אֲסִיפָתָם הֲלֹא חַיִּים מֵעִם־הַמֵּתִים׃ טז וְאִם הָרֵאשִׁית קְדוֹשָׁה כֵּן גַּם הָעֲרִיסָה. וְאִם הַשֹּׁרֶשׁ קָדוֹשׁ כֵּן גַּם

בהם למען גם הם יקחו חלק ונחלה במלכות המשיח, וכבוד ה׳ גם עליהם יראה, ועל ידי הקנאה הזאת אושיע אחדים מהם: רצונו לומר חלק מן הכלל, אחד מעיר ושנים ממשפחה, לשוב אל ה׳, למען גם עליהם זרוע ה׳ תגלה. — בשרי: כמו ומבשרך אל תתעלם (ישעיה נ״ח, ז). — (טו) כי אם השלכתם: (משקלו הפעלה כמו הצלה, הכרת פניהם ענתה בם (ישעיה ג׳, ט׳.) וענינו אם ההשלכה, אשר השליך ה׳ משמים ארץ תפארת ישראל, היתה התרצות העולם: (מענין אז תרצה הארץ את שבתותיה, (ויקרא כ״ו, ל״ד) ורצונו לומר כי מפלת ישראל היתה הסבה כי תגיע בשורת הברית החדשה, (אשר תבשר כי נרצה אלהים לקרבן בנו והמאמינים בו ובשמו בצדקתו יצדקו) אל גויי הארץ אשר עד הנה בחשיכה התהלכו, ובעבורה יתרצה ה׳ אליהם ויעתר להם, מה תהיה: מה מאוד תגדל הצלחת העולם, באסיפתם: בשוב ה׳ את שבות עמו, ויאספם לעבדו שכם אחד, ודוד מלכם בראשם, הלוא מעמד ומצב ישראל יהי׳ כחיים, אשר קמו מבין המתים, פתאום, להיות לבריות חדשות בלי חטא ועון. — (טז) ואם הראשית: כל מתנות הכהונה היו מראשית, כמו חלה, ראשית עריסותיכם (במדבר ט״ו, כ׳.) עמר, ראשית קצירכם (ויקרא כ״ג, י״א.) בכורים, ראשית פרי אדמתך (שמות כ״ג י״ט.) — קדושה: לבל יאכל זר ממנה, כן גם העריסה, אשר הותרה לזרים, נקדשה על ידי הפרשות חלה וקיום מצות אלהים. וענין המשל הוא, כי האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב היו ראשית בני ישראל, רצונו לומר המה היו צור ממנו חוצבו, ואם הם היו קדושים, עוד קדושה נשארה בבניהם, כנאמר כאלה וכאלון אשר בשלכת מצבת בם זרע קדש מצבתה (ישעיה ו׳, ט״ו). — ויוסיף משלו בענין זה לאמור ואם השורש, ממנו יצא העץ, הוא קדוש, כן גם הדליות: רצונו לומר הענפים גם כן קדושים, ובנקל יוכלו להרכב ולהקשר עם העץ, על כי משורש ומגזע אחד יצוא יצאו,

וכן

הַדָּלִיּוֹת׃ יז וְאִם רָעוּ אֲחָדוֹת מִן הַדָּלִיּוֹת וְאַתָּה אֲשֶׁר הָיִיתָ זֵית־הַיַּעַר הָרְכַּבְתָּ בֵּינֵיהֶן וְהָיִיתָ חָבֵר עִמָּהֶן בְּשֹׁרֶשׁ וָדֶשֶׁן הַזָּיִת׃ יח אַל־תִּתְהַלֵּל עַל הַדָּלִיּוֹת.

וכן בנו ישראל יוכלו לשוב אל ה׳, והוא ברחמיו עוד יטעם, ובהר מרום הרים ישתלם וינטלם וינשאם, על כי מגזע קדוש יצאו. — ואם וכו׳: בפסוק הזה יליץ הכותב הזה בעד עמו, לבל יתגאו הגוים עליהם לאמור: אמת כי היה עם בני ישראל מקודם לזה בקדושה כמו ראשית העריסה או כמו שורש קדוש, אכן כעת נפלו וירדו ממעלותם וירדו פלאים והושלכו מנגד ה׳ וכמנגד השיחו כנצר נתעב, ככלי אין חפץ בו, ונגד הדעה הנשחתה הזאת הוסיף לבאר דבריו לאמור, ואם, על כי הלכו בשרירות לבם ונתנו כתף סוררת אל הבשורה אשר בשר להם, רעו: (משרש רוע, ועניינו נפיצה ושבירה) אחדות מן הדליות: רצונו לומר ענפים אחדים, חלק קטן מן הכלל, אשר משורש ומזרע קדוש יצאו, (והוא גם כן משל על בני ישראל, אשר הם בני אברהם יצחק ויעקב) ונפלו ממדרגותן העליונה ונשברו בעת משרש ומגזע קדוש, הוא שורש ישי העומד לנס עמים אשר אליו גוים ידרושו (ישעיה י״א, י״א.) ואתה, נכרי, גוי מגויי הארץ, אשר היית, מלפנים ומקדם משנות דור ודור, ערום ועריה מבלי תורה ומבלי אמונה, והיית זית היער, אשר פריו לא למאכל, ועלהו לא לתרופה ומזור, הרכבת ביניהן: ר״ל התחברת ונדבקת בין הדליות הטובות, והייתה חבר עמהן: והתלכדת ולא התפרדת מהם, עד כי גם אליך תגיע יניקה מגזע הטוב ומשרש הקדוש, ושפע טובו גם אליך ימשך מבין שקתות גזעו, למען גם אתה הענף תשא פרי דשן הזית: ענינו פרי הלולים קודש לה׳, על ידי השפע אשר יגיע אליך באמצעות השורש. — (יח) אל תתהלל, אתה גוי מגויי הארץ, ותתגאה על הדליות: רצונו לומר היהודים אשר נפלו ונשברו ונדעכו ממקומם ומשרשם, אל תתפאר להשתרר עליהם, על כי אותך בחר ה׳, כי לא בצדקתך וביושר לבך היה לך כל אלה, כי אם במתנת חן, מתנת חסד וחנינה, ולא טוב אתה מהם לפי שורת הדין, ואם ישיאך רעיונך להתהלל, ולהתגאות על היהודים, על כי בעת נפלו

ונוקשו

וְאִם תִּתְהַלֵּל לֹא אַתָּה נֹשֵׂא הַשֹּׁרֶשׁ אַךְ הַשֹּׁרֶשׁ נֹשֵׂא אֹתָךְ: יט וְאִם תֹּאמַר. רֻעוּ הַדָּלִיּוֹת לְהַרְכִּיב אֹתִי בוֹ: כ טוֹב דִּבַּרְתָּ. הֵם מֵחֹסֶר אֱמוּנָה רֻעוּ וְאַתָּה עֹמֵד

ונוקשו ונלכדו, דע כי לא אתה, הגוי מגויי הארץ, הוא הוא אשר נושא השורש, אך אתה הָרכבת על השורש, והשורש הוא הוא הנושא אותך. הברכות אשר היו לגויי הארץ טמקור ישראל נבעו, ממנו יצאו להיות פלגי מים כאפיקים בנגב, כי משיח אלהי יעקב, אשר בצל דליותיו ישכנו, מגזע ישי יצא, (וענין הרכבת האילן ידוע בדברי רז״ל, והשתמשו בזה השורש בבנין הפעיל המבריך את האילן, הפעל פראפפען בלע״ז), וכעין זה אמרינן בתוס׳ הזהר (דפוס אמסטרדם חלק ג׳ דף ש״ד עמוד א׳ וזה לשונו אשכח קודשא בריך הוא לאברהם בארעא דפלחי לעבודה זרה ולא הוו יודעי בהימנותא דקודשא בריך הוא אלא כולהו הוו טעאן בתר עבודה זרה, וקם אברהם ופרח ביניהו ענפא חדא שלים קדם מארי דעלמא ואשכח ליה תמן. מה עבד הקדוש ברוך הוא? נטל ליה לההוא ענפא ואעקיר ליה מתמן ואשרי ליה, ואשתדל ושתל ליה בארעא אחרא דכתיב לך לך מארצך ועבד מיניה עמא קדישא. עד כאן דבריו — ושם, כד אתו ישראל נטל להון איהו בלחודוי ואחסין לון בתוקפא בגופא דאילנא ולא שבק לון בידי דמלאכין ולא בידי דממונין ורברבין דעלמא, דכתיב בהנחל עליון גוים וכו׳ (דברים ל״ב, ח׳.) ואילן י״ב תחומין מתחמן בארבעה סטרי דעלמא, לבתר דבדר ענפין וטרפין נטל לישראל ואחסין לון בתוקפא דגופא דאילנא, דכתיב כי חלק ה׳ עמו יעקב חבל נחלתו (שם ל״ב, י״ב.). עכ״ד. — (יט) ואם תאמר, רעו: ענינו נשברו הדליות, וגם זאת היא משל על היהודים אשר השליך ה׳ מעל פניו להרכיב אותי בו, בגזע העץ הזה — ואותם זרם והשליך הלאה מאתו לבל יוסיף עוד לרחמם. — (כ) טוב דברת: אמת ונכון הוא המשפט אשר חרצת, אך דע כי רק מחוסר אמונה, על כי לא האמין ישראל בה׳ ובמשיחו, ועל כי המה בנים לא אמון בם, וגם אמונה בהם לא נמצאה, רעו והשתברו את עצמם משרש ומגזע העץ, ואם אתה, גוי מגויי הארץ, תעמוד כראי

עַל־יְדֵי הָאֱמוּנָה. אַל־תִּתְגָּאֶה כִּי אִם־הִתְיָרֵא׃ כא כִּי אִם־לֹא חָס הָאֱלֹהִים עַל־הַדָּלִיּוֹת הַטִּבְעִיּוֹת פֶּן גַּם עָלֶיךָ לֹא יָחוּס׃ כב וְעַתָּה רְאֵה אֶת־רַחֲמֵי הָאֱלֹהִים וְאֶת־דִּינוֹ. עַל־אֵלֶּה הַנִּכְשָׁלִים דִּינוֹ וְאֵלֶיךָ רַחֲמִים אִם תַּעֲמֹד בְּרַחֲמִים. כִּי אִם־אַיִן גַּם אַתָּה תִּגָּדֵעַ׃

מוצק מורכב בעץ על ידי האמונה, אשר היא מתנת חנם, אל תתגאה, על הדליות אשר נשברו מבלי אמונה, כי אם ירא את עצמך, מחרון אף אלהים, לבל תשבר כמוהם ותושלך ותהיה למרמס כנצר נתעב. — (כא) הדליות הטבעיות: הכותב יפריש ויחלק בין הדליות אשר לפי טבען מן השורש יצוא יצאו, ובין הדליות אשר מעץ אחר על ידי הרכבה הושמו על השורש. וזהו משל על היהודים, אשר היו מזרע אברהם ראש המאמינים, — פן גם עליך, אשר היית זית היער, וממרחק ומחוץ הביאך להרכיב אותך בעץ זית נגד טבעך אשר היה לך מבטן ומהריון ומלידה, לא יחום: לא ירחם וגם אותך ישבר ככלי אין חפץ בו. — (כב) ועתה ראה את רחמי האלהים, ואל תתגאה על הדליות אשר נשברו, כי למנה ולמתנת חנם היו לך כל אלה, ולא בשכר פעולתיך ומעשיך, והָבֵן את דינו: ר״ל בחון תבחון היטב, כי הכל על פי שורת הדין והצדק, אין משוא פנים לפניו, בדין ובצדק קצץ הדליות הנשחתות מן העץ, וגזר על הנכשלים באבן נגף ובצור מכשול, הוא ישוע המשיח, כנאמר והיה למקדש ולאבן נגף (ישעיה ח׳, י״ד.) דינו: דן אותם לפי מדת הדין, לשברם ולהשליכם מנגד פניו, ואליך השפיע רחמיו וחסדיו הגדולים, אם תעמוד ברחמים: באמונה הנכונה ובענוה, להכיר כי את אשר היה לך רק מתנת חנם היתה, בתנאי אם תעמוד ותהיה כראוי מוצק באמונה, ולא בצדקתך או ביושר לבבך, ואם אין, ואם לא תעמוד באמונה ובענוה כאשר יאות, גם אתה תגדע מעץ ותושלך באש. — ובמדרש (שמות רבה י״ב) בא וראה רחמיו של הקדוש ברוך הוא אפילו בשעת כעסו ריחם על הרשעים ועל בהמתם, לפי שמכת הברד לא היה משלחו עליהן אלא על יבול הארץ והיה

מזהירן

כג וְהֵם אִם לֹא יַעַמְדוּ בְּחֹסֶר אֱמוּנָתָם יֻרְכָּבוּ כִּי יוּכַל הָאֱלֹהִים עוֹד לְהַרְכִּיב אֹתָם׃ כד כִּי אִם־אַתָּה נִכְרַתָּ מֵעֵץ אֲשֶׁר בְּטִבְעוֹ זֵית הַיַּעַר וְנֶגֶד הַטֶּבַע הָרְכַּבְתָּ בְּזַיִת טוֹב אַף כִּי־אֵלֶּה הַטִּבְעִים יֻרְכְּבוּ בְּזֵיתָם׃ כה כִּי לֹא אֲכַסֶּה מִכֶּם אַחַי אֶת־הַסּוֹד הַזֶּה לְמַעַן לֹא תִהְיוּ חֲכָמִים בְּעֵינֵיכֶם כִּי עִוָּרוֹן מִמִּקְצָת הָיָה־

מזהירן שישמרו את עצמן ואת בהמתן כדי שלא ילקו בברד. — (כג) והם: רצונו לומר היהודים, אם לא יעמדו בחוסר אמונתם, באשר עודנה עומדים, כי אם ישובו בכל לבבם ונפשם אל ה׳ ואל משיחו לבקש את דוד מלכם, ירכבו: אף כי נעקרו ונשרשו משרש ומעץ הטוב, בכל זאת ירכבו מחדש על העץ הנחמד, למען גם המה ישאו פרי הלולים קדוש לה׳ כי יוכל אלהים להרכיב עוד אותם: אחרי כי נפלו ונשברו, אין מעצור לה׳, בכחו ובגבורתו יוכל לעשות ככל אשר חפץ, בריאה חדשה יבראם ה׳ ברחמיו, כאשר נאמר על ידי נביאו ישעיה (כ״ז, ו׳.) הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל ומלאו פני תבל תנובה, ביום ישובו אל ה׳ אלהיהם ויבקשו את דוד מלכם. — (כד) כי אם אתה: גוי מגויי הארץ, היית ענף עץ היער, ונכרת ממנו, והעץ הזה הוא בטבעו זית היער, אשר פריו לא יומתק לאכל, ונגד הטבע הרכבת בזית טוב, כי מדרך הטבע להרכיב ענף טוב בשרש עץ היער, למען ישא פרי הלולים. וכך היה להפך, כי אתה, הענף הרע בטבעו, הרכבת בגזע ושרש טוב. והנה אם כה הפליא אל לעשות עמך נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ, אף כי לא תקצר ידו מעשות, כי אלה, הענפים הנשברים, אשר משרש העץ טוב יבואו, ובטבעם טובים המה, ירכבו בזיתם: ענינו בזית הטוב, אשר היה מקודם לכן שרשם וגזעם. — (כה) כי לא אכסה מכם אחי את הסוד הזה: אשר חתום וכמוס הוא בעצת ה׳ לא אסתיר מכם, כי אם אגלה אותו אליכם, למען לא תהיו חכמים בעיניכם, להתהלל ולהתגאות נגד אלה היהודים לאמר, כי אין תקוה

לאחריתם

לְיִשְׂרָאֵל עַד כִּי־יָבֹא מְלֹא הַגּוֹיִם׃ כו וּבְכֵן כָּל־יִשְׂרָאֵל יִוָּשֵׁעַ. כַּכָּתוּב. וּבָא מִצִּיּוֹן גּוֹאֵל וְהֵשִׁיב פֶּשַׁע מִיַּעֲקֹב׃ כז וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אִתָּם בְּיוֹם אֶשָּׂא אֶת־חַטֹּאתֵיהֶם׃

לאחריתם, כי לא כל ישראל הוכו בעורון, לבלתי יראו את אור המשיח נגה עליהם, כי רק מקצת, חלק מן הכלל לא ראו אור בהיר בשחקים אשר זרח בחשך, והעורון הזה אשר היה מנת חלקם וכוסם, לא היה לכולם ולא לעולם יהיה, כי אם עד כי יבוא, אל ברית המשיח, מלוא הגוים, ואליו ידרשו, ואז גם אל המקצת מבני ישראל הנשארה יבקע כשחר אורם, ועיני עורים תפקחנה, יביטו אל אשר דקרו וישובו אליו בכל לבבם. — (כו) ובכן: אם מלא הגוים יבואו להסתפח בנחלת המשיח לעבדו שכם אחד, אז גם כל עם בני ישראל יושעו תשועת עולמים ואליו ישובו, יען כי הפליא ה׳ חסדו עמהם, אשר לא נשמע בכל העולם, להעמידם בין גוים רבים ועמים עצומים, בהם לא יתחשבו, הוא אות נאמן כי יקים ה׳ את בריתו לגאלם ולרחמם ולקבצם שנית מכל הגוים להיותם לו לעם להזריח שמש חסדו עליהם, עת אליו ישובו בהשפך עליהם רוח חן ותחנונים למען יביטו אל אשר דקרו וספדו עליו כמספד על היחיד, והמר עליו כהמר על הבכור (זכריה י״ב, י׳.) ככתוב (ישעיה נ״ט, כ׳.) ובא מציון גואל וכו׳. גם פה הביא הכותב הזה דברי הכתוב לפי העתקת השבעים הזקנים, ויפה באר הרב אבן עזרא וזה לשונו: ובא לציון גואל זה המשיח, וטעם לשבי פשע כמו כל הנמצא כתוב בספר (דניאל י״ב, א׳.). עד כאן דבריו. — והשיב פשע מיעקב: לפי המקרא הנמצא בידינו הוא לשון הכתוב ולשבי פשע וכו׳. אכן לפי הנראה גם בעלי התלמוד דרשו חלק השני מן הכתוב הזה כן, באמרם במסכת יומא (כ״ו ע״ב) אמר רבי יוחנן גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה שנאמר ובא לציון גואל וכו׳ (ישעיה נ״ט, כ׳.) מה טעם ובא לציון גואל? משום דשבי פשע ביעקב. ויונתן תרגם אלה המלות ולשבי פשע ביעקב כאלו נקראו בבנין אפעל כהעתקת השבעים, וכפי אשר הביא הכותב האגרת הזאת, בהעתיקו: ולאתבא מרודיא דבית יעקב. — (כז) ואני זאת בריתי אותם: (שם) כתרגומו, ואנא דין קימי

עמהון

כח עַל־אֹדוֹת הַבְּשׂוֹרָה אֹיְבִים הֵמָּה לְמַעַנְכֶם וְעַל־
אֹדוֹת הַבְּחִירָה אֲהוּבִים הֵמָּה לְמַעַן הָאָבוֹת: כט כִּי

עמהון. ויפה באר רד"ק באמרו, ואני: פירוש ואני מבטיח אותם בזאת, לפי שאמר ולשבי פשע ביעקב, שיהיו בלי עון נקיים מכל פשע, אמר כי זאת תהיה בריתי אותם, כמו שאמר ירמיה (ל"א, ל"א.) וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה, ואמר נתתי תורתי בקרבם וכו׳ ואמר כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם, וזהו שאמר רוחי אשר עליך, זאת רוח טהרה שאתן בתוכם שלא יחטאו עוד וזהו שאמר יחזקאל (ל"ו, כ"ז.) ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקי תלכו, עד כאן דבריו. — ביום אשא את חטאתיהם: כמו הסיר חטאתו (ישעיה כ"ז, ט׳.): וענינו אסלח חטאותיהם. — (כח) הפסוק הזה הוא כמו מענה על השאלה אשר רבים בימים ההם וגם בימינו ישאלו לאמור, איך תהיה באפשרית כי ירחם אלהים עוד את יעקב ויאהבם ויקבצם ויקראם לעבודתו, אחרי כי בשאט נפש האטימו אזנם נגד בשורת הברית החדשה ויהרגו בזדון משיח אלהי יעקב? ועל זאת יענה הכותב לאמר: באמת חטא ישראל חטאה גדולה עד למאוד, ולכן על אודות הבשורה, אשר בראשית אל בני ישראל הובאה, ואליה האטימו אזנם, ונתנו כתף סוררת, וירדפו וישטמו עוד אלה אשר באו להסות תחת צל ישוע המשיח, אויבים המה: נחשבים כמו אויבים, למענכם, על אשר יתיצבו על ה׳ ועל משיחו ועל אלה אשר באו בבריתו, יען כי תרע עינם בכם, בראותם כי לכם יבושר בשורת מלכות השמים ותקראו עמי אתם. — ועל אודות הבחירה: אכן על כי בחרם אלהים מקדם מכל העמים, ועוד שרידים בהם אשר עד עתה ה׳ קורא, אשר יבחר ויקרב לגשת אליו ולשרת לפניו, אהובים, אלה הנבחרים מאת אלהים המה, עוד אהובים לפני אלהים, למען האבות, כי הם בני אברהם יצחק ויעקב, אשר עמהם כרת אלהים בריתו, כי מזרעם יקום משיח אלהי יעקב במלואות הימים, וזרעם יתברכו בו. — (כט) כי מתנת האלהים: מתנת החן בהם חנן אלהים מאז ומקדם את בני ישראל להיותם זרע אברהם אוהביו,

וקריאתו

מַתְּנַת הָאֱלֹהִים וּקְרִיאָתוֹ אֵין לְהָשִׁיב׃ ל כִּי כַּאֲשֶׁר גַּם אַתֶּם מִלְּפָנִים לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בֵּאלֹהִים וְעַתָּה רֻחַמְתֶּם עַל־יַד חֹסֶר אֱמוּנָתָם׃ לא כֵּן גַּם הֵמָּה עַתָּה לֹא הֶאֱמִינוּ לְמַעַן בְּרַחֲמֵיכֶם גַּם הֵמָּה יְרֻחָמוּ׃ לב כִּי הִסְגִּיר הָאֱלֹהִים אֶת־כֻּלָּם בִּידֵי חֹסֶר אֱמוּנָה

וקריאתו, אשר קרא אותם אליו, ובריתו אשר כרת עמהם, לא ימיש ה׳ מאתם, אין להשיב: דברו נצב בשמים, לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם. — (ל) כי כאשר גם אתם, אשר מגויי הארץ באתם כעת להתלונן תחת צל ישוע המשיח, מלפנים: בטרם נקראתם לעבודת ה׳ ומשיחו, ובטרם בושרה בשורת הברית החדשה לכם, לא האמנתם, ולא שמעתם בקול אלהיכם, כי אם איש לגלוליו פנה ללכת בשרירות לבו, ועתה רוחמתם: במלאות הימים פקד ה׳ אתכם לחננכם, להבדיל ולבחר אתכם ולקחת אתכם לו לעם, על יד חסר אמונתם: בעבור כי אמונה לא נמצאה עוד בין היהודים, אשר היו מקדם עם סגולתו מאמינים בני מאמינים. — (לא) כן גם המה: בראות היהודים כעת כי נכמרו נחומי אלהים על הגוים יושבי חשך וצלמות, לא אבו להאמין כעת ברחמיו ובחסדיו הגדולים, ויקשו ערפם ויאטימו אזן לבלתי שמוע אל הבשורה, למען ברחמיכם, אשר רחם כעת אתכם, גוים מגויי הארץ, גם המה ירוחמו, אם ישובו אליו לבקש את ה׳ ואת דוד מלכם בכל לבבם ונפשם. — (לב) כי וכו׳: ענינו כמו שופט אשר יאסור עושי רשעה לשומם בכלא, ובבתי חשך יתביאם ויסגירם עד היום אשר יעבור עליהם משפט חרון אם לשבט אם לחנינה, כן הסגיר האלהים כולם יחד בקשר אמיץ וחזק, יהודים וגויי הארץ, כללם וקשרם בעבותות יחד וסגר בעדם, והעיד בהם על ידי תורתו כי כולם חטאים ורעים, וכולם במצולות החטא טבעו, ובעבותות העון נאסרו, הכל סר, יחדיו נאלחו, אין עושה טוב, אין גם אחד, והחטא בו כולם נוקשו ונלכדו הוא ביחוד חוסר האמונה, על כי אין אמונה בהם, ודרכה לא דעו, ובעבור זאת היו כולם מצד שורת הדין חייבים מיתה, מיתת

הנפש

לְמַעַן יְרַחֵם עַל־כֻּלָּם׃ לג מָה עֹמֶק עֹשֶׁר חָכְמַת אֱלֹהִים וְדַעְתּוֹ. מִשְׁפָּטָיו מִי יַחְקֹר וּדְרָכָיו מִי יִמְצָא׃

הנפש ומיתת הגוף, למען ירחם על כולם: למען כולם ידעו ויכירו אף יבינו, כי לא בצדקתם יושעו כעת עתה במלואות הימים, עת בשורת אלהים עדיהם הגיעה, לא ביושר לבבם רחם עליהם לקרוא לשבוים דרור, כי אם בעבור רחמיו הגדולים כי לא תמו, רחמם למצוא להם הצטדקות לרחצם ולטהרם מכל גלוליהם ומכל טומאותיהם באמונתם בו ובמשיחו. — (לג) עד הנה הגיד וספר הכותב נפלאות עצת עליון, כי מלא את אשר יעץ מקדם על היהודים והגוים מימים כבירים. ועתה כאשר עיניו צפו לרחוק ולקרוב לראות את אשר יקרא עוד את עמו בעבור אלה ההבטחות המיועדות להם על ידי חוזיו וציריו נאמני ביתו מאז ומקדם, כי יש עוד תקוה לשארית ולאחרית ישראל, מחריש משתאה יעמוד להביט מאחריו, ורוחו אף נפשו תשתותח בקרבו, ויקרא לאמור: מה עמוק עושר חכמת אלהים ודעתו: ענינו באלהים יתעלה חכמה ודעה בלתי נפרדות כי אם יחד כלולות, ונמצאות בו לרוב כמו אצל איש עשיר הון ועושר רב, וזו באור עושר חכמת אלהים, וענין חכמת אלהים הנזכרת היא העצה היעוצה מאתו באהבתו ובחמלתו ודעתו היא אשר סבבה הסבות למלאות את אשר יעץ מקדם, וכאשר המתיק במליצתו ר' גבירול באמרו מאל יתעלה: אתה חכם, והחכמה מקור חיים וממך נובעת, ובחכמתך נבער כל אדם מדעת, אתה חכם קדמון לכל קדמון, והחכמה היתה אצלך אמון, אתה חכם ולא למדת מבלעדיך, ולא קנית חכמה מזולתיך, אתה חכם ומחכמתך אצלת חפץ מזומן, כפועל ואמן, למשוך משך היש מן האין, כהמשך האור היוצא מן העין, ושואב ממקור האור מבלי דלי. ופועל בלי כלי עד כאן דבריו. — משפטיו, בהם שפט את עמו, אלה בני יעקב בחירו, למען יקנאו בגוים, מי יחקור: מי יבינם עד תכליתם וקצם? מי יבין מדוע רק בעת הזאת ולא מקודם קרא גויי הארץ אל בשורת הברית החדשה, ומדוע לא נתן תורתו לכל העמים? ומדוע לא ירחם עוד את יעקב עד באחרית הימים? ועל שאלות נשגבות כאלה, אשר גאו מרעיון ומשכל אנוש, לא יוכל בן תמותה למצוא מענה, כי דרכיו, וכל מעשיו

וממשלתו

לד כִּי מִי תִכֵּן אֶת־רוּחַ יְהוָה וּמִי אִישׁ עֲצָתוֹ׃
לה אוֹ מִי הִקְדִּים לָתֵת לוֹ וִישֻׁלַּם לוֹ׃ לו כִּי מִמֶּנּוּ

וממשלתו מי ימצא, והוא ע״ד לשון המקרא (תהלים ל״ו, ז׳). צדקתך כהררי אל ומשפטיך תהום רבה ובאיוב (י״א, ז׳.) נאמר: החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא. — (לד) מי תכן את רוח י״י וכו׳, פסוק הוא בישעיה (מ׳, י״ג.) וחלק השני מן הפסוק הזה הוא לפי העתקת השבעים הזקנים. ויפה באר הרד״ק ענינו וזה לשונו: כשעשה הקדוש ברוך הוא כל הדברים מי תכן את רוחו? כמו ונפשו אותה ויעש (איוב כ״ג, י״ג.) אין מלאך, וכל שכן אדם שיתקן את רוחו ושיודיעהו עצתו כשעשה העולם ואמר לו כן תעשה, וכן אמר נוטה שמים לבדו (שם ט׳, ח׳.) — ודעת הכותב האגרת הזאת בהביאו הפסוק הזה לא לבד על הבריאה לבדה כי אם על הנהגת אלהים את העולם בכללה, בחכמה ובמדע הוא עלת כל העלות, ומסבב סבות רבות. ויונתן תרגם: מי תקין ית רוח קדושא בפום כל נביאייא, הלוא י״י, וצדקיא עבדיא מימריה פתגמי רעותיה הודענון. — (לה) או מי הקדים לתת לו וישלם לו: גם אמרים האלה המה לפי הפסוק באיוב (מ״א, ב׳.) מי הקדימני ואשלם תחת כל השמים לי הוא. ויפה בארו הדברי׳ האלה ברבה ויקרא (פרשה כ״ז) וזה לשונו, אמר ר׳ ירמיה בר אלעזר עתידה בת קול להיות מפוצצת בראש הרים ואומרת, כל מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו.... ורוח הקודש אומרת מי הקדמני ואשלם, מי קלס לפני עד שלא נתתי לו נשמה, מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג, מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית, מי עשה לי סוכה עד שלא נתתי לו מקום, מי עשה לי לולב עד שלא נתתי לו דמים, מי עשה לי ציצית עד שלא נתתי לו טלית, מי הפריש לי פאה עד שלא נתתי לו שדה, מי הפריש לי תרומה עד שלא נתתי לו גורן, מי הפריש לפני חלה עד שלא נתתי לו עיסה, מי הפריש לפני קרבן עד שלא נתתי לו בהמה וכו׳. ובמשנה דאבות (פרק שלישי) נאמר תן לו (רצונו לומר לעבודת האל יתעלה) משלו, שאתה ושלך שלו, וכן בדוד הוא אומר כי ממך הכל ומידך נתנו לך (ד״ה א׳ כ״ט, י״ד). — (לו) כי ממנו: על דרך לשון המקרא (דברי הימים א׳ כ״ט, י״ד). כי ממך

וּבוֹ וְאֵלָיו הַכֹּל. וְלוֹ הַכָּבוֹד לְעוֹלָמִים. אָמֵן:
יב א עַל־כֵּן אֲבַקֵּשׁ מִכֶּם אַחַי לְמַעַן רַחֲמֵי הָאֱלֹהִים

הכל ומידך נתנו לך. וענינו כל הדברים וכל הענינים אשר נבראו, הם מאל יתעלה שמו וזכרו, אשר הוא מקור כל הסבות, ובו ואליו: רצונו לומר בכוחו וברצונו כל הנבראים חיים וקיימים, לא על ידי עצמם. ואליו הכל: אליו כולם משועבדי', על כי הוא יוצרם, כנאמר כל הנברא בשמי לכבודי יצרתיו אף עשיתיו, ולו הכבוד לעולמים, עדי עד ולנצח נצחים, כאשר נאמר דור לדור ישבח מעשיך וגבורתיך יגידו (תהלים קמ"ה ה'). — לעולמים, לשון רבים על פי משנה דברכות (נ"ד עמוד א') כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים עד העולם, משקלקלו הצדוקים ואמרו אין עולם אלא אחד התקינו שיהיו אומרים מן העולם ועד העולם. —ובאור מלת אמן ידוע. וגרסינן ברבה (פרשת כי תבוא) אמר רבי הודה בר סימא אמן הזה יש בו ג' אספליאות: שבועה, וקבלה, ואמנה. שבועה מניין? שנאמר (במדבר ה', כ', כ"ג.) והשביע הכהן ואמרה האשה אמן אמן. קבלה מניין? שנאמר (דברים כ"ו ט"ו.) ואמר כל העם אמן. אמנה מניין? שנאמר (מלכים א' א' ל"ו.) ויען בניה בן יהוידע את המלך ויאמר אמן כה אמר ה'.

יב מבוא: אחרי אשר הכותב הזה הורה בפרקים הקודמים אמונה נכונה בעניני הצטדקות, שרשים ועקרים עליהם אמונת המשיחית הוטבעה, יחל בפרקים הבאים להורות דעות ומדות אשר מן אלה התורות יסתעפו, גם דברי תוכחות, אשר תכליתם, כי אלה אשר באו ועמדו בסוד המשיח וישמעו לתורותיו, יתליפו כח להיות הצנע לכת, וכי בעלי אמונת המשיחית לא לבד באמונות יודעו, כי גם אף בדעות ובמדות ישרות בעניני ובעסקי העולם עד מהרה יוכרו, בהיטיבם דרכיהם ומעשיהם, לגמול חסד עם רעיהם, למען כל רואיהם יכירום כי זרע ברך ה' המה, וכי נהפכו בחמלת ה' ומשיחו עליהם, בהוציאם מתוך הפיכת הזמן, לעשות אותם בריות חדשות, אשר תרמית לא ידעו, בצדק ובמישור ילכו, ובאהליהם עולה לא תשכון. ואחרי אשר הזהירם בשלשה הפסוקים הראשונים בכלל ובפרט, יורה בפסוקים הבאים איך יתנהגו עם אחיהם בעלי בריתם, ועם אלה אשר עוד רחוק מישוע המשיח חמה ועוד לא באו בסודם ובקהלם. — (א) אבקש: לא התנהג ברבנות

לאמור

לְהַקְרִיב אֶת־גְּוִיֹּתֵיכֶם לְזֶבַח חַי קָדוֹשׁ וְנִרְצֶה לֵאלֹהִים. וְזֹאת הִיא לָכֶם הָעֲבוֹדָה לְפִי הַשֵּׂכֶל:

לאמור, גזרני עליכם לאמור זאת עשו, כי אם ערך בענוה ובחכמה אמרותיו לאמור לחם בתורת בקשה וחנינה, וכן קראם אחי, כי דברו חכמים בנחת נשמעין (קהלת ט׳, י״ז). וכענין זה אמרינן במסכת פסחים (דף קי״ג עמוד ב׳) ארבעה אין הדעת סובלתן: דל גאה, עשיר מכחש, זקן מנאף, ופרנס המתגאה על הציבור, ובמסכת סנהדרין (דף ק״ח עמוד א׳) אמרינן מנין לדיין שלא יפסיע על ראשי עם קדוש? שנאמר ולא תעלה במעלות (שמות כ׳, כ״ו) וסמיך ליה ואלה המשפטים. — למען רחמי אל: הכותב הרים בראשונה מכל מדות השם יתברך מדת הרחמים, על כי המדה הזאת היא יותר מסוגלת להכניע את בן אדם לעבודת האל מכל המדות, לדעת כי כל אשר לי מצד הרחמים והחנינה, ורחמי אל המה אשר גלה לנו על ידי משיחו אשר הוא מורה חטאים בדרך להצדיקם בצדקתו. ועל כי הוציא אתכם מתחת סבלות ועבדות החטא, ומתוך ההפיכה ומחשיכה בה התהלכתם, להראות לכם אורו ואמתו, והבדיל אתכם לחנכם. לכן תחת אשר עד הנה הקרבתם זבחים וזבחי מתים, תקריבו כעת קרבן לרצון ולריח נחוח לפני ה׳, את גויתכם: ר״ל את עצמיותיכם, לזבח חי: בדרך רוחני, ומותת תאוות ותשוקת היצר ולהתהלך לפני ה׳ ומשיחו באמת ובתמים מבלי תרמית. קדוש: ענינו הזבח הזה יהיה קדוש על כי המשיח קדש אתכם באמונתכם בו, ונרצה לאלהים, על ידי מותו, הפך מאשר נאמר (ירמיה ו׳, כ׳.) עולותיכם לא לרצון וזבחיכם לא ערבו לי, והעבודה הזאת בה תעבדו את אלהים, היא העבודה לפי השכל: ענינו כי הקרבנות אשר הקרבתם מן הצאן ומן הבקר ומן הבהמה אין שכל בהן, אכן אם תקריבו את עצמיותיכם ותאוותכם, תהיה העבודה והקרבן לפי השכל נרצה ונכונה לפני ה׳. — וכענין הזה נאמר במדרש רות בזוהר חדש (דף ס״ב, ג׳.) קרבנא דבר נש בלבא ורעותיה תליא. אמר רבי נחוניא בן הקנה לחכמים בני בחיי אני נשבע אין קרוב לפני המקום כלבו של אדם, וניחא קמיה יותר

מכל

ב וְאַל־תִּדָּמוּ לָעוֹלָם הַזֶּה. אַךְ הִשְׁתַּנּוּ בְּהִתְחַדְּשׁוּת רוּחֲכֶם. לְמַעַן תִּבְחֲנוּ מָה הוּא רְצוֹן הָאֱלֹהִים הַטּוֹב וְהַנִּרְצֶה וְהַתָּמִים׃ ג כִּי עַל־פִּי הַחֵן הַנִּתָּן לִי אֹמֵר אֲנִי לְכָל־אִישׁ מִכֶּם לְבַל יִגְבַּהּ לִבּוֹ מֵעֶרְכּוֹ. כִּי אִם־יַצְנִיעַ חֲשֹׁב כְּפִי־מִדַּת הָאֱמוּנָה אֲשֶׁר חָלַק הָאֱלֹהִים

מכל קרבנין ועלוון, עכ״ד. — (ב) ואל תדמו לבני עולם הזה: בחוקותיהם לא תלכון, וכמעשיהם לא תעשון, אך השתנו: בקשו להיות משונים מהם בכל דרכיכם כבריות חדשות אשר ה׳ ומשיחו חֶלקם, על כי רוח ה׳ ומשיחו נוססה בכם, להתחדש רוחכם, ברוח נכון אשר כראי מוצק יעמוד, רוח חזק ואמיץ מאת ה׳, כאשר התפלל דוד ורוח נכון חדש בקרבי (תהלים נ׳, י״ב.), למען, באור ה׳ אשר כעת תלכו, תבחינו, ותכירו מה הוא רצון האלהים הטוב המוחלט, הפך מה שנאמר (יחזקאל כ׳, כ״ה.) וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם וכו׳. — (ג) כי על פי מתנת החן החנינה והחסד והרחמים, אשר נתן לי מאת ה׳ ומשיחו, אשר קראני לעבודתו להיות ציר בגוים שולח, אומר אני לכל איש מכם, כאל גדול כאל קטון, כאל עבד כאל אדוניו, כאל שפחה כגברתה, לבל יגבה לבו מערכו: לבל יתגאה ויתאווה לעלות מעלה מעלה ולקנא באחיו ולהגדיל שמו מהם. ונכון ובטוח תהיו במתנת חלקכם אשר נתון לכם מאת האל יתעלה המשפיע לכל איש ואיש כפי מחסורו אשר יחסר לו, כי אם יצניע, להיות הצנע לכת עם אלהיו וללכת בענוה כפי מדת האמונה, וכפי שאר מתנות הרוחניות אשר חלק אלהים: כי לא בכחכם ובעוצם ידכם עשיתם לכם את החיל הזה, ולא בבינתכם אספתם לכם חכמות רמות, כי הכל מאת אלהים למתנות חנם לכם נתנה. — ובמסכת סוטה (דף ה׳ עמוד ב׳) אמרינן אמר רבי יהושע בן לוי בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקדוש ברוך הוא שבשעה שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה

שכר

לְכָל אִישׁ׃ ד כִּי כַּאֲשֶׁר יֶשׁ לָנוּ בְּגוּף אֶחָד אֵבָרִים רַבִּים וְלֹא פְעֻלָּה אַחַת לְכֻלָּם׃ ה כֵּן אֲנַחְנוּ הָרַבִּים הָיִינוּ לְגוּף אֶחָד בַּמָּשִׁיחַ וְאִישׁ אִישׁ אֵבֶר לְרֵעֵהוּ׃ ו וּבִהְיוֹת לָנוּ מַתָּנוֹת שֹׁנוֹת כְּפִי הַחֵן הַנִּתָּן לָנוּ

שכר בידו, מנחה שכר מנחה בידו, אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב כל הקרבנות כולם שנאמר זבחי אלהים רוח נשברה (תהלים נ״א, י״ט). ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת, שנאמר (שם) לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה. — (ד) כי: הכותב יפתח במשל פיו, לראיה אשר אמר לבל יתגאה איש נגד אחיו כי אם באגודה באהבה ובאחוה ישבו כאחים יחדיו מבטן מהריון ומלידה, כי כאשר בגוף האחד, אשר לנו, יש איברים וגידים רבים, ולא פעולה אחת לכולם: רצונו לומר לא עבודה ושירות אחת לכולם, העין לראות והאזן לשמוע והפה לדבר והרגלים ללכת, וכולם מחולקים למלאכות שונות. — (ה) כן אנחנו הרבים, אשר כל איש עד הנה לדרכו ולגלוליו פנה התאחדנו כעת והיינו לגוף ולעצם אחד במשיח: בו נתחברנו, ותקוה ואמונה אחת לכולנו, ואיש איש את אחיו, אשר הוא כעת עצם מעצמיו ובשר מבשרו יעזרו, אשר הוא, אבר לרעהו בגוף המשיח. ובזוהר (חלק ג׳ דף ריח א׳, דפוס אמסטרדם דף פ״ח עמוד ג׳ דפוס זולצבאך) בני עלמין אינון שייפין דא עם דא בשעתא דבעי קודשא בריך הוא למיהב אסוותא לעלמא אלקי חד צדיקא ביניהו,......ובגיניה יהיב אסוותא לכלא. מנלן? דכתיב והוא מחולל מפשעינו מדוכא מעונותינו מוסר שלומינו עליו ובחבורתו נרפא לנו (ישעיה נ״ג, כ׳.) ובחבורותיו אקזותא דדמא כמאן דאקיז דרועא, ובההוא חבורה נרפא לנו אסוותא הוא לנו, לכל שייפין דגופא. — (ו) בהיות לנו וכו׳: מאת האל קבלנו מתנות שונות זו מזו, אשר נתנו לנו כפי החן, מצד החן והחסד והרחמים, לא בעבור מעשינו ולא ביושר ותם לבבינו, כי אם כולן מאוצר

אִם הִיא נְבוּאָה תְּהִי כְּפִי עֵרֶךְ הָאֱמוּנָה׃ ז וְאִם הִיא פְקֻדָּה נִשְׁמֹר פְּקֻדָּתֵינוּ. וְהַמּוֹרֶה יִשְׁקֹד בַּהוֹרָאָה׃ ח וְהַמְנַחֵם בְּתַנְחוּמוֹת. הַנּוֹתֵן יִתֵּן בְּתָם־לֵב. הַמֹּשֵׁל יִמְשֹׁל בִּשְׁקִידָה. הַגּוֹמֵל יִגְמֹל בְּטוּב לֵב׃

אל החונן כולן נובעות, (לכן לא נתהלל ונתגאה על המתנות האלה, כאשר נאמר אל יתהלל החכם בחכמתו וגבור בגבורתו ועשיר בעשרו. (ירמיה ט׳, כ״ב.) על כי אלה המתנות לא בכחינו רכשנו ולא ידינו עשו לנו את החיל הזה. אם היא נבואה: אם המתנה אשר קבלנו מאת אלהים היא מתנת נבואה, להבין ולהשכיל דברי הנביאים, לבארם ולפרשם, תהיה כפי ערך האמונה: תהיה בגדר אמונה במשיח אשר קנה רצוץ לא שבר ופשתה כהה לא כבה, ולא בקש שררה וגדולה כי אם להתפלל לאלהים לשאת פשע רבים ולמצוא סליחה וכפרה בעד כולם. — (ז) ואם היא פקודה: אם מתנת החן אשר אל החונן נתן לנו היא פקודה, רצונו לומר התמנות וממשלה להנהגת עניני העדה או הקהלה, נשמור בתום הפקודה, ולא נתגאה על העם אשר נדריך בדרך הישרה. והמורה, אשר יורה את העם דרך ה׳, את האסור והמותר, ישקוד יומם ולילה על משמרתו בהוראה. — (ח) והמנחם אבלים ושבורי לב ישקוד בתנחומות: ידבר על לבן דברי טוב טעם לנחמם ולהשביח שאון ורגשת לבבם. הנותן, צדקה לעניים, או הממונה להיות גבאי צדקה או פרנס, יתן בתם לבבו: עניני בלי צרת עין ומשמחת הלב, כאשר נאמר: לא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה׳ (דברים ט״ו, י׳), כי הצדקה היא הדבר המסור ללב. ובירושלמי ריש מסכת פאה אמרינן רבי חגי כד הוה מקים פרנסין הוה מטעין להון אמריתא לומר שכל שררה שניתנה מתורה ניתנה שנא׳ בי מלכים ימלוכו בי שרים ישורו (משלי ח׳ ט״ו) עכ״ד. הגומל חסד עם רעהו, יגמול בטוב לב ובשמחת נפש, כי גדולה היא, כדאמרינן במסכת סוכה (דף מ״ט עמוד א׳) על פסוק (מיכה ו׳, ח׳.) עשות משפט, זה הדין, ואהבת חסד, זו גמילת חסדים וכו׳, ואמר

רבי

ט האהבה תהי בלי חנופה. שנאו את־הרע ודבקו בטוב: י באהבת אחים היו רחמניים איש את־רעהו. בכבוד יוקיר כל־איש כבוד חבירו יותר משלו: יא אל־

רבי אליעזר גדולה גמילות חסדים מצדקה, שנאמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי החסד (הושע י׳, י״ב.) אדם זורע, ספק אוכל ספק אינו אוכל, קוצר ודאי אוכל. ושם תנו רבנן בשלשה דברים גדולה ג״ח יותר מן הצדקה שהצדקה בממונו, ג״ח בין בממונו בין בגופו, צדקה לעניים, ג״ח בין לעניים בין לעשירים צדקה לחיים, ג״ח בין לחיים בין למתים. — (ט) האהבה: סתם הכותב הזה אמרותיו ולא באר ענין האהבה, ור״ל האהבה אל אלהים ואהבת איש לרעהו תהיה בלי חנופה: בלי חלקת אמרים רפו משמן, כי אם באמת ובתמים, לא אחד בפה ואחד בלב, שנאו את הרע, בעיני ה׳ ותרחיקו ממנו, כאשר אמר דוד: (תהלים א׳, א׳.) אשרי האיש אשר לא הלך בעצת הרשעים וכו׳. הלוא משנאיך ה׳ אשנא ובתקוממיך אתקוטט (שם קל״ט, כ״א.) — ודבקו בטוב: במדת טובות וישרות למצוא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, כאשר נאמר (שם ל״ג, ט״ו.) סור מרע ועשה טוב. — (י) באהבת אחים: רצונו לומר אחים באמונת בעלי ברית אחת, אשר מצפים יחדיו לאושר ולהצלחה האמתית על ידי המשיח, היו רחמנים איש את רעהו, כדאמרינן במסכת שבת (דף קנ״א עמוד ב׳) כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים. — בכבוד: רצונו לומר בעניני הכבוד לכבד איש את רעהו, יגדיל כבוד חבירו משלו, הפך ממה שנאמר במשנה דאבות (פרק ב׳) יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך. ובמסכת ברכות (דף ו׳ ע״ב) אמרינן כל שיודע בחבירו שהוא רגיל ליתן לו שלום יקדים לו שלום (תהלים ל״ד, ט״ו.) שנאמר בקש שלום ורדפהו, ואם נתן לו ולא החזיר לו נקרא גזלן וכו׳. ושם (דף י״ז, עמוד א׳.) אמרו עליו על רבי יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם, ואפילו נכרי בשוק, ובמשנה דאבות (פרק ד׳ א׳) אמרינן איזה מכובד? המכבד את הבריות.... והוי מקדים בשלום כל אדם. (יא) על תעצלו: כל דבר אשר ראוי לכם לעשות היום, בשקידה:

בזריזות

תֵּעָצְלוּ בַּשְּׁקִידָה. הִתְלַהֲבוּ בָרוּחַ. עִבְדוּ אֶת־אֲדֹנָי׃ יב שִׂמְחוּ בַּתִּקְוָה. דֹּמּוּ בַּצָּרָה. הִתְחַזְּקוּ בַּתְּפִלָּה׃ יג פִּזְרוּ לְצָרְכֵי הַקְּדשִׁים. הֱיוּ זְהִירִים בְּהַכְנָסַת

בזריזות ובמהירות אל תעצלו עד למחר, וכן נאמר במשנה דאבות (פ״ה) אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה. התלהבו ברוח: מעשיכם ופעולתיכם אשר תעשו ברות הנכון לכם מאת האל ומשיחו, לא תעשו בנמיכות רוח ובעצלות וברפיון ידים, כי אם יחיו בהתלהבות הרוח מלא שמחה וגיל. עבדו את אדני לכבדהו כאשר יאות. — (יב) שמחו, לא לבד בהצלחתכם עת ייטב ה׳ לכם, כי אם גם בעת ירע לכם תקבלו את הרע מאת האלהים בתקוה: כי הוא אביכם ויושיעכם בעת צרתכם. דומו בצרה: אל תתרעמו על מדת האל יתעלה עת תבואנה עליכם צרות ומצוקות, כי אם תשבו ותדומו, ותשליכו על ה׳ יהבכם. התחזקו בתפלה, לשפוך שיח תמיד מאין הפוגות, ולקרוא אל אל המושיע בתפלה בהודאה ובתחנה ממעמקים. — (יג) פזרו צדקה ומתנות, לצרכי אנשים קדושים: באי בברית ה׳ ומשיחו, כל מחסורם אשר יחסר להם עליכם, להעניקם מהעושר בו חנן אלהים אתכם. היו זהירים לרדוף ולבקש אורחים, אשר תביאו ביתכם כאשר נאמר (ישעיה נ״ח, ז׳.) ועניים מרודים תביא בית, ובמשנה פרק קמא דאבות אמרינן יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח לרוחה ויהא עניים בני ביתך. ובמסכת ברכות (דף ס״ג עמוד ב׳) אמרינן פתח רבי נחוניא בכבוד אכסניא ודרש מאי דכתיב (שמואל א׳ ט״ו, ו׳.) ויאמר שאול אל הקני לכו סורו רדו מתוך עמלקי פן אוסיפך עמו ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל, והלוא דברים קל וחומר ומה יתרו שלא קרב את משה אלא לכבד עצמו כך, המארח תלמיד חכם בתוך ביתו, ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו על אחת כמה וכמה וכו׳.—ובמס׳ שבת (דף קכ״ז ע״ב) אמרינן אמר רב יהודה אמר רב גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה וכו׳. — ובמסכת בבא מציעא (דף פ״ו עמוד ב׳) אמרינן אמר רבי יהודה אמר רב כל מה שעשה אברהם אבינו למלאכים בעצמו עשה הקדוש ברוך הוא לבניו בעצמו, וכל מה שעשה להם על ידי שליח עשה הקדוש ברוך הוא לבניו על ידי שליח.

ואל

אֹרְחִים׃ יד בָּרְכוּ אֶת־רֹדְפֵיכֶם. בָּרְכוּ וְאַל־תְּקַלֵּלוּ׃
טו שִׂמְחוּ עִם־הַשְּׂמֵחִים. וּבְכוּ עִם־הַבּוֹכִים׃

ואל הבקר רץ אברהם (בראשית י"ה ז'.) ורוח נסע מאת ה' ויגז שלוים, ויקח חמאה וחלב, הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, והוא עומד עליהם, הנני עומד לפניך על הצור, ואברהם הולך עמהם לשלחם, וה' הולך לפניהם יומם, יוקח נא מעט מים, והכית בצור וכו'. — ובילקוט ראובני (דף ל"ת, ד'.) אם יבואו לאדם אורחים יכניסם בסבר פנים יפות וכו' ואפילו, אם יש לו מאה עבדים ושפחות יטריח הוא ב ע צ מ ו ויעמוד עליהם, כי מי לנו גדול מאברהם ששימש את המלאכים והיו לו כמה עבדים וכמה שפחות והוא ב ע צ מ ו שימש. — ושם (דף קל"א עמוד ד') על פסוק לא יבוא עמוני ומואבי וכו' (דברים כ"ג, ד'.) על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, וכי צריכין היו ישראל באותה שעה ללחם ומים? הלוא היה להם הבאר והמן והשליו וענני הכבוד, ואת אומר אשר לא קדמו? א"ר אליעזר דרך ארץ הוא הבא מן הדרך מקדימין לו מאכל ומשתה. בא וראה מה פרע להם הקדוש ברוך הוא לשתי אומות? כתיב בתורה לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' וכו'. ואתם בני אושא שקדמתם רבותינו במאכלכם ומשתיכם ובמטותיכם הקדוש ברוך הוא יפרע לכם שכר טוב. — (יד) ברכו, והתפללו בעבור שונאיכם, כי יהפוך ה' את לבבם ליראה אותו, ולא תקחו מהם נקמה לשלם להם כפועל ידם, כאשר אמרו במס' ברכות יתמו ח ו ט א י ם לא נאמר כי אם יתמו ח ט א י ם. הרודפים אתכם בעבור אמונתכם, ברכו, עוד הפעם הזהירם לבל יגמלו רעה עם אלה אשר הרדיפום, כי אם יברכום ולא יקללום. — (טו) שמחו עם השמחים: אם ייטב ה' לאחיך שמח תשמח עמו, לקחת חלק ונחלה בשמחתו, ובכו עם הבוכים: על צערם לשבת עמהם אבל וחפוי הראש. — ובסדר אליה זוטא (פ' ט"ז, ת"ב.) נאמר בשם שמואל הקטן לא תדחיל עם דלא דחיל, ולא תבכה עם דלא בכי, ולא תבצעי עם דלא בצעי, ולא תבהית עם דלא בהית, ולא תגחיך עם דלא גחיך שמא תחשוב שוטה ותמצא שאת הבאת את עצמך לידי שטות. — ושם ריש פרקא אמרינן: בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עלי נפשי, ואם עושה כן עליו הכתוב אומר

ישעיה

טו יְהִי לְכֻלְּכֶם לֵב אֶחָד. אַל־תֵּלְכוּ בִגְדוֹלוֹת אַךְ הִתְחַבְּרוּ עִם הָעֲנָוִים. אַל־תִּהְיוּ חֲכָמִים בְּעֵינֵיכֶם: יז אַל־תְּשַׁלְּמוּ לְאִישׁ רָעָה תַּחַת רָעָה. הַשְׂגִּיחוּ אֶל־הַטּוֹב

(ישעיה כ"ב) והנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין וגו' מה כתוב בתריה? ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר לכם העון הזה לכם עד תמותון. עד כאן מדת של בינונים אבל במדת הרשעים מה כתיב? (שם נ"ו, י"ב) אתיו אקחה יין ונסבאה שכר והיה כזה יום מחר גדול תר מאוד. ומה כתיב בתריה? הצדיק אבד ואין איש שם על לב וגו' אלא יצער אדם את עצמו עם הצבור. שכן מצינו במשה רבינו עליו השלום שהיה מצער את עצמו עם הצבור שנאמר וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה. (שמות י"ז) וכי לא היה לו למשה כר אחת או כסת אחת לישב עליה? אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויים בצער אף אני אהיה עמהם בצער. וכל המצער את עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת הצבור עכ"ד. — (טו) יהי לכולכם לב ורעיון אחד, באמונה ובדרך ארץ בלי ערעור ומחלוקת, אל תלכו בגדולות: ובנפלאות מכם, לבוא לידי ממשלה ושררה ורבנות, כאשר התפלל דוד המלך עליו השלום (תהלים קל"א, א'.) ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממנו, ויפה באר הראב"ע, לא גבה לבי, בסתר, ולא רמו עיני, בגלוי. עד כאן דבריו. וכן בירמיה (מ"ה, ה'.) נאמר ואתה תבקש לך גדולות אל תבקש. — אך התחברו עם הענוים: אשר יצניעו לכת את ה' בענות לב. — אל תהיו חכמים בעיניכם: כמאמר המלך חחכם (משלי כ"ו, י"ב.) ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו, ויפה באר הרלב"ג לאמר, ראית איש שהוא חכם בעיניו, ואם אינו חכם לפי האמת, הנה יש תקוה לכסיל יותר ממנו לקנות קנין החכמה, כי החכם בעיניו יספיק לו מה שהוא בו מחכמה לפי דעתו, ולא משתדל לקנות ממנה עוד, ואולם הכסיל שאינו חכם בעיניו מכיר חסרונו וישתדל בקנין החכמה. — (יז) אל תשלמו לאיש רעה: אף אל שונאיכם אשר

הרעו

בְּעֵינֵי כָל־אֲנָשִׁים׃ יח וְאִם־יוּכַל לִהְיוֹת כַּאֲשֶׁר לְאֵל
יֶדְכֶם הַשְׁלִימוּ עִם־כָּל בְּנֵי אָדָם׃ יט אַל־תִּתְנַקְּמוּ
יְדִידִים אַךְ תְּנוּ מָקוֹם לֶחָרוֹן. כִּי כָתוּב. לִי נָקָם
וְשִׁלֵּם. אָמַר יְהוָה׃ כ וְאִם־רָעֵב שֹׂנַאֲךָ הַאֲכִילֵהוּ

הרעו לכם עד מאוד לא תנקמו ותגמלו להם חלף הרעה אשר עשו עמכם, ובמשלי (כ׳, כ״ב.) נאמר אל תאמר אשלמה רע קוה אל ה׳ וישע לך, ובאר הרלב״ג אל תאמר אשלמה רע לאשר גמלני רע, כי אין זה מדרך איש אמונים כי הוא לא יתפוץ בעשיית הרע אך תקוה אל ה׳ והוא יושיעך מכף אויביך ולא תשאל ממנו שיעשה להם רע, אך יושיעך, כי זה הדרוש שיאות לך בזולת הגעת רע לאחר. עד כאן דבריו. — השגיחו: ענינו כמו השקידו לעשות כל אשר תמצא ידכם אל הטוב בעיני כל האנשים: הוא הטוב הכללי, באין הפרש אם על ידיך תגיע טובה לאחיך, לבן ברית, או לאיש נכרי. — (יח) ואם יוכל להיות: באפשרית, אזי היא עצתי היעוצה להשלים עם כל בני אדם לשבת עמהם באהבה ובאחוה ובאגודה אחת, ובמסכת ברכות (דף א׳ עמוד א׳) אמרינן מרגלא בפומיה דאביי לעולם יהא אדם ערום ביראה מענה רך משיב חמה ומרבה שלום עם אחיו עם כל בני אדם, ואפילו עם נכרי בשוק. — ובספרי אמרו (דף רי״ג ב׳) על פסוק ישא ה׳ פניו אליך וישם לך שלום (במדבר ו׳, כ״ו.) שלום בבואך שלום בצאתך, שלום עם כל אדם.— (יט) אל תתנקמו: לא תקחו נקמה מאויביכם לרדפם כעבור הרעות אשר עשו עמכם, כי ידידים, אוהבים אתם לפני ה׳ אלהיכם וכאשר כבר הזהירה על זאת התורה באמרה (ויקרא י״ט, י״ח.) לא תקום ולא תטור. אך תנו מקום לחרון: תמתינו עד יעבור זעם וחרון מאתכם וה׳ יריב ריבכם ויקום נקמתכם ככתוב, לי נקם ושלם (דברים ל״ב, ל״ה.), ובמשלי (כ״ד, כ״ח.) נאמר אל תאמר כאשר עשה לי כן אעשה לו אשיב לאיש כפעלו. — (כ) ואם רעב שונאך

לָחֶם וְאִם צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם. כִּי בַעֲשׂוֹת־זֹאת גֶּחָלִים אַתָּה חֹתֶה עַל־רֹאשׁוֹ: כא אַל תִּנָּצַח מֵהָרָע כִּי אִם־נַצֵּחַ אֶת־הָרָע בַּטּוֹב:

וכו׳: פסוק הוא במשלי (כ״ה, כ״א. כ״ב.) שונאך נפתח בעבור אות הגרון, הראב״ע. ויפה באר הרב רלב״ג וזה לשונו אם רעב שונאך: לא תמנע מלחום עליו להאכילו לחם, ואם הוא צמא השקהו מים, כי זאת היא מדה משובחת מאוד להיטב לכל האנשים, לאוהב ולשונא, ואם ירע לבבך להיטב לו תחת אשר עשה לך רעה, תדע באמת כי אתה עם גמלך בזה הראוי לנפשיך מטוב המדות, הנך לוקח את נקמתך ממנו. כי גחלים וכו׳: כי זה הענין קשה לו כאלו אתה חותה גחלים על ראשו לשרפו, מרוב בושו על הטובה שיקבל ממך תחת הרעה אשר גמלך, וה׳ ישלם לך טובה תחת טובה אשר גמלת עמו. עד כאן דבריו.— ובגמרא דמגילה (דף ט״ו עמוד ב׳) מת ראתה אסתר שזימנה לסעודה את המן ?. . . . . רבי יהושע אמר מבית אביה למדה שנאמר אם רעב שונאך האכילהו לחם וכאשר אמר המשיח בעצמו (מתיא ה׳, מ״ג.) אהבו את אויביכם ברכו מקלליכם הטיבו לשנאיכם והתפללו בעד צורריכם ורודפיכם. למען תהיו בנים לאביכם אשר בשמים, כי הוא מזריח את שמשו על הרעים ועל הטובים וממטיר על הצדיקים ועל הרשעים.— (כא) אל תנצח מהרע וכו׳: אם נפשך ובשרך ישיאוך לקחת נקמה מאשר הרע לך, הרעות אשר נעשו לך אל ינצחוך להיות כגבר אין איל, להשליט עליך מדות הכעס והנקמה, כי אם נצח את הרע בטוב: אם תעביר על מדותיך להרבות סליחה אל אשר הרע לך לסוף יכיר שונאך את הרע אשר עשה ויהפך לבו לאוהב לך, ובשלום ובמישור ילך עוד עמך.— ובמשנה דאבות (פרק ד׳ א׳) איזה חכם? הלומד מכל אדם. איזה גבור? הכובש את יצרו שנאמר (משלי ט״ז, ל״ב.) טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר. ובאר הרב רלב״ג הנה מי שימשול בכעסו שיוכל להאריך אפו, הוא יותר טוב מגבור המנצח זולתו במלחמה, ומי שימשול ברצונו ובתאותו להגיעם אל אשר יחפוץ היא יותר משובח ממי שלכד עיר, כי איך ימשול בזולתו מי שלא יוכל למשול ברצונו עד כאן דבריו: —

יג א כָּל־נֶפֶשׁ תִּכָּנַע לַמֶּמְשָׁלוֹת הָרָמוֹת. כִּי אֵין־מֶמְשָׁלָה אִם־לֹא מֵאֱלֹהִים: ב לָכֵן הַמִּתְקוֹמֵם עַל־הַמֶּמְשָׁלָה מַמְרֶה אֶת־פְּקֻדַּת הָאֱלֹהִים. וְהַמַּמְרִים

יג מבוא: גם בזה הפרק הורה הכותב אלה חמדות והנהגות הישרות הנכונות ויקרות לאלה הבאים להסות תחת צל ישוע המשיח, וביחוד לאלה אשר נרדפו ונגרשו ממעונתם ומנחלתם בפקודת הקיסר ומושליו בעבור אמונתם, ויורם כי יכנעו למלכות ולבל ירימו מצח אף נגד שבט המושל הרע הזה אשר עלה עליהם.— (א) ויחל לאמר כל נפש: ענינו כל אדם באין הפרש בין איש לאשה בין עם ועם, תכנע לממשלות הרמות: לשמוע בקולן לבל יעבור מצותיהן וחוקיהן, בפרט בעניני העולם אף כי יכבדו אליו מאוד, כי הממשלה לא תבוא בכח ובגבורת איש, כי אם מרצון האל יתעלה, המשגיח על הכל בעל גדול כבעל קטן, והממשלות הנמצאות בעולם, אף כי דתיהן ומשפטיהן שונות זו מזו בכל זאת הנה הפקדו מאת אלהים. והמתקומם נגדן כאלו יתקומם נגד ה׳.— ובתלמוד ימצאו למודים רבים בענין הזה. בדבר כבוד מלכות אמרינן במסכת שבת (דף י״א עמוד א׳) אם יהיו כל הימים דיו, ואגמים קולמסים, ושמים יריעות, וכל בני אדם לבלרין אין מספיקין לכתוב הללה של רשות, מאי קראה? אמר רבי משרשיה שמים לרום וארץ לעומק ולב מלכים אין חקר (משלי כ״ה, ג׳.) ובמסכת בבא בתרא (דף צ״א עמוד ב׳) אמרינן אמר רב והמתנשא לכל לראש (דברי הימים א׳ כ״ט, י״א.) אפילו ריש גרגותא משמיא מוקמיה ליה. — ובאבות (פרק ג׳) ובמסכת ע״ז (ד׳ עמוד א׳) אמרינן דגם שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, והיינו דתנינן רבי חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו. ובמסכת זבחים (דף ק״ב ע״ב) אמרינן אמר רבי ינאי לעילם תהיה אימת מלכות עליך דכתיב (שמות י״א, ח׳.) וירדו כל עבדיך אלי. — (ב) לכן המתקומם על הממשלה: להלחם נגדה או להמרות פית, הוא הממרה את פי ה׳, ובבראשית רבה (פרשה צ״ד) אמר רבי יהודה כל המעיז פניו במלך כאלו מעיז פניו בשכינה, עד כאן

דבריו

יִשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנָם בַּדִּין׃ ג כִּי הַמֹּשְׁלִים אֵינָם מְחִתָּה אֶל־הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים כִּי אִם־לָרָעִים. וְאִם־תֹּאבֶה אֲשֶׁר הַמֶּמְשָׁלָה לֹא תִהְיֶה לְּךָ לִמְחִתָּה עֲשֵׂה טוֹב

דבריו.— ובמשלי (כ"ד, כ"א) נאמר ירא את ה׳ בני ומלך ועם שונים אל תתערב ופירש הרב הרלב"ג, ירא. וכו׳, לשמור מצותיו ותורותיו, ויירא עם זה המלך, לעשות מצותיו ולא תקל בו אך יראתך את המלך תהיה נמשכת ליראת ה׳ לא חולקת עליה כי בזאת אין ראוי לירוא מן המלך, רצוני לומר במה שהוא נגד יראת ה׳, ועם אנשים, השונים מצות השם יתברך ומצות המלך, רצוני לומר שהם עוברים על מצותיהם ועושים הפך מה שצוו, אל תתערב.— ובמדרש ילמדנו פרשת קדושים ירא את ה׳ בני ואחר כן מלך, אף על פי שאמרתי לך שתחלוק כבוד למלכות אם אמרו לך שתטעה אחריהם אפילו אתה מאבד את עצמך לא תשמע להם. ואם תתירא ממני אני ממליך אותך עליהם שנאמר ירא את ה׳ בני ומלך. ובמשנה דמסכת הוריות (דף י׳ עמוד א׳)

איזה נשיאה? זה מלך שנאמר מכל מצות ה׳ אלהיו (ויקרא ד׳ כ"ב.) שאין על גביו אלא ה׳ אלהיו.— והממרים, בזדון מִצְוֹת הממשלה, לעשות אשר לא יעשה, ישאו את עונם בדין: כי עונש יענשו, כאשר נענש קרח ועדתו אשר נועדו על ה׳, ונבלעו חיים וירדו שאולה.— וברבה (שופטים דף רצ"ה, ר׳) למדנו רבותינו למה אין דנין את המלך? אמר רבי ירמיה לפי שכתוב בדוד המלך (תהלים י"ז, ב׳.) מלפניך משפטי יצא אין בריה דן את המלך אלא הקב"ה עד כאן דבריו.— (ג) כי המושלים: אשר הפקדו מאת אלהים על עבודתם להיות מושלים ורודים בעם ולעשות חוקים ומשפטים על ידם תגיע ותושלם טובת הכלל, אינם מחתה: עינינו לא יתנו מורך ואימה לכל אנשי יושר אשר בבתיהם לא תשכון עולה, להפחידם בעבור המעשים הטובים, אשר יעשו, כי אם לרעים: רק אנשים רעים וחטאים אשר ישימו במחשך מעשיהם מורדי אור, יפחדו מפני המושלים לבל יגלו בקהל עם קלונם לשלם להם כדי רשעתם.— והיה לך תהלה ממנה: כי בקהל עם תתהלל על תום לבבך

וצדקתך

וְהָיְתָה לְּךָ תְּהִלָּה מִמֶּנָּה: ד כִּי מְשָׁרַתַת הָאֱלֹהִים הִיא לְטוֹב לָךְ. וְאִם־תַּעֲשֶׂה רָע אָז יְרָא. כִּי לֹא לְחִנָּם הִיא נֹשֵׂאת אֶת־הַחֶרֶב. כִּי מְשָׁרַתַת אֱלֹהִים הִיא וְנוֹקֶמֶת לַעֲשׂוֹת חָרוֹן בְּפֹעַל רָע: ה לָכֵן הִכָּנֵעַ תִּכָּנְעוּ לֹא

וצדקתך.— ובענין זה ברבה (ויקרא ט׳) אמר רבי אחא משל לשלטון, שנכנס למדינה ועמה כתות של לסטים. אמר אחד לחבירו מ ה! דחיל הדין שליטא? אמר ליה חדא פסטמא דילך טבא ולית את דחיל מינה, (פסטמא, פ׳ הערוך דבור והנהגה שלך הא טוב ואין אתה צריך להתיירא ממנו). —(ד) כי משרתת אלהים היא: הממשלה אשר הוכנה, היא תשרת את אלהים על ידו בכוחו ובגבורתו תמשול להרשיע את הרשע, ולהצדיק את הצדיק כפי רצון האל יתעלה אשר הכין בצדק כסאו וכאשר הוא שותט תבל בצדק ולאומים במישרים כן רצונו, כי הממשלה תפקיד שופטי ארץ למען במשפט יעמידו ארץ.— לטוב לך? ענינו להיטב לך למען לא יגזל ולא יעשק איש את רעהו. ואם תעשה רע: בגלוי או במסתרים נגד רצון האל יתעלה, או נגד תקון חברת המדינה, אזי תירא: ותשתוחח עליך נפשיך, כי לא לחנם היא: הממשלה אחוזת חרב, החרב הזאת אשר ביד המשל היא חרב נוקמת להשיב לפעלי און כגמול ידיהם, ופרי מעלליהם יאכלו.— ובמסכת סוכה (כ״ט, עמוד א׳) בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים נמסרין למלכות על משהי שטרות פרועים, ועל מלוי ברוביות ועל שהיה ספוק בידם למחות ולא מיחו, ועל פוסקי צדקה ברבים ואינן נותנין.— (ה) לכן הכנע תכנעו וכו׳: המקור והעתיד לחזק הפעולה, וענינו כי מן הצורך הוא כי אנשים ישרים בלבותם יכנעו לממשלה, לא לבד בעבור החרון: בו הממשלה תשפוט אלה הממרים את פיה ואשר יתנו כתף סוררת לבלתי שמוע בקולה לבלתי שאת פני איש, כי גם בעבור הרעיון: אף כי נדע כי תרבה לא תשיגנו ואת אשר נעשה לא תגלה לעיני השמש, בכל זאת חייבים אנחנו לשמוע בקולה יען הרעיון, (ענינו בלע״ז געוויססען) והוא כח המוסרי השופטי, השוכן בקרב לב איש ואיש, ואשר ישפטהו וירשיעהו עת ירע מעשיו להשתוחח נפשו עליו, והוא הוא השופט הפנימי, נורא הוא לכל, כאל עבד כאל אדון,

לְבַד בַּעֲבוּר הֶחָרוֹן כִּי גַּם בַּעֲבוּר הָרַעְיוֹן׃ ו עַל־כֵּן שַׁלְּמוּ גַּם אֶת־הַמַּס. כִּי מְשָׁרְתֵי אֱלֹהִים הֵמָּה הַשֹּׁקְדִים עַל־זֹאת׃ ז לָכֵן הָשִׁיבוּ לְכָל־אִישׁ אֶת־אֲשֶׁר לוֹ. אֶת־הַמַּס לַאֲשֶׁר לוֹ הַמַּס. אֶת־הַמֶּכֶס לַאֲשֶׁר לוֹ הַמֶּכֶס. אֶת־הַיִּרְאָה לַאֲשֶׁר לוֹ הַיִּרְאָה אֶת־הַכָּבוֹד לַאֲשֶׁר

גם הוא למלך הוכן, משאונו והמונו יגורו, ומשאתו יחילו רוזנים, אין מנוס ממנו עת תאחז במשפט ידו, עת יחל רוח איש לפעמו.— ובגמרא החמירו מאד בכבוד המלך באמרם מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול (סוטה דף מ״א עמוד ב׳.) וגם הורו כי כל איש חייב לעמוד לפני המלך מפני כבוד המלך באמרם במסכת סנהדרין (דף ק״א עמוד ב׳) אי יתיבנא מורד במלכות הואי וקטלין לי. — (ו) על כן שלמו גם את המס: אשר רוח המושל שת עליך לתת קצבה סך וסכום ולא תעברו את פיו או את פי הממונים והבאים בשמו אשר ישקדו על זאת, ובמסכת בבא קמא (דף קי״ג עמוד ב׳) אמרינן שלוחא דמלכא כמלכא.— וזה היה מן הצורך בימים ההם להעלות על לב העם, על כי המוכסין והגבאי מכס הרעו מעשיהם עד מאוד והעלו עול גדול על צוארי העם מאשר לשאת יוכלו ולכן היו שנואין ומבוזין מאוד בעיני היהודים, ובבא קמא (דף צ״ד עמוד ב׳) אמרינן הרועין והגבאין והמוכסין תשובתן קשה.— ובמסכת סנהדרין (דף כ״ד עמוד ב׳), חשיב להון בהני דפסולי עדות נגהו. — (ז) לכן וכו׳ את המס: מס הוא כסף הגילגולת ושאר סכומים מן הבתים ומן השדות והנחלות, מכס: הוא הקצבה שנותנין לאוצר המלך מסחורות ומשאר מטלטלין הבאים בעיניני משא ומתן אל העיר או ממלכה אחרת, וכל אלה תתנו אל אשר לו ראוי על פי חוקי הממשלה, את היראה: להראות אימה ויראה מפני המושל, לאשר לו היראה: לאשר לו הממשלה מאת המלך, ומדרך מוסר הוא לירוא מפניו, ואת הכבוד: לכבד ולפאר את אשר לו הכבוד: אשר אליו ראוי הכבוד וההדר.— ובגמרא דשקלים (פרק ג׳, ב׳.) אמרינן אדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום.— וגם בעני

המכס

לוֹ הַכָּבוֹד׃ ח אַל־תִּתְחַיְּבוּ לְאָדָם מְאוּמָה זוּלָתִי
אַהֲבַת אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ. כִּי הָאֹהֵב אֶת־רֵעֵהוּ קִיֵּם
אֶת־הַתּוֹרָה׃ ט כִּי זֹאת. לֹא תִנְאָף. לֹא תִרְצָח.

המכס אמרינן במסת נדרים (דף כ״ח עמוד א׳) דינא דמלכותא דינא במכס שאין לו קצבה.— (ח) עד הנה הורם איך יתנהגו עם השופטים והמושלים, ועתה יורם אף ילמדם איך יתנהגו יחדיו איש איש את רעהו לאמור, אל תתחייבו לאדם מאומה: שלמו לרעיכם אשר מוטל עליכם, או את אשר הבטחתם לתת להם כל אלה הדברים ישלמו מהר ולא יהיו כמלוה, זולתי אהבת איש את רעהו: חוב האהבה אשר אתם חייבתם תהיה כל כך גדולה כחוב גדול עד מאוד, אשר אף אם יום יום ובכל רגע תשלמו, בכל זאת לא תוכלו לשלם כל החוב.— כי האוהב את רעהו: באמת ובלי תרמית, קיים כל התורה כולה כנאמר בפסוק ט׳.— ובמסכת שבת (דף ל״א עמוד א׳) אמרינן גבי ההיא מעשה דהלל עם הגר אמר ליה מה דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואידך פרושה. — (ט) כי זאת: ענינו כי במצות אהבת איש את אחיו נכללו כל הלאוין והאסורין אשר בעשרת הדברים ובשאר פרשת התורה. והכותב הזה הביא רק למשל איזה מהן ולא שת לבדו על הסדר בו נרשמו, והחל בלא תנאף: על כי רבים וכן שלמים נוקשו ונלכדו באשה ובניאוף ונפלו בשוחה עמוקה כרתה אשה ללכדם. וכנאמר (קהלת ז׳, כ״ו) ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה, טוב לפני אלהים ימלט ממנה וחוטא ילכד בה. ואמרו רבה במדבר (פרשה ט׳) למדתני רבינו הנואף והנואפת עוברין על עשרת הדברים. על התשעה אנו מכירים, ועל השבת אין אנו מכירים. כיצד על אנכי? שכל הנואף באשת חבירו כופר בהקדוש ברוך הוא שנאמר (ירמיה ה׳, ט׳.) איש אל אשת רעהו יצהלו..... הסירו נטישותיה כי לא לה׳ המה, על לא יהיה לך? דכתיב כי אנכי י״י אלהיך אל קנא (דברים ה׳, ט׳.) וב׳ פעמים אמרו בסוטה ועבר עליו רוח קנאה (במדבר ה׳, י״ד.) למה ב׳ פעמים שהיא מקנאת להקדוש ברוך הוא ולבעלה, וכן הוא אומר מנחת קנאות היא שהן ב׳

לֹא תִגְנֹב. לֹא תַעֲנֶה עֵד שָׁקֶר. לֹא תַחְמֹד. וְאִם עוֹד מִצְוָה אַחֶרֶת. נִכְלָלָה הִיא בַדָּבָר הַזֶּה לֵאמֹר.

קנאות. על לא תשא? שהוא מנאף ונשבע שלא עשה. ועל כבד את אביך? שהנואף עם הסוטה מתעברת ממנו ואומרת לבעלה ממך אני מעוברת והילד גדל ומכבד לפני בעלה סבור שהוא אביו ואינו אביו, ועובר בשוק ומקלל את הנואף סבור שאינו אביו והוא אביו. על לא תרצח? שהנואף נכנס על מנת או יהרוג או יהרג. על לא תנאף? דבר שהוא מפורש שהוא נואף. על לא תגנוב? שהוא גונב מקור חבירו, וכן הוא אומר מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם (משלי ט׳, ח׳). על לא תענה? שמעידה עדות שקר ואומרת ממך אני מעוברת. ועל לא תחמוד? שהנואף אשת חבירו חומד כל אשר לבעל. כיצד? כשבעלה נפטר מן העולם סבור שאותו הבן הוא שלו עומד הבעל וכתב לו דיתקא על כל נכסיו ומורישו כל מה שיש לו, ואינו יודע שאינו בנו. ומצינו שהנואף חומד כל מה שיש לחבירו חומד אשתו. . . . על זכור? פעמיט כהן יש לו אשה וישראל נואף בא עליה, והיא יולדת בן, סבורים בו שהוא בנו של כהן, ועומד אותו הבן ומשמש בבית המקדש ומעלה עולה בשבת ונמצא מחלל את השבת עד כאן דבריו. לא תחמוד וכו׳: יפה באר רבינו בחיי בפרשת יתרו וזה לשונו, ידוע כי החמדה תלויה בלב, ועקר המצוה שיתיאש האדם מכל מה שיש לחבירו, קרקעות ומטלטלין, ויפנה לבו מן המחשבה הזאת, שלא יחשוב בהם ולא יחמדם, כי מתוך החמדה יבוא אדם לידי רציחה, שכן מצינו בעכן, וארא בשלל אדרת שנער אחת טובת ואחמדם ואקחם (יהושע ו׳, כ״א.) והחמדה הזאת הביאתו לידי סקילה, וכן מצינו בענין אחאב שחמד כרם נבות היזרעאלי, והיא הסיבה שהביאתו לידי מיתה, ואמרו במדרש כל מי שהוא חומד מה שאינו ראוי לו אין נותנין לו, ומה שבידו נוטלין ממנו, שכן מצינו הנחש הקדמוני נתן עיניו בחוה וחמדה ולא היתה ראויה לו, מה שבקש לא נתן לו ומה שבידו נטלו ממנו, שהרי נתקלל על זאת על גחונך תלך. — לא תענה עד שקר: הכותב השמיט מלת ברעך כי על ידה יש מקום לטעות חלילה לפי משמעות המלות כי עד שקר מותר אם איננו נגד רעהו . . . . וז״ל רבינו בחיי בפ׳ יתרו

וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ: י הָאַהֲבָה אֵינֶנָּה פֹּעֶלֶת רָע לָרֵעַ. לָכֵן הָאַהֲבָה הִיא קִיּוּם הַתּוֹרָה: יא וְזֹאת בְּדַעְתֵּנוּ אֶת־הָעֵת. כִּי עַתָּה עֵת לָנוּ לְהָקִיץ מִשֵּׁנָה.

יתרו: לא תענה ברעך לא אמר באחיך כמשפט הכתובים לא תשיך לאחיך (דברים כ"ג) לכל אבידת אחיך (שם כ"ב) וכיוצא בזה כי שם אנו דורשים אחיך ולא עכו"ם וכאן הזהיר אפילו על העכו"ם כי כן מצאינו וישאלו איש מאת רעהו (שמות י"א, ב׳.) והוא נאמר על המצריים, עכ"ד. ויען כי בבשורת הברית החדשה כולם נקראים אל האמונה ואל ההצטדקות, ועל כל יושבי תבל ושוכני ארץ ברכת אברהם אבינו תחול ותשתרע, וכל המאמינים כמוהו בני אברהם יקראו, לכן אין עוד הפרש בין איש ישראל ובין גויי מגויי הארץ, כי כולם העוו דרכם ורק מצד החנינה יחונו באמונתם במשיח ואז כולם רעים ואחים כבני איש אחד. ואם עוד מצוה אחרת תמצא בתורה אשר בה כל מצות התורה נכללות תהיינה, אזי נכללו תהיינה במצות ואהבת לרעך כמוך. ובספר של"ה הובא בשם רבי מנחם ציוני וזה לשונו: ואהבת לרעך כמוך הוא הרגל שעליו עומד כל התורה, דהיינו תריג"מ. כההוא דפרק במה מדליקין (דף ל׳ עמוד ב׳) דלימד הלל את הגר כל התורה כולה על רגל אחד מה דעלך סני לחברך לא תעביד זה כל התורה כולה ואידך פירושא היא זיל גמור. פירש רש"י כגון גזילה, גניבה, ניאוף ורוב המצות, עד כאן לשונו. ובאמת כי דייקת תמצא רובם דמצות הם תלויות באהבת חבירו כמוהו, כל מצות צדקה, ולקט, שכחה, ופיאה, תרומות ומעשרות, ומשא מתן באמונה, ואיסור רבית, והרבה כיוצא בהם. אחר כן כמעט כל המדות, הרחמים והחנינה וארך אפים, ורב חסד, ולדונו לכף זכות, ושלא לעמוד על דם רעהו והרחקת רכילות, ולשון הרע, והוצאת דיבה לצנות וקנאה ושנאה ונטירה, וענין כעס ורצון ורדיפת הכבוד, ומדות רבות כיוצא בהן, שיקיים רוב מצות עשה ולא יעבור על רוב לא תעשה, ויהיה שלם בכל המדות כשיאהב לחבירו כמוהו, ואף מה שלא שייך בין אדם לחבירו יקיימם בקל וחומר, אם יאהב לחבירו בעצמו, יאהב להקדוש ברוך הוא העושה חסד חנם עמו, חסד של אמת, והיא אדון העולם, ובידו הכל יתברך שמו, הרי ואהבת לרעך

כמוך

כִּי עַתָּה קְרֹבָה יְשׁוּעָתֵינוּ מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר הֶאֱמַנּוּ׃
יב הַלַּיְלָה כִּמְעַט עָבַר וְהַיּוֹם קָרֵב. לָכֵן נָסִיר
מֵעָלֵינוּ אֶת־פָּעֳלֵי הַחֹשֶׁךְ וְנִלְבַּשׁ נֶשֶׁק הָאוֹר׃

כמוך הוא הרגל שהעולם עומד עליו, הרי ואהבת לרעך כמוך הוא הגורם ואהבת את ה׳ אלהיך עד כאן דבריו.— (י) האהבה: איש אשר לו אהבה איננו פועלת רע לרע: להרע לזולתו בין בגופו בין בממונו, לכן האהבה היא קיום כל התורה: כבר בארנו אלה הדברים בפסוק הקדום.— (יא) מן הפסוק הזה עד סוף הפרק יכלול הכותב כל אמרותיו בקצרה, להעיר אזני שמעיו לאמור כי על ידי אמונתם בקע כשחר אורם ועת החנינה והרחמים באה, להקיץ משנת ומתרדמת האולת והחטא, ולעשות טוב ומישרים. ויחל לאמר וזאת ענינו חוב גדול הוא המוטל עלינו כעת יותר מלפנים לרדוף ולשמוד ולעשות את כל המדות והמצות היקרות אשר הורתי לכם, בדעתנו: יען כי יודעים אנחנו, כי עתה: אחרי אשר חנן ה׳ אותנו לרחמינו, קרבה העת להקיץ משנה: מהאולת ומהחטא בה נרדמנו בטרם גאולתינו, כי עתה קרובה ישועתינו: אשר הגיעה לנו בבשורת הברית החדשה על ידי משיח אלהי יעקב, אשר רק בשמו ומבלעדיו אין עוד שם אחר תחת השמים נתון לבני אדם להושע בו (פעלי השליחים ד׳, י״ב) קרובה היא לנו, דברים טובים ונחומים בעניני ישועתינו ונחמתינו ותקומתינו נודעו לנו כעת יותר מן היום אשר האמנו: ענינו לא דמינו בנפשותינו כי עד מהרה יעבור הלילה ויאר לנו היום. האמנו: העבר מבנין הכבד הנוסף, והלמ״ד הפעל נבלעת בדגש הכנוי המדברים בעדם, וענינו כמו האמינו, והנסתרים בתשלומו האמינו (תהלים ע״ח, כ״ב). וענין כל הפסוק הזה הוא על דרך הכתוב (ישעיה נ״ו א׳) כה אמר ה׳ שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות.— (יב) הלילה: בו הלכנו חשך ולא אור, מבלי אור אלהי, מבלי חנינה ורחמים וכנאמר (ישעיה נ״ט, ב׳.) כי עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם. הלילה הזה כמעט עבר: להבקע כשחר אורכם וארוכתכם עד מהרה לצמח, לכן נסיר מעלינו את פעלי החשך: המה המעשים הרעים, והעבירות אשר יבוש האדם לעשותן לעיני כל לפני

השמש

יג נֵלְכָה בְּמִישׁוֹר כְּנָאוֹת בַּיּוֹם לֹא בְּמַרְזֵחַ זוֹלְלִים וּבְשִׁכָּרוֹן. לֹא בְּמִשְׁכָּבוֹת וְזִמּוֹת. לֹא בִּמְרִיבָה וְקִנְאָה׃
יד אַךְ לִבְשׁוּ אֶת־הָאָדוֹן יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ וְאַל־תַּשְׁגִּיחוּ אֶל־הַבָּשָׂר לְתַאֲוֹתָיו׃

השמ.ש, ועשם בסתר כנאמר, ועין נואף שמרה נשף חתר בחשך בתים (איוב כ"ד, ט"ג).— ונלבש נשק האור: ענינו כלי מלחמה אשר טובים המה להלחם בהם ביום, הפך כלי מלחמת הלילה בכדים רקים ובלפידים (שופטים ז׳, ט"ז.) אשר איננה כלי מלחמה באמת כי אם לאיום על האויבים, והוא על דרך מליצה כי אנחנו נלחום נגד היצר והתאות וגם נגד שונאינו במדות טובות וישרות, למען גם המה יכירונו ויקדישו את ה׳ אלהינו ומשיחו על ידינו.— (יג) נלכה במישור: בדרך ,שר כאשר נאמר (בראשיה י"ז, א׳.) התהלך לפני והיה תמים, הפך מאשר נאמר כרשעים יהי דרכם חשך וחלקלקות ומלאך ה׳ רודפם (תהלים ל"ה, ו׳.) ושם (קכ"ה, ה׳.) והמטים עקלקלותם יוליכם ה׳ את פועלי און.— כנאות ביום: כאשר נכון וראוי ביום על כי נבקע כעת כשחר אורכם על ידי המשיח המאיר והמגיה חשכיכם.— לא במרזח: בקול צהלה כאשר יצעקו הזוללים בתופים ובמחולות ,כאשר נאמר בישעיה (ה׳, י"ב) והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ושם (כ"ב.) הוי גבורים לשתות יין ואנשי חיל למסוך שכר. מרזח: (ירמיה ט"ז, ה׳. עמוס ו׳, ז׳.) קול גדול בין לשמחה ובין לאבל, לא במשכבות וזמות: מענין זמה הוא (ויקרא י"ח, י"ז.) כתרגומו עיצת חטאין היא, לא במריבה: לריב איש את אחיו, וקנאה: לקנא איש באחיו בעבור המתנות אשר ניתנו לו מאת ה׳, החונן לכל איש כפי אשר יחסר לו.— (יד) אך לבשו את האדון ישוע המשיח: כאשר המלבוש יכסה כל הגוף ועצם הגוף לא יראה מבחוץ כן יהיו מלובשים מאת האדון, רצונו לומר כי רוח קדשו יבוא בקרבם לקדשם ולטהרם ולהחליף כל עצמיותם עד אשר יראו כאלו נהפכו לבריות חדשות וכל אשר היה בקרבם מימים הראשונים חלף והלך לו, והוא על דרך הכתוב וילבש צדקה כשריון וכובע ישועה בראשו (ישעיה נ"ט, י"ז.) ואל תשגיחו: אל תשימו עין

ולבבכם

יד א קַרְבוּ אֶת־רְפֵה אֱמוּנָה אַךְ לֹא לְהִתְעַשֵּׁק

לבבכם, אל הבשר לתאותיו: ענינו כמו אל תאות חבשר הוא הגוף, כי אחרית התאוות האלה היא מרה כלענה שומר נפשו ירחק מהן, והבשר והגוף ידיחו ויסיתו את האדם אל התאות לזנות ולנאוף ולהתגאות ולשאר העבירות, ובגמרא דברכות (ל"ב עמוד א') משל לאדם אחד שהיה לו בן הרחיצו וסכו והאכילו והשקהו ותלה לו כים על צוארו והושיבו על פתח של זונות, מה יעשה אותו הבן שלא יחטא? אמר רבי אחא וכו' היינו דאמרי אינשי מלי כריסא זני בישא, שנאמר (הושע י"ג, ו'.) כמרעיתם וישבעו וירם לבם על כן שכחוני.—

יד מבוא: קהל הנוצרים בעיר רומא היה לרוב מגויי הארץ אשר נלוו ונספחו אל בני ישראל לקרוא כמוהם בשם ה' ומשיחו ולעבדו שכם אחד. ואף כי בעיניני עקרי האמונה שורש אחד, הוא שורש ישוע המשיח העומד לנס עמים היה לכולם כאל גוים כאל יהודים, בכל זאת דעה ורוח אחרת היתה לגוים בעניני שאר מצות התורה, ולא כמחשבת היהודים היתה מחשבת הגוים בענין הזה. היהודים אשר על פי נמוסי תורת משה והפרושים מנעוריהם גודלו, וממאכלות אסורות וכדרכי הגוים ומיין משתיהם נזהרו ונשמרו, יראו ושמרו לנפשותם אף אחרי עמדם בסוד המשיח לבל יאכלו מאכלות האסורות להם מנעוריהם, ויאבו כי גם הגוים יחוגו עמהם הגם וישמרו ויעשו אלה הדברים, ויחפצו להעלות עול כבד על שכם רעיהם אשר הם בעצמם נשוא לא יכולו. וכמעט ראה איש את אחיו בגלל הדבר הזה בפנים זועפים. והכותב הזה הורם בדרך חכמה ומוסר בפרק הזה לבל יעמדו על דעתם כי אם כל אחד ואחד ישא את פני רעהו וישב עמו בהשקט ושלוה ובבטחה לבל תבער בקרבם אש המריבה אודות ענינים כאלה.— (א) ויחל לאמר קִרבו: (ציוו הרבים מבנין פעל הדגוש), וענינו כמו תקרבו לבל תרחיקם מאתכם בעבור כי דעתם שונות מדעתכם ועל כי לא חדרו בענינים נשגבים כמוכם, את רפה אמונה: ענינו אלה אשר באמת ובתמים יאמינו במשיח עליון ובו ידבקו, אכן עוד רפתה ידם לחדר בעמקי אמונת המשיח להבין ולדעת כי המשיח קרא להם דרור לצאת מעבדות מצות התורה, וכי חופש נתון להם לפרוק העול הזה מעל צוארם אשר לנשוא לא יכלו, וכי עיקר עבודת אלהים ומשיחו הוא ברוח נכון, אך לא להתעשק: הקריבה אשר אתם מקרבים אותם לא תהיה

למען

עִמּוֹ בְּסְפֵקוֹת׃ ב זֶה חוֹשֵׁב שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל כָּל־דָּבָר וְזֶה אֲשֶׁר רְפֵה אֱמוּנָה אֹכֵל רַק יְרָקוֹת׃ ג זֶה הָאֹכֵל אַל־יָבוּז אֹתוֹ אֲשֶׁר לֹא יֹאכַל וְזֶה אֲשֶׁר

למען תריבו אתם על כי לא ינהגו כמנהגכם, ותרבו ספקות ומורך בלבבם על מעשיהם ודרכיהם, להתעטף ולהשתוחח נפשם עליהם—ויבאר דבריו בטוב טעם באר היטב לאמר. — (ב) זה: האיש, אשר חכמת אלהים ומשיחו באה כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו להבינהו סוד ועיקר החפשית המשיחית וכי אלה המאכלים האסורים והמותרים לא יתנו ולא יוסיפו קדושה וטהרה לנפש, ועל ידי כן יחשוב כי מותר לו לאכול כל דבר: כי בימי המשיח הותר כל דבר כאשר אמרו במדרש שוחר טוב על פסוק ה' מתיר אסורים: (תהלים קמ"ו, ז'.) יש אומרים כל הבהמה שנטמאת בעולם הזה הקדוש ברוך הוא מטהר אותה לעתיד לבוא. וכן הוא אומר (קהלת א', ט'.) מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה (כעת בימי המשיח), טהורים היו מקודם לבני נח. וכן הוא אומר להם כירק עשב נתתי לכם את כל, מה ירק עשב נתתי לכל אף החיה והבהמה מתחלה לכל, ולמה אסר אותה? לראות מי שמקבל דבריו ומי אינו מקבל, ולעתיד לבוא מתיר את כל מה שאסר, עכ"ד.— וזה רפה אמונה: אשר עוד ידיו רפות בלתי חזקות ויירא לנפשו פן יקראנו חטא ועון באכלו מאכלים אשר נאסרו בברית הישנה, והחפשית המשיחית במקורה ובשרשה עוד לא נודעת לו, ויאכל רק ירקות: אשר ניתנו לאכלה מאת אלהי' אל אבינו הראשון כנאמר (בראשית א', כ"ט.) הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע אשר על פני כל הארץ ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זורע זרע לכם יהיה לאכלה, ויחשוב כי יחטא אם עת נפשו מאכל תתאווה יאכל בשר או ישתה יין, כאשר עשה דניאל אשר אמר למלצר, נס נא את עבדיך ימים עשרה ויתנו לנו מן הזרעים ונאכלה ומים ונשתה, (דניאל א', י"ב.).— (ג) זה האוכל: כל דבר באין הפרש אם הוא בשר או שאר דברים, על פי החפשית המשיחית, אחרי אשר ברך את אלהים על המזון אשר נתן לו, האיש הזה, אל יבוז: את רעהו אשר עוד ירא לנפשו פן יחטא באכלו אלה המאכלים, וזה אשר לא יאכל: לא יחשוב בדעתו כי מצות אלהיו בלבו וגויתו יוקדש על השמרו ממאכלים האלה, ומלא לבו

לֹא יֹאכֵל לֹא יִשְׁפֹּט אֶת־הָאֹכֵל. כִּי הָאֱלֹהִים קֵרְבוֹ אֹתוֹ: ד מִי אַתָּה הַשֹּׁפֵט אֶת־עֶבֶד שֶׁל־אַחֵר. הֵן לַאֲדֹנָיו הוּא יָקוּם אוֹ יִפּוֹל. אָכֵן יָקוּם כִּי יָכֹל אֱלֹהִים לַהֲקִימוֹ אֹתוֹ: ה זֶה שֹׁפֵט בֵּין יוֹם לְיוֹם וְזֶה שֹׁפֵט יוֹם כְּיוֹם. יְהִי כָּל־אִישׁ בָּטוּחַ בְּדַעְתּוֹ:

לבו ירהב בנפשו עוז לשפוט ולהוכיח את רעהו אשר יאכל כל דבר, ויקל כבודו בעיניו ויבזהו. כי אלהים: אשר ברא כל דבר, קרב: האיש הנכרי אשר מנעוריו לא לומד להשמר ממאכלים ולא ידע הפרש בין האסור והמותר, אותו: קרב אלהים לעבודתו, לעמוד ולשרת לפניו, ולהקדישהו על ידי משיחו, אשר גם בעדו כפר בדמו הנשפך לסליחת החטאים. ואם אלהים יקרב מי הוא אשר ירחיק וירשיע? — (ד) מי אתה: אשר תרהב בנפשך עוז לשפוט ולהוכיח את העבד של אחר, אשר אינך אדוניו כי אם אלהים, הן לא לך העבד, כי אם לאדוניו יקום: אחרי נפלו או ישוב ויפול: אין עליך לשפוט על דברים כאלה, אכן יקום: ויחזק ויעמוד ויגדל ויתחזק באמונתו, כי לא קצרה יד אלהים, ויכלתו להקים אותו: אחרי נפלו, מאל יתעלה לא יבצר מזימה, לו הרצון והיכולת לעשות כל אשר יאווה ויחפוץ, להקימהו ולעודדו כאשר נאמר (תהלים ל"ז, כ"ג,) מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ, כי יפול לא יוטל כי ה' סומך ידו. — (ה) זה: היהודי מבטן ומלידה הורגל מנעוריו לשפוט בין יום ליום: ענינו להבדיל בין יום ליום, לכבד יום מיום, ולקרוא לימי השבוע ימי החול ולימי החג ושבתות מקראי קודש וללבוש בהן בגדי חול ובהם בגדי כבוד, ויחשוב בדעתו כי יחטא אם יעשה מלאכה באלה הימים כי מקראי קודש המה, וזה: הגוי מגויי הארץ, אשר עמד בסוד ה' ומשיחו, יאמין כי יוצדק בצדקת המשיח אשר הוא מלא כל פקודי התורה, למען צדקתו לנו לצדקה תחשב, שופט: ענינו יחשוב בדעתו וברוח בינתו, כי אין הבדל בין יום ליום: כי כל הימים אשר אנחנו חיים על האדמה יוקדשו ומקראי קדש יהיו אל אלהים ומשיחו. — יהי כל איש: ענינו כל איש מן שתי כתות האלה אשר זכר אשר דעות מתחלפות למו, בטוח בדעתו: כראי מוצק לבל

ישתוחח

ו הַמַּכִּיר אֶת־הַיּוֹם יַכִּירֶנּוּ לַאדֹנָי וַאֲשֶׁר לֹא יַכִּיר אֶת־הַיּוֹם לַאדֹנָי לֹא יַכִּירֶנּוּ. הָאֹכֵל יֹאכַל לַאדֹנָי כִּי יוֹדֶה לֵאלֹהִים. וַאֲשֶׁר לֹא יֹאכַל לַאדֹנָי לֹא יֹאכַל

תשתוחח נפשו בקרבו, ולא יתן ספק או מורך בלבבו על אלה הדברים אשר אינם נוגעים בעקרי הדת המשיחית, וכי הם לא מעלין ולא מורידין.— (ו) המכיר את היום: היהודי אשר יאמין בה׳ ובמשיחו, אשר עוד יכיר היום, ענינו יבדיל ויפריש ימי החול מיום השבת, ויום השבת מימי החג להנהיג בהם מנהג כבוד וקדושה במאכל ובמשתה ובבגדים ובשביתה מכל מלאכה ובשאר דברים (כאשר עוד עד היום יאמרו היהודים בקדוש היום על היין בימים טובים. שחלו להיות במוצאי חשבת המבדיל בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה, בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת, ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת, הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך וכו׳).— לאיש אשר אלה הדעות לו, חוב הוא כי, יכירנו: כי יבדיל ויפריש היום (אשר לפי דעתו ראוי הוא לקדש), לה׳: אליו יוקדש היום וכל ענינו, וכל מחשבתו יהיה למלא רצון אלהיו ומשיחו לא להתגאות ולתאות עצמו, או לבקשת השררה והגדולה על אחיו, כי אם לשם שמים יהיו כל מעשיו, ואשר לא יכיר: הגוי מגויי הארץ הנלוה והנספח אל עבודת ה׳ ומשיחו, אשר לא ידע הבדל בין יום ליום, על כי כל הימים שוים אליו בערכם, להקדישם לאדני: הגואל משחת חייהם והמגיה חשכת רוחם, לא יכירנו: אין חוב מוטל עליו להבדילם, אכן לא יעשה בהם מלאכה או שאר דברים לחרות אף רעהו בו ולהקציפהו, כי אם עבודתו אשר יעבוד ומלאכתו אשר יעשה תהיינה לארני לכבוד אלהים, לא לתאוות והגאוות עצמו.— האכל: אשר יאכל כל דבר, יאכל לאדני: רצונו לומר לשם שמים בפקודת המשיח אשר הוא התיר אסורים, ולא תשתוחח נפשו עליו כי יחטא במאכלו ובמשתהו, על כי הוא יודע כי יודה לאלהים: לברך ברכת המזון, כאשר נאמר (דברים ח׳, י׳.) ואכלת ושבעת וברכת את ה׳ אלהיך. ואשר: רצונו לומר היהודי אשר ירא לנפשו פן יעבור על כל מצות ה׳ אשר לא תעשינה ואשם, ולכן לא יאכל לאדני: רצונו לומר למען לא יעבור

את

וְיוֹדֶה לֵאלֹהִים: ז כִּי אֵין אִישׁ מִמֶּנּוּ יִחְיֶה לְעַצְמוֹ
וְאֵין אִישׁ יָמוּת לְעַצְמוֹ: ח וְאִם־נֶחְיֶה לַיהוָֹה נִחְיֶה
וְאִם־נָמוּת לַיהוָֹה נָמוּת. לָכֵן אִם נֶחְיֶה אוֹ אִם־
נָמוּת לַיהוָֹה אֲנָחְנוּ: ט כִּי לְזֹאת הַמָּשִׁיחַ מֵת וְקָם
וְחַי לְמַעַן יִהְיֶה אָדוֹן גַּם עַל־הַמֵּתִים וְגַם עַל־הַחַיִּים:

את פי ה׳ לא יאכל לה׳: מפני יראת ה׳ אשר בלבו ויודה לאלהים, אשר נתן לו שאר מאכלים להשביע נפשו בהם.—(ז) כי: מלת הטעם, ורצונו לכן חוב הוא על כל איש, בין יהודי ובין גוי מגויי הארץ, כי כל מעשיהם ופעליהם אף עבודתם אל ה׳ ומשיחו יקדשו, יען כי אין איש ממנו: מחברת המאמינים, החזק באמונתו הוא הרפה, יחיה לעצמו: ללכת אחרי דעתו ורעיוני לבבו, לבקש כבודו, טובותיו והנאותיו, ואין איש ימות לעצמו: לבקש על ידי מותו כבוד המדומה.—(ח) ואם נחיה, עת נחיה, נחיה לאדני, ומשיחו, באשר אנחנו עמו וצאן מרעיתו לשמור פקודתו כאשר נאמר (באיוב י׳, י״ב.) חיים וחסד עשית עמדי ופקודתך שמרה רוחי, ואם נמות, מיתה ומנית כפי הגזירה אשר נגזרה מאתו יתעלה, אזי נמות לה׳ ולא נהרהר אחרי מדותיו, ולכן: תהיה כל מעשינו, הן לחיים והן למות, לשם ה׳, על כי בחיינו ובמותינו לה׳ אנחנו: (ט) כי, רצונו לומר לכן הוא אדונינו ואנחנו קנינו, יען כי לסבה ולתכלית זאת המשיח אלהי יעקב מת: ונתן דמו כופר פדיון נפשינו אשר שופך לכפרת פשע בני אדם יען כי כולם סרו מדרכי ה׳ וחרון אפו עלה על כולם. וקם: מקברו, להיות בכור הראשון לתחיה, וחי חיי עולמים, לשבת לימין עליון בגדולה וכבוד, ותחיתו היא אות וסימן לנו, כי שב ד׳ מחרון אפו ויחננו וירחמנו על כי מצא כופר בדם משיחו בעד חטאות ופשעי בני אדם, וכי גם אנחנו אשר מאמינים בשמו ועמו במותו נטבלנו עמו נקום לחיים עולמים, וכל זאת נעשתה למען יהיה המשיח אדון על הכל, בשבתו לימין עליון, לשפוט תבל בצדק ולאומים במישרים, על המתים ועל החיים: ממשלתו ואדנותו לא לבד על החיים תהיינה על כי הוא בורא ויוצר כל וברא כל אשר מתחת השמים ואשר נשמה באפו, כי אם גם אחרי מותם,

בבלות

י וְאַתָּה לָמָּה תִשְׁפֹּט אֶת־אָחִיךָ וְלָמָּה תָבוּז אֶת־

בכלות בשרם ושארם והרוח תשוב אל אלהים הוא האדון, עליהם לשפטם ולשלם לאיש כמעשהו, וכפועל ידיו ישולם לו.— (י) ואתה: איש ישראל, אשר בחמלת אלהים עליך הוציאך ומלט את נפשיך כאוד מוצל מאש, להביאך בברית משיחו ולהצדיקך בצדקתו ואשר עוד תמוטנה רגליך מלעמוד כראי מוצק באמונתו, למה תשפוט את אחיך: אשר לא מבני ישראל הוא, אשר גם אותו קרא ה׳ מצד החן והרחמים לרחצהו ולהקדישו בדם משיחו אשר הוא בעבורו שפך כמים לכפרת פשעיו וחטאיו, ואתה תרהב בנפשיך עוז לשפטהו ולהרשיעהו ולחייבהו על כי לא יקיים דיני ומשפטי התורה בעניני מאכלות אסורות כמוך? ולמה תבוז את אחיך הנכרי, גוי מגויי הארץ על אשר לא חדר בסוד תפשית המשיחית כמוך, לתתו לבוז ולקלון כאחד הרקים? הלא נעמד כולנו. הן אלה אשר ממעי ישראל יצוא יצאו, והן אלה הגוים מגויי הארץ אשר נלוו ונספחו אל ה׳ ואל משיחו ואלה אשר עוד לא באו בסודם, כולם: באין הבדל והפטש יעמדו במלואות הימים בימי הקץ, לפני כסא המשיח. אשר ישפוט תבל בצדק ולאומים במישרים.— ודבר זה מבואר גם כן בגמרא דחגיגה (דף י״ד עמוד א׳) באמרם כתוב אחד אומר כורסיה שביבין די נור (דניאל ז׳ ט׳) וכתוב אחד אומר (שם) עד די כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב? לא קשיא אחד לו ואחד לדוד, כדתניא אחד לו ואחד לדוד, דברי רבי עקיבא....פירש רש״י אחד לדוד למשיח.— ובסנהדרין פרק חלק אמר רבי יהודה אמר רב עתיד הקדוש ברוך הוא להעמיד להם לישראל דוד אחר שנאמר ועבדו את ה׳ אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם, (ירמיה ל׳, ט׳.) הקים לא נאמר אלא אקים— ותרגום יהונתן ויפלחון קדם ה׳ אלההון וישתמעון למשיחא בר דוד מלכהון דאקים להון.— ובמדרשו של רבי משה הדרשן (והובא בר״מ פ״ד דף שמ״ו) על פסוק עד כי יבוא שילה (בראשית מ״ט, י׳.) זה המשיח, ולו יקהת עמים שהוא דן את כל העולם כולו הה״ד ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים (מיכה ד׳, ה׳.) ואומר ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי ארץ והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע (ישעיה י״א, ד׳.)—ושם על

פסוק

אָחִיךָ. הֲלֹא נַעֲמֹד כֻּלָּנוּ לִפְנֵי כִּסֵּא הַמָּשִׁיחַ׃ יא כִּי כָתוּב. חַי אָנִי נְאֻם יְהוָה. כִּי־לִי תִּכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ׃

פסוק דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל (בראשית מ״ט, ט״ז.) זה המשיח שעתיד לדון כהקדוש בריך הוא שנקרא אחד, מה הקדוש ברוך הוא דן בלא ראיה ובלא שמיעה כן המשיח, שנאמר לא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח (ישעיה י״א, ג׳.).— (יא) כי כתוב וכו׳ (בישעיה מ״ה, כ״ג.) הפסוק הזה הביא הכותב האגרת הזאת לפי העתקת השבעים הזקנים אשר כל יורעי לשון וספר בו הורגלו בימים ההם כיהודים כגוים. ובנוסחתינו בי נשבעתי: ותוכן ענינם אחד. כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון לאלהים, גם מלת לאלהים איננה בנוסחתינו. וראשית הכתוב היא פנו אלי והושעו כל אפסי ארץ וכו׳ וזהו היא נבואה לימי המשיח בהם יושעו כל הגוים כל קצוי ארץ הרחוקים והקרובים תשועת עולמים, כי לאל יכרעו כל ברך וכל לשון תשבע לאלהים וכולם ישובו אל אלהים לבקש את דוד מלכם.— וגם רבותינו ז״ל דרשו הכתוב הזה על מלך המשיח, וברבה בראשית פרשה ז׳, ובויקרא סוף פרשה כ״ד*) וזה לשונו על פסוק אני פרעה ובלעדיך לא ירים איש (בראשית מ״א׳ מ״ד.) אמר רבי אחא מאני של בשר ודם אתה לומד אני של הקב״ה ומה אני של בשר ודם על ידי שאמר פרעה ליוסף אני פרעה זכה יוסף לכל הכבוד הזה, לכשיבא אני של הקב״ה שנאמר בו ועד זקנה ועד שיבה אני הוא אני עשיתי ואני אשא.... (ישעיה מ״ו, ד׳.) על אחת כמה וכמה עכ״ד. אתמהא יכול לומר שהגואל נושא פנים יהיה? אלא כל המודים לו בפיהם ובמעשיהם ובלבם יושיע וימלט שנאמר בימיו תושע יהודה (ירמיה כ״ג, ו׳.) במד״א המודים לו, וכן הוא אומר פנו אלי והושעו כל אפסי ארץ (ישעיה מ״ה, כ״ב.) ואומר כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון, (שם כ״ג.) ועליו הכתוב אומר ונתתיך לאור גוים להיות ישועתי עד קצי הארץ (שם מ״ט ו׳) ועל כן דוד אמר (תהלים ס״ז, ד׳.) יודוך עמים אלהים, יודוך עמים כולם וכו׳. ולמה

הזכיר

---

*) הנוסחה שם מחוקה, וקלוטה מכל עבריה ונעתיק אותה כפי הנמצא בר״מ בספרו פרק ד׳, דף תתכ״ת.

תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן לֵאלֹהִים׃ יב וּבְכֵן כָּל־אִישׁ מִמֶּנּוּ יִתֵּן לֵאלֹהִים חֶשְׁבּוֹן עַל־נַפְשׁוֹ׃ יג וְעַתָּה לֹא נִשְׁפְּטָה עוֹד אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ כִּי אִם־זֹאת שִׁפְטוּ לְבִלְתִּי תֵת אִישׁ נֶגֶף אוֹ מִכְשׁוֹל לִפְנֵי אָחִיו׃ יד יָדַעְתִּי

הזכיר יודוך ארבעה פעמים? לומר יודוך בלבותם, יודוך בפיהם, יודוך במעשיהם הטובים, ויודוך יחדיו בכל אלו שנאמר (צפניה ג׳, מ׳.) אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה׳ ולעבדו שכם אחד, ואין שם ה׳ אלא מלך המשיח שנאמר הנה שם ה׳ בא ממרחק (ישעיה ל׳, כ״ז.) תלמוד לומר מהקדוש ברוך הוא שנאמר מרחוק ה׳ נראה לי (ירמיה ל״א, ג׳.) ולפיכך אמר הקדוש ברוך הוא (שם כ״ג, כ״ג.) האלהי מקרוב אני ולא אלהי מרחוק. ולמה יעבדוהו שכם אחד? לפי שהיתה המשרה על שכמו שנאמר ותהי המשרה על שכמו (ישעיה ט׳, ו׳.).— (יב) ובכן: בשפטו כל בני איש, כל איש ממנו. באין הבדל והפרש בין עם ועם, בין אומה ולשון, בין גדול וקטון, יתן לאלהים חשבון על נפשו: על המעשים הרעים אשר עשה והעבירות אשר עבר עליהן הוא בעצמו.— (יג) ועתה. ענינו יען כי יש שופט גבוה מעל גבוהים עלינו, אשר לפניו יעברו כל אשר נשמה באפו, לא נשפוט עוד איש רעהו. לא יאות לנו כי נשפוט את רענו ונרשיעהו, כי מי יודע אם לא נרשיע עצמנו לפני אלהים ומשיחו, עת נחרץ על רעינו משפט מעוקל, ודי לנו כי נחקור ונדרש מעשינו אשר אנחנו עושים האם נוכל לעמוד במשפט וניטב בעיני ה׳. כי אם זאת שפטו: ענינו דרשו וחקרו היטב, ושפטו בכח שכלכם כל איש יחשוב בינו לבין עצמו וישפוט עם נפשו בטרם יעלה על לבו להרשיע את רעהו, ובעבור זאת תשיתו עצה בנפשכם, לבלתי תת איש: לבל יתן כל איש, נגף או מכשול לפני אחיו: רצונו לומר דברים או מעשים אשר על ידם ירע ויבעים את רעהו להרהר אחריו, וכדאמרינן, הרחק מן הכעור ומן הדומה לו, ועוד אמרו דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אל תתיר בפניהם.— (יד) ידעתי: בכח בינתי, ובטוח אני: ברוח הקודש אשר הופיעה בקרבי בחמלת ובחנינת, ישוע המשיח: המאיר

עיני

גַּם בָּטוּחַ אֲנִי בָּאָדוֹן יֵשׁוּעַ כִּי אֵין דָּבָר טָמֵא בְּעַצְמוֹ אַךְ לְחֹשֵׁב דָּבָר לְטָמֵא טָמֵא הוּא׃ טו וְאִם בְּמַאֲכָלְךָ יֵעָצֵב אָחִיךָ אָז לֹא תִתְהַלֵּךְ בְּאַהֲבָה. אַל תְּאַבֵּד בְּמַאֲכָלְךָ אֹתוֹ אֲשֶׁר הַמָּשִׁיחַ מֵת בַּעֲדוֹ׃

עיני חשכתי, כי אין דבר: אשר נברא מאת אלהים, טמא: מצד עצמותו, מצד טבעו אשר נתון לו מאת הבורא יתעלה, כי כל הבריאה והטבע טובות היו בעת נוצרו, ובראשונה לא נאסר דבר מכל חחי ומכל אשר יאכל, אך אחרי כן נאסרו כמה דברים בתורה לסבות שונות, והאיסור אשר על עליהן לא היה מצד עצמו כי אם מסיבה אחרת ומטעם אחר. ולכן אמרו רז"ל כי לימות המשיח אז יותרו כל אלה הדברים אשר נאסרו, והובאו הדברים האלה למעלה (דף ק"ה פסוק ג׳) ממדרש שוחר טוב על פסוק ה׳ מתיר אסורים.— אך לחושב דבר לטמא: איש אשר לא ירד להבין עומק סוד חפשית המשיחית, ומסתריה עוד חתומים וצפונים לו, ונפשו תשתוחח עליו באכלו ממאכלים אשר נאסרו בתורה, לו טמא הוא: לפי דעתו החלושה, ולא לפי עצם הדבר אשר יאכל.— (טו) ואם אחיך: אשר בא עמך בברית ובסוד המשיח להצדק כמוך בצדקתו, יעצב: ירע בעיניו ויעצב בלבו, במאכלך: על אשר אתה תאכל כל דבר ולא תבדיל בין אשר נאסר בתורת משה ובין אשר לא נאסר, כי אם כטמא וכטהור יחדיו תאכל מצד חפשית המשיחית אשר נתנה לך, והוא לא כן עמך ולבבו לא כן וחשוב, על כי ידיו עוד במאסרי התורה נאסרו, ויחשוב כי תתן להטוא לכך ובשרך לפני אלהים כל ימיך בעבור אלה המאכלים, לא תתהלך באהבה: ענינו אם תעצב אחיך בדברים כאלה, עוד לא תדע סוד אהבת רעים, כי בדעתך אותו אזי תמנע מעשות דברים אשר לא ייטיבו בעיני רעך.— אל תאבד: אל תביאהו לידי נסיון לחרות אפו בך בגלל הדבר הזה ותרשיעהו, אותו, את אחיך בעל ברית כמוך, ולא יהיה המאכל אשר תאכל הסיבה על ידה יסובב כי רעך יאבד על הדרך אשר בו הלך לפני ה׳ ומשיחו, והלוא הוא אחיך אשר גם, בעדו משיח מת, להקדישהו ולמצוא כופר בעד חטאיו, ובתת

המשיח

טו לָכֵן אַל־תִּתְּנוּ אֶת־טוּבְכֶם לְגִדּוּפִים׃ יז כִּי מַלְכוּת הָאֱלֹהִים אֵינֶנָּה אֹכֶל וּמַשְׁקֶה כִּי אִם־צְדָקָה וְשָׁלוֹם

המשיח נפשו כופר גדול אשר אין כמוהו בעבור אחיך, מדוע תאביד נפשו בעבור דבר קטן, כמו מאכל ומשתה, להקניטהו ולהעציבהו, ויאבד דרך ה׳ ומשיחו.— (טו) **לכן אל תתנו את טובכם**: ענינו אוצרכם וכל המתנות אשר נחלתם מאת ה׳ ומשיחו, **לגדופים**: לבל יחרפו עקבות משיח אלהי יעקב, בראותם כי נפלו מחלוקת וקטטות ביניכם ואת אשר זה יתיר זה יאסור, ונמצא כי על ידי זאת שם ה׳ ומשיחו יחולל בגוים, וכאשר הוכית מאז נחמיה אלה היהודים אשר שבו אל ארץ אבותיהם באמרו (ה׳, ט׳.) **לא טוב הדבר אשר אתם עושים הלוא ביראת אלהינו תלכו מחרפת הגוים אויבינו.** — (יז) **כי מלכות האלהים**: אשר נגלתה על ידי המשיח, **איננה אכל ומשקה**: ענינו לא תושג בעצמותה ולא תוכר ותראה בשמירה ממאכלים אסורים או מותרים, כי אלה הדברים לא יתנו ולא יוסיפו קדושה וצדקה להצדק לפני אלהים, **כי אם הצדקה**: תוכן מלכות אלהים היא הצדקה מקירות לב תבוא, והיא ה א מ ו נ ה הנכונה במשיח אלהי יעקב להאמין בו, למען צדקתו תענה בנו ביום מחר כי נבוא על שכרינו (פרק ג׳, וד׳). והצדקה הזאת תתן לנו כח אף עצמה להתהלך לפני ה׳ בצדק ובמישור, **ושלום**: כי נמצא על ידיה נוחם שקט שלום ושלוה בלבבינו, **ושמחה ברוח הקודש**: היא שמחה אלהית אשר תבוא מכח הרוח הקודש אשר יקומם אותנו להסיר מאתנו כל עצב ויגון אף תוגה, וכאשר נאמר בזוהר (פרשת ויחי) וזה לשונו, אמר רבי יוסי שכינתא לא שרייא אלא באתר שלים ולא באתר חסר ולא באתר פגים ולא באתר עציב אלא באתר דאתכוון, באתר חדו, ובגין כך כל אינון שנין דיוסף אתפריש מאבוי, ויעקב הוה עציב, לא שריא ביה שכינתא. תאנא אמר רבי אליעזר אמר רבי אבא כתיב ע ב ד ו א ת ה׳ ב ש מ ח ה בואו לפניו ברננה (תהלים ק׳, ב׳.) לאפקא דלית פולחנא דקודשא בריך הוא אלא מגו חדוה, דאמר רבי אליעזר לית שכנתא שריא מגו עצבות דכתיב ו ע ת ה ק ח ו ל י מ נ ג ן ו ה י ה כ נ ג ן ה מ נ ג ן (מלכים ב׳ ג׳, ט״ו). מ נ ג ן מ נ ג ן תלת זימנין אמאי? בגין לאתערא רוחא משלימותא דכולא דהוא רוח שלימא.

וְשִׂמְחָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ: יח כִּי הָעֹבֵד אֶת־הַמָּשִׁיחַ בָּאֵלֶּה רָצוּי לֵאלֹהִים וְיָקָר לָאֲנָשִׁים: יט לָכֵן נִרְדְּפָה דַּרְכֵי שָׁלוֹם וְדַרְכֵי מוּסָר בָּהֶם יִבָּנֶה אִישׁ מֵרֵעֵהוּ: כ בַּעֲבוּר הַמַּאֲכָל אַל־תַּהֲרֹס אֶת־פֹּעַל הָאֱלֹהִים. כִּי כָל־דָּבָר טָהוֹר הוּא רַק רַע לָאִישׁ הָאֹכֵל לְמִכְשׁוֹל

(יח) כי העובד את המשיח באלה הדברים אשר נאמרו למעלה, והן הן למצוא הצטדקות לפני אלהיו רק באמונתו במשיח ורק אחרי צדקה אשר תבוא מאמונה לרדוף, ולא לריב את רעהו ולרדפהו על אכלו אלה המאכלים או על הזהרו מהם. כי ידע כי אלה הדברים לא יתנו ויוסיפו קדושה למצוא הצטדקות, לאיש אשר אלה לו, הוא רצוי לאלהים: בעבור בחירו הוא המשיח אשר רצתה בו נפשו, ויקר לאנשים: על כי הלך אתם בצדק ובמישור ובתמים, למצוא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם.— ואמרינן במסכת ברכות (דף י"ז עמוד א'). לעולם יהא אדם ערום ביראה מענה רך משיב חמה, ומרבה שלום עם אחיו וקרוביו ועם כל אדם ואפילו עם נכרי בשוק כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה.— (יט) לכן נרדפה: בכל כוחינו ונתעודד לבקש דרכי השלום: מדות ומעלות על ידן נשיג את השלום בין איש ובין רעהו, ולהזהר מן עבירות אשר על ידן תרבינה המחלוקות וקטטות ומריבות, כמו הרכילות ולשון הרע, ונקימה ונטירה וכיוצא בהן, ודרכי המוסר: באיזה דרך נוכיח איש את רעהו, בהם: בדרכים ובמדות טובות כאלה, יבנה איש מרעהו: ימצא חזוק ואומץ במוסר ובתוכחות רעהו, להקימהו בהכשלו ולהחיותו אחרי נפלו.— (כ) בעבור המאכל: אשר יאכל אחיך או אשר ממנו יזהר וישמר, כי ירא לנפשו לחטוא לאלהים, אל תריב עמו לרדפהו ולשטמהו, כי בעשות זאת תהרס פועל אלהים: מפעלות ומעשה אלהים אשר עשה אלהים עמו, להוציאהו מתוך ההפיכה, ולהקדישהו ולהקריבהו לעבודתו באמונתו בו. ואם תריב עמו, אזי באפשרית כי תרחקהו בעבור המריבה והקטטה מהסתפח בנחלת ה' ומשיחו ותהרוס בגלל הדבר הזה, אשר לא יתן ויוסיף קדושה אף הצטדקות, את מעשה אלהים, אשר פעל בקרב לבו לעשותו בריה חדשה. כי כל דבר: אשר נברא מאת ה', טהור הוא: מצד עצמו, רק רע לאיש האוכל: דבר,

וירא

לו׃ כא טוֹב אֲשֶׁר לֹא תֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא תִשְׁתֶּה יַיִן וְלֹא דָבָר אֲשֶׁר יִתְנַגֵּף אָחִיךָ בּוֹ אוֹ יִכָּשֵׁל אוֹ יֶחֱלֶה׃ כב אִם אֱמוּנָה לְּךָ תְּהִי לְךָ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים. אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לִבּוֹ לֹא יַכֵּהוּ עַל־דְּבַר בְּחִינָתוֹ׃ כג וַאֲשֶׁר אֹכֵל בְּסָפֵק הוּא נִשְׁפָּט יַעַן כִּי לֹא

וירא לנפשו לאוכלו פן יחטא, ותשתוחח נפשו עליו, ובכל זאת יאכל מכח התאוה אשר בקרבו, אזי יהיה המאכל אשר יאכל למכשול לו: כי התאוה ותשוקת היצר באה בקרבו להסיתהו למאכל אשר ירא לאכלו פן יחטא, וגברה עליו, עד כי לא חש ליראת החטא אשר הורידתהו מקדש, ובמזיד הרים מצח לעשות דבר אשר השופט הפנימי בקרבו גזר עליו כי חטא הוא.— (כא) טוב: הוא, מצד מדת החסידות ומדרך השלום, אשר לא תאכל בשר: אשר לפי דעת איש ישראל אסור לאכול, ולא תשתה יין: מיראתך אולי הוא יין שנתנסך לפני עבודה זרה, ולא ד ב ר אחר, אשר לפי דעת רעך אסורם המה, אשר יתנגף אחיך בו: ענינו תכעיסהו ותקניטהו להביאהו כי יהיה לו עליך תרעומת, ועל ידי זאת תהיה אתה הסיבה כי יכשל או יחלה: ענינו כי תתן ספק בלבו ותביאהו למסה ולידי נסיון להרהר אחרי אלה הדברים.— (כב) אם אמונה: נכונה אשר לא תמוט בעת תבוא לידי נסיון, לך, למנה מאת אלהים החונן, ותדע אף תבין בנפשיך מהות ועצמיות ח פ ש י ת ה מ ש י ח י ת הנתנה לך לאכול כל דבר, אזי תהי: האמונה הזאת לך: לבדך ואין לזרים אתך, וברך ה׳ אשר נתן לך חכמה שכל ודעת להבין אלה הדברים עד תכליתם, ותאכל את אשר תאבה אך אתה לבדך, ולא להקניט ולהכעיס את רעך, אשר ידו עוד קצרה ודעתו עוד חלושה לשפוט בצדק על עניני מאכלים כאלה. אשרי האיש אשר לבו לא יכהו: ענינו אשר לא יתן מורך ואימה בלבבו ובנפשו, להשתוחח נפשו עליו, על דבר בחינתו: על דבר אשר בחן והכיר וידע מהותו וידע כי נכון וישר הוא, ואחרי כן לא יביא ספקות בלבו להצטער על אשר עשה.— (כג) ואשר אוכל: ואיש אשר יעמוד בספק אם הדבר הזה מותר או אסור לאכול, ובכל זאת יאכל על כי נפשו מאכל תאוה, ויבזה על ידי כן

פקודי

בָּאֱמוּנָה. וְכֹל דָּבָר אֲשֶׁר לֹא בֶאֱמוּנָה חֵטְא הוּא׃
טו א וַאֲנַחְנוּ הַגִּבּוֹרִים חַיָּבִים אֲנַחְנוּ לִסְבֹּל אֶת־רִפְיוֹנֵי הַחַלָּשִׁים וְלֹא לְבַקֵּשׁ אֶת־הֲנָאָתֵינוּ׃

פקודי ה׳ אשר נאסרו לו בפירוש, הוא נשפט: על עברו חוקי ומשפטי ה׳, כי הלוא לא הותרו לו וחוא בעצמו ובנפשו לא יכול למצוא לו היתר ורק התאוות החומריות אשר בקרבו תשכוננה הסיתו והשיאו אותו לאכלה, ולכן יהיה נשפט בלבו לפני אלהים, אשר ירשיעהו בעשותו, מכל מצות ה׳ אשר לא תעשינה ואשם, מבלי אמונה: מבלי הבין ומבלי דעת, כי על ידי המשיח ומצד חפשית המשיחית כל אלה הדברים הותרו לאכלה וכי רק לפי אמונתו יצדק איש לפני ה׳, וכל דבר: אשר יעשה האדם או יפעל, אשר לא יהיו מסובבים מאמונה: אשר האמונה בה׳ ובמשיחו לא תהיה הסיבה הראשונה כי תפעל ותעשה (כאמרם במסכת אבות פרק א׳ וכל מעשיך יהיו לשם שמים) הדבר, חטא הוא. אף כי נראה כי אין עולתה בו.—

טו מבוא: גם בפרק הזה ירבה תוכחותיו להורותם את הדרך אשר ילכו בה ואיך יתנהגו עם רעיהם בחסד ובחמלה ובאריכות אפים וידונו איש את רעהו לכף זכות. גם יתנצל על כתבו האגרת הזאת, על היותו ציר בגוים שולח וקרוא לבשורת הברית החדשה מאת האדון ישוע המשיח. ותוכן הענינים מקושר אל הפרק שלמעלה פסוק כ״ג. — (א) ויחל לאמר ואנחנו הגבורים: אנחנו אשר באנו בברית ובסוד המשיח ונדע סוד חפשית המשיחית, וחיילים נגבר לעשות חיל ללחום עם היצר הרע, מצד הידיעה הזאת חייבים אנחנו, כחוב מוטל עלינו לסבול בנחת בהשקט ומרגוע, את רפיוני החלשים: אשר עוד חלשים ורכי לבב ולא השיגו עצמיות חפשית המשיחית, לבל נשפוט עליהם ולהרחיקם מאתנו, כי אדרבא נסבלם, ולא לבקש הנאתינו: ענינו לא נסבול אלה אשר עוד רפו ידם וחלשים למען הנאת עצמינו, למען נתגאה ונשתרר עליהם או לעשות לנו שם, כי אז סבלותינו בה נסבול את רעינו רק להתנשאת עצמינו תהיה ולא בעבור אחינו, הלוא אלהים הוא היודע ובוחן כל מעשינו, והוא יודע הסיבה על ידה

סבלנו

ב כִּי אִישׁ מִמֶּנּוּ יְבַקֵּשׁ הֲנָאַת רֵעֵהוּ לְטוּבוֹ לְהִבָּנוֹתוֹ׃ ג כִּי גַם הַמָּשִׁיחַ לֹא בִקֵּשׁ אֶת־הֲנָאַת נַפְשׁוֹ כִּי אִם־כַּכָּתוּב. וְחֶרְפּוֹת חוֹרְפֶיךָ נָפְלוּ עָלָי׃ ד כִּי כָל־מַה שֶּׁנִּכְתַּב מִקֶּדֶם נִכְתַּב לְלַמְּדֵנוּ. לְמַעַן אֲשֶׁר

סבלנו את רעינו. — (ב) כי איש ממנו: כל אחד מאתנו באין הפרש, בקטון כגדול, כאדון כעבדו יבקש, וירדוף בכל כוחו, רק אחרי הנאת רעהו, וכל אשר תמצא ידו לעשות יעשה לטובו: להיטיבו ולשמחהו, להבנותו: ענינו כמו לתקימהו, למען תהיה אחרית ותקומה לו אחרי נפלו.— (ג) כי גם המשיח, משיח אלהי יעקב, אשר במעלתו גדל עד מאוד, כאמרם ז"ל בבראשית רבה (והובא בר"מ דף שפ"ט) על פסוק מי אתה הר הגדול (זכריה ד', ז'.) הר הגדול זה משיח, ולמה הוא קורא אותו הר הגדול? שהוא גדול מן האבות שנאמר הנה ישכיל עבדי (ישעיה כ"ב, י"ג.) זה משיח, ירום מן אברהם שכתוב בו הרמותי ידי אל ה' (בראשית י"ד, כ"ב.) ונשא מן משה שנאמר כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האומן את היונק (במדבר י"א, י"ב.), וגבה ממלאכי השרת שנאמר וגביהם וגבה להם (יחזקאל א', י"ח.) עכ"ד. — ובגודל מעלתו אשר אין למעלה ממנה לא בזה ולא שקץ לבוא אל העולם השפל הזה, להתלבש בעור ובשר ובגידין כמונו, לשאת פשע וחטא כל יושבי תבל עליו, ולכפר בעדם בדמו אשר בעבורם שפך, ובעשותו את כל זאת לא בקש ולא רדף אחרי הנאות נפשו, למצוא עונג ונחת שלוה השקט אף מרגוע או שררת וגדולה להשתרר עליהם, כי אם ככתוב: בנבואת דוד המלך עליו השלום, אשר עליו נבא בספר תהלים (ס"ט, י'.) וחרפות חורפיך נפלו עלי. וענינו על העוונות וחטאים אשר בהם חרפו הרשעים ועושי עול את שם ה' עליון, אותה החרפה נפלה עלי, כי אני לקחתיה לי לעצמי לשלם כופר בעבורם, כאלו אנכי עשיתים, להשיב חרון אלהים מעליהם ולמצוא להם הצטדקות נכונה אשר תחשב להם לצדקה. — (ד) כי כל מה שנכתב מקדם, בתורה ובספרי נביאים ובכתובים, מענין משיח אלהי יעקב וממלכותו, (וכאשר אמרו רבותינו ז"ל כל הנביאים לא התנבאו אלא לימות המשיח (סנהדרין דף צ"ט עמוד ב') לא בעבור הספור מצד עצמותו נכתבו, כי

הכל

בַּתּוֹחֶלֶת וּבְנֶחָמַת הַכְּתָבִים תִּהְיֶה לָנוּ הַתִּקְוָה ׃
ה וֵאלֹהֵי הַתּוֹחֶלֶת וְהַנֶּחָמָה יִתֵּן לָכֶם לֵב אֶחָד בֵּין
אִישׁ לְרֵעֵהוּ כְּפִי יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ ׃ ו לְמַעַן אֲשֶׁר
בְּלֵב אֶחָד וּבְפֶה אֶחָד תְּכַבְּדוּ אֶת־הָאֱלֹהִים אֲבִי
אֲדֹנֵינוּ יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ ׃ ז לָכֵן קַבְּלוּ אִישׁ אֶת־

הכל נכתב ללמדנו. רצונו לומר תכלית אלה הספרים הנכתבים היתה ללמודינו, למען נלמוד מהם ליראה את ה׳ ומשיחו, ונקח מהם מוסר להיישיר ולהתם דרכינו, ללכת בצדק ובמישור את אלהים ואנשים, למען בתוחלת. אשר המשיח הוחיל לאלהים בימי הרעה ובעתות צרה, ובנחמת הכתובים, מכתבי הקודש בהם נמצאה, והיא כאיש אשר אמו תנחמנו, אותנו תנחם, תהיה לנו התקוה, ואחרית, כאשר נאמר (תהלים כ״ה, ג׳.) כל קויך לא יבושו לעולם, לרשת חיי עולמים.— (ה) ואלהי התוחלת: ענינו אלהים אשר יתן כח ואומץ לנו כי נוחיל אליו, כאשר נאמר בתהלים (מ״א, י״ב.) הוחילי לאלהים כי עוד אודנו ישועות פני ואלהי, והנחמה, אשר הוא יתן לנו, על פי כתבי הקדש, היא הנחמה האמיתית, הפך נחמת אנשים כנאמר באיוב (ט״ז, ב׳) מנחמי עמל כולכם, ומנחמה האלהות נאמר כישעיה (י״ב א׳.) אודך ה׳ כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני. בין איש לרעהו: לשבת כאחים יחדיו, בלי מריבה וקטטה וערעור להתאחד באמונתכם במשיחו כאיש אחד, כפי ישוע המשיח: כפי תורתיו בבשורת הברית החדשה, וכפי חייו למען תלכו הלוך וגדול תמיד ביראתו ותדמו אליו לרשת עמו במלכותו חיי עולמים. (ו) למען אשר: אנחנו כולנו יחד, כאיש אחד נתאחד בלב אחד ובפה אחד: הפך ממה שנאמר באנשי רשע בשפתם כבדוני ולבם רחק ממני (ישעיה כ״ט, י״ג.) תכבדו את האלהים: לתת לו הכבוד והגדולה והתפארת, אשר הוא אבי אדונינו ישוע המשיח, כאשר נאמר (תהלים ב׳, ז׳.) ה׳ אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך.— (ז) לכן: היא מלת הטעם ומוסבת על פסוק ה׳, וענינה יען כי מכל כתבי הקודש וממעשי המשיח מוסר נקח איך נתהלך ונתנהג עם אלהים ואנשים, קבלו: איש איש רעהו, החלש

את

רֵעֵהוּ כַּאֲשֶׁר גַּם הַמָּשִׁיחַ קִבֵּל אֹתָנוּ לִכְבוֹד הָאֱלֹהִים׃
ח וַאֲנִי אֹמֵר כִּי יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ נִהְיָה לִמְשָׁרֵת
הַמּוּלָה בַּעֲבוּר אֱמֶת אֱלֹהִים לְהָקִים אֶת־הַדְּבָרִים

את הגבור והגבור את החלש, כאשר גם המשיח קבל אותנו: בסבר פנים, יפות, כאשר נאמר לא יצעק ולא ישא ולא ישמיע בחוץ קולו, קנה רצוץ לא ישבור ופשתה כהה לא יכבנה (ישעיה מ"ב, ב'). למען יצדיק רבים בצדקתו וימציא להם כפרה וסליחה בדמו אשר שפך בעבורם, לכבוד אלהים: למען יתקדש עתה שם ה' עליון המחולל מלפנים בגוים. (ח) ואני אומר: לכם אשר ממעי ישראל יצאתם, ולכם הגוים מגויי הארץ אשר יחדיו באתם בעת בברית לחסות תחת צל ישוע המשיח, הנני אומר לעורר אתכם, כי תשבו כאחים מבטן ומהריון ומלידה יחדיו באהבה להחזיק איש ידי רעהו, כי ישוע המשיח: הנולד בבשר בגבורת האלהים, נהיה למשרת המולה: ענינו נולד בין בני ישראל עם קרובו וסגולתו אשר ברית המילה הושמה בבשרם, למען שרת אותם להיות להם לעבד ולבשר להם בשורת מלכות השמים, וכל הכבוד הזה אשר נחלו בני ישראל על ידו, לא היה בעבור צדקתם ויושר לבבם, ולא על ידי תום דרכם הגיעו אל המעלה הגדולה הזאת, להיות להם יתר שאת על כל העמים אשר תחת פני השמים, כי אם בעבור אמת אלהים: למען כי יוכר כי דבר ה' נצב בשמים וכי לא יפול דבר מדבריו אשר הבטיח לאבותיהם ארצה. וכי יקים את הדברים אל האבות: לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם על אשר עשה ועל אשר דבר והבטיח, ואף כי זרעם הרעו מעשיהם והשחיתו והתעיבו עלילה, בכל זאת היה אלהים נאמן שומר הברית והשבועה לאבותם מימי קדם, כי בזרעם יתברכו כל הגוים ומשפחות האדמה במלואות הימים על ידי משיחו, ואם עד הנה מלא את אשר הבטיח, גם ההבטחות המיועדות עוד בימים הבאים ימים יוצרו ולא אחד בהם לבני ישראל עם קרובו ימלא כאשר יעץ מקדם, ואם המשיח בכבודו ובעצמו הקטין נפשו לבוא ולשרת את היהודים, לכן חוב הוא מדרך המוסר כי די לעבד להיות כרבו, ומוטל על הגוים כי לא יבוזו וילעגו עליהם בראותם כי עוד יחזיקו במוסדי אבותיהם בעניני המאכלים האסורים והמותרים כי אם בעין חמלה

ותנינה

אֶל־הָאָבוֹת׃ ט וּלְמַעַן יְכַבְּדוּ הַגּוֹיִם אֶת־הָאֱלֹהִים עַל־חַסְדּוֹ כַּכָּתוּב. עַל־כֵּן אוֹדְךָ בַגּוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּרָה׃ י וְעוֹד אָמַר. הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ׃ יא וְעוֹד. הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם. שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים׃ יב וְעוֹד יְשַׁעְיָהוּ אָמַר. וְהָיָה שֹׁרֶשׁ יִשַׁי אֲשֶׁר עֹמֵד

וחנינה ישאום למען השלום, וכאחים ישבו יחדיו בשלוה ושקט אין פרץ אין צוחה ברחובותיהם. — (ט) ולמען יכבדו הגוים: מגויי הארץ אשר אל אבותיהם לא נתנו הבטחות ונחמות כאשר נתנו אל עם בני שראל, לכן מחוייבים המה ביותר כי יכבדו ויהללו את שם אלהים, אשר הגדיל חסדו, עמהם להביאם בסודו ובבריתו, לרחצם ולקדשם בדמו, כי כל זאת היתה להם מצד החסד והחנינה, ולא בעבור כי חשק ה׳ באבותם, וכמו כן אל יקלו היהודים כבוד הגוים, כנכרים באו שעריהם, כי כתוב (תהלים י״ח, נ׳.) על כן אודך בגוים ולשמך אזמרה: וענינו כי דוד נבא ברוח הקודש כי ימים יבואו אשר יהולל שם אלהים בגוים, ולכן גם להם היתה הבטחה. — (י) ועוד: במקום אחר הופיעה הרוח הקודש, בהביטו על הימים אשר יבואו ואמר: (דברים ל״ב, ג׳.) הרנינו גוים עמו: וענינו הגוים אשר עמו הם בקראו ללא עמי עמי אתם. או יהיה ענינו גוים ועמו כי ישמחו יחדיו. — (יא) ועוד אמר דוד, (תהלים קי״ז, א׳.) הללו את ה׳ כל גוים: כל הגוים אשר תחת חשמים יבואו ויהללו את ה׳, וישבחוהו כל האומים: כאין הפרש, כי הגביר חסדו על כולם לגאול משחת חייהם.— (יב) ועוד ישעיהו אמר (י״א, י׳.) והיה שורש ישי וכו׳, ויפה באר אלה הדברים הרב רבי דוד קמחי בפירושו על ישעיהו וז״ל והיה שורש ישי כמו שאמר (שם א׳) ונצר משרשיו יפרה, כי ישי הוא השורש, וכן תרגום יהונתן בר בריה דישי אשר עומד לנס עמים, פירוש אשר יהיה עומד ביום ההוא שהוא יום קבוץ גליות ויהיה הוא לכל העמים כמו הנס בחיל, שילכו אחרי נושא הנס כל החיל, כן ידרשו כל הגוים אל המשיח וילכו אחריו לעשות מה שיצוה, כולם יהיו נשמעים אליו, לפיכך יהיה בכבוד, שלא יהיה לו מלחמה ויהיה במנוחה ובהדר

ועוז

לְנֵס עַמִּים. אֵלָיו גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ׃ יג וֵאלֹהֵי הַתִּקְוָה יְמַלֵּא אֶתְכֶם כָּל־שִׂמְחָה וְשָׁלוֹם בֶּאֱמוּנָה לְהוֹתִירְכֶם

ועוז, כי כל הגוים יכבדוהו ויעבדוהו עכ״ד, ובזוהר פרשת תרומה (דף ע״א עמוד רפ״א) כד יתגלי מלכא משיחא ויתכנשון לגביה כל עממין דעלמא כדין יתקיים קרא דכתיב שורש ישי אשר עומד לנס עמים אליו גוים ידרשו וכו׳ ושם פרשת פקודי (דף פ״ט עמוד שס״א) רבי אבא פתח והיה ביום ההוא שורש ישי וכו׳ והיה ביום ההוא בזמנא דקודשא בריך הוא יסגא שלמא בעלמא יתקיימו שרשא דאילנא דחיי, דההוא שרשא מיניה יתקיימו שאר שרשין לתתא וכולהו אשתרשן ואתקיימן מיניה, אשר עומד לנס עמים דהאי איהו קיומא לניסא ולאות לרזא דשמא קדישא, אליו גוים ידרשו. דתמן רזא דקיומא דשמא קדישא, ובגין כן אליו גוים ידרושו כד״א והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר בית אלהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה בארחותיו וכו׳. וברבה בראשית (פרשת צ״ט דף קי״ג, ב׳.) ולא יקהת עמים (בראשית מ״ט, י׳.) מי שמקהה שניהם של אומות שנאמר ישימו יד על פה אזניהם תחרשנה (מיכה ז׳, ט״ז.) דבר אחר מי שאומות העולם מתקהלין עליו שנאמר שורש ישי אשר עומד לנס עמים אליו גוים ידרושו: (ישעיה י״א, י׳.) אוסרי לגפן עירה (בראשית מ״ט, י״א.) משיכנים כל ישראל שנקראו גפן שנא׳ גפן ממצרים תסיע (תהלים פ׳, ם׳.) ולשורקה בני אתונו זה שכתוב בו עני ורוכב על החמור (זכריה ט׳, ט׳.) דבר אחר ולשורקה בני אתונו מי שנוטע כל ישראל כשורק שנאמר ואנכי נטעתיך שורק כולו זרע אמת (ירמיה ב׳ כ״א.) והאיך הוא עושה וזרקתי עליכם מים טהורים. (יחזקאל ל״ו, כ״ה.) — (יג) ואלהי התקוה: אלהים הוא מקור ומעין לכל התקוה, ולכן אנו מקוים ומיחלים לישועתו אשר הבטיח לנו בכתבי הקודש על ידי נאמני ביתו חוזיו וציריו אשר רוחו דבר בהם, ומלתו על לשונם וכאשר דרשו בבראשית רבה (פרשה צ״ח דף קי״א, ג׳.) על פסוק לישועתך קויתי ה׳ (בראשית מ״ט, י״ח.) אמר רבי יצחק הכל בקווי, יסורין בקווי, קדושת השם בקווי, זכות אבות בקווי, תאותו של עולם הבא בקווי, יסורין, הדא הוא דכתיב אף ארח משפטיך ה׳ קוינוך (ישעיה כ״ו, ח׳.) אלו יסורים, לשמך, זו קדושת השם, ולזכרך, זו

בְּתִקְוָה בִּגְבוּרַת רוּחַ הַקֹּדֶשׁ׃ יד וּבָטוּחַ גַּם אֲנִי בָּכֶם אַחַי כִּי גַם אַתֶּם מְלֵאֵי טוּב מְלֵאִים כָּל־דַּעַת

וזכות אבות, תאות נפש, ותאותו של עולם הבא, חנינה בקווי, ה׳ חננו לך קווינו (שם ל״ג, ב׳.) סליחה בקיווי כי עמך הסליחה, מה כתיב בתריה? קויתי ה׳. (תהלים ק״ל, ד׳.) עכ״ד.— ימלא אתכם כל שמחה ושלום: ענינו להיותכם כמו כלי חנינתו לקבל שמחתו היא שמחת רוח הקדוש, שמחת רוח הנכון, ושלום עם כל אדם, ושלום בקרבכם בלי עצבות רוח, וכבר הפליג הכותב במעלות השלום עד מאוד, וגם רז״ל אמרו לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה אלא השלום שנאמר ה׳ עוז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום. ולכן הפליגו במעלת השלום ואמרו רבה (ויקרא ט׳) רבנן אמרו גדול השלום, שכשמלך המשיח בא אינו פותח אלא בשלום שנאמר מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום (ישעיה נ״ב, ב׳.) ובספר אור עולם נאמר גם ברכת הארץ בשלום שנאמר כי זרע השלום הגפן תתן פריו וכו׳ (זכריה ח׳, י״ב) ארץ ישראל מתרוממת השלום שנאמר השם גדילך שלום (תהלים קמ״ו, י״ד) ובזכות השלום מכין הקדוש ברוך הוא כסאו של דוד, שנאמר יפרח בימיו צדיק ורב שלום (שם י״ח, נ״א) וכן בשלום מכין כסאו וכסא זרעו אחריו, ובונה לו בית נאמן לעולם, שנאמר מגדיל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו, והשמחה והשלום תהיינה באמונה: על האמונה, במשיח אלהי יעקב תהיינה יסודתן, וממנו אלה הברכות תצמחנה לשאת פרי קודש הלולים לה׳, וכי באין אמונה אין שלום ואין שמחה. להותירכם בתקוה: למען תותרו בתקוה ובתוחלת החיים הנצחיים. בגבורת רוח הקודש: באמצעית כח ותגבורת רוח הקודש אשר ילבישכם בגדי ישע ועוז, כנאמר (תהלים מ׳, ה׳.) אשרי הגבר אשר שם ה׳ מבטחו ולא פנה אל רהבים ושטי כזב: כי בעוד תקותינו אל ה׳ אז תקותינו תעמוד כראי מוצק, יסודתה בהררי קודש, כאשר נאמר בתהלים (ל״ב, י׳.) רבים מכאובים לרשע והבוטח בה׳ חסד יסובבנו. (ושם כ״ב, ה׳.) בך בטחו אבותינו, בטחו ותפלטמו, אליך זעקו ונמלטו בך בטחו ולא בושו.— (יד) ובטוח גם אני בכם אחי: באשר

שמעכם

וִיכוֹלִים לְהוֹכִיחַ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ׃ טו וּבְיֶתֶר אֹמֶץ לֵב כָּתַבְתִּי אֲלֵיכֶם אַחַי לְמִקְצָת כְּמַעֲלֶה עַל לִבְּכֶם עַל־יְדֵי הַחֵן הַנִּתָּן לִי מֵאֵת הָאֱלֹהִים׃ טז לְמַעַן אֶהְיֶה מְשָׁרֵת יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ לַגּוֹיִם לְכַהֵן לִבְשׂוֹרַת

שמעכם יצא בכל הארץ לשם ולתהלה, כי גם אתם: אף אם אנכי לא העירותי אתכם בעניני המוסר והמדות הטובות, בכל זאת תאהבו השלום ותרחיקו כל קטטה שנאה ומריבה מבּיניכם ומאהליכם, להיותכם מלאים כל דעת: בתורת ה׳ ומשיחו, להבין את אשר לעשות ואת אשר לא לעשות, לקרב או לרחק, הן בעניני המוסר הן בעניני התורות והמדות, ואף כי אחדים מכם עוד רפה אמונה הם, בכל זאת הרבים מכם חכמים אשר עמדו בסוד ה׳ ומשיחו, אשר יכולים להוכיח ולייסר איש את רעהו: עת ימעדו אשוריו מן הדרך הטובה ללכת עקלקלות דרך לא סלולה.— וכונתו בזה הפסוק להיות כמתנצל על כי כתב להם האגרת הזאת מלא תורה חכמה ומוסר, אף כי כולם חכמים ונבונים ויודעי מדע ובעלי מדות טובות, וידעו אלה הדברים מבלי אשר יעיר אזנם לשמוע כלמודים.— (טו) ואף כי ידעתי ואכיר אף אבין מעלתכם, בכל זאת הרהבתי בנפשי עוז לכתוב אליכם ביתר אמץ הלב: ענינו על כי סעיפי ישובוני כי אך למותר יהיו אלה הדברים לאנשים חכמים כמוכם, ולכן היה מן הצורך לאמץ לבבי נגד אלה הסעיפים ולהלחם בם בכתבי אלה התורות והמוסרים אליכם אחי: אשר אהבת נפש אהבתי אתכם בגלל המשיח, למקצת: ענינו מטעמים הכמוסים אתי עוד היה (כמקצת) טעם (וכמקצת) סבה בכתבי אליכם כמעלה על לבכם: ענינו להעיר אתכם על הדברים האלה על ידי החן: ענינו מתנת רוח החנינה ורוח הקודש הנתן לי מאת אלהים: להיותי ציר בגוים שולח, ולעורר ולקרוא כולם לעבודתו באין הבדל והפרש, וכמעט כחוב הוא אשר מוטל עלי למלאות פקודתי. — (טז) למען אהיה משרת ישוע המשיח: כאשר נכון וראוי למשרת ועבד המשיח אשר באה אליו הפקודה להיות ציר בגוים שולח ולבשר להם בשורת מלכות השמים, וכי גם אותם קרא ה׳ לקחת חלק ונחלה במלכותו מלכות כל העולמים,

לחוננם

הָאֱלֹהִים לְמַעַן יִהְיֶה קָרְבַּן הַגּוֹיִם לְרָצוֹן נִקְדָּשׁ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ׃ יז וְעַתָּה תְּהִלָּה לִי בְּיֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ בְּעִנְיְנֵי אֱלֹהִים׃ יח כִּי לֹא יְמַלְאֵנִי לִבִּי לְדַבֵּר עַל אֵיזֶה דָּבָר אֲשֶׁר לֹא פָּעַל הַמָּשִׁיחַ עַל־יָדַי לְמַעַן

לחוננם ולגאול משחת חייהם בדמו אשר גם בעבורם שופך כמים, לכהן: רצוננו לומר בפקודתי אשר נתנה לי הייתי כמו כהן מזרע אהרן אשר בברית הישנה עמד ושרת לפני אלהים, כמו כן מוטל עלי כעת לשרת בשם ה׳ ומשיחו ולהיות כהן לבשורת האלהים: לבשר אלה הגוים כי כבוד ה׳ גם עליהם זרח להוציאם מתוך ההפיכה בחמלת ה׳ ומשיחו עליהם, למען יהיה קרבן הגוים: עניננו דרכם וכל מעשיהם באמונה יהיה כמו קרבן ריח נחוח לה׳, לרצון: לפני ה׳ ומשיחו כנאמר (מלאכי א׳, י״א.) כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים ובכל מקום מקטר מגש לשמי ומנחה טהורה כי גדול שמי בגוים אמר ה׳ צבאות; הקרבן הזה, אשר על ידי ועל ידי עבודתי ובשורתי תקרב לפני אלהים, תוקדש ברוח הקודש: אשר על ידי הבשורה הזאת תוסיף האמונה במשיחו בכם, ותשא ענף ופרי הלולים, ולכן אויתי במכתב הזה למלאות פקודתי אשר נתנה לי, כי עוד תוסיפו קדושה וטהרה ומדות ישרות עד כי תרצו כקרבן לפני אלהים. — (יז) ועתה: יען כי אמלא פקודתי אשר הפקדה לי להביא גוים רבים אל ה׳ ומשיחו להורותם את הדרך אשר ילכו בה, תהלה לי: אוכל להתהלל נגד המרעים ואנשי רשע אשר יתקוממו עלי וילשינו אותי בסתר, בישוע המשיח: אשר רוח קדשו דבר בי ומלתי על לשוני, כי אעבוד אותו, בעניני האלהים: בדברים הנוגעים והסובבים אל עבודת האלהים ודברים רוחניים. — (יח) כי לא ימלאני לבי: עניננו לא ארהב בנפשי עוז ולחטוא נפשי ובשרי לאלהים, לדבר: דברים אשר אין להם שחר, אשר אבדאם מלבי, ואשר לא פעל המשיח על ידי: כי אם אתהלל במתת שקר ואלבש גאה אף גאות, כי כמעט שונאי כחשי בפני יענו ויגלו בקהל עם קלוני, אכן בהתהללי בפעולות ובגבורת המשיח אשר באמת ובתמים פעל על ידי אז ישמעו הגוים אשר יאזינו ויקשיבו

את

יִשְׁמְעוּ הַגּוֹיִם בְּדָבָר וּבְפֹעַל׃ יט בִּגְבוּרַת הָאֹתוֹת וְהַמֹּפְתִים בִּגְבוּרַת רוּחַ אֱלֹהִים עַד אֲשֶׁר־מִירוּשָׁלַםִ וּמִסָּבִיב לָהּ עַד־אִלּוּרִיקוֹן מִלֵּאתִי לְבַשֵּׂר אֶת־בְּשׂוֹרַת הַמָּשִׁיחַ׃ כ וּבְזֹאת אֶתְפָּאֵר כִּי אֲבַשֵּׂר לֹא בְּמָקוֹם אֲשֶׁר נִקְרָא שָׁם שֵׁם הַמָּשִׁיחַ פֶּן־אֶבְנֶה עַל יְסוֹד אַחֵר׃ כא כִּי אִם כַּכָּתוּב. אֲשֶׁר לֹא סֻפַּר לָהֶם רָאוּ

את אשר נפעל על ידי, בדבר: בדבר בשורת אלהים אשר בשרתי צדקו בקהל רב, ורסן לא שמתי לפי, ושפתי לא כליתי, ובפועל: ענינו כל הטרחות והמסעות וכל עבודתי אשר עבדתי בפועל כפי, על ידי זאת השיבותי רבים מעון להביאם אל סוד ה׳ ומשיחו.— (יט) ומלבד הפעולות אשר זכרן בפסוק הקודם יבאר הנה בפרט הגבורות והאותות והמופתים: ברפאי חולים ובפקוח עינים עורות ודומיהן בגבורת רוח אלהים: אשר יפעל על ידי כזאת, עד מירושלים ומסביב לה: בסביביה ובכל גבוליה ועד אלוריקון. היא ממלכת ד ל מ ט י א, אשר השתרעה אז עד מ ק ד ו נ י ה ועל ים ה א ד ר י א נ י היא יושבת, מלאתי, פקודתי והרהבתי בנפשי עוז למען לא אירא מפני איש, ומפני חמת המציקים אותי, בבשרי את בשורת המשיח: כי המשיח רחם ברוב רחמיו וחסדיו לפדות גם אלה הגוים יושבי ארץ צלמות להגיה רוחם ולגאול בדמו משחת חייהם.— (כ) ובזאת אתפאר: להתהלל במתנת החן אשר נתנה לי מאת האדון ישוע המשיח, כי זכני לבשר: בשורת מלכותו, לא במקום אשר נקרא: ונודע מאז ומימים רבים שם ה׳ ומשיחו: לעבדו ולרוממו, ולתת לו תודה על הגאולה אשר גאל אותם בדמו וקרא לשבויי החטא דרור, ולאסירי העון פקח-קוח, פן אבנה על יסוד אחר: על יסוד אשר הושת והוסד כבר ממורה ומאיש א ח ר, ודמיתי כי טוב הוא ללכת אל אנשים אשר עוד שם ה׳ ומשיחו לא ידעו ולא הבינו, מלהורות ולהתמהמה אצל אנשים אשר כבר עמדו בסודם ואורם עליהם זרח. — (כא) כי אם וכו׳. היה דעתי כי ימלא על ידי הכתוב: אלה הנבואות אשר נבא בן אמוץ עת עיניו צפו למרחוק עלי כוכב אשר ידרוך מיעקב והמשיח יתגלה בעולם באמרו (ישעיה נ״ב,

ט״ז

וַאֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ הִתְבּוֹנָנוּ׃ כב וְעַל־כֵּן נִמְנַעְתִּי הַרְבֵּה מִבּוֹא אֲלֵיכֶם׃ כג וְעַתָּה כַּאֲשֶׁר אֵין לִי עוֹד מָקוֹם בִּגְלִילוֹת הָאֵלֶּה וְכָסַפְתִּי לָבוֹא אֲלֵיכֶם זֶה שָׁנִים רַבּוֹת׃ כד בְּנָסְעִי לִסְפָרַד אָבוֹא אֲלֵיכֶם. כִּי אֲקַוֶּה לִרְאוֹתְכֶם בְּעָבְרִי וּלְהִשָּׁלַח שָׁמָּה עַל־יֶדְכֶם

ט״ז.) **אשר לא ספר להם:** רצוננו לומר לגוים אשר לא שמעו אף לא סופר להם מקדם אף דבר אחד מני גבורת המשיח ומאותותיו ומאהבתו את אלה החטאים לכפר בעדם, **ראו:** כעת את גבורת אלהים, כי זרוע ה׳ נגלתה על משיח קדשו כי קם מבין המתים והשפיע על אלה המאמינים בשמו במתנות רוח הקודש ושאר מתנות רוחניות עצמו ראשיהן, **ואשר לא שמעו:** העמים אשר לא הקשיבו בשורת מלכות השמים, **התבוננו:** בה בינה להבינה ולהשכילה, לדעת על מה אדניה הטבעו או מי ירה אבן פנתה, והנבואות האלה מלא ה׳ על ידי, כי אנכי בשרתי צדקת המשיח בגוים רבים אשר עד הנה לא שמעו ובשורתו. — (כב) **ועל כן נמנעתי הרבה:** אף כי נכסוף נכספתי לראות פניכם בכל זאת חדלתי **מבוא אליכם.** למען אמלא פקודתי אשר נתנה לי לבשר לגוים אשר לא ידעו עוד דבר ממלכות השמים ומבשורת המשיח. — (כג) **ועתה:** אחרי אשר עד הנה בשרתי בשורת מלכות השמים כמקומות אשר עוד לא נשמעה הבשורה הזאת (מאת היתה הסבה אשר מנעה אותי מלבוא אליכם עד הנה) — וכעת **אין לי עוד מקום בגלילות האלה:** במחוזות ובערי הככר, כי באלה המקומות כולם ידעו את ה׳ ומשיחו, **וכספתי:** ונכסוף נכספתי זה ימים רבים **לבוא אליכם:** והסיבה אשר מנעה אותי בטלה כעת. (כד) **בנסעי לספרד:** לבשר גם לגוים יושבי הארץ הזאת את בשורת מלכות השמים וסוד המשיח, **אבוא אליכם:** המאמינים בשמו ובמשיחו בעיר רומא, **כי אקוה:** עוד לא הוגד לי על פי רוח הקודש לדעת אם יצליח ה׳ את דרכי, ורק אקוה כי ימלא ה׳ משאלות לבבי אשר הוא לכבד שמו ולהגדיל עוזו בין הגוים, **לראותכם בעברי:** עניננו נסיעתי לספרד תהיה דרך רומא אף כי לא דרך

קרובה

אַחֲרֵי אֲשֶׁר לִמְעַט יִיטַב לִבִּי עִמָּכֶם בָּרִאשֹׁנָה׃
כה וְעַתָּה אֵלֵךְ יְרוּשָׁלַיְמָה לְשָׁרֵת אֶת־הַקְּדֹשִׁים׃
כו כִּי יָשְׁרָה בְּעֵינֵי הַמַּקְדּוֹנִים וְהָאַכַיִּים לְקַבֵּץ נְדָבוֹת לָעֲנִיִּים בֵּין הַקְּדוֹשִׁים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלָם׃
כז כִּי יָשְׁרָה בְּעֵינֵיהֶם וְחַיָּבֵיהֶם הֵמָּה. כִּי אִם־הַגּוֹיִם

קרובה היא בכל זאת תהיה דרכי דרך ר ו מ א, ולהשתלח שמה, לספרד, על ידכם. על ידי איזה אנשים מקרב אחיכם אשר ילוו אותי שמה ויעזרוני למלאות כאשר יעצתי, אחרי אשר למעט, עניננו ימים מתי מספר יתמהמה וישב אתם בטרם יעבור ספרד, ייטיב לבי עמכם בראשונה: להשתעשע בחברתכם ולדבר עמכם מהטוב הצפון לאלה אשר באו בברית ה׳ ומשיחו. — (כה) ועתה אלך: ענינִי אסע ממקום שבתי עד הנה אשר היה בעיר קורינטא, לנסוע ירושלימה לשרת את הקדושים: רצונו לומר לחלק בין אלה הקדושים המאמינים בה׳ ובמשיחו המתנות והנדבות אשר נתנו לי ואשר אספתי בעבורם למען אהיה עזר להם בענים ובמצוקותם. — (כו) כי ישרה בעיני המקדונים: רצונו לומר בעיני קהלת אנשי מקדון, האכיים: ישר וכשר הדבר היה לקבץ נדבות: מאיש איש כפי מסת ידו אשר נתן לו ה׳ אלהיו בעבור העניים בין הקדושים אשר בירושלים: אשר היו מראשית המאמינים אשר עין בעין ראו את האדון ישוע המשיח בעוד נפשו בארץ מתהלכת בהוד יקר תפארתו, ואלה היו עדי מיתתו ותקומתו והעלותו לשמים ומהם רבתה הדעת ונתפשטה האמונה בכל הארצות. — (כז) כי ישרה בעיניהם: רצונו לומר בעיני הקהלות המאמינים אשר זכרם בפסוק הקודם, וענינו כי ידעו ויבינו מצד המוסר לבל יהיו כפויי טובה, וכמעט חייבים המה, מצד שורות הדין לחונן את אחיהם ולהעניק להם מאשר להם, איש איש כברכתו אשר ברך אותו אלהים. כי אם הגוים חברים להם ברוחניות: רצונו אם הגוים חלק ונחלה יקחו בבשורת הברית החדשה אשר הובאה להם על יד אלה האחים העניים אשר בירושלים, וחבלים נפלו להם על ידם בנעימים, וחברים המה להם לחלוק עמהם כל אלה המתנות הרוחניות, כי ראשית הבשורה

נשמעה

חֲבֵרִים לָהֶם בְּרוּחָנִיּוֹת חַיָּבִים הֵם לְשָׁרֵת אֹתָם גַּם בְּגַשְׁמִיּוֹת׃ כח וְכַאֲשֶׁר אֲכַלֶּה אֶת־זֹאת וְאֶחְתּוֹם לָהֶם אֶת־הַפְּרִי הַזֶּה אֶעֶבְרָה בְּאַרְצְכֶם סְפָרָדָה׃ כט וְיָדַעְתִּי כִּי בְבֹאִי אֲלֵיכֶם בִּמְלוֹא בִּרְכַּת בְּשׂוֹרַת הַמָּשִׁיחַ אָבוֹא׃ ל וְאֶתְחַנֵּן אֲלֵיכֶם אַחַי לְמַעַן אֲדֹנֵינוּ יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ וּלְמַעַן אַהֲבַת הָרוּחַ לְהִתְחַזֵּק

נשמעה בפקודת האדון ישוע המשיח בירושלים העיר הקדושה כאשר נאמר (ישעיה ב׳, ג׳.) כי מציון תצא תורה ודבר ה׳ מירושלים, ומשם רותה כפלג אלהים מלא מים גם ארצות הגוים יושבי ארץ צלמות, לכן חובה היא על הגוים וחייבים הם לשרת: לסעד את אחיהם אשר בירושלים ולתמכם בימין צדקם, גם בגשמיות: ענינו בקניני העולם הזה בהם חנן אלהים אותם. ובדברים האלה העיר גם אנשי רומא, כי גם המה יעניקו לקדושים כפי מסת ידם כאשר עשו אחיהם ולא יקפצו ידם מאחיהם האביונים.— (כח) וכאשר אכלה את זאת: ענינו כאשר אגמור נסיעתי לירושלים ואבוא שמה ואחתום להם: ואתן ואמסור לאחי את הכסף אשר נתן לי, מעות מזומנים צרור וחתום אשר הנה פרי האמונה: אעברה בארצכם: ענינו דרך ארצכם עת אסע לספרד.— (כט) וידעתי כי בבואו אליכם: אף כי לא אוכל להביא אליכם כסף או נדבות, כאשר אעשה בעת הזאת בעבור אחי אשר בירושלים, ולהעניק לכם מתנות ונדבות גשמיות בכל זאת אבוא אליכם במלוא ברכה בשורת המשיח: לבשר אתכם את הבשורה הטובה, היא בשורת המשיח, היא בשורת מלכות האלהים, היא בשורת קריאת הגוים לתתם יושבי מלכותו, וכל זאת אעשה בגיל ובשמחת לבבי להעיר אזנכם לשמעה כלמודים ולקבלה, להכין אותה ולסעדה, והמתנות האלה מתנות רוחניות תהיינה אשר מחירם רב ממתנות הגשמיות.— (ל) ואתחנן, ענינו ואבקש ממכם, למען אדונינו ישוע המשיח: בעבור כבוד שמו הגדול, ולמען אהבת הרוח: הוא הרוח הקודש, אשר יבחר ויאחד באהבה עזה כל אלה המאמינים בשמו כאיש אחד, וכאחים מבטן ומהריון ומלידה יחדיו ילכדם ולא יפרדם למשכם ולקשרם

בעבותות

עִמִּי בִּתְפִלּוֹת לֵאלֹהִים בַּעֲדִי׃ לא לְמַעַן אִמָּלֵט מִידֵי הַסֹּרְרִים אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וּלְמַעַן תִּהְיֶה עֲבוֹדָתִי אֲשֶׁר לִירוּשָׁלַםִ רְצוּיָה לַקְּדוֹשִׁים׃ לב לְמַעַן אָבוֹא אֲלֵיכֶם בְּשִׂמְחָה בִּרְצוֹן אֱלֹהִים וְאֶנָּפֵשׁ עִמָּכֶם׃ לג וֵאלֹהֵי הַשָּׁלוֹם עִם כֻּלְּכֶם. אָמֵן׃

בעבותות האהבה, כי תתחזקו תמיד להתעודד אתכם בלי רפיון ועצלה, בתפלות לאלהים: לשפוך שיח ותפלה לפני אל ובהפילכם תחנונים לפניו בעדי: תזכירוני, כי הוא יהיה בעוזרי להצליח דרכי. — (לא) למען אמלט מידי הסוררים אשר ביהודה: הם היהודים והפרושים אשר נתנו כתף סוררת לבלתי שמוע אל חבשורה אשר הובאה להם ויקשרו קשר על אלה הנספחים והנלוים אל עדת ה׳ ומשיחו לרדפם ולהומם, וביחוד כוננו חצי חרונם נגדי, וחמתם שותה כעת רוחי, ורשפי קנאתם ישלחו בי על כי אנכי בטרם האיר ח׳ ומשיחו עיני חשכי חוליתי ונפלתי והייתי כאחד מאתם, לקנא כמוהם קנאה גדולה ולהתחר בעדת המשיח לגרשם ולרדפם, ועתה כי הוציאני ה׳ בחמלתו ובאהבתו מתוך החפיכה הזאת שנאת מות ישנאוני וילשינו אותי בסתר, לדבר עלי דברים אין שחר להם, ולכן אתחנן אליכם כי תזכירוני בתפלותיכם עת תשפכו שיח לפני אלהים כי אמלט ואנצל מן אלה הסוררים ואוכל לבוא אליכם, וגם תתפללו כי עבודתי: אשר אעבוד בירושלים, בהביאי להם אלה הנדבות אשר אחת לאחת קבצתין בין האחים מגויי הארץ, תחיה רצויה: תנעם ותערב לקדושים, לקבלן בסבר פנים יפות, לראות בהן האמונה הנכונה כעת בגוים, וכי אלה המתנות והנדבות כפרי האמונה תערבנה להם. — (לב) למען אוכל לבוא אליכם בשמחה: על כי חצליח ה׳ את דרכי ושמרני לבלתי אפול בידי שונאי אלה הסוררים אשר זכרתי, ברצון אלהים: לא רצוני יעשה לא תאות נפשי תמלא, כי אם רצון אלהים. ואנפש: מתלאות וממצוקות ומעינויי הדרך אשר יעברו עלי להשתעשע ולהתעלס עמכם יחדיו. — (לג) ואלהי השלום: אשר הביאני לשלום על ידי משיחו ובאמצעית האמונה הנכונה בו נזכה לרשת אותו, עם כלכם, ועל כולם אשר יקראו אלה הדברים תחול ברכת השלום עד בלי די אמן:

טז א וְאַפְקִיד לָכֶם אֶת־פֿוֹיבֶא אֲחֹתֵינוּ אֲשֶׁר הִיא מְשָׁרֶתֶת הַקְּהִלָּה אֲשֶׁר בְּקֶנְכְרֶאָה׃ ב לְקַבֵּל אוֹתָהּ בָּאָדוֹן כְּנָאוָה לַקְּדוֹשִׁים וְלַעֲזֹר לָהּ בְּכָל מַחְסֹרֶיהָ, כִּי גַם הִיא הָיְתָה לְעֵזֶר לָרַבִּים וְגַם לִי׃ ג שַׁאֲלוּ לִשְׁלוֹם פְּרִיסְקִלָּא וַאֲקוּלָא עוֹזְרַי בְּיֵשׁוּעַ

טז מבוא: הפרק הזה היא חתימה וסוף האגרת הזאת ויפקיד בו לשלום אלה בחירי עדת ישוע המשיח, ידרוש בשלומם וטובותם, ועוד הפעם יזהירם בדרך כלל להשמר מן המחלוקות ומן אלה מחרחרי ריב אשר בחמת עכשוב תחת שפתימו יסלפו דברי אלהים חיים ומשיחו.— (א) ואפקיד לכם את פויבא אחותינו במשיח: על ידה שלחתי המכתב הזה אליכם, והיא תביאו לכם, אשר היא משרתת הקהלה: לגמול חסד עם עניים וחולים לדאוג בעבורם לכל יחסר להם מאומה, להאכילם ולהשקותם ולמצוא להם מזור ותרופה, צרי אף החבושת לכל נגע ומחלה, אשר בקנכראה: היא היתה עיר רבתי עם, לא הרחק מעיר קורינטו, ועל חוף ימים היא יושבת, ובמות ישחק והיכל האליל, הוא שקוץ נפטון, היו שם. — (ב) לקבל אותה: בשמחה ובפנים יפות לבל יחסר לה מאומה, באדון: בעבור האדון, לשם שמים, על כי היא מחברת המאמינים באדון ישוע המשיח אדונינו כנאוה לקדושים: כמוכם, לגמול חסד לעזור איש אחיו ולתמכהו בימין צדקו, ולעזור לה בכל מחסורה אשר יחסר לה, כי היא היתה עזר. וסעד משען אף משענה, לרבים: לקבל אורחים ולתת צדקה לעניים בכל מחסורם אשר יחסר להם, וגם לי: בהתארחי בקנכראה גם עמי גמלה חסד. — (ג) שאלו לשלום פריסקלא ואישה אקולא איש פונטי. האיש ואשתו יחדיו גורשו מעיר רומא בגזירת קיסר קלודיוס ויבואו לגור באשר ימצאו בעיר קורינטא, וכאשר באת שמה פתחו לי ביתם למלון, כאשר נאמר בפעלי השליחים (פרק י״ח, ב׳.) עוזרי בישוע המשיח: יען כי האיש הזה ואשתו ידעו והבינו את דבר ה׳ והבינו סוד מלכות המשיח, עזרו את הכותב הזה בבשרו את בשורת מלכות השמים אל יושבי קורינטא, וגם המה נתנו ביתם לבית

הכנסת

הַמָּשִׁיחַ׃ ד אֲשֶׁר נָתְנוּ צַוְּארֵיהֶם בְּעַד נַפְשִׁי. וְלֹא אָנֹכִי לְבַדִּי מְשַׁלֵּם לָהֶם תּוֹדוֹת כִּי גַם כָּל־קְהִלּוֹת הַגּוֹיִם׃ ה וְלִשְׁלוֹם הַקְּהִלָּה אֲשֶׁר בְּבֵיתָם. שַׁאֲלוּ לִשְׁלוֹם אַפֵּנְטוֹס יְדִידִי אֲשֶׁר הוּא רֵאשִׁית פְּרִי אַכַיָא לַמָּשִׁיחַ׃ ו שַׁאֲלוּ לִשְׁלוֹם מִרְיָם אֲשֶׁר יָגְעָה מְאֹד בַּעֲבוּרֵינוּ׃ ז שַׁאֲלוּ

הכנסת למען יקהלו שמה המאמינים בישוע המשיח, ומבלעדי זאת גם הם השיבו רבים מעון בבשורתם ובבארם להם נבואות כתבי הקודש בעניני המשיח, והביאום בסודו לחסות תחת צל כנפיו. — (ד) ולא זאת בלבד עשו ופעלו האיש הזה ואשתו, כי גם שמו נפשם בכפם למסור נפשם על קדושת שם ה׳ ומשיחו וכאשר התאספו עלי נכים, אנשי רע ובליעל בעיר קורינטא, לגרשני ולרדפני, והייתי כסכנה גדולה, פתחו לי, האיש הזה ואשתו, ביתם להיות לי למלון, ונתנו צואריהם בעד נפשי׃ שמו נפשם בכפם, ועמי נסעו לאפזוס, וגם שם חרפו נפשם למות, ותלאות רבות עברו עליהם, וסבלו כל המצוקות ובהלות בעבורי. ולכן לא עלי לבדי לשלם להם תודות׃ לשלם להם כל אשר עש בעבורי, כי גם על כל קהלות הגוים׃ הוא כחוב ומוטל עליהם לגמול חסד עם האיש היקר הזה ועם ואשתו, יען כי המה היו הסבה כי אוכל לבשר קהלת הגוים, בשורת הברית החדשה, והמה עזרוני בעבודתי ותמכוני בימין צדקם, וגם המה בעצמם לא טמנו ידם בצלחת, כי אם גם המה בשרו צדקת ה׳ ומשיחו בקהל רב ושפתם לא כלו. — (ה) ולשלום הקהלה אשר בביתם׃ בבית האיש ואשתו אשר זכר התאספו יחד אנשי ביתם ומשפחתם ושכניהם לתפילה ולעבודה ולשאר דברי מצוה. — אפנטום׃ תרגומו בעברי מהללי, ידידי אשר אהבתיו בעבור ישרו ותום לבבו, אשר הוא ראשית פרי אכיא למשיח, אשר היה הראשון בככר אכיא, אשר הסתפח בנחלת ה׳ ומשיחו ובחר לעמוד בסודם. — (ו) אשר יגעה מאד בעבורינו׃ בעבורי ובעבור ידידי בעבור כולם יגעה יגיעה גדולה למען נוכל לבשר בשורת מלכות השמים באין פרץ וצוחה. — (ז) קרובי׃ שארי ובשרי המה, וחברי

במשמר

לִשְׁלוֹם אַנְדְרֹנִקוֹס וְיוּנְיָא קְרֹבַי וַחֲבֵרַי בְּמִשְׁמָר. הַנּוֹדָעִים
בֵּין הַשְּׁלִיחִים וַאֲשֶׁר גַּם לְפָנַי הָיוּ בַּמָּשִׁיחַ: ח שַׁאֲלוּ
לִשְׁלוֹם אַמְפְּלִיאַס יְדִידִי בָּאָדוֹן: ט שַׁאֲלוּ לִשְׁלוֹם
אוּרְבָּנוֹס עֹזְרֵנוּ בַּמָּשִׁיחַ וּסְטָכוּס יְדִידִי: י שַׁאֲלוּ לִשְׁלוֹם
אַפֶּלִּיס הַנֶּאֱמָן בַּמָּשִׁיחַ. שַׁאֲלוּ לִשְׁלוֹם בְּנֵי בֵית
אַרִסְטָבּוּלוֹס: יא שַׁאֲלוּ לִשְׁלוֹם הוֹרוֹדִיוֹן קְרֹבִי.
שַׁאֲלוּ לִשְׁלוֹם בְּנֵי בֵּית נַרְקִיסוֹס אֲשֶׁר הֵם בָּאָדוֹן:
יב שַׁאֲלוּ לִשְׁלוֹם טְרוּפֵינָא וּטְרוּפֹסָא הַיֹּגְעוֹת בָּאָדוֹן.
שַׁאֲלוּ לִשְׁלוֹם פֶּרְסִיס הַיְדִידָה אֲשֶׁר יָגְעָה מְאֹד בָּאָדוֹן:
יג שַׁאֲלוּ לִשְׁלוֹם רוּפוֹס הַבָּחוּר בָּאָדוֹן וְאִמּוֹ כְּאֵם
לִי: יד שַׁאֲלוּ לִשְׁלוֹם אָסוּנְקְרִטוֹס פְּלֶגוֹן הֶרְמַס
פַּטְרֹבַס הֶרְמֵס וְהָאַחִים אֲשֶׁר עִמָּהֶם: טו שַׁאֲלוּ
לִשְׁלוֹם פִּילוֹלוֹגוֹס וְיוּלְיָא נֵירִיס וַאֲחֹתוֹ וְאָלוּמְפַּס

במשמר: יתדיו היו עמי במשמר מקום אסורי המלך שם אסורים. הנודעים: להיותם אנשי שם ויראי אלהים ומשיחו בין להקת השליחים: אשר המה גם את השליחים עזרו ותמכום בימין צדקם. ואשר גם לפני. בטרם חנן אלהים אותי לקראני ולהבדילני אל עבודתי, היו במשיח. כבר עמדו בסודו והאמינו בו וחכו לישועתו, וטהרם וקדשם בדמו. — (ח) ידידי באדון: ידידותי אליו היא נכונה באדון, כמוני כמוהו יחכו ויצפו לישועתו. — (ט) עוזרני במשיח. עניני אשר עמד לימיני בלמדי ובהודיעי לגוים את בשורת מלכות השמים. — (י) הנאמן במשיח. אשר עמד בנסיון וסבל ענויים גדולים בגלל אמונתו בה׳ ומשיחו, ולבבו לא חרף מקול צר ואויב אף מתקומם כאשר נאמר (תהלים ק״א, ו׳.) עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי הולך בדרך תמים הוא ישרתני. — בני בית אריסתבלום. אשר גלוו ונספחו אל עדת המשיחיים. — (יג) רופוס הבחור: מעם, בעבור אמונתו ותום לבבו, ואמו

וְכָל־הַקְּדוֹשִׁים אֲשֶׁר עִמָּהֶם׃ טז שַׁאֲלוּ אִישׁ לִשְׁלוֹם רֵעֵהוּ בִּנְשִׁיקַת הַקֹּדֶשׁ. קְהִלּוֹת הַמָּשִׁיחַ שֹׁאֲלוֹת לִשְׁלֹמְכֶם׃ יז וְאֶתְחַנֵּן אֲלֵיכֶם אַחַי לְהִזָּהֵר מֵעֹשֵׂי מַחְלֹקוֹת וּמִכְשֹׁלִים נֶגֶד הַלֶּקַח אֲשֶׁר לְמַדְתֶּם וְסוּרוּ מֵהֶם׃ יח כִּי אֲנָשִׁים כָּאֵלֶּה לֹא אֶת־אֲדֹנֵינוּ יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ הֵם עֹבְדִים כִּי אִם־אֶת־בִּטְנָם. וּבִשְׂפַת חֲלָקוֹת וְרַכּוֹת יְתַעוּ אֶת־לִבְבוֹת הַנְּקִיִּים׃ יט כִּי שְׁמוּעַתְכֶם בָּאָה אֶל־כֻּלָּם. וְשָׂמֵחַ אֲנִי עֲלֵיכֶם בְּזֹאת וְחֶפְצִי הוּא

ואמו כאם לי: בהיטיבה עמדי וימינה סמכתני. — (טז) בנשיקת הקודש: היא נשיקת שלום ואהבה מבלי תרמית ומבלי איבה רק כולם כאחים וכבני איש אחד במשיח. (יז) להזהר מעושי מחלוקת: עניני ממחרחרי ריב ואשר בריבם ריב ירבו מכשולים: ואבני נגף להפריד איש מאת רעהו בעניני הלקח: והתורות אשר לומדתם ממני ומשאר השליחים, ועל ידי הלקח הזה באתם בברית ה׳ ומשיחו ועמדתם בסודם, וסורו מהם: מהמורים השקרים אשר יפיחו כזבים ויתחרו ריב להלהיב רשפי המחלוקת שלא לשם שמים ביניכם כמחלוקת קרח ועדתו. — (יח) כי אנשים כאלה: המחרחרים ריב וירבו מריבות, ויפרידו איש מרעהו, לא את אדונינו ישוע המשיח: אשר גאלנו בדמו והביאנו לחפשית המשיחית הם עובדים: ברוח נכונה כאשר יאות אל עבד נאמן אשר רק טוב אדונו יבקש, ולא את אשר לו, כי אם את בטנם: ענינו עבודתם ומעשיהם אף פעולתם תשתרע רק להשיג תאוות עולם הזה ותענוגי התבל, ובשפת חלקות ורכות: בהם ידיחו פועל צדק עושי טוב לתראות את עצמם כאלו יבקשו רק כבוד ה׳ ומשיחו, יתעו את לבבות הנקיים: מדרך הטובה אל דרך עקלקלות לא סלולה, בעמל ואון אשר תחת שפתימו. — (יט) כי שמועתכם: בעניני האמונה וכי כבוד ה׳ ומשיחו עליכם זרח, באה אל כולם: יצאה בכל הארץ, (פרק ח׳, ח׳.) ולכן חוב הוא עליכם כי לא תסורו מדרך הטובה בה תלכו, למען לא יובאש ריחיכם. ושמח אני עליכם: בעבור שמכם

ובעבור

אֲשֶׁר תִּהְיוּ חֲכָמִים לַטּוֹבָה וּפְתָאִים לָרָעָה׃ כ וֵאלֹהֵי הַשָּׁלוֹם יְדַכֶּה אֶת־הַשָּׂטָן תַּחַת רַגְלֵיכֶם מְהֵרָה. וְחֵן אֲדֹנֵינוּ יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ עִמָּכֶם. אָמֵן׃ כא טִמוֹתִיוֹס עֹזְרִי

ובעבור אמונתכם אשר נודעה לכל, וחפצי הוא: רצוננו לומר תאות ורצון נפשי היא, כי תהיו חכמים לטובה: להבין ולהשכיל את אשר יטב לכם באמת, להשיג הצטדקות נכונה להנחיל האושר הטוב הצפון לצדיקים, ולבחון בין הרע והטוב, בין האמת והשקר, ולבל תאמינו לדברי רוח אשר ישימו אור לחשך וחושך לאור. ופתאים לרעה: לבל תשימו עצות ומזימות בנפשיכם לעשות רע הפך מאשר נאמר (בירמיה ד׳, כ״ב.) כי אויל עמי אותי לא ידעו בנים סכלים המה ולא נבונים המה חכמים המה להרע ולהיטיב לא ידעו, ופירש הרד״ק כי אויל עמי: כי אלו היו חכמים ומכירים הדרך הטובה וידעו אותי כי אני אני המטיב להם והמריע לפי מעשיהם, לא היו רואין נס ותרועת מלחמה ושומעים קול שופר, בנים סכלים, לפי שנקראו בני אל כמו שנאמר (דברים י״ד, א׳.) בנים אתם לה׳ אלהיכם, ואמר אלה הבנים סכלים ולא נבונים המה כלומר תבונתם וחכמתם אינה נחשבת חכמה ותכינה אלא סכלות, כיוון שלא ידעו את ה׳, כמו שאמר במקום אחר (ירמיה ח׳, ט׳.) הנה בדבר ה׳ מאסו וחכמת מה להם, וכן אמר ישעיה הנביא (ישעיה ב׳, ו׳.) ובילדי נכרים ישפיקו, והחכמה השלימה אינה כי אם עם תורת ה׳, כמו שאמר (דברים ד׳, ו׳.) כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, ואחר שאינם יודעים ה׳ חכמתם היא ערמה ותחבולה להרע ולא להיטיב, אבל התורה מלמדת את האדם לעשות הטוב והישר. —

(כ) ואלהי השלום: אשר הוא מקור ומעין השלום, ומאתו הוא נובע, ידכה את השטן. הוא היצר הרע, והוא הנחש, והוא המפריד אלוף ומגדיל ומרבה המשטמה, ובין אחים יפריד, ואשר חפצו ורצונו להדיחכם מדרך הטובה בה תלכו, את האויב הרע הזה ידכה אלהים תחת רגליכם מהרה: בטרם יצודד אתכם במכמרתו וברשת אשר פרש לרגליכם ללכדכם, וחן אדונינו ישוע המשיח, בו חנן אתכם לקראתכם לעבודתו, והבדיל והקדיש אתכם כעת מן הגוים אשר עוד בחשיכה

יתהלכו

וְלוּקִס וְיָסוֹן וְסוֹסִפַּטֶר קְרֹבַי שֹׁאֲלִים לִשְׁלֹמְכֶם׃ כב אֲנִי
טֶרְטִיּוֹס אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי אֶת־הָאִגֶּרֶת הַזֹּאת שֹׁאֵל
לִשְׁלֹמְכֶם בָּאָדוֹן׃ כג גַּיוֹס בַּעַל־מְלוֹנִי וְכָל־הַקְּהִלָּה
שֹׁאֲלִים לִשְׁלֹמְכֶם. אֲרַסְטוֹס סֹכֵן הָעִיר וְקוּרַטוֹס
אָחִינוּ שֹׁאֲלִים לִשְׁלֹמְכֶם׃ כד חֵן אֲדֹנֵינוּ יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ
עִם כֻּלְּכֶם. אָמֵן׃ כה וְלוֹ אֲשֶׁר יָכֹל לְחַזֵּק אֶתְכֶם כְּפִי
בְשׂוֹרָתִי וּקְרִיאַת יֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ כְּפִי הִתְגַּלּוּת הַסּוֹד
הַמְכֻסֶּה מִימֵי עוֹלָמִים׃ כו וַאֲשֶׁר עַתָּה מְגֻלֶּה עַל־יְדֵי

יתהלכו, יהיה עמכם, לשמרכם מכל רע ומכל שטן ומשחית, אמן. — (כב) אני טרטיום אשר מפי פאול הציר הנאמן בגוים כתבתי את האגרת הזאת אפקוד לשלומכם באדון. — (כה) ולו: ענינו ואלהים אשר הוא התקיף, ולו היכולת לחזק אתכם: עת תמוטנה רגליכם כפי בשורתי אשר בשרתי בקהל רב, וקריאת ישוע המשיח: ענינו תוכן דברי הקריאה אשר קראתי היה לבשר כי ישוע הוא הוא המשיח אלהי יעקב חמדת כל הגוים, כפי התגלות הסוד המכוסה מימי עולמים: רצונו לומר ענין הגאולה על ידי המשיח הוא היה הסוד הגדול אשר חתום וכמוס מימים הקדמונים: כי על ידו יושעו כל אפסי ארץ והוא יגאל משחת חייהם לקרוא לשבויי החטא דרור ולאסורי העון פקח קוח, והסוד הזה נודע ונגלה בעת לעיני כל, כי עין בעין יראו על מי זרוע ה׳ נגלתה וכולם ידעו כי ישוע המשיח הוא האדון אשר ישב לימין עליון. ואשר עתה, במלואות הימים, מגולה: הסוד החתום והכמוס מימי עולם, אשר להתגלותו צפו דורות מקדם, הוא כעת נגלה ונודע, על ידי כתבי הנביאים: אשר עליו נבאו ועליו חזו חזון, ובכתבי הנביאים ההמה היו עניני המשיח כסוד חתום וכמוס עד הנה, אכן כעת במלואות הימים אשר בהם נולד המשיח אלהי יעקב בבשר בגבורת אלהים, נודעו ונגלו אלה הסודות, וכולם ידעו אף הבינו כי רק על ישוע המשיח השתרעו אלה הנבואות, וכי הוא הוא היה

הקיטב

כְּתָבֵי הַנְּבִיאִים בְּמִצְוַת אֱלֹהֵי עוֹלָם וְנוֹדַע לְכָל־הַגּוֹיִם לְמַעַן יִשְׁמְעוּ לֶאֱמוּנָה׃ כז לֵאלֹהִים זֶה הֶחָכָם לְבַדּוֹ הַכָּבוֹד בְּיֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ לְעוֹלָמִים. אָמֵן׃

נכתבה בקורינת אל הרומיים ונשלחה על ידי פויבא משרתת הקהלה בקנכראה׃

הקוטב עליו סבבו כל דברי הנביאים, וכל זאת היתה במצות אלהי עולם׃ הסוד אשר כעת נגלה היה במצות אלהים כי כעת ולא מקודם נגלה הסוד הזה החתום והנשמר מימי עולם, ונודע לכל הגוים׃ ידעו כעת כל הגוים כי המשיח היה מיועד להם מימי עולם לטהרם ולרחצם מכל גלוליהם וטומאותיהם, למען ישמעו לאמונה׃ יכנעו וישמעו לאמונה להאמין במשיח אלהי יעקב, כי בדמו קדשם ובאמונתם בו ימצאו הצטדקות נכונה לפני אלהים וצדקת המשיח תחשב להם לצדקה, — (כז) לאלהים זה, אשר לו נגלו תעלומות וכל סוד ורז לא אניס ליה, אשר הגיד מקדם אותיות אשר תבואנה באחרית הימים, הוא הוא החכם לבדו, הוא מקור החכמה, לו הכבוד בישוע המשיח לעולמים, אמן׃